

Проект "Жіноче обличчя української дипломатії" /  
"Жінка в дипломатії: виклик чи місія?"  
за підтримки Фонду Ганнса Зайделя в Україні



Міністерство закордонних справ України  
Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка



# ЖІНКА В ОФІЦІЙНІЙ І ПУБЛІЧНІЙ ДИПЛОМАТІЇ

НАРИСИ, ЕСЕЇ, ІНТЕРВ'Ю

Автор-упорядник Ірина Матяш



Київ 2025

Проект реалізовано за підтримки Фонду Ганнса Зайделя в Україні



Рецензенти:

**Віктор Матвієнко**, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби ННІМВ Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**Наталка Земзюліна**, доктор історичних наук, професор, професор Науково-навчального інституту міжнародних відносин, історії і філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

**Жінка в офіційній і публічній дипломатії.** Нариси, есеї, інтерв'ю / Автор-упоряд.  
МЗ4 Ірина Матяш; Міністерство закордонних справ України, Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ : Видавництво "Горобець", 2025. 304 с.  
ISBN 978-966-2377-88-0

Видання присвячено ролі жінок у розвитку офіційної і публічної дипломатії й складається з двох частин, перша з яких містить нариси про історичні постаті жінок-дипломаток, а в другій зібрано есеї та інтерв'ю сучасних дипломаток і громадських діячок та науковиць, які зробили помітний внесок у розвиток публічної дипломатії. Вперше у виданні представлено нариси про представниць дипломатичної служби іноземних країн (зокрема про перших жінок-дипломаток у Болгарії і Польщі та жінок-послів іноземних країн в Україні під час війни росії проти України), лідерок українських і діаспорних жіночих організацій, які долучилися до розвитку публічної дипломатії та адвокації України. Традиційно героїнями проекту є кар'єрні дипломатки в Україні та дружини дипломатів. Статті, есеї, інтерв'ю супроводжуються фотографіями, наданими авторками та героїнями інтерв'ю, а також архівними документами.

Для дипломатів, науковців, студентів і аспірантів, а також всіх, хто цікавиться гендерними студіями та історією дипломатії.

Рекомендовано до друку Експертною радою Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин (протокол № 5 від 14 грудня 2025 р.)

© Автори, 2025

© Матяш Ірина, упорядкування та наукове редагування, 2025

© Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин, 2025

© Видавництво "Горобець", макет, 2025

ISBN 978-966-2377-88-0

## ЗМІСТ

Ірина Матяш Вступне слово ..... 8

### ІСТОРИЧНІ ПОСТАТІ ДИПЛОМАТІЇ

Ірина Матяш Марія Грушевська.  
Залученість Першої Леді УНР до формування  
позитивного іміджу держави ..... 12

Ірина Матяш Оксана Храпко-Драгоманова.  
Дипломатка і дружина дипломата ..... 22

Ірина Матяш Надежда Станчова.  
Перша жінка в болгарській дипломатії ..... 35

Ірина Матяш Казімера Іллаковичівна.  
Перша жінка на дипломатичній посаді в Польщі ..... 46

Ірина Матяш Ванда Міхалєвська.  
Перша жінка серед очільників  
іноземних представництв у Києві ..... 57

### ЖІНКА В ОФІЦІЙНІЙ ДИПЛОМАТІЇ

Наталія Никифорак.  
Виконуючи обов'язок, треба вміти змусити  
замовкнути серце ..... 80

Борянка Симічевич.  
Від тихої боротьби до глобального лідерства.  
Сила, що не має меж ..... 91

Ганна Тіщенко.  
Шлях, який загартовує, – діяти, допомагати, перемагати ..... 103

Юлія Федів.  
Дипломат: Тисячолікий професіонал ..... 119

Наталія Фіялка.  
Чи випадково була обрана дипломатія як професія ..... 131

## ДРУЖИНИ ДИПЛОМАТІВ

Світлана Горяйнова. Моя дипломатія крізь роки та країни .....	140
<i>Мирослава Макаревич</i> Ганна Макаревич. Дружина українського дипломата на зламі епох .....	153
Фабіана Троненко. Моя Україна .....	160

## ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ

Анастасія Бондар. Культура як стратегічна дипломатія у час війни .....	180
Леся Воронюк. Феномен Всесвітнього Дня Вишиванки .....	189
Ірина Ключковська. Шлях, який обрав мене .....	201
Ксенія Смирнова. Покликання жінки в освітній дипломатії – будувати мости та поширювання знання .....	215
Тетяна Філевська. Через культуру до дипломатії: як ми будували Український інститут .....	225

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ДІАСПОРИ  
І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Олена Коцева. Голос України в Болгарії – публічна дипломатія та адвокація. З любов'ю до України в серці .....	240
Наталія Павленко. Між сумлінням і країною: мій шлях у громадській діяльності .....	257
Ірина Подиряко-Бурдель. Сильна українська громада у проросійському регіоні Франції .....	266
Орислава Сидорчук. Публічна дипломатія дії: жіноче лідерство у міжнародних партнерствах, гуманітарних ініціативах та адвокації України .....	278
Ярослава Хортяні. Дипломатія серця: сила українських жінок у світі .....	288



## ВСТУПНЕ СЛОВО

*Ірина Матяш*

Пропоноване увазі шановних Читачів і Читачок видання присвячено ролі жінок у дипломатії з особливим акцентом на публічній і зокрема культурній та науково-освітній дипломатії як важливому інструменті боротьби з російською пропагандою та військовою агресією росії проти України. Це вже третя книга видавничого проекту "Жінка в дипломатії", започаткованого 2024 року у співпраці Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин і Асоціації "Подружжя українських дипломатів" за сприяння Міністерства закордонних справ України та підтримки Фонду Ганнса Зайделя в Україні. Кожний том є результатом і своєрідним підсумком онлайн-зустрічей "Жіноче обличчя української дипломатії" / "Жінка в дипломатії: виклик чи місія?", які тривають від 2020 р. у форматі онлайн під патронатом Міністерства закордонних справ України за підтримки Фонду Ганнса Зайделя в Україні та від початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну були підтримані директором Центру східноєвропейських досліджень Варшавського університету Яном Маліцьким і відбулися у форматі дискусій наживо в Варшавському університеті, Університеті Казимира Великого в Бидгощі на тему "Жінка в дипломатії: виклик чи місія?" та Університеті Миколая Коперника в Торуні за участі видатних українських і польських дипломаток та жінок-послів, акредитованих в Польщі.

У проекті за цей час в обох форматах, крім того, взяли участь експерти з України, Німеччини, Болгарії, Молдови, Грузії, Польщі, США, було підготовлено документальну виставку "Перші. Жінка в дипломатії: від постатей-символів до сучасних амбасадорок" і представлено її Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Львівській політехніці та інших вишах і дипломатичних установах.

Презентації видань відбулися під час щорічної Наради послів України 21 серпня 2024 р. за участі Першої леді України, Міністра закордонних справ України, жінок-послів, дружин послів; на двох майданчиках у серпні 2024 р. під час Жіночого конгресу і 24 вересня 2024 р. на базі Дипломатичної академії України імені Геннадія Удовенка при МЗС України та для учасників онлайн-проекту – 30 вересня 2024 р.

на базі Національного університету "Острозька академія". У вересні-жовтні 2024 р. відбулися також закордонні презентації за участі героїнь проекту: 14 вересня 2024 р. у Варшавському університеті під час конгресу "Historyczna wspólnota czterech narodów: dziedzictwo, idee, perspektywę na przyszłość", 26 вересня 2024 р. – у Кракові в Воєводській публічній бібліотеці за участі Генерального консула України в Кракові В'ячеслава Войнаровського, віцеконсула Ірини Ярмчук, директора бібліотеки д-ра Єжи Вознякевича та інших поважних гостей; 29 жовтня 2024 р. у Софії в Дипломатичному інституті при МЗС Республіки Болгарія за участі директорок Державного культурного інституту і Дипломатичного інституту при МЗС РБ – Сніжани Йовевої і Тані Михайлової, Надзвичайного і Повноважного Посла України в Болгарії Олеси Ілащук, президентки неурядової організації ПанЄвропа Болгарія Гергани Пасі, радниці-посланниці Посольства України в Болгарії Анни Тертичної; 13 листопада 2024 р. – у Торуні під час Міжнародної наукової конференції "Жінка в дипломатії: досвід і виклики". У травні 2025 р. проект було представлено на XIII Книжковому арсеналі у Києві. Видання передано до головних бібліотек країн світу і до університетських бібліотек в Україні, Польщі, Німеччині, США. Готується переклад англійською мовою.

Нове видання складається з двох частин. Перша частина містить нариси про історичні постаті жінок-дипломаток, показує участь Першої леді УНР Марії Грушевської у формуванні позитивного образу незалежної держави. Тут уперше подано нариси про іноземних дипломаток Надежду Станчову та Казімеру Іллаковичівну – перших жінок у болгарській та польській дипломатії. В другій частині зібрано есеї та інтерв'ю сучасних українських і зарубіжних кар'єрних дипломаток, подружжя дипломатів, а також громадських діячок і науковиць, які зробили помітний внесок у розвиток публічної дипломатії. У цьому розділі своїми роздумами про пріоритети і особливості дипломатичної служби діляться українські кар'єрні дипломатки Наталія Никифорок, Ганна Тіщенко, Наталія Фіялка, перша жінка на посаді Надзвичайного і Повноважного Посла України у Республіці Філіппіни Юлія Федів. Увагу шановних Читачів поза сумнівом приверне нарис Надзвичайного і Повноважного Посла Чорногорії в Україні ІВ Борянки Сими́чевич, в якому висвітлено не лише діяльність жінки-амбасадорки в час війни, а й подано історичний екскурс у розвиток жіночої дипломатії

в Чорногорії. Уперше героїнями проекту стали жінки не лише в офіційній дипломатії, але й публічній дипломатії, що набула особливого значення в екстремальних умовах війни росії проти України. Зокрема з інтерв'ю засновниці Всесвітнього дня вишиванки Лесі Воронюк, Почесного амбасадора України 2025 у номінації культурна спадщина, можна дізнатися про те, як надзвичайно важлива для самоідентифікації українців ініціатива від студентської акції набула всесвітнього значення і стала справжнім феноменом. Яскраво представлено в діяльності проректорки Київського національного університету імені Тараса Шевченка проф. Ксенії Смирнової роль жінки у практичному впровадженні концепції наукової дипломатії та побудові тривалих партнерств, комунікації та просуванні української університетської освіти на міжнародній арені, що підкреслює зростання значення видимості вишів України у глобальному науковому середовищі.

В окремому розділі видання подано історії лідерок українських і зарубіжних жіночих організацій, які долучилися до розвитку публічної дипломатії. Ефективна взаємодія з лідерами українських громад, міжнародними і національними жіночими організаціями є потужною підтримкою офіційної дипломатії. Їхня діяльність з початком широкомасштабної війни росії проти України стала дієвим інструментом адвокації нашої держави, є критично важливою для громадянського суспільства, не лише українського.

Попри жорстоку несправедливу війну, що її веде росія проти України вже майже чотири роки, Україна долучилася до щорічного відзначення Міжнародного дня жінок у дипломатії – 24 червня і на практиці реалізує ідею гендерної рівності в дипломатичних установах, демонструючи в штатному складі центрального апарату МЗС України практично ідеальну гендерну рівність – 49% жінок до 51% чоловіків. Час війни є однаковим викликом для дипломатів – чоловіків і жінок, об'єднаних однією метою – працею задля Перемоги України. Саме ця мета об'єднує героїнь проекту, які мають спільне бачення своєї місії – захищати інтереси своєї держави, служити високим цінностям і гідно протистояти викликам, спричиненим російською агресією. Сподіваємося, що представлені в цьому томі 23 історії жінок у офіційній і публічній дипломатії допоможуть молоді обрати свій професійний шлях, а згодом увійдуть до енциклопедичного видання.



## ІСТОРИЧНІ ПОСТАТІ ДИПЛОМАТІЇ

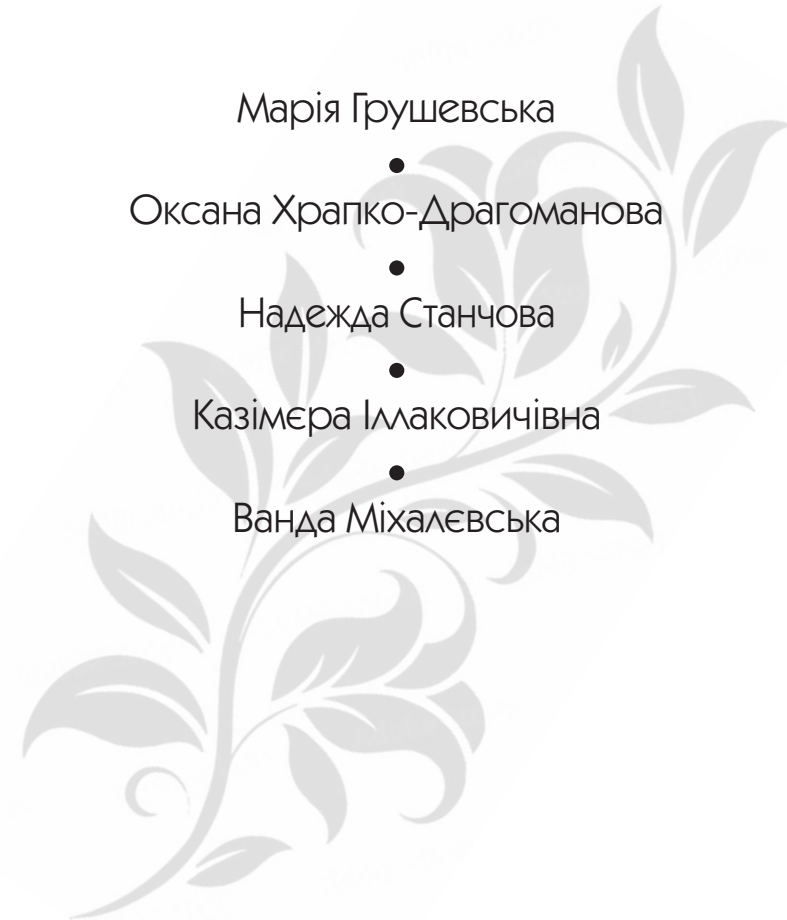
Марія Грушевська

•  
Оксана Храпко-Драгоманова

•  
Надежда Станчова

•  
Казімера Ілаковичівна

•  
Ванда Міхалєвська





## Марія Грушевська (з дому Вояківська). Залученість Першої Леді УНР до формування позитивного іміджу держави

*Ірина Матяш*

Марія Сильвестрівна Грушевська (1868–1948) ніколи не мала офіційного титулу Перша Леді. Проте в літературі можна знайти її називання в такий спосіб, бо була подружжям першої особи Української Народної Республіки – голови першого українського парламенту Михайла Грушевського. Та й поширення терміну "Перша Леді" як неофіційного титулу дружини глави держави (президента або іншого виборного посадовця) чи глави уряду в парламентських республіках і конституційних монархіях, який вважають запозиченим зі США, пов'язують з пізнішим часом – 1930-ми роками. Але щодо часу початку використання терміну немає усталеної думки дослідників. Серед перших випадків застосування титулу Перша Леді називають статтю в газеті "St. Johnsbury Caledonian" 1838 р. зі згадкою про дружину першого президента США в 1789–1797 рр. Джорджа Вашингтона Марту Вашингтон (Martha Custis Washington, 1731–1802) як про Леді Вашингтон та промову 12-го президента США Закарі Тейлора на похоронах дружини 4-го Президента США в 1809–1817 рр. Джеймса Медісона Доллі Медісон (Dolley Payne Todd Madison, 1769–1849), яку називали "Першою Леді нашої землі". Часом офіційного закріплення терміну Перша Леді США (First Lady of the United States (FLOTUS)) як титулу для господині Білого дому, переважно дружини президента США під час його перебування на посаді, вважають 1877 рік. Саме так почали називати Люсиль Веб Хейз (Lucille "Lucy" Ware Webb Hayes, 1831–1889) – дружину 19-го Президента США Резерфорда Гейза<sup>1</sup>.

1 O'Connor K., Nye B., Assendelft L. *Wives in the White House: The Political Influence of First Ladies*, Presidential Studies Quarterly, 1996, № 26, s. 835–853.

Посада Першої Леді зазвичай офіційно не закріплена і не кодифікована, а Інститут Першої Леді є неформальним інститутом, що функціонує в соціальній і політичній сфері, сприяючи порозумінню між громадянським суспільством і державою методами та інструментами м'якої сили. Обов'язки Першої Леді переважно локалізуються в сфері охорони здоров'я, освіти і культури, боротьби з бідністю, захисту навколишнього середовища, пропаганди здорового способу життя, а також передбачають виконання церемоніальних функцій, участь у міжнародних заходах з питань, якими опікується Перша Леді, та благодійних, культурних чи соціальних заходах в середині країни, підтримку офіційних стосунків з дружинами і родинами глав інших держав. Утім, американські дослідники Кейт Еріксон і Стефані Томпсон, наголошували, що "перші леді могли б грамотно виконувати роль зовнішньополітичної дипломатії, оскільки розуміють її політичне значення"<sup>2</sup>.

В Україні наближення участі Першої Леді до процесу формування позитивного іміджу своєї держави можна зауважити саме в діяльності Марії Грушевської – дружини Голови Української Центральної Ради (УЦР) від 3 березня 1917 р. до 29 квітня 1918 р. Михайла Грушевського. Тоді в Українській Народній Республіці посади президента ще не існувало, а голова УЦР (як було вказано на його візитівці "President du Parlement D'Ukraine") був по суті першою особою новоствореної держави. Проголошення Української Народної Республіки, задеклароване 7 листопада 1917 р. в Третьюму універсалі УЦР (хоч поки як самостійного державного утворення в складі федеративної Росії)<sup>3</sup> відбулося урочисто 9 листопада 1917 р. на Софійському майдані. Вже опівдні на площі замайоріли жовто-блакитні та червоні (з такими прийшли робітники) прапори, а за годину з'явився очільник УЦР Михайло Грушевський, генеральні секретарі, чотири архієреї на чолі з архієпископом Олексієм (Анемподістом Дородніциним) та іноземні представники – французькі, бельгійські, румунські, італійські офіцери<sup>4</sup>. Свято відкрив короткою промовою Михайло Грушевський, потім генеральний секретар продовольчих справ Микола Ковалевський прочитав текст універсалу, архієпископ Олексій відправив молитву, а хор виконав кантату "Слава Україні!". Урочистості завершилися військовим парадом,

2 Erickson, K. V., Thomson, S. (2012). *First Lady International Diplomacy: Performing Gendered Roles On the World Stage*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1041794X.2011.647502> [Дата звернення: 04.12.2025]

3 Універсал Української Центральної Ради. *Нова Рада*. 1917, 8 листопада. № 180. С. 3.

4 Свято проголошення Української Народної Республіки. *Нова Рада*. 1917, 10 листопада. Ч. 182. С. 2.



Марія Вояківська під час навчання в учительській семінарії у Львові. Станіславів, 1890-ті рр. З фондів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. Джерело: photo-lviv.in.ua

який приймав генеральний секретар військових справ Симон Петлюра. "Самостійною, ні від кого незалежною, вільною суверенною державою українського народу" УНР була проголошена IV Універсалом УЦР 9 (22) січня 1918 р. Основний принцип зовнішньої політики декларувався як прагнення жити з усіма сусідніми країнами в мирі й злагоді та продовжувати мирні переговори з Центральними державами. Генеральний Секретаріат було перейменовано на Раду народних міністрів УНР. Парламент продовжував відігравати в державі ключову роль.

У час перебування чоловіка на найвищій державній посаді статус Марії Грушевської офіційно не був визначений, однак її діяльність заклала основи Інституту Першої Леді в Україні. Вона проводила разом з 17-річною донькою Катериною (єдиною і улюбленою дитиною у сім'ї Михайла Сергійовича і Марії Сильвестрівни) активну громадську і просвітницьку діяльність, спрямовану на репрезентацію української культури як фундаментальної цінності народу незалежної держави.

Випускниця польського ліцею у Львові, молода вчителька, донька священника Марія-Анна (Іванна) Вояківська (8 листопада 1868 р. – 19 вересня 1948 р.) стала дружиною Михайла Грушевського – професора Львівського університету, завідувача кафедри всесвітньої історії з спеціальним оглядом на історію Східної Європи – в травні 1896 р.

За плечима дружини вченого було нелегке минуле – поневіряння після смерті батька 1870 року, нетривале (2,5 років) відмінне навчання у початковій школі м. Тернополя, куди їм з матір'ю Кароліною довелося виїхати у пошуках кращої долі; подальше здобування знань у школі рідних Підгайчиків та закінчення семирічки у м. Кракові. Після смерті батька у родині залишилося четверо дітей:



Марія та Михайло Грушевські. Львів, 1896 р. З фондів ІММГ

Еміліан, Сильвестр, Олімпія і Марія. Кожний з них пішов у життя різними дорогами: Сильвестр продовжив справу батька, присвятивши 52 роки служінню Богу, Олімпія стала дружиною священника селища Скала над Збручем – Олександра-Костянтина Левицького, а Еміліан (полковник австрійської армії) і Марія обрали світське життя. Палке бажання стати освіченою людиною, незважаючи на фінансові нестатки, привело Марію після закінчення школи до вчительської семінарії у Львові. Після закінчення з відзнакою навчання від 1 серпня 1887 р. протягом шести років вона працювала вчителькою у п'ятирічній школі с. Скала на Поділлі, де мешкала її сестра Кароліна Олімпія (на той час уже дружина пароха Левицького). Водночас дівчина писала численні листи до шкільних рад різних навчальних закладів міст Львова, Станіслава, Борщова, до Інституту дівочого Приходу Св. Василіанок, шукаючи цікавої роботи. Наполегливість юної вчительки перемогла. Склавши іспити при Львівському університеті, 1 жовтня 1889 р. Марія отримала патент на викладання "польською і руською мовами". Однак повинна була навчати дітей

у Скалі ще чотири роки. Усвідомлювала й те, щоб учителювати у Львові треба було мати протекцію, бо шкіл у місті було небагато. Зрештою її запросили викладати до польської Першої міської жіночої Виділової школи імені королеви Ядвіги, де вона пропрацювала з 5 грудня 1893 р. до 31 травня 1896 р.

Приїхавши до Львова, Марія поринула у вир інтелектуального, творчого життя великого міста, де й зустріла свого майбутнього чоловіка. Товариські стосунки виникли у неї на той час з представницями львівського вчителства Осипою Федак (у шлюбі – Паньківська) і Ольгою Барвінською (у шлюбі – Бачинська), давня дружба єднала з відомою письменницею і громадською діячкою Наталею Кобринською, видатною актрисою Соломією Крушельницькою. Їх об'єднувало зацікавлення долею жіноцтва, переконання в необхідності широкого залучення жінок до суспільної праці, культурного життя. Від природи активна, завзята, здібна, Марія Вояківська брала участь у роботі очолюваного Н. Кобринською жіночого комітету зі збирання коштів для купівлі будинку для Івана Франка з нагоди 25-літнього ювілею його літературної і суспільно-політичної діяльності.

Впродовж 1901–1915 рр. уже як дружина проф. Грушевського очолювала добротинне товариство "Руська захоронка" (після 1912 р. – "Українська захоронка"), яке дбало про дітей, організовуючи дитячі садочки, займаючись педагогічним наглядом, патріотичним вихованням, та про їхніх матерів, надаючи матеріальну допомогу<sup>5</sup>, долучилася до створення Українського дівочого інституту в Перемишлі, співпрацювала з "Українсько-руською видавничою спілкою", "Клубом русинок", "Українсько-руським драматичним товариством ім. І. Котляревського", жіночою промисловою спілкою "Труд" та ін. Громадську й освітню діяльність М. Грушевська поєднувала зі співробітництвом у "місячнику літератури, науки і суспільно-громадського життя" "Літературно-науковий вісник" (ЛНВ). Марія Сильвестрівна досконало володіла кількома іноземними мовами, перекладала з французької, англійської, німецької, норвезької, російської мов. Поєднання перекладацьких здібностей з глибокими знаннями світової літератури й тонким відчуттям магії слова мало своїм закономірним результатом появу високопрофесійних перекладів. У її перекладах було щось особливе, зумовлене повагою до авторської думки і

<sup>5</sup> Панькова Світлана. *Марія. Затишний світ Михайла Грушевського*. 12 березня 2020, <https://www.istpravda.com.ua/authors/5942ec9ea936b/> [Дата звернення: 04.12.2025]

слова митця. На сторінках ЛНВ побачили світ її переклади українською мовою творів Еміля Золя ("Орля", "Злочинець Сальва", "Жаба"), Франсуа Едуарда Жоакена Коппе ("За столом", "Ходаки малого Вольфа (різдвяне оповідання)", "Час спати"), Альфонса Доде ("На новім помешканні", "Арлозіянка", "Діловодчик", "Свято дахів", "Спомин шефа кабінету", "Елексир всечеснішого отця Гоше", "Легенда про чоловіка з золотим мозком", "Лекція з історії" та ін.), Віри Микулич (Л. І. Веселитської) ("Мі-



Стоять: Олександр Грушевський, Ганна Шамраєва, Михайло Грушевський, Марія Грушевська.  
Сидять: Сергій та Ольга Шамраєви, Катерина Грушевська, Глафіра Грушевська. Київ, [грудень 1906 р.].  
З фондів Історико-меморіального музею Михайла Грушевського в Києві

мочка заручена"), Гі де Мопассана ("Батько Мільйон", "Весняним вечором", "Коло помершої", "Мораль XVIII віка", "Перший сніг", "Фермер" та ін.), Шарля Фолеї ("Криниця любові", "Сховок", "Молитва", "Горожанка Каріє" та ін.), низка літературознавчих публікацій. Своїми перекладами вона відкривала світ зарубіжної літератури для українських читачів. Спеціально для видатної акторки Марії Заньковецької Марія Грушевська переклала драму Генріха Ібсена "Нора, або Хатка ляльки". Театр був її особливим захопленням. Перебуваючи з Катериною щороку в Києві, долучилася до постановки вистав в Українському клубі, консультувалася з чоловіком щодо відтворення історичних сюжетів.

Водночас через підготовку виставок ангажувалася до репрезентації українського мистецтва. Марія допомагала чоловіку у розробленні

концепції експозиції з його приватної збірки на Всеукраїнській мистецькій виставці у Львові 1905 року, задуманої й реалізованої Михайлом Грушевським та Іваном Трушем. На реалізацію виставкового проекту новоствореним 1904 року Товариством прихильників української літератури, науки і штуки на чолі з Михайлом Грушевським фінансову допомогу



Портрет Марії Грушевської. 1903 р.  
Автор – Іван Труш. З фондів Національного музею  
у Львові ім. Андрея Шептицького

виділило Наукове товариство імені Шевченка, теж очолюване Грушевським. Велику частину експонатів складала приватна збірка Грушевських. Марія Грушевська писала про виставку до київської рідні: "У нас тепер новинка, лагодимо виставку картин, різьби в дереві і старинних українських плахт, і завтра вже буде виставка відчинена; з тої причини у нас трохи прибуло роботи... Виставка дуже інтернаціональна, особливо богата збірка гуцульської різьби в дереві, є незвичайно гарні річі (по більшій часті наша власність), а між картинами чудові краєвиди з Криму Труша. Є також багато образів артистів з України, переважно з Київів"<sup>6</sup>.

Очевидно, громадська діяльність до шлюбу визначила напрями активності Марії Грушевської як дружини Голови Української Центральної Ради в сфері культури та освіти.

Вона ще з юності зуміла стати чоловікові відданим другом, помічником, однодумцем, "вірним і тямущим товаришом"<sup>7</sup>. На момент приїзду родини до Києва вони були одружені понад 20 років і подолали разом складні життєві випробовування.

Марія Сильвестрівна увійшла до складу Української Центральної Ради як представниця просвітніх організацій Києва. Вона була обрана на Всеукраїнському національному конгресі 6–8 квітня 1917 р. і залишалася

6 ЦДАК України. Ф. 1235. Оп. 1. Спр. 1425. Арк. 179–180.

7 Грушевський М.С. Автобіографія, 1906 р. *Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М. С. Грушевського*. Київ: Веселка, 1992. С.208.

членкинею УЦР у всіх трьох складах. Разом зі Софією Русовою, Зінаїдою Мірною, Марією Ішуніною Марія Грушевська ініціювала створення Комісії з організації Книжкового фонду просвітницьких організацій України, що отримав назву "Джерело"<sup>8</sup>. Наприкінці квітня 1917 р. вона увійшла до першого складу Комітету українського національного театру, в якому з нею співпрацювали доньки письменника Михайла Старицького Людмила Старицька-Черняхівська і Оксана Стещенко (дружина генерального секретаря освіти Івана Стещенко), дружина майбутнього міністра закордонних справ Дмитра Дорошенка – актриса Наталя Дорошенко, дружина майбутнього генерального консула УНР у Цюриху Валерія О'Коннор-Вілінська, геніальна актриса Марія Заньковецька. Марія Грушевська була також серед фундаторів товариства "Вільний театр" при Троїцькому народному домі, членом театральної ради "Молодого театру" в Києві.

За спогадами сучасників, Марія Грушевська намагалася відповідати своєму статусу і в стилі одягу. Вона стежила за модою і мала відповідний гардероб з вбранням "вечеркового", "візитового", "прогулькового", "народного" стилів для участі в різних культурно-громадських акціях, вечорницях, ділових зустрічах, на які отримувала численні запрошення<sup>9</sup>. Використання для участі в публічних заходах вишиванок як популяризацію національного одягу можна вважати елементом модної дипломатії. До "вечеркового" стилю добирала діаманти. Унікальний перстень "зі старинним брилянтом в виді вази з двома ухами, а з неї брилянтові квітки" пригледіла в колекції Василя Кричевського<sup>10</sup>.

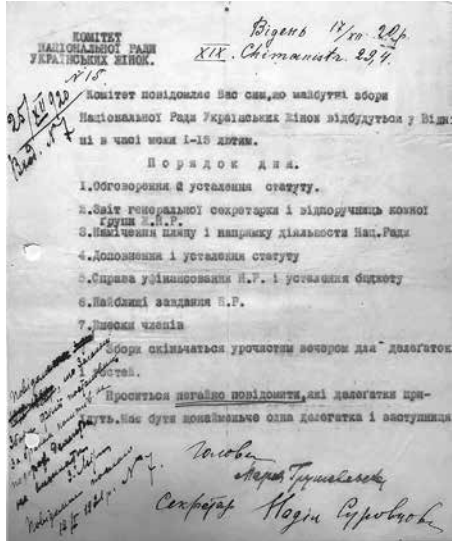


Марія і Катерина Грушевські. З фондів ЦДАК України

8 ЦДАВО України. Ф. 2581. Оп. 1. Спр. 162. Арк. 59, 60.

9 Панькова Світлана. *Марія. Затишний світ Михайла Грушевського* [Дата звернення: 04.12. 2025]

10 Там само.



Документ з фондів Архіву-Музею ім. Дмитра Антоновича УВАН у США. Копія передана хранительською фондів музею Тамарою Скрипкою до ІММГ



Обкладинка видання в перекладі М. Грушевської: Г. Ібсен. Нора або хатка ляльки. З фондів ІММГ

У манері поведінки Марія намагалася відповідати статусу, але не приймала поклоніння з огляду на посаду чоловіка чи нещирості. Управитель видавничими справами в Києві Юрій Тищенко (Сірий) згадував, як Марія його зустріла "з милою усмішкою", але на бажання поцілувати їй руку рішуче відмовила. "Слід зауважити, що в той час це була одна з небагатьох жінок, яка не любила, щоб перед нею схилялися", – зауважив гість<sup>11</sup>.

Під час вимушеної еміграції М. Грушевська долучилася до діяльності жіночої організації, що створювалася з метою інкорпорації об'єднання українського жіноцтва в міжнародні організації. Результатом активності українського жіноцтва, яке згуртувалося навколо неї, стало заснування в Берні Української секції Міжнародної жіночої ліги за мир та свободу (Women's International League for Peace and Freedom), створеної в 1915 році у Гаазі під час Міжнародного конгресу жінок як всеукраїнської організації з підпорядкованими їй філіями<sup>12</sup>. До складу заснованої секції увійшли Валерія О'Коннор-Вілінська, Оксана Храпко-Драгоманова, Надія Суровцова та ін. Це була нова форма громадської дипломатії, через яку українське жіноцтво намагалася донести світові правду про Україну. Організація українських жінок зробила свій вагомий внесок у розроблення інструментарію,

притаманного публічній дипломатії. Крім того, Марію Сильвестрівну обрали "генеральною предсідателькою", як писала її донька Катерина, На-

11 Там само.

12 ЦДАВО України. Ф. 3543. Оп.1. Спр. 14. Арк.49-49 зв.

ціональної ради жінок у Парижі. Марія Сильвестрівна прийняла це вибір тимчасово з огляду на те, що "треба було підпису голови на мандатах делегаток на міжнародний з'їзд"<sup>13</sup>. Пишаючись здобутками українського жіноцтва, 1920 р. М. Грушевська констатувала: "Швейцарія, найкраще зорганізована й можна сказати найкультурніша країна в Європі не дала ще й досі політичних прав своїм жінкам, а наша нещасна й розбита в першій хвилі свого свобідного життя усунула всі ріжниці в правах між своїми громадянами"<sup>14</sup>.

Упродовж короткого часу перебування в статусі дружини першої особи держави Марії Грушевській вдалося не лише взірцево виконувати традиційні обов'язки Першої Леді (попри умовність цього поняття на той час), але й показати можливості участі дружини першої особи держави у формуванні іміджу своєї країни. На особливу увагу заслуговує зокрема її діяльність у сфері промоції українського театру і мистецтва, запровадження інструментів публічної дипломатії у діяльність жіночих організацій, формування елементів модної дипломатії, перекладацька діяльність. Натомість діяльність дружини Голови Директорії і Головного Отамана військ і флоту УНР Симона Петлюри – Ольги Петлюри була неопублічною, зокрема через відсутність умов для реалізації свого статусу. Вона обрала шлях "доброї товаришки" свого чоловіка, яка підтримувала його в "тяжкі часи Визвольних Змагань", допомагала "в тяжкому становищі" "серед бурхливих хвиль емігрантських настроїв"<sup>15</sup>. Утім імена дружин перших осіб УНР нерозривно пов'язані як із діяльністю їхніх чоловіків, так і з іміджем держави.

13 Там само. Арк. 50.

14 Там само.

15 Лотоцький Олександр, *Вірність великій ідеї: Симон Петлюра як політик і державний муж*, 3-є скор. вид., зладив М. Добрянський, Париж; Лондон, 1951, с. 17; Див. також: Ківшар Таїсія. *Ольга Петлюра в політичному і культурному русі української еміграції в Європі (20–40-і роки XX ст. *Ucraina Magna*. Київ, 2017. Vol. II: Українська жінка у інституціональному середовищі: побутовий та громадянський ви-яви / За заг. ред. В. Піскуна; упоряд. Д. Гордієнко та Ю. Горбач, с. 159–189; Stanislaw Stepień. *Olga z Bilskich Petlura – w świetle nowych poszukiwań archiwalnych*, Prace Polsko-Ukraińskiej Komisji dla Badania Relacji Wzajemnych w latach 1917–1921. T. 1 / Redaktorzy naczelni. J.J. Bruski, W. Werstiuk, Redaktor odpowiedzialny W. Skalski. Kyiv: Instytut Historii Ukrainy NAN Ukrainy, 2019. S. 233–255.*



Катерина Грушевська. З фондів ІММГ



## Оксана Храпко- Драгоманова. Дипломатка і дружина дипломата

*Ірина Матяш*

Поняття "дипломатка" як назву жіночої професії до часів Першої світової війни не вживали. Не лише в Україні. У цій переважно чоловічій сфері діяльності жінки почали з'являтися на технічних посадах (секретарки, машиністки, перекладачки) за контрактом. В Україні поява жінок у дипломатичних установах стала ознакою формування української дипломатії, що народилася в боях за державність під час Української революції 1917–1921 рр. 22 грудня 1917 р. було ухвалено рішення про створення Генерального секретарства міжнародних справ Генерального Секретаріату Української Центральної Ради шляхом реорганізації з Генерального секретарства міжнародних справ. Спершу зовнішньополітичне відомство розташовувалося в одній кімнаті готелю "Савой", на вулиці Хрещатик, 38. Як інші новостворені державні органи, воно потребувало професійних кадрів. Принципово важливою компетенцією співробітників було добре знання іноземних мов. Такі знання зокрема мали дівчата зі шляхетних родин, які вивчали мови з дитинства. Відтак у штаті Генерального секретарства міжнародних справ почали з'являтися жінки.

Помітною постаттю серед жінок в українській дипломатії доби Визвольних змагань Українського народу була Оксана Олександрівна Храпко-Драгоманова ([1891]/1894–1961), хоч і обіймала посаду VIII–IX класу з досить низькою платнею. Установа більше потребувала її знання французької і німецької мови (бо для розроблення правових засад зовнішньополітичної діяльності співробітники вивчали європейський досвід і контактували з іноземними консулами) та навичок друкування документів на друкарській машинці, ніж досвіду юрискти. Оксана до-

сконала володіла також українською мовою, бо походила з видатної родини Драгоманових з Полтавщини, де дітей виховували в українських традиціях. Народилася вона в знаковий для української дипломатії день – 22 грудня<sup>1</sup>. До приходу в МЗС уже мала досвід практичної діяльності. Її батько – лікар-психіатр Олександр Драгоманов – був рідним братом майбутнього видатного вченого Михайла Драгоманова та знаної письменниці Олени Пчілки (Ольги Драгоманової) і сином гадяцького поміщика, нащадка козацької старшини, адвоката Петра Драгоманова. За спогадами Олени Пчілки, їхній батько обрав для навчання "Училище правознавства", що "випускало вчених правників та дипломатів. В училищі тому, окрім науки, належної до правництва, учено теж чужосторонніх мов – німецької, французької й латинської (наш батько й знав їх добре)"<sup>2</sup>. Він також, захоплювався літературою, писав вірші, оповідання, збирав фольклор. У своєму життєвому шляху Оксана чи не найближчою була до діда. В дитинстві часто бувала з батьками в Гадячі.

А народилася в Петербурзі, де в цей час у родичів проживала мама Олександра Кузьміна, теж по лінії матері уродженка Полтавщини<sup>3</sup>. Коли доньці не виповнилося й року, вони переїхали до міста Прушків (Pruszków) неподалік Варшави, бо чоловік отримав там посаду лікаря в Варшавській лікарні для душевно хворих (Warszawskiej Lecznicy dla Obłąkanych), відкритій 21 листопада 1891 р. на околиці Творки (Tworki)<sup>4</sup>. То була одна з найсучасніших на той час лікарень такого типу в Російській імперії. З нею були пов'язані не лише розвиток польської психіатрії (хоч першими директорами були росіяни), але й історія уникнення майбутнім Начальником Польської Держави маршалом Юзефом Пілсудським заслання до Сибіру шляхом імітування божевілья. Після його арешту 21 лютого 1900 року в редакції "Robotnika" у Лодзі Юзеф Пілсудський вдав божевільного за детально розробленою доктором Рафалом Радзівіловичем з лікарні в Творках інструкцією і отримав відповідний діагноз. З підозрою на божевілья потрапив до петербурзької лікарні Миколи Чудотворця, звідки втік у травні 1901 р.<sup>5</sup>

1 Щодо року народження див.: [https://lesyaukrainka.com/ua/biografiya/rodovid/11\\_oksana-dragomanova-hrapko](https://lesyaukrainka.com/ua/biografiya/rodovid/11_oksana-dragomanova-hrapko) [Дата звернення 25.10.2025]

2 Пчілка Олена. *Спогади про Михайла Драгоманова*, Пчілка Олена. *Твори*. Київ 1998. С. 406-407.

3 Скрипка Т. *Оксана Драгоманова*, Персональний сайт Тамари Скрипки, <https://www.t-skrupka.name/KosachFamily/OksanaDragomanova.html> [Дата звернення 26.10.2025]

4 Див.: <https://pruszkow-online.pl/przewodnik/tworki-pruszkow> [Дата звернення 25.10.2025]

5 *Fabrykanci, inżynierowie, lekarze...* <https://dulag121.pl/pruskoviana/fabrykanci-inzynierowie-lekarze/> [Дата звернення 25.10.2025]

Вихованню доньки більше часу приділяла мама. З юних років Оксана виявляла здібності до іноземних мов. Володіла українською, російською, польською, вивчала французьку, німецьку, англійську мови. Навчалася в класичній гімназії у Варшаві, закінчила її зі срібною медаллю.



Оксана Драгоманова. З фондів Відділу рукописів Інституту літератури НАН України. Копія фото надана п. Тамарою Скрипкою

Здобувати вищу освіту поїхала до Санкт-Петербурга, обрала юридичний відділ Вищих жіночих (Бестужівських) курсів. Цей навчальний заклад для дівчат мав неабияку популярність, сюди їхали багато українок. Ще під час навчання сімнадцятирічною Оксана побралася 1910 р. з присяжним повіреним Іваном Храпком, який походив з Гадяча, і стала Храпко-Драгомановою<sup>6</sup>.

В липні 1918 року вона опинилася в Петрограді в статусі дружини співробітника консульства – її чоловік дістав призначення на посаду керівника відділу юридичної допомоги Консульства Української Держави. В такий спосіб подружжя юристів долучилося до нової для себе сфери

діяльності, тоді як Петроград – Петербург їм був добре відомий. Українські консульства в російських містах були створені на виконання мирних домовленостей в Києві між представництвами Української Держави та радянської Росії від 12 червня 1918 р. Консульство в Петрограді очолив інженер, директор заводу й голова Комітету українського громадянства в Петрограді Сергій Веселовський. В структурі установи, окрім очолюваного Іваном Храпком відділу, діяли відділи реєстрації, охорони, матеріальної допомоги та евакуації. Розпочали роботу в приміщенні очолюваного Сергієм Веселовським Комітету українських громадян<sup>7</sup> на вулиці Ліговка, 64, кв. 6. Невідкладно довелося займатися реєстрацією українців, захистом прав українських громадян та сприянням переїзду біженців

6 [https://lesyaukrainka.com/ua/biografiya/rodovid/11\\_oksana-dragomanova-hrapko](https://lesyaukrainka.com/ua/biografiya/rodovid/11_oksana-dragomanova-hrapko) [Дата звернення 25.10.2025]

7 ЦДАВО України. Ф. 2871. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 1-2.

на батьківщину з Петрограду під владою більшовиків. До того ж відділ юридичної допомоги був перевантажений роботою з захисту українців, які стали жертвами "червоного терору", що розпочався після вбивства 30 серпня 1918 р. голови Петроградської надзвичайної комісії Мойсея Урицького. За короткий час понад 450 українців опинилися за ґратами,



Лікарняні заклади в Творках. Джерело: "Wędrowiec" 1891 nr 41

близько 20 було розстріляно<sup>8</sup>. Однак уже 8 листопада надійшла вказівка керівництва негайно припинити діяльність через зупинення мирних переговорів з представниками більшовицької Росії у Києві, передати опіку над українськими громадянами шведському або іншому представнику нейтральних держав, поставивши до відома радянський уряд, і виїхати з Петрограда в повному складі.

Родина Храпків поверталася разом з усіма колегами до Києва. Подорож тривала 19 днів і відбувалася в надзвичайно складних умовах. 22 листопада в потягу закінчилися харчі й припинила роботу кухня. Консул, бажаючи зберегти серед співробітників спокій, розпорядився збільшити розмір добових. Для купівлі харчів дипломати отримували по 15 карб. на кожного члена родини щоденно<sup>9</sup>. 4 грудня потяги нарешті прибули в Київ. На клопотання генконсула Івана Храпка було звільнено разом з іншими співробітниками консульства від призову на військову службу<sup>10</sup>.

Деякий час подружжя Храпків працювало в МЗС. Центром законопроектної роботи в сфері зовнішньої політики, дипломатичної і консульської служби став тоді юридичний відділ, очолюваний Василем Орендучком. Штатним розписом у відділі передбачалося 13 посад, але спершу були заміщені лише шість, з яких лише дві обіймали чоловіки. Михайло Миклашевський і Оксана Храпко-Драгоманова працювали діловодами, інші – канцелярськими урядовцями. Оксана Храпко-Драгоманова мала юридичну освіту, відповідну до профілю підрозділу. Про-

8 ЦДАВО України. Ф. 2187. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 9.

9 ЦДАВО України. Ф. 1236. Оп. 1. Спр. 12. Арк. 41.

10 ЦДАВО України. Ф. 3766. Оп. 1. Спр. 24. Арк. 21–21 зв.

те, вона стала першою жінкою на посаді діловода юридичного відділу МЗС Української Держави.

Як зауважила згодом Надія Суровцова, "вони обоє були адвокатами, він просто звичайний російський присяжний повірений, а вона – не бога "того самого" Драгоманова, дочка лікаря Драгоманова, що жив і працював у Варшаві. Славний рід не тільки одкрив двері міністерства, але і зобов'язував Оксану до певного мінімуму, якщо не політичного, то національного. Мовою вона володіла, тягла за собою чоловіка, якого, мабуть, любила, але який був її блідою тінню в усіх відношеннях"<sup>11</sup>. Але внутрішня і зовнішня ситуація в Києві загострювалася. 14 грудня 1918 р. гетьман Скоропадський підписав грамоту про зречення влади. Було відновлено Українську Народну Республіку. Державне управління взяла на себе Директорія, яка скерувала найбільшу кількість дипломатичних представництв до країн Європи. Місії вирушили з надважливою метою – довести світу існування незалежної України, яка протистоїть більшовицькій Росії як остання барикада в захисті демократичних ідей.

В січні 1919 року Оксану Храпко було включено до делегації на Паризьку мирну конференцію. Вона не була вкрай необхідна в штаті місії. На неї не покладалися відповідальні завдання, але її перевагою було добре володіння французькою мовою. Вона намагалася отримати призначення, бо до Києва наближалися більшовицькі війська. Штат делегації був найбільшим серед дипломатичних представництв, які в цей час створювала Директорія. До штату паризької місії входили голова, генеральний секретар, 5 дипломатів, 14 радників, 20 співробітників інформаційного бюро, спостерігачі від різних партій, співробітники канцелярії. Оксану Храпко-Драгоманову було затверджено на посаді урядовця з окладом 1 000 руб. 11 січня 1919 р.<sup>12</sup>

Співробітники делегації виїжджали з Києва і добиралися до Парижа двома групами. Велика група під керівництвом Олександра Шульгина (зокрема й Оксана Храпко-Драгоманова) їхала потягом через Відень. Звідти менші групи робили спроби дістатися місця призначення через Швейцарію. В Берні у Надзвичайній дипломатичній місії УНР як позаштатний співробітник працювала Оксана Косач-Шимановська, сестра Лесі Українки, музикантка і викладачка з французької мови, що залишалася тут ще з часів імперії. Прибула туди ще одна кузина Оксани – Лідія

11 Суровцова Надія. *Спогади*. Київ: Видавництво ім. О. Теліги, 1996. С. 71.

12 ЦДАВО України. Ф. 3603. Оп.1. Спр. 10. Арк. 31.

Шишманова-Драгоманова – донька Михайла Драгоманова і дружина першого посла Болгарії в Україні Івана Шишманова, письменниця і журналістка, перекладачка й активістка жіночого руху. Очевидно, за її впливу Оксана Храпко-Драгоманова долучилася до українського жіноцтва, яке формувало свою організацію. Результатом їхніх зусиль стало заснування Української секції Міжнародної жіночої ліги за мир і свободу як всеукраїнської організації<sup>13</sup>. Оксана увійшла до складу управи секції. Та незабаром вийшло розпорядження про повернення до Києва членів делегації, які не змогли дістатися Парижу. 18 березня 1919 р. Оксану Храпко-Драгоманову було офіційно звільнено з посади в делегації до Парижа.

До захопленого більшовиками Києва ніхто з дипломатів не повертався. Відтоді на кілька років її життя було пов'язано з Віднем. Посол УНР В'ячеслав Липинський незадовго до своєї демісії підписав 21 липня 1919 р. наказ про прийняття її на посаду позаштатного співробітника Посольства УНР у Австрії починаючи з 18 липня 1919 р.<sup>14</sup> Можна припустити, що вона допомагала чоловікові в упорядкуванні інформаційного видання<sup>15</sup>, що вийшло під його редакцією, бо безпосередньо займалася підготовкою проектів цих законів під час роботи в юридичному відділі МЗС. Її заробітна платня разом з добовими складала 3 000 австрійських крон. В умовах надзвичайної інфляції в Австрії жити було дуже сутужно.

У грудні 1919 р. посольство очолив Григорій Сидоренко, колишній міністр пошт і телеграфу УНР. З ним подружжя Храпків вирушало на Паризьку мирну конференцію, тепер зустрілися в Відні. Як штатний урядовець в ранзі аташе на посаду юристконсульта і бухгалтера був прийнятий Іван Храпко, а Оксана Храпко-Драгоманова зберегла позицію урядовця за вільним наймом на посаді перекладача і друкарки французькою мовою. На таких засадах працювали Анна Жук (друкарка українською мовою), Гретте Тах (друкарка німецькою мовою) і графиня Каміла Пален (урядовець паспортного відділу). Оксана Храпко-Драгоманова почала займатися у Відні перекладами, друкувала свої переклади літературних творів іноземних авторів, зокрема в

13 ЦДАВО України. Ф. 3543. Оп.1. Спр. 14. Арк. 49–49 зв.

14 ЦДАВО України. Ф. 3603. Оп.1. Спр. 10. Арк. 37.

15 *Збірник законів і постанов Українського Правительства відносно закордонних інституцій* під ред. Івана Храпка. Відень, 1919. Част. 1.151 с.



Відпуск дипломатичного паспорту  
О. Храпко-Драгоманової

Штатний розпис НДМ УНР на Паризьку мирну конференцію. З фондів ЦДАВО України

закордонних справ Андрію Ніковському пропонував сплатити борги посольства, ліквідувати майно дипустанови, вивести за штат співробітників М. Лаврика і Ю. Налісника з можливістю працевлаштування їх у центральному апараті МЗС, звіт про ліквідацію посольства і всі справи болгарського представництва передати до Надзвичайної дипломатич-

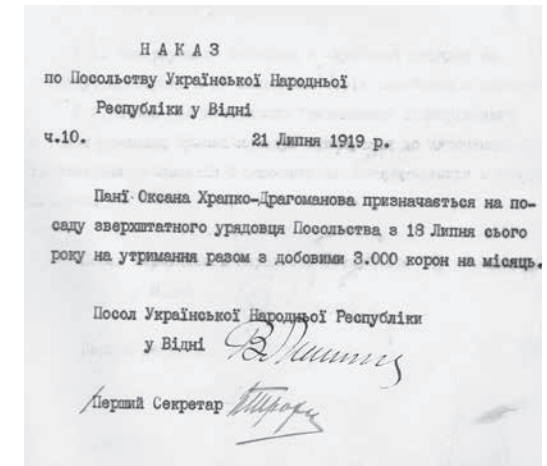
часописі "Воля" Віктора Піснячевського<sup>16</sup>.

Восени 1920 року функції Івана Храпка було розширено – він став юристконсультком посольств і місії УНР за кордоном. У зв'язку з цим отримав відрядження до Софії для вирішення проблеми, яка виникла там у Посольстві УНР<sup>17</sup>. Йшлося про зміну статусу місії на "представництв III-го розряду"<sup>18</sup> або ліквідацію<sup>19</sup>. Виконувач обов'язків директора департаменту МЗС УНР Петро Дьяконенко у рапорті міністру

ної місії УНР у Бухаресті<sup>20</sup>. Найскладніше виявилось вирішити питання про передання опіки над українськими біженцями в зв'язку з ліквідацією диппредставництва. Міністр доручив голові НДМ УНР у Бухаресті Костю Мацієвичу "перебрати догляд над справами Посольства УНР в Софії" та забезпечити продовження захисту дипломатами інтересів українських біженців. На заходи з ліквідації і погашення боргу посольства було виділено 110 596 болгарських левів, тимчасовому очільнику дипустанови через Відень скерували телеграму з вимогою вжити заходів для виконання розпорядження міністра.

Для вирішення проблеми Іван Храпко мав негайно вирушити в Софію з Відня. Оксана охоче їхала з чоловіком до Болгарії, де ім'я її дядька Михайла Драгоманова мало надзвичайну популярність. Перебували вони в Софії недовго. До приїзду посла Мацієвича в Софію Храпко оперативно провів заходи з ліквідації диппредставництва. Вже 24 листопада Юліан Налісник і Микола Лаврик були відряджені до польського Тарнова, де перебував уряд УНР. З 1 грудня їх було виведено за штат, а всі справи посольства передано в розпорядження Мацієвича.

Після повернення до Відня, Оксана Храпко-Драгоманова як членкиня управи Української секції Міжнародної жіночої ліги за мир і свободу взяла участь у Міжнародному жіночому конгресі, що відбувся 10–15 липня 1921 р. Для української делегації на чолі з Валерією О'Конор-Вілінською у складі 20 осіб, зокрема Надії Суровцової, Ганни Келлер-Чикаленко, Ївги Лоської, Ольги Галаган, Оксани Храпко-Драгоманової цей конгрес був знаковим. Українська секція Міжнародної жіночої ліги за мир і свободу була закладена ще в Берні і увесь цей час працювала в контакт з Лігою. На віденському конгресі відбулося її офіційне прийняття до складу членів Ліги на підставі поданого обраним з цією метою комітетом відповідного меморандуму до виконавчого комітету. За кілька днів перед відкриттям конгресу голову Української 20 ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 194. Арк. 27 зв.



Наказ про призначення О. Храпко-Драгоманової на посаду зверхнятного урядовця Посольства у 18 липня цього року на утримання разом з добовими 3.000 корон на місяць.

16 Храпко-Драгоманова О. Вікно. Воля: тижневик. 1920. Ч. 13, груд. С. 651–656; Вона ж. Сентиментальне оповідання Там же. 1921. Ч. 11/12, черв. С. 446–448.

17 ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 308. Арк. 51.

18 ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 1. Спр. 32. Арк. 145.

19 ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 14. Арк. 146.

секції Валерію О'Конор-Вілінську прийняла голова Ліги Лаура Джейн Адамс (Laura Jane Addams). Під час зустрічі з ексекутивним комітетом представниці Української секції розповіли про події в Україні та про діяльність секції в зв'язку зі справою її офіційного прийняття до Ліги. Оксана Храпко-Драгоманова в урочистій промові французькою мовою подякувала від імені Української секції за прийняття до міжнародної організації, яка є осередком світової жіночої акції за ідеї миру і свободи. Після насичених працею і дискусіями конгресових днів для учасниць конгресу було влаштовано офіційні прийняття у президента Австрії Міхаеля Гайніша, сина славнозвісної засновниці і лідерки австрійського жіночого руху Маріанни Гайніш, а також – у ратуші, в австрійському товаристві Ліги Нації, у президентки австрійської секції Міжнародної жіночої ліги за мир і свободу та ін. Зі свого боку українські учасниці запросили колег на прийняття від імені Української секції. Офіційне прийняття відбулося в приміщенні родини Лоських, друге, приватне, – у Оксани Храпко-Драгоманової. Іноземні учасниці з приємністю відгукнулися на запрошення, а прийняття сприяли поглибленню зав'язаних на конгресі знайомств<sup>21</sup>.

На розвиток ідеї розширення присутності українського жіноцтва в міжнародних організаціях, зважаючи на підготовку до запланованого проведення в Осло в 1924 р. конгресу Міжнародної федерації жінок з університетською освітою, на пропозицію Ганни Чикаленко-Келлер і Олени Охримович-Залізник було закладено Українське товариство жінок з вищою освітою, планувалося створення інформаційної служби та стипендіального фонду для заохочення до продовження навчання жінок із середньою освітою. До складу організації зголосилися увійти Зінаїда Мірна, Оксана Храпко-Драгоманова, Надія Суровцова, Олена Левицька<sup>22</sup>. Товариство налагоджувало контакти з українськими жінками-науковцями в різних країнах та іноземними науковцями членкинями товариства, поширювало інформацію про українські традиції, видатних українців, історію України та її боротьбу за державність.

1923 року подружжя Храпків жило в Берліні, де відкрило власну адвокатську контору. Їхніми клієнтами були переважно емігранти. Того ж року Оксана Храпко-Драгоманова взяла участь у наступному

21 О. К. Жіночий Конгрес у Відні. *Воля*, 20 серпня 1921, <https://zbruc.eu/node/107372> [Дата звернення 25.10.2025]

22 ЦДАВО України. Ф. 3963. Оп. 2. спр. 20. Арк.45. Товариство існувало до травня 1928 р.

конгресі Міжнародної жіночої ліги за мир і свободу в Дрездені<sup>23</sup>. До складу делегації увійшли переважно ті членкині, які перебували неподалік у Європі: Марія Грушевська, Надія Суровцова, Оксана Храпко-Драгоманова і Олена Залізник. Марія Донцова, яка в той час мешкала у Львові і мала представляти західноукраїнське жіноцтво, не отримала дозволу польського уряду на виїзд, бо в її виступі передбачалася обґрунтована критика польської політики щодо українців, а на конгресі планувалося прийняти в члени Ліги польську організацію.

В пошуках кращої долі Храпки виїхали наступного року до Парижа. Причини такого вибору можна пов'язувати зі стабільністю (і навіть піднесенням) економіки Франції на початку 1920-х років порівняно з іншими постраждалими під час Першої світової війни країнами. Цьому сприяло отримання Францією від Німеччини нових територій і грошового відшкодування за зруйноване в ході війни господарство. Французькі заводи і фабрики працювали на повну потужність, країна експортувала товари на американський і англійський ринки, курс франка був значно нижчим за курс долара і фунт стерлінгів. Через великі людські втрати під час війни на підприємствах і в сільському господарстві з'явилося багато вакантних місць. У зв'язку з цим до Франції було відкрито в'їзд іммігрантів і обіцяно пристойну заробітну плату. Оксана влаштувалася пакувальницею пудри на парфумерній фабриці Франсуа Коті (Francois Coty), де запустили лінію помад і пудр, які продавалися в елегантних футлярах і були упаковані в розкішні коробки, що допомогло закріпити статус бренду як лідера косметичної індустрії<sup>24</sup>. Отже, й тут була потреба в збільшенні кількості працівників, а для Оксани – можливість влаштуватися на роботу, бо вона потребувала коштів на навчання в Паризькому університеті і де вирішила відвідувати лекції на юридичному факультеті. По закінченні навчання розпочала свою адвокатську практику. Паризькі роки для подружжя були надто складними щодо особистих взаємин і щодо стосунків з українською громадою.

1924 року Оксана Храпко-Драгоманова разом з Надією Суровцовою взяла участь у Жіночому конгресі в Вашингтоні. Надія приїхала з Відня, зупинилася у Оксани в Парижі, про що згадувала в своїх спогадах: "У Парижі жила у Оксани Драгоманової (небоги відомого професора), яка також їхала на конгрес. Петербурзький юрист, вона також

23 Богачевська-Хом'як Марта. *Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884-1939*. Київ: Либідь, 1995. С. 317.

24 <https://www.fragrantica.ua/noses/Coty.html> [Дата звернення 25.10.2025]

скінчила Сорбону і перейшла вже на адвокатуру, а перед тим працювала пакувальницею пудри на відомій парфумерній фабриці Коті. Весела, дотепна, освічена, вона була приємною співбесідницею<sup>25</sup>. Вони разом блукали Парижем, були на важливих зустрічах і навіть на прийнятті у дружини Президента Франції (1920–1924) Александра Мільєрана. До Нью-Йорка добиралися пароплавом "Ордуна" протягом 11 днів<sup>26</sup>. Ця поїздка була не лише для участі в жіночому конгресі (європейські делегати мали окреме прийняття в Білому Домі), зустрічі з американськими колегами, але й уможливила участь у агітаційній поконгресовій поїздки "Потягом миру" в США і Канаді. Для участі в цій поїздки Надія Суровцова мала персональне запрошення ще з Відня. Оксана Храпко-Драгоманова теж взяла участь. Під час поїздки вони побували в школі в Свансморі, де вчилися темношкірі діти, відвідали "славетний університет Гарварду", були захоплені зеленими парками



Обкладинка книги Оксани Храпко

Вашингтону і величчю Капітолію, навіть заблудилися в Пітсбурзі. Оксана не могла не зауважити зміну поглядів Надії Суровцової, яка почала демонструвати захоплення більшовицькими ідеалами і критикувала українські уряди. Американські враження, очевидно, вплинули на рішення Оксани Храпко-Драгоманової не повертатися до Європи.

1928 року шлюб Храпків розпався. Оксана переїхала до Бразилії, заробляла на життя Ріо-де-Жанейро уроками французької та німецької мов. Та вже невдовзі змушена була через погіршення здоров'я переїхати до Аргентини – країни, "яка має багато просторів і дозволяє усім людям доброї волі будувати тут своє життя, не втручаючись і не перешкоджаючи жити як вам подобається, аби ви не порушували державних законів та жили в згоді з приписами моралі"<sup>27</sup>. Вона нарешті позбавилася тут відчут-

25 Там само.

26 Там само.

27 Див.: Скрипка Т. Оксана Драгоманова

тя небажаної чужинки, яке супроводжувало її у Відні, Берліні й Парижі. В Буенос-Айресі працювала на різних роботах – від шиття до виконання обов'язків урядовця польсько-російського відділу філії північноамериканського банку "Бостон". За спогадами Тетяни Михайловської-Цимбал, вона брала участь разом Марією Чередніченко, Юлією Качанівською, Стефанією Кіршберг, Софією Макарухою, Ярославою Гуренко в установчих зборах для створення Союзу Українок Аргентини<sup>28</sup>. Проте складала враження, що їй було важко пристосуватися до нових обставин, не легко почувати себе вільно в різномірних товариствах. Вона не виявляла активності в громадській роботі, хоч відвідувала деякі імпрези жіночого товариства, долучилася до Братства Св. Покрови УАПЦ і літературного відділу Спілки українських науковців, літераторів і мистців. Її пам'ятали як особу "аристократичного походження" – "завжди скромно і акуратно вдягнуту", яка "вела себе завжди достойно"<sup>29</sup>.

Помітнішим був її письменницький і перекладацький доробок. Займалася перекладами французьких, іспанських, англійських письменників. Переклала твори Гі де Мопассана, Шарля де Костера, Жуля Верна. Стала співавторкою українсько-іспанського словника "Перші кроки українця в Аргентині", забезпечила його видання коштом банку "Бостон". Видала повість про життя українських поселенців у Аргентині "По той бік світу" (Буенос-Айрес, 1951). У передмові до повісті Ігор Качуровський відзначав, що цей перший великий оригінальний твір авторки, більше відомої своїми перекладами, показує життя української еміграції в Аргентині і привертає увагу вдалим характеристиками, м'яким гумором, легкістю і прозорістю викладу<sup>30</sup>. Однак не менш цікавими були два оповідання, опубліковані в літературно-мистецькому журналі "Пороги" (Буенос-Айрес) у 1951–1952 рр. з підзаголовком "З віденських спогадів"<sup>31</sup>. В основу оповідання "Запасний фонд" вона поклала сюжети з дипломатичних буднів. Оскільки її чоловік обіймав, окрім посади юристконсульта, ще й посаду бухгалтера, вона, очевидно, була обізнана з деякими нюансами фінансування дипмісії, про які можна було говорити хіба що багато років опісля. В оповіданні йдеться про зникнення в сейфі поважного банку, до якої мав

28 Михайловська-Цимбал Т. *Спогади (моє життя на еміграції)*. Буенос-Айрес: Вид-во Юліана Середяка, 1984. С. 58.

29 Там само. С. 96.

30 Драгоманова (Храпко) О. *По той бік світу*. Буенос-Айрес: Вид-во Миколи Денисюка, 1951. С. 6.

31 Драгоманова Оксана. *Запасний фонд: 3 віденських спогадів. Пороги*. 1951. Ч. 20/21. С. 5–11; Вона ж. *Destiny: 3 віденських спогадів. Там же*. 1952. Ч. 28. С. 14–16.

доступ лише голова місії, великої суми грошей, що зберігалася "для відбудови української кооперації після повернення на Україну". Знаючи про скрутне фінансове становище дипмісії, авторка вказує, що посол часом дозволяв собі в крайньому випадку користати з того фонду, хоч поповнювати використане не завжди виходило. Сюжет оповідання розгортається навколо пошуку цих грошей і завершується щасливо, однак детально змальовані учасники подій ("дипломати, кооператори та інші дикі люди") створюють своєрідну характеристику службовців дипломатичних місій, які змушують замислитися над усвідомленням ними своєї соціальної відповідальності. Оповідання вийшло в Аргентині і не привернуло активної уваги критиків, хоч його зараз можна розглядати як один з небагатьох творів (поряд, наприклад з романом "На еміграції" Валерії О'Коннор-Вілінської) про дипломатію доби Української революції 1917–1921 рр. і труднощі її становлення.

Після виходу на пенсію 1958 року Оксана Драгоманова поїхала в грудні 1959 р. лікувати хворобу серця до США. Вона вірила, що попереду має щасливі роки життя, бо на схилі років удруже одружилася. Однак із письменницею трапився повторний інсульт, унаслідок чого їй паралізувало праву руку. 5 квітня 1961 р. вона померла в Лос-Анджелесі.

Життя Оксани Драгоманової – письменниці, перекладачки, адвокатки і дипломатки – спеціально не досліджувалося. Чи не найбільший текст про неї можна знайти у працях літературознавиці, дослідниці життя і творчості Лесі Українки Тамари Скрипки та численні згадки – дослідниці жіночого руху Марти Богачевської-Хомяк, у спогадах Надії Суровцової та Тетяни Михайловської-Цимбал. Помножені Інтернетом відомості містять численні помилки щодо дипломатичної діяльності Оксани Храпко-Драгоманової. Реконструкцію її праці в дипломатичних установах уможливають архівні документи, що збереглися в фондах Міністерства закордонних справ УНР і Української Держави у ЦДАВО України.

Вона не обіймала високих посад ні в центральному апараті, ні в дипломатичних місіях, але була серед перших жінок в українській дипломатії, ретельно виконувала свої обов'язки, долучилася до публічної дипломатії в жіночих організаціях, відтворила в літературних творах будні української дипломатії. Поза сумнівом, життя та діяльність Оксани Храпко-Драгоманової заслуговують на ретельніше дослідження, як і пошук могили на голівудському цвинтарі та внесення цього поховання до мапи місць пам'яті української дипломатії.



## Надежда Станчова. Перша жінка в болгарській дипломатії

*Ірина Матяш*

**В** Національному історичному музеї Болгарії в Софії серед понад 680 тисяч експонатів увагу дослідника дипломатичної історії приверне колекція "Родът Станчови", передана музею у липні 2007 р. Іваном Станчовим – послом Республіки Болгарія у Великій Британії та Ірландії в 1991–1994 рр. і міністром закордонних справ в уряді Ренети Інджової в 1994–1995 рр. Зібрання містить 290 культурних цінностей (найбільший дар, отриманий музеєм) – портрети, особисті речі, нагороди, грамоти, фотографії, одяг, пов'язані з життям і діяльністю кількох поколінь дипломатів і громадських діячів роду Станчових, які працювали на благо Болгарії. Унікальну колекцію було невдовзі упорядковано в кількох типологічно сформованих підрозділах ("Документи", "Фотографії", "Міське вбрання та форми", "Твори образотворчого мистецтва", "Нагородні відзнаки", "Побутові предмети", "Книги"), включено до постійної експозиції музею і представлено в окремій залі на третьому поверсі<sup>1</sup>. Це задокументована історія видатного роду, з якого походила перша жінка в болгарській дипломатії – старша донька в родині Димитара і Анни Станчових Надежда Констанца Іванка Гавріла Євфросиня (1894–1957)<sup>2</sup>.

Дипломатці Надежді Станчовій присвячено в експозиції окрему вітрину, де представлено документи, вбрання в національному стилі, відзнаки (грамота і орден "За громадянські заслуги" першого ступеня) і кольорову репродукцію портрету, анотовану як подарунок від дипломата і письменника Джона М. Хейя. Її постать набула надзвичайної популярності серед науковців як освіченої талановитої особи, що похо-

1 НИМ получи колекцията "Родът Станчови", <https://www.vesti.bg/bulgaria/obshtestvo/naj-cennoto-darenie-za-nim-ot-novata-istoriia-484989> [Дата звернення 15.11.2025].

2 Повне ім'я Надежди Станчової.

дила з видатної родини, зуміла досягти особистих кар'єрних здобутків, а вийшовши заміж за знатну персону – шотландського аристократа сера Александра Кей Мьюї (Sir Alexander Kay Muir), не перебувала в його тіні, а своїми промовами, публікаціями, перекладами, формувала в Великій Британії позитивний імідж Болгарії – фактично долучаючись до становлення болгарської публічної дипломатії.

### З історіографії

На підставі документів приватного архіву родини Станчових американська дослідниця, професорка історії, очільниця департаменту гуманітарних наук в Університеті Гартфорда (коледж Хіллієра) Марі Фіркатіан (Mari A. Firkatian) підготувала і видала 2008 р. монографію "Diplomats and Dreamers: The Stancioff Family in Bulgarian History" ("Дипломати та мрійники: родина Станчових у болгарській історії")<sup>3</sup>, розпочавши її в часі кар'єри батьків Дімітара та Анни у 1887 р. і закінчивши смертю Надежди 15 квітня 1957 р. Наступного року книга вийшла болгарською "Дипломати, мечтатели, патриоти: България и Европа през погледа на семейство Станчови"<sup>4</sup>. Багато уваги авторка приділила саме старшій доньці болгарсько-французької родини, чим стимулювала інтерес до її діяльності читачів і науковців у різних країнах.

Статті про першу болгарську дипломатку опублікували зокрема болгарська журналістка Хортензія Маркова<sup>5</sup> і турецький науковець, доцент з трансімперської історії в Утрехтському університеті д-р Озан Озавчі (Ozan Ozavci)<sup>6</sup>. Документальна виставка "Приемственост и дипломация. Родът Станчови" демонструвалася в приміщенні Міністерства закордонних справ Болгарії під час Дня відкритих дверей 18 червня 2016 р. З доповіддю про Надежду Станчову виступила Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Болгарія в Польщі Маргарита Ганева (JE Margarita Ganeva) під час Міжнародної наукової конференції "Жінка в дипломатії: виклик чи місія?" в Варшавському університеті 16 листопада 2023 р.

3 Firkatian, Mari A. (2008). *Diplomats and Dreamers: The Stancioff Family in Bulgarian History*, Lanham, MD: University Press of America. 362 pp.

4 Фиркатиян, Мари А. *Дипломати, мечтатели, патриоти: България и Европа през погледа на семейство Станчови*, София: Парадигма, 2009. 464 с.

5 Маркова Хортензия, *Надежда Станчова – първата жена дипломат, която пазела тайни на 8 езика*. <https://www.168chasa.bg/article/9870598.html> [Дата звернення 15.11.2025].

6 Ozavci, O. "The 'Wonder Woman' of Diplomacy". *The Lausanne Project* 2022. <https://thelausanneproject.com/2022/08/26/stancioff/> [Дата звернення: 15.11.2025].

Інформацію про цю видатну особу можна знайти на сайті Державного культурного інституту (Държавния културен институт) в Софії та на сторінках болгарських дипустанов. У 2015 році в Единбурзі було створено першу болгарську школу, названу її ім'ям – "Лейди Надежда Станчова-Мьюър", яка стала частиною Болгарського культурного та освітнього центру в Шотландії.

На відміну від перших жінок в українській і польській дипломатії Надії Суровцової і Казімери Ілаковичівни, які розпочали свою дипломатичну діяльність приблизно в один час із нею і про яких у світовій історіографії практично не згадується в обговорюваному контексті, Надежду Станчову називають не лише першою жінкою в дипломатії Болгарії, Балкан, але й Європи та першою болгарською жінкою послом у США<sup>7</sup>.

### З дипломатичної родини в дипломатію

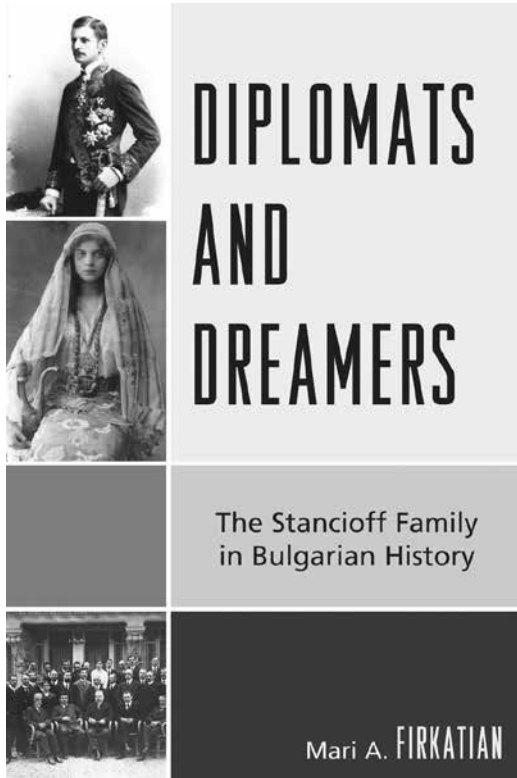
Шлях у дипломатію Надежди Станчової був принципово іншим, ніж у Суровцової чи Ілаковичівни. Його можна вважати визначеним від народження, хоч з увагою до того, що в цій переважно чоловічій сфері жінки тоді могли претендувати хіба що на технічні посади (секретарки, машиністки, перекладачки), на відповідальних посадах у міністерствах закордонних справ та дипломатичних представництвах жіноцтво почало з'являтися лише наприкінці 1910-х років, під час Першої світової війни<sup>8</sup>.

7 Найденов Николай. *Жените, за които България беше целият свет*, <https://bravestories.eu/stanchovistory/> [Дата звернення 15.11.2025].

8 Crowe K., Hamilton K., *Women in Diplomacy, 1782–1999* [https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5bbf570040f0b6385452227f/Women\\_in\\_Diplomacy\\_History\\_Note\\_2nd\\_Edition\\_.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5bbf570040f0b6385452227f/Women_in_Diplomacy_History_Note_2nd_Edition_.pdf), [Дата звернення 26.07.2025].



Експозиція зібрання родини Станчових у Національному історичному музеї Болгарії в Софії. Фото Ірини Матяш



Обкладинка монографії Марі Фіркатіан

Надежда Станчова була старшою донькою в родині болгарського політика і дипломата Дімітара Станчова (Димитър Янев Станчов, 1863–1940) і французької аристократки Анни Роз Каролін Делфін Жозефін Франсуази де Грено, графині Сен Кристоф (Anna de Grenaud, 1861–1955). Всього в родині було п'ятеро дітей: первісток Александр прожив менше року, Надежда і Феодора народилися через рік, Іван став єдиним сином у родині, Елена – наймолодшою донькою. Мама служила фрейліною при дворі принцеси Клементини Орлеанської (1817–1907) – матері царя Болгарії Фердинанда I; принцеси Марії Луїзи Бурбон-Пармської (1870–1899) – дружини Фердинанда I і матері царя Болгарії

Бориса III; похресниці Папи Римського Пія IX, а також другої дружини Фердинанда I цариці Болгарії Елеонори Ройсс-Кестрицької (1860–1917)<sup>9</sup>, називаної за її милосердя і благодійність, працю медсестри та допомогу пораненим, постраждалим і дітям у воєнний час "Білим янголом з червоним хрестом". Придворна дама Анна Станчова теж займалася благодійністю, збирала кошти для нужденних та догляд за хворими, заснувала асоціацію медичних сестер Болгарії. Сестри Станчови також долучалися до благодійних акцій матері.

Батько очолив 1887 р. політичний кабінет князя Фердинанда I, а починаючи з 1895 р. керував болгарськими дипломатичними місіями в Бухаресті, Відні, Петербурзі. У 1906 році він повернувся до Софії як міністр закордонних справ, кілька днів у березні 1907 р. після вбивства Дімітара Петкова обіймав посаду Прем'єр-міністра Болгарії, а в січні 1908 р. дістав призначення на посаду Надзвичайного посла і повноважного міністра Болгарського царства в Парижі.

<sup>9</sup> Там само.

Станчови підтримувала дружні відносини з царською родиною, величезний спосіб життя, в їхньому будинку в Софії часто бували знані болгарські та іноземні діячі. Діти мали гувернанток, вивчали іноземні мови, дружили з дітьми монаршої родини та з родин іноземних дипломатів, мали широкі можливості інтелектуального і культурного збагачення в музеях, театрах, бібліотеках європейських столиць. У Надежди в такий спосіб формувалися знання, навички, досвід майбутньої дипломатки. Вона мала унікальні мовні здібності, легко вивчала іноземні мови (болгарська і французька для неї фактично були рідними мовами), засвоювала правила етикету, усвідомлювала потребу обізнаності в мистецтві, історії, філософії, політиці. Її прагнення до дипломатичної діяльності було свідомим і рішучим. Як Надежда, дипломатію згодом обрав брат Іван, хоч він не вважав професійний вибір сестри правильним, бо вважав, що жінки не можуть бути дипломатами, а мають призначення – виховувати дітей і організовувати побут. Сестра Феодора (Фео) стала фрейліною при царському дворі.

### "Відчуваю себе достатньо сильною, щоб будувати кар'єру, яка до тепер була зарезервована за чоловіками"

Діяльність у сфері дипломатії Надежда Станчова розпочала досить рано, як секретар батька-посла в Парижі без офіційних повноважень. В такий спосіб вона набувала практичних знань і заглиблювалася в таємниці професії, взірцем у якій для неї був батько. Ерудована, тактовна, дотепна, вона сміливо вторгалася в замкнений чоловічий клуб дипломатів. В січні 1915 р. закінчилася семирічна паризька каденція Дімітара Станчова. Цар Фердинанд I скеровував його до Риму з міркувань посилення взаємодії з Центральними державами. Однак спротив посла щодо такого політичного курсу незабаром призвів до його відставки.

Під час Першої світової війни Надежда разом з матір'ю і сестрою співпрацювала з організацією Червоного Хреста та комітетом акції "Врятуймо дітей!", в межах якої проводилися збори коштів для постраждалих дітей.

Перший досвід офіційної дипломатичної діяльності вона отримала як перекладачка болгарської урядової делегації, очолюваної тогочасним прем'єр-міністром та міністром закордонних справ і релігії Теодором Теодоровим. Делегація мала складну місію – мусила підписати мирний договір Болгарського царства з країнами Антанти як країна, що належала



Надежда Станчова . 1922 р.  
Фото з відкритих джерел

до переможеної в Першій світовій війні сторони. В списку членів делегації Надежда Станчова вказана в рубриці "інші". Вона не виконувала політичну місію, однак включення її до складу делегації не можна назвати випадковим з огляду на добрі контакти родини Станчових з громадськими діячами у Франції та Великобританії, її унікальні мовні здібності та надзвичайну організованість і працездатність. Надежду та її батька було призначено помічниками міністра Теодорова.

Вже як дипломатка вона вирушала до місця переговорів разом з батьком. Делегація прибула до Па-

рижа 26 липня 1919 р. і розташувалася в готелі "Мадридський замок" у передмісті Неї-сюр-Сен. Однак установлений за ними пильний поліцейський нагляд перешкоджав прямим контактам делегації, через які сподівалися шукати підтримки своїх інтересів<sup>10</sup>. Умови договору не враховували інтересів Болгарії, передбачали втрату територій, репарації і військові обмеження. Відмовившись його підписувати, Теодор Теодоров подав у відставку. Відповідальність за підписання акту лягла на його заступника в делегації і нового прем'єр-міністра Александра Стамболійського, який свого часу виступав проти союзу Болгарії з Центральними державами. Таланти Станчових були незамінними для нового очільника делегації. Дімітар і Надежда зберегли при ньому свої посади. Під величезним тиском він поставив свій підпис на договорі від імені Болгарії 27 листопада 1919 р. З боку держав Антанти договір був підписаний керівниками їхніх делегацій на Паризькій мирній конференції (1919-1920 рр.). Нейський договір став національною катастрофою для Болгарії (держава втратила територію площею 11 278,3 кв. км<sup>11</sup> і прийняла зобов'язання виплатити

10 Кънчев, Иван. *Подписването на Ньойския договор и последиците за България*, <https://bulgarianhistory.org/podpisvaneto-na-nioiskiq-dogovor/> [Дата звернення 16.11.2025].

11 Ангелов, Груди. *Ньойският договор и въздействието му върху националната мощ на България*. Публични политики, 2020 July, Vol. 11, Nr 2, с. 4.

в 2,25 млрд золотих франків в якості репарацій), хоч відкрив можливість вступу до Ліги Народів, статут якої був невід'ємною частиною мирного договору. Болгарія ратифікувала договір 15 лютого 1920 р. і того ж року приєдналася до Ліги Народів одночасно з Австрією<sup>12</sup>.

Восени 1920 р. Александр Стамболійський призначив Дімітара Станчева Послом до Англії, а Надежду – делегаткою на післяпаризькі конференції. Впродовж 1920–1923 рр. "вони курсували між Лондоном та містами наступних конференцій, домовлялися за допомогою офіційної і особистої дипломатії про деталі мирних угод, що залишилися нез'ясованими в Парижі"<sup>13</sup>. Вона володіла знаннями реальної політики і мала енциклопедичну обізнаність. Попри відсутність спеціальної освіти, лише завдяки родинному вихованню, постійному набуттю практичних знань у праці з батьком та самоосвіті була дуже успішною як дипломат. Надежда уважала, що жінки народжуються дипломатами, бо чоловіки можуть лише навчитися того, що природньо властиве жінці – інтуїції<sup>14</sup>. Більше того вона дотримувалася думки, що збільшення кількості жінок на дипломатичних посадах приведе до зменшення воєн, бо жінки ненавидять війну. Молодість, походження з відомої родини, розум додавали їй популярності в професійному середовищі. Як жінка на відповідальній дипломатичній Станчова привертала увагу журналістів. Вона охоче давала інтерв'ю, розглядаючи контакти з пресою як можливість просувати свою країну. Її навіть назвали в британській пресі "жінкою-чудом" дипломатії.

У липні 1922 року прем'єр схвалив її призначення на посаду першого секретаря болгарської леґації у Вашингтоні – фактично заступниці посла. Принц Уельський Едуард VIII під час зустрічі з Послом Станчовим у Лондоні привітав його з досягненнями доньки і висловив захоплення її діяльністю як жінки-дипломата, зауваживши, що шкодує, що Надежда їде до Америки, бо її присутність у Лондоні була б корисна для Англії<sup>15</sup>.

Функціональні обов'язки Надежди в Посольстві були багатосторонніми: вона мала керувати канцелярією, відповідати за таємне листування, вести таємний архів. Як перший секретар разом з послом мала доступ до всіх комбінацій і ключів від сховищ, де зберігалися конфіденційні доку-

12 Кънчев, Иван. *Подписването на Ньойския договор и последиците за България*, <https://bulgarianhistory.org/podpisvaneto-na-nioiskiq-dogovor/> [Дата звернення 16.11.2025].

13 Firkatian, Mari A. (2008). *Diplomats and Dreamers*. С. 222.

14 Там само. С. 228.

15 Там само. С. 25.



Надежда Станчова серед членів делегації на чолі Александром Стамболійським.  
Фото з відкритих джерел

менти, відповідала за безпеку всіх повідомлень до та з МЗС Болгарії. Була скарбником, відповідала за бухгалтерію та контролювала офіційні витрати<sup>16</sup>. За відсутності посла їй делегувалося керівництво посольством.

Наступним етапом дипломатичної кар'єри Надежди стала Лозаннська конференція, скликана за ініціативою Великої Британії, Франції та Італії для врегулювання становища на Близькому Сході після греко-турецької війни та перемоги Кемалістської революції. Делегацію Болгарського царства було запрошено, як і радянську делегацію, лише для обговорення питання про режим використання Чорноморських проток. Однак і це питання було загрозливим для Болгарії. Конференція розпочалася наприкінці листопада 1922 р. Надежда працювала перекладачем і секретарем очільника делегації Александра Стамболійського. Прем'єр та її батько Дімітар шукали вихід до Егейського моря, водночас намагаючись забезпечити територіальну цілісність Болгарії як беззбройної нації. Її робочий день тривав з ранку до півночі з перервами на їжу, сон, участь у розмовах з грецькою стороною, читання листів своєму начальнику та "швидкий погляд на незрівнянні Савой-

<sup>16</sup> Там само. С. 227.



Александр Стамболійський (ліворуч) і Надежда Станчова (за ним). Фото з відкритих джерел

ські Альпи"<sup>17</sup>. Вона брала участь у кількох засіданнях Територіальної та Військової комісії, протоколювала зустрічі, готувала інформації про хід переговорів та звіти. До того ж її знання багатьох мов додавало навантаження, хоч вона виконувала всі понаднормові перекладацькі завдання без невдоволення.

Александр Стамболійський жартував, що вважає її дівчиною-чоловіком, бо вона не поводитися по-жіночому: не фліртувала, не прикрашала себе за останньою модою і була надзвичайно здібною на своїй посаді<sup>18</sup>. Брат Іван Станчов також зауважував її байдужість до моди, згадуючи, що вона прибула до Лондона в старомодних чорних панчохах, коли мода вже диктувала панчохи тілесного кольору<sup>19</sup>. Натомість всі відзначали, що Надежда Станчова була наділена надзвичайною природною класичною красою і фізичною грацією, зауважували розум, почуття гумору і дотепність. В її товаристві було багато старших освічених чоловіків, яких вона вважала ідеальними співрозмовниками, обговорюючи з ними серйозні теми, на яких добре розумілася:

<sup>17</sup> Там само. С. 226.

<sup>18</sup> Там само. С. 227.

<sup>19</sup> Там само. С. 222.



Надежда Станчова-Мьюр. Фото з портрету в колекції родини Станчових в НМБ

мистецтво, політика, література<sup>20</sup>.

Незадовго до завершення конференції відбувся державний переворот під проводом Александра Цанкова 9 червня 1923 р. Стамболійського було усунуто від влади і жорстоко вбито. Надежда Станчова після вбивства прем'єр-міністра демонстративно залишила дипломатичну службу. Лозанська конференція мала для Болгарії теж негативні результати. Договір було підписано лише з другої спроби 24 липня 1923 року на вигідних для Османської імперії умовах.

У 1924 році залишив свої дипломатичні посади Дімітар Станчов че-

рез розбіжності з правими політиками уряду Александра Цанкова.

### Публічна дипломатія після відставки

Невдовзі Надежда Станчова вийшла заміж за шотландського баронета сера Александра Кея Мьюра. Однак попри офіційну відставку з дипломатичної служби, вона займалася діяльністю, яку нині кваліфікують як публічна дипломатія. Надежда використала своє високе становище, щоб популяризувати Болгарію, формувати позитивний образ своєї країни серед офіційних та громадських кіл Британії. Вона долучилася до діяльності Балканського комітету та Асоціації Близького Сходу, виступала з промовами на їхніх заходах. Один з її виступів 3 лютого 1924 р. на загальних зборах Асоціації Близького та Середнього Сходу знайшов відгук в часописі "The Observer" аплодисментами "Болгарії за її захисницю, Європі за її громадянку та дипломату за його доньку"<sup>21</sup>.

Вона потоваришувала з Гербертом Джорджем Веллсом (Herbert George Wells, 1866–1946) – одним із засновників наукової фантастики, автором творів на історичну та політичну тематику та британським істориком Джоном Пібоді Гучем (George Peabody Gooch;

<sup>20</sup> Там само. С. 119.

<sup>21</sup> Там само. С. 245.

1879–1968), колишнім співробітником історичного відділу МЗС, президентом Історичної Асоціації в 1922–1925 рр. Часто обговорювала з ними літературу і дискутувала про політику. В редактованому Гучем журналі "Contemporary Review" почали з'являтися її статті. Крім того, Надежда Станчова писала статті на замовлення енциклопедії "Британіка" про Александра Стамболійського, про болгарську літературу; для журналу "Courier de Geneve", створювала програми для Британської телерадіомовної корпорації BBC, організувала прийняття царя Бориса III під час його перебування в Великій Британії та інших видатних гостей, зберігаючи постійний зв'язок з батьківщиною.

Навесні 1927 року подружжя Мьюрів та Фео Станчева здійснили тримісячну подорож на лайнері британської судноплавної компанії The Cunard Line "Беренгард". Відвідали Нью-Йорк, перетнули Панамський канал, побували в Чилі, Аргентині, Бразилії. Під час подорожі сестри Станчови працювали над перекладом рукопису мемуарів свого батька, який готували до публікації. "Ми з Фео схожі на двох погано оплачуваних стенографісток пишемо цілий день в елегантному "Пальмовому дворі" розкішного корабля"<sup>22</sup>, – згадувала Надежда. Цей рукопис був їхньою улюбленою працею тривалий час.

Надежда продовжувала також займатися благодійністю. Коли в 1928 р. у Болгарії стався потужний землетрус, родина допомагала збирати кошти для постраждалих у Британії і Болгарії.

В середині 1930-х років вона змінила погляд роль жінок у дипломатії. Зважаючи надзвичайну відповідальність професії і складність роботи, труднощі в родині, надлишок чоловічих кандидатів, низькі зарплати, нудну рутину та неприємних колег, Надежда Станчова погодилася з тим, що дипломатія має бути чоловічою сферою.

Попри кардинальну зміну погляду упродовж двох десятиліть, Надежда Станчова залишилася в історії світової дипломатії унікальною постаттю – однією з перших жінок на дипломатичній посаді, "жінкою-чудом" дипломаті, яка в своїй нетривалій кар'єрі і публічній діяльності після відставки показала еталонні риси – патріотизм, професіоналізм, невтомну відданість справі, надзвичайну працездатність, талан переговорника і енциклопедичні знання.

<sup>22</sup> Там само. С. 276.



## Казімера Ілаковичівна. Перша жінка на дипломатичній посаді в Польщі<sup>1</sup>

Ірина Матяш

Казімера Ілаковичівна була першою жінкою в Польщі, призначеною на відповідальну посаду в Міністерстві закордонних справ у час становлення польської дипломатичної служби після відновлення державної незалежності в 1918 р. Водночас про неї говорили як про "один з найвизначніших талантів" польської поезії міжвоєнного часу. Дебютувавши в юному віці віршем "Jabłonie" на шпальтах "Tygodnik ilustrowany" (1905, № 24), вона здобула заслужене визнання як поетка, письменниця і перекладачка. Однак найбільше цінувала свою працю в зовнішньополітичному відомстві за причетність до справ державного масштабу і уважала себе насамперед державним службовцем.

Мрій про дипломатію Ілаковичівна з дитинства не мала. Народжена у Вільносі позашлюбна дитина вчительки іноземних мов і музики Барбари Ілакович та адвоката Клеменса Зана, сина відомого поета Томаша Зана, засновника "Спілки променистих" і очільника руху філолатів, вона мала сповнене таємницями дитинство. Як дату її народження зазвичай вказують 6 (19) серпня 1892 р., але найімовірнішим є рік народження 1888-й. Так уважала її сестра Барбара Зан-Червійовська і уточнювала, що дівчинка народилася за кілька місяців до загадкової смерті батька в березні 1889 р.<sup>2</sup> Його доньки зовсім не знали, навіть у документах про їхнє народження були вказані як батьки родичі мами. Вона теж рано пішла з

<sup>1</sup> Дослідження проводилося на Факультеті історичних наук Університету Миколая Коперника в Торуні в рамках Стипендіальної програми Polonista NAWA, фінансованої Національною Агенцією Академічних Обмінів.

<sup>2</sup> B. Zan-Czerwijowska, *Kazimiera Iłkiewiczówny lata dzieciństwa i młodości "W drodze"* 1991 nr 2, s. 1.

життя. Казімеру виховувала польська поміщиця, графиня Софія Буйно з Платер-Зиберків у своєму маєтку поблизу Двінська. З малечку вчила дівчину іноземним мовам, гарним манерам і вмінню образно висловлювати свої думки. За деякий час прийомна мама забрала до маєтку і сестру Басю. Освіту дівчата здобували вдома і в Двінській гімназії, вчилися екстерном у престижній приватній школі Цецилії Платер-Зиберківни у Варшаві. Прагнучи самостійності, Казімера виїхала до Петербургу, закінчила Покровську жіночу гімназію при громаді сестер-жалібниць. Склавши іспити за гімназійний курс 1907 року, вона вирушила до швейцарського Фрібура, де в той час перебувала її прийомна матір. Софія Буйно відправила Казімеру до Оксфорду на курси для іноземок, які організувала університетська Асоціація освіти для жінок. З 24 вересня по 14 грудня 1908 р. і з 14 січня по 24 березня 1909 р. дівчина слухала лекції з англійської мови, літератури та історії в коледжі Notham Holl Оксфордського університету<sup>3</sup>. Тут поруч з її повним ім'ям та прізвищем з'явився запис – Ілла. Вона вигадала собі це ім'я як частину прізвища, щоб вирізнитися з багатьох одноліток, які мали популярне тоді "на кресах" ім'я Казімера. Перебуваючи в Англії, читала твори Шекспіра в оригіналі, й взяла цей підхід надалі як спосіб поглиблення знання іноземних мов.

### Знакові знайомства

Від 1910 р. вивчала польську філологію в Ягеллонському університеті, де навчалася також її сестра Барбара. Казимира часто відвідувала сестру, яка винаймала невелику кімнату в помешканні родини Пілсудських й допомагала Юзефу Пілсудському перекладати військову літературу та редагувала підпільні журнали.

Тут Казімера познайомилася з майбутнім прем'єр-міністром Валерієм Славеком та майбутніми міністрами – Титусом Філіповичем (закордонних справ) і Александром Пристором (праці та соціального страхування), іншими публічними особами. Такі зустрічі були джерелом натхнення для її творчості, а деякі мали безпосередній вплив на її подальшу долю. У 1911 р. у Кракові вийшла її перша поетична збірка "Pkarowe loty", яка вирізняла дівчину з-поміж інших студенток і принесла їй популярність.

Під час Першої світової війни з 15 січня 1915 р. два роки перебувала на фронті як сестра милосердя, перенесла тяжку хворобу. В січні 1917 р.

<sup>3</sup> Там само. С. 14.

була демобілізована. Відтоді про фронтові будні нагадували лише нагороди за самовідданість, мужність і жертвовність. Деякий час працювала в Петрограді коректором у польській друкарні, стала свідком Лютневої революції. У цей час вона видала поетичні збірки: "Kolędy polskiej biedy. W wigilię powrotu" і "Trzy struny", написала свій перший прозовий



Казімера Ілаковичівна під час навчання в Ягеллонському університеті. З фондів Бібліотеки Рачинських

твір "Bajeczna historia o królewiczu La-fi-Czaniu, o żołnierzu Soju i o dziewczynce Kio", в якому показала російську у революційно сатиричному світлі. У серпні 1918 р. їй вдалося виїхати до Варшави.

### Державний службовець

А вже 11 листопада Польща відновила незалежність. Міністерство закордонних справ, як і інші новостворені державні органи, потребувало професійних кадрів. Принципово важливою компетенцією співробітників було добре знання іноземних мов. Перший міністр зовнішніх справ Титус Філіпович, пам'ятаючи з краківських зустрічей у домі Пілсудського мовні навички

(вільно володіла англійською, німецькою, французькою, російською мовами), природні здібності та надзвичайну організованість Казімери, запропонував їй роботу в міністерстві. Вона без вагань прийняла пропозицію, бо одразу відчула, що "нарешті вступила на правильний шлях, з якого ніколи в житті не зійде"<sup>4</sup>. Її дипломатична служба розпочалася 15 листопада 1918 р. на посаді молодшого референта, штатного співробітника МЗС VIII рангу. Незважаючи на те, що посада була досить низького рівня, вона стала першою жінкою на штатній посаді (жінки приймали на роботу за контрактом переважно на допоміжні посади). Усвідомлюючи це, Ілаковичівна пізніше писала: "Бути першою жінкою на посаді референта було безсумнівною честю"<sup>5</sup>. Спочатку її було

4 Там само, с. 181.

5 K. Iłkiewiczówna, *Trzystrunni zajął*, w: K. Iłkiewiczówna, *Proza*. Warszawa 2018, s. 626.

придільно до кабінету міністра і доручено як перше офіційне завдання – переклад на французьку мову і видрук на друкарській машинці тексту телеграми-повідомлення "про існування незалежної польської держави, що охоплює всі землі єдиної Польщі" для відправки в інші країни<sup>6</sup>. Вже наступного дня текст цієї телеграми був підписаний Юзефом Пілсудським як головнокомандувачем Армії Польської та очільником зовнішньополітичного відомства Титусом Філіповичем і направлений президенту США та урядам Великої Британії, Франції, Італії, Японії, Німеччини і всіх воюючих та нейтральних країн із закликом визнати цей факт. Тож світ дізнався про відродження незалежної, суверенної Польської держави з телеграми, до створення якої мала безпосереднє відношення Ілаковичівна. Через багато років 16 листопада стало даю професійного свята польських дипломатів.

Після зміни міністра її було переведено на посаду молодшого референта зі скандинавських справ до політичної секції політичного відділу. Їй доводилося виконувати різні функції, чи не найскладнішою з яких вважала місію дипломатичного кур'єра, коли довелося перевозити гроші і пошту до Лондона через Гданськ, Берлін, Кельн, Париж у величезних торбах без охорони (бо дипломатичним кур'єром не могла бути жінка!). До того ж в одній із кур'єрських сумок виявився "величезний окіст" для посла, що змусило її змінити думку про свою високу місію. Вона була перекладачем на важливих дипломатичних конференціях, стала свідком загибелі міністра закордонних справ, щойно обраного Президентом Польської Республіки Габрієля Нарutowича, їй змінювали умови праці через особливі вимоги до жінок в зовнішньополітичному відомстві.

Раптом після травневого перевороту 1926 р. дістала пропозицію посади особистого секретаря військового міністра. Це було несподіванкою, але й великою честю, адже Юзеф Пілсудський був для неї справжнім героєм, символом боротьби за незалежність Польщі. Єдина умова з її боку полягала в збереженні можливості повернення до МЗС, якщо її послуги не знадобляться міністрові. Питання вирішилося в найсприятливіший для неї спосіб. Вона отримала безстрокове службове відрядження до Міністерства військових справ для виконання обов'язків особистого секретаря міністра<sup>7</sup>, залишаючись співробітницею МЗС. 1 липня 1928 р. навіть дістала посаду радника міністерства з підвищенням до шостого службового ран-

6 J. Sibora, *Dyplomacja polska w I wojnie światowej*, Warszawa 2013, s. 468.

7 Biblioteka Kórnicka PAN, Spuścizna Kazimierzy Iłkiewiczówny (1989–1983), sygn. BK 12001/10, k.109.

гу<sup>8</sup>. Безпосередньо справами міністра займалася його особистий секретар поручник Ванда Герц, яка очолювала секретаріат<sup>9</sup>. До обов'язків Казімери входив перегляд листів та звернень до міністра Пілсудського та Александри Пілсудської, а також надавання відповідей на кореспонденцію і виділення матеріальної допомоги тим, хто звертався з таким проханням. За її підрахунками, за 9 років роботи вона прочитала 250 000 листів та прохань<sup>10</sup>. Однак Ілаковичівна міряла про важливіші завдання.

### Новий напрям діяльності

Влітку 1929 року вона звернулася до міністра Пілсудського з проханням про дозвіл на поїздку до Лондона з лекцією про Польщу. Від часу свого перебування в Англії, де вона зацікавилася жіночим рухом і навіть продавала на вулицях феміністичні газети і брошурки, Ілаковичівна зберегла добрі контакти серед активного жіноцтва, завдяки яким мала нагоду розпочати новий напрям своєї діяльності. Під час розмови з міністром наважилася запитати, чи може розповідати про нього у своїх виступах за кордоном. Міністр погодився. Посольства і консульства організували з цією метою різноманітні заходи з популяризації народної культури, художні виставки, лекції за участю видатних діячів. Казімера Ілаковичівна була першою жінкою-дипломатом, яка завдяки своїм лекціям стала сполучною ланкою між суспільствами інших країн і Польщі, популяризуючи історію боротьби за незалежність Польщі та її героїв за допомогою інструментів публічної дипломатії, що набули широкого застосування через багато років.

У 1929–1934 роках Ілаковичівна, залишаючись на посаді особистої секретарки міністра військових справ, виїздила як радниця МЗС з лекціями англійською мовою для іноземців у Лондоні, Празі, Женеві, Копенгагені. Під час поїздок зауважила, що за кордоном працює багато поляків, які готові відвідувати подібні лекції. Тому вирішила організувати лекції польською мовою, розповідала про Польщу у доступній формі, водночас представляючи релігійно-патріотичну поезію та вірші, присвячені Юзефу Пілсудському. Задум виступати для поляків польською мовою був зумовлений тим, щоб наблизити їх до батьківщини. У квітні 1935 р. відвідала Ольштин, Щецин. По закінченні відрядження вирушила в омріяну

<sup>8</sup> Там само, арк. 118.

<sup>9</sup> M. Kolmasiak, *Wanda Gertz*, Warszawa, 2023, s. 28.

<sup>10</sup> K. Iłakowiczówna, *Ścieżka obok drogi*, s. 159.

відпустку до Риму. Вже перебуваючи там, дізнавалася про смерть Юзефа Пілсудського 12 травня 1935 р. На згадку про маршала почала готувати том віршів і книгу спогадів. За кілька місяців підготувала програму "Мучеництво і героїзм" для польської діаспори, присвячену маршалу Пілсудському та архієпископу Яну Цеплаку, неодноразово переслідуваному і покараному Росією, у 1923 році засудженому в Москві до смертної кари. Завдяки цим лекціям поляки за кордоном дізналися не лише про Пілсудського як національного героя та борця за незалежність Польщі, а й про інших польських патріотів та радянську загрозу для світу. Визнанням її літературної праці став Золотий Академічний Лавр – заснована 1934 р. нагорода Польської академії літератури, а закордонне визнання засвідчив Лицарський хрест ордена Почесного легіону Франції.

За рік, 18 травня 1936 р., Ілаковичівна повернулася на постійну роботу до МЗС і зосередилася на закордонних поїздках з лекціями та декламаціями для іноземної аудиторії і полонії. Тим часом у світі небезпечно набував сили фашизм, а сталінська державна машина винищувала інакодумців, остаточно закріплюючи тоталітаризм у "радянській імперії". Розповідати про незалежну державу та її героїв було певним викликом. Упродовж 1936–1938 рр. Ілаковичівна відвідала Болгарію, Румунію, Великобританію, Ірландію, Швейцарію, Швецію, Естонію, Фінляндію та Нідерланди. Першою країною, куди вона поїхала, була Болгарія. "Болгарський проект" був створений через так званий творчий конфлікт, адже збірка "Героїчні балади" (1934), перекладена болгарською мовою поетесою Славою Штиплієвою, вийшла в Софії без її згоди. Цей конфлікт мав позитивні наслідки, бо спричинив налагодження контактів з Об'єднанням болгарських письменниць у Софії. Колеги запросили її до Болгарії. Вона прийняла запрошення після консультації з керівництвом МЗС. До організації туру долучився



Казімера Ілаковичівна під час Першої світової війни. З фондів Бібліотеки Курніцької ПАН



Казімера Ілаковичівна під час роботи в МЗС. З фондів Бібліотеки Курніцької ПАН



Друкарська машинка Ілаковичівни. З фондів Музею-квартири Казімери Ілаковичівни. Фото Ірини Матяш

посол Польщі в Болгарії Адам Тарновський. Упродовж 13–25 вересня 1936 р. Ілаковичівна перебувала в Русе, Варні, Пловдиві та Софії, виступала французькою та польською мовами, давала інтерв'ю на радіо. Вона розповідала про Польщу, про свої враження від перебування в Болгарії та декламувала вірші про Пілсудського. Також її запрошували на поетичні зустрічі з болгарськими поетами. Свої зустрічі, спостереження, позитивні враження, а також невдачі в організації заходів Ілаковичівна детально описала у звіті для МЗС, у додатках надала тексти інтерв'ю, імена та адреси людей, з якими зустрічалася, вирізки з преси з публікаціями про свій візит. Із Софії вона поїхала до Будапешта, де перебувала 5 днів, і вперше виступила перед дітьми. Через місяць вона знову повернулася за домовленістю з послом Угорщини в Польщі Андрашем Гори. Її поїздку організувала Асоціація жінок з університетською освітою. З 21 листопада по 5 грудня 1936 р. відвідала Ніредьгазу, Будапешт, Печ, Сегед. Вона виступала в ратуші, в університетській аудиторії, в камерному залі консерваторії та в інших залах, збираючи від 100 до 500 слухачів. Скрізь її лекції викликали неабиякий інтерес. "Сама особа польської поетки, колишньої особистої секретарки Маршала, дала пресі імпульс, щоб

зайнятися постаттю Маршала і польською тематикою", – зауважував секретар Посольства Польщі в Угорщині д-р Казімеж Міцельський<sup>11</sup>.

Після плідної поїздки до Болгарії та Угорщини дипломатична діяльність Ілаковичівни полягала у подорожах з лекціями про Польщу та її героїв для іноземної аудиторії та польської діаспори. У 1937 році їй вдалося реалізувати "балтійсько-скандинавський" проект. У період з 31 січня по 17 березня вона відвідала Естонію, Фінляндію, Швецію та Норвегію. Організаторами проекту були Асоціація жінок з університетською освітою, Асоціація поляків "Jutrzenka" в Таллінні, ПЕН-клуб у Гельсінкі, Фінсько-польська асоціація, Асоціація студентів Данії та Дансько-польська асоціація, а також студентські спілки в Норвегії. Дипломатка виступала в будівлях польських асоціацій, ПЕН-клубі, в талліннському готелі "Kuld Lövi", в аудиторіях університетів, в польській католицькій школі в Мальме. Вперше вона виступила з доповіддю на тему "Про вічну молодість", присвячену переживанню покоління, яке народилося в невилній країні і після відновлення незалежності впорядковує державне життя. Нова була й тема "Про польську індивідуальність". Вона продовжила свої виступи перед дітьми. Загалом провела 14 лекцій для іноземців, 15 – для поляків та дві польською – для дітей.

Другу половину 1937 року вона присвятила переважно Румунії. Надзвичайний успіх лекцій за підтримки посольства у травні призвів до того, що жіночі організації запросили її на триваліші візити. У жовтні 1937 р. вона встигла виступати з лекціями та декламувати патріотичні і релігійні вірші в Англії та Ірландії. Для того, щоб зібрати кошти для фінансування її перебування, члени англійських жіночих організацій читали благодійні лекції та зверталися до різних донорських організацій. Частина цих коштів, за згодою доповідачки, була передана до Міжнародного стипендіального фонду, який допомагав єврейським дівчатам, висланим з Німеччини, здобути вищу освіту. Виступи Ілаковичівни проходили в університетах, Музичному клубі (в Брістолі), Ратуші (Хаддерсфілд), школах для дівчаток, Кройдонській публічній бібліотеці на 50–250 осіб, за участю мера, подружжя дипломатів, професорів, художників, студентів, школярів. У Публічній бібліотеці зал вперше прикрасили польськими прапорами та портретом Юзефа Пілсудського. Зі свого боку Ілаковичівна подарувала бібліотеці польські книжки. Вона читала лекції на нові теми перед англійською аудиторією: "Англо-польські

11 Biblioteka Kórnicka PAN, Spuścizna Kazimierzy Iłakowiczówny (1989–1983), sygn. BK 12005, k.88.

відносини", "Про польську погоду", "Про деякі відмінності", "Про моїх єврейських друзів", "Про слуг", "Що вам найбільше не сподобається в Польщі". Підтримувала контакти з представницями польської діаспори та жіночих організацій, використовувала засоби масової інформації для популяризації своїх лекцій. Одним із найважливіших нових контактів стало знайомство з директором Дублінського музею, який прагнув налагодити співпрацю з польськими музеями.

У Румунії з 21 листопада по 10 грудня вона прочитала 16 лекцій і виголосила 5 промов на банкетах в 9 містах. Читання проводилися як у великих залах (наприклад, Міський театр у Чернівцях) на 500 і більше осіб, так і в малих залах на 20 – 30 осіб за участю представників міської влади, дипломатів, преси, викладачів і студентів, інтелігенції та працівників гірських населених пунктів. Преса писала про те, що "чудову поетесу пані Казімеру Ілаковичівну, яка перебуває в турне по Румунії, читаючи



Посвідчення Казімери Ілаковичівни.  
З фондів Бібліотеки Курніцької ПАН

лекції про маршала Пілсудського, тепло і доброзичливо приймають у всіх центрах, які вона відвідує, як міська влада, так і культурна спільнота та організації румунських жінок"<sup>12</sup>. Результатом поїздки стало налагодження тісних контактів з жіночими організаціями Румунії та місцевою польською діаспорою, формування пропозицій щодо їх поглиблення.

За заслуги в пропагандистській діяльності за кордоном дипломатка була нагороджена Офіцерським хрестом Відродження Польщі, медаллю "За вислугу років у Міністерстві закордонних справ", Лицарським хрестом ордена "Відзнаки Румунської корони", нагородою угорського Товариства імені Адама Міцкевича та іншими відзнаками.

1938 рік розпочався для Ілаковичівни поїздкою до Бельгії 26–31 січня. З Брюсселя вона приїхала до Гааги якраз у день, коли Нідерланди святкували народження принцеси Беатрис. Попри незвичайну подію, яка привернула увагу преси, прес-аташе Посольства спромігся організувати для гості як публікацію інформації про неї в газетах ще до її приїзду, так і інтерв'ю з керівниками секцій "Мистецтво та література" провідних ви-

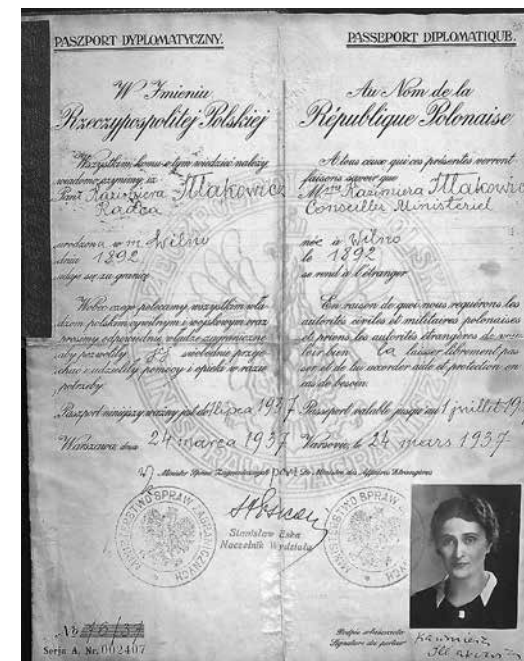
12 Biuletyn Kulturalno-Artystyczny, 18 grudnia 1937 r.

давництв. Лекція відбулася 1 лютого в розкішному залі готелю "Les Indes" за участю губернатора і вишуканої публіки. Виступ мав великий успіх. До 18 лютого вона подорожувала Нідерландами. На лекції були запрошені журналісти, представниці політичних кіл, жіночих організацій, письменниці та науковці. У 1938 році в її планах на лекції з'явилася Канада. На запрошення жіночих організацій був детально розроблений шестимісячний графік відвідування 60 міст. Але не склалося.

Однак невдовзі розпочалася Друга світова війна. У серпні 1939 р. за розпорядженням міністра закордонних справ знову долучилася до приготування до евакуації через загрозу столиці з боку німців. Разом із друзями вона пакувала документи з надією, що ненадовго виїде з Варшави. Взяла з собою в евакуацію лише друкарську машинку<sup>13</sup>. Поїхала, отримавши відпустку до того часу, поки "Міністерство закордонних справ у Варшаві знову не почне функціонувати"<sup>14</sup>. Під час війни жила в Румунії, в Клужі, намагалася налагоджувати культурну співпрацю з Румунією та Угорщиною і навіть отримала літературну премію

13 A. Budnik, *Illa: zapomniana i odkrywana*, <https://kulturaupodstaw.pl/illa-zapominana-i-odkrywana-kazimiera-illakowiczowna-agnieszka-budnik/>, [dostęp 01.04.2024].

14 Biblioteka Kórnicka PAN, *Spuścizna Kazimierzy Illakowiczowny (1989–1983)*, sygn. BK 12001/10, k 110.



Дипломатичний паспорт Казімери Ілаковичівни.  
З фондів Бібліотеки Курніцької ПАН



Портрет Казімери Ілаковичівни на графіті на будинку в Познані. Фото Олег Матяш

від Комітету з культури та освіти при Громадянському комітеті опіки над польськими біженцями в Угорщині. Займалася перекладами і викладала іноземні мови, сама вивчила румунську та угорську мови.

У грудні 1947 р. повернулася в Польщу, подавши ще до виїзду заяву до МЗС про поновлення на дипломатичній службі. Однак у відповідь отримала повідомлення про те, що її прохання не було прийнято до уваги, і міністерство вважає офіційні відносини з нею закінченими 2 серпня 1945 р.<sup>15</sup>. Деякий час вона перебувала у Варшаві і подорожувала з лекціями, бесідами та декламаціями польськими містами. Для проживання зрештою обрала Познань, де почався новий період її життя як поетеси, перекладачки та викладачки іноземних мов.

\*\*\*

Життєвий і творчий шлях Казімери Ілаковичівни має кілька вимірів, найголовнішим з яких сама уважала діяльність у сфері дипломатії, наголошуючи, що вона є насамперед державним службовцем, а вірші пише у вільний час. Ця формула присутня в її численних інтерв'ю і книгах спогадів. Однак вона з вдячністю приймала численні літературні нагороди і тішилася шаною читачів.

Перебіг дипломатичної служби Ілаковичівни документально засвідчений як безперервний від 15 листопада 1918 р. до 2 серпня 1945 р. Проте в ці роки вона мала переведення на два роки з постійної посади на контракт, майже десять років працювала за сумісництвом на посаді особистого секретаря міністра військових справ, вісім років перебувала в евакуації на засадах відпустки з можливістю відновлення на дипломатичній службі після завершення війни. Таким чином, активними роками її дипломатичної діяльності можна вважати 15 листопада 1918 р. – 25 травня 1926 р., 18 травня 1936 – серпень 1939 р. Ілаковичівну безспідставно вважають символом – першою жінкою на дипломатичній посаді в незалежній Польщі. Попри невисокий ранг першої посади, її призначення мало революційне значення. Також є всі підстави вважати Ілаковичівну засновницею окремого напрямку публічної дипломатії, спрямованого на створення позитивного іміджу незалежної Польщі в сприйнятті іноземних суспільств та підтримці тісного зв'язку з польською діаспорою за кордоном. Символічність її постаті засвідчують також названі її ім'ям вулиці у різних містах Польщі та надання 8 березня 2024 р. її ім'я одній із зал МЗС.

<sup>15</sup> Ibidem, k. 109.

## Ванда Міхалєвська. Перша жінка серед очільників іноземних представництв у Києві

Ірина Матяш



М'я першої жінки-керівниці іноземного представництва в УРСР і першої жінки серед польських дипломатів на посаді Генерального консула в Києві Ванди Гелени Міхалєвської (Wanda Helena Michalewska, 1906–1986) пов'язане з дипломатією Польської Народної Республіки і зараз майже не згадується. Вона була представницею свого покоління і членкинею "правильної" для того відтинку історії Польщі партії, мала відповідні для займаних нею посад переконання і професійну кар'єру. Її шлях у дипломатію був не передбачуваний задалегідь, але не винятковий для працівників польської дипломатичної служби часів ПНР. Хоч жінок на керівну посаду в дипломатичних чи консульських установах тоді переважно ще не призначали, вона мала "ключові переваги" для такого призначення – закінчила партійну школу, обіймала керівні посади в осередках ПРП і мала досвід роботи в Москві. Реконструкцію дипломатичної діяльності Ванди Міхалєвської уможливають її спогади, архівні документи, що зберігаються в польських і українських архівах, періодика того часу.

### Партійна діяльність як шлях у дипломатію

Родина Міхалєвської походила з віленської провінційної шляхти. Дідусь по батьківській лінії Дамян Курновський (Damian Kurnowski) як молодший у родині не здобув освіти і не дістав спадку. Відтак з раннього віку він працював на будівництві залізниці, а пізніше став семафорником на станції Вітебськ. У родині було 13 дітей. Батько Ванди був теж наймолодшим, однак вивчився у Петербурзі на сільського вчителя, викладав іноземні мови. Після одруження переїхав з юною

дружиною (їй ледве виповнилося 18 років) до Невеля, працював там у повітовій податковій інспекції. Батько матері мав медичну освіту і працював повітовим лікарем, згодом керував лікарнею, приймав хворих, які потребували нагальної допомоги, навіть удома. "Вразливою" для часів ПНР ланкою біографії майбутньої дипломатки була лише бабуся по лінії матері з її шляхетним походженням. Вона не вписувалася в пролетарський еталон: відвідувала Дворянське зібрання, зналася на класичній музиці, захоплювалася творами Шопена, Баха, Моцарта, багато читала, виписувала з Санкт-Петербурга ілюстрований літературний журнал для сімейного читання "Нива"<sup>1</sup>. Саме бабуся була найближчою Ванді духовно й опікувалася нею в дитинстві, бо її мама, маючи вже одну доньку, сподівалася на народження сина, а коли народилася друга дівчинка, не могла з цим змиритися і спершу не прийняла маляти. Згодом негативні емоції вгамувалися, Ванду забрали від бабусі й родина переїхала з Невеля за новим місцем роботи батька до Могильова, пізніше до Мілави в Латвії. У дівчаток з'явилася бонна, яка навчала їх німецькій мові. Мама мріяла про "столичне виховання" для доньок. З початком Першої світової війни прифронтіві території, до яких належала і Латвія, були евакуйовані – мама вивезла дівчаток до своїх батьків, а батько зголосився добровольцем на фронт, обійняв посаду заступника державного податкового інспектора армії. Восени 1915 р. у віці 34 років мама раптово померла. Згідно з її бажанням, осиротілі сестрички опинилися в Петрограді (мама боялася, що бабуся не забезпечить їм належної освіти), але в різних сиротинцях, що належали до благодійної фундації роду Ольденбургів, близького до правлячої в Російській імперії царської династії.

Ванда потрапила до інтернату імені Марії Терезії при неповній середній семикласній школі для напівсиріт з родин службовців. Учениць готували до виконання обов'язків бонн, управительок у великих маєтках. Напівголомне життя з суворим графіком, обов'язкові молитви і спартанські умови існування запам'яталися Ванді як повна протилежність мріям матері про найкращу освіту і виховання для доньок. Але спершу навчалася з охотою і мала помітні успіхи. Розрадою були канікули у бабусі, відпустки батька та відвідання під час вихідних родини опікунів, про існування яких мама встигла потурбуватися.

1 Michalewska Wanda, *Sercem i czynem*, Warszawa: Spółdzielnia Wydawnicza-Handlowa "Książka i Wiedza", 1981. 508, [3] s., [32] s. tabl. : il. ; Seria: Wspomnienia, Pamiętniki.

Опікуном Ванди був приятель матері багатий петербуржець Осип Преображенський. Але він не мав часу на виконання своєї місії, про яку обіцяв матері дівчинки. Його замінила, як колись бабуся маму, дружина Катерина. Вона походила з зубожілого княжого роду Оболенських, мала добру освіту і знала кілька іноземних мов. До того ж працювала вчителькою у школі, де навчалася Ванда. Попри зайнятість опікунки домашніми, шкільним і громадськими справами, дівчина дістала новий шанс розширення своїх мовних горизонтів і культурного виховання, відвідувала театри і музеї. По завершенні війни батько отримав посаду у Смольному, де вже порядкували більшовики і розташовувалися їхні органи управління. Він забрав доньок до себе і вони іноді бували на місці його праці.



Ванда Міхалевська в юності.  
З книги "Sercem i czynem"

У 16-річному віці Ванда вступила до комсомолу. Тоді ця політична молодіжна організація, орієнтована на ідеологічне виховання молоді, набувала активного розвитку. Вона допомагала "товаришам" навчитися читати, грала в молодіжному театрі в Народному домі. Отримала скерування на навчання в університеті, але не закінчила його. Її основним заняттям стала партійна діяльність. По закінченню партійної школи дістала призначення на посаду секретаря Окружного комітету комсомолу Західної Білорусі і очільниці комсомольського осередку в Барановичах<sup>2</sup>. Брала участь у протестах проти переслідувань через санації білоруського визвольного руху, була навіть ув'язнена в 1928 році на 8-річний термін у Білостоку. 30 травня 1941 р. Ванда Міхалевська народила сина. За кілька тижнів чоловік пішов на фронт, а вона з сином виїхала в евакуацію до Оренбургу (тоді – Чкалов), де продовжувала партійну діяльність.

Після першого з'їзду Союзу польських патріотів, що відбувся 9-10 червня 1943 р. у Москві, увійшла до складу регіонального комітету як

2 Michalewska Wanda, *Sercem i czynem* ... s. 65.

одна з трьох його членів. Невдовзі на обласному з'їзді СПП була обрана заступницею голови оренбурзького комітету. За її спогадами, зосередила діяльність на потребах поляків, які тимчасово перебували в тому краї, щодо створення польських шкіл, дитячих будинків, підтримки польської мови і збереження польських традицій, формування польських збройних сил. Мала особисті виступи перед представниками полонії про Тадеуша Костюшка. Варто зауважити, що в такий спосіб прорадянська польська організація намагалася створити прихильне ставлення полонії до радянської влади і продемонструвати свою перевагу переконань перед воякам відділів армії генерала Владислава Андерса, що тимчасово квартирували в Бузулуку. Діяльність Ванди Міхалевської була з цього погляду переконливою і не залишилася непоміченою. В липні 1944 року її викликали до Москви.

### Початок дипломатичної кар'єри

Від часу створення 21 липня 1944 р. та публікації наступного дня маніфесту Польського Комітету Національного Визволення як органу польської тимчасової влади розпочалася дипломатична кар'єра Ванди Міхалевської. Її партійна діяльність стала перепусткою в дипломатію. Тоді на міжнародній арені з'явився також новий актор – Українська РСР, яка попри статус республіки СРСР, відновила право на зовнішньополітичну діяльність. У такий спосіб голова РНК СРСР Йосип Сталін прагнув отримати можливість максимально чисельного представництва в створюваній Організації Об'єднаних Націй шляхом входження до складу членів-засновників радянських республік. Закон "Про надання союзним республікам повноважень у галузі зовнішніх зносин та про перетворення у зв'язку з цим Народного комісаріату закордонних справ із загальносоюзного в союзно-республіканський народний комісаріат" Верховна Рада СРСР ухвалила 1 лютого 1944 р. під час X сесії 1-го скликання. Уже 5 лютого 1944 р. у звільненому від фашистів Києві Політбюро ЦК КП(б) Української РСР прийняло постанову, а Президія Верховної Ради УРСР, яка щойно повернулася з евакуації, ухвалила Указ про створення спеціального державного органу в сфері зовнішніх зносин<sup>3</sup>. Сюди через деякий час отримає призначення на посаду генерального консула ПНР Ванда Міхалевська.

3 ГДА МЗС. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1.

Першим місцем праці в цій царині дипломатичної і консульської служби стало представництво Польського Комітету Національного Визволення в Москві. Обов'язки його очільника виконував правник, публіцист і політик Стефан Єндриховський (Stefan Jędrzychowski), керівник відділу інформації та пропаганди в ПКВН. Про нього говорили, що він з особливою прискіпливістю розглядає кандидатури жінок для призначення на посади в представництві, звертаючи увагу на освіту та досвід роботи в подібних установах або на адміністративних посадах. Проте після кваліфікаційної розмови Ванда Міхалевська дістала призначення (спершу на посаду спеціаліста зі справ персоналу) і розпочала роботу 1 вересня 1944 р. У цей час вступила до Польської робітничої партії. Займалася знайомою їй роботою – підготовкою до формування партійного комітету на новому місці праці.

В січні 1945 р. установа набула статусу посольства. Його очолив діяч польського і французького революційного руху, історик і публіцист Зигмунд Модзелевський (Zygmunt Modzelewski). Штатний склад посольства був переважно чоловічий. Серед жінок, окрім Ванди Міхалевської, на посаді референта працювала майбутня генеральна директорка МЗС ПНР, перша жінка в ранзі посла Марія Верна (Maria Wierna-Burgin); заступником бухгалтера була Марія Ковальчик (Maria Kowalczyk), яка згодом виконувала обов'язки директора Кабінету міністра закордонних справ і призначалася секретарем польської делегації на семи сесіях ООН. Всіх об'єднувало усвідомлення того, що вони "беруть участь у створенні чогось нового, у втіленні ідей у життя"<sup>4</sup>.

Скромний бюджет місії вимагав економного використання, тому його співробітники докладали чимало зусиль, щоб все було "на рівні і не стандартно, а по польськи"<sup>5</sup>. Від них очікувалося вміння ефективно організувати працю. За потреби новоспечені дипломати виконували і технічну, і фізичну роботу. Наприклад, під час національного свята 22 липня<sup>6</sup> співробітники посольства всіх рангів та їхні дружини разом з

4 Michalewska Wanda, *Sercem i szynem...*, s. 328.

5 Там само.

6 22 липня 1944 р. – день оголошення маніфесту Польського комітету національного визволення (Маніфест ПКВН), де-юре 5 липня 1945 р. – міжнародне визнання Тимчасового уряду національної єдності, званого як Люблінський комітет, що було створено за ініціативою Національної ради (КРН) в Любліні, 21 липня 1944 р., де-факто утворено за два дні до цього в Москві. Сталін мав бажання створити враження, що поляки за власною ініціативою, створили уряд на звільненому польському терені, розташованому між радянсько-німецьким фронтом і лінією Керзона. Відзначався в ПНР.

технічними працівниками готували вечірки, а потім швидко переодягалися у вечірне вбрання і зустрічали як господарі гостей, що прибували на урочистості. Під час свят у посольстві Ванда Міхалевська по-



Зигмунд Модзелевський. Фото з відкритих джерел

знайомилися зокрема з геніальним уродженцем Києва композитором Рейнгольдом Глієром, колишнім директором Київської консерваторії, блискучим тенором з Київщини Іваном Козловським.

Окремим напрямком діяльності посольства стало вивчення традицій, звичаїв та практики польської дипломатії, пошук з цією метою матеріалів у бібліотеках і архівах. Шляхом самоосвіти перші співробітники дипмісії опановували те, чому їхні наступники навчалися на факультетах міжнародних відносин. На практиці вивчали мову дипломатичного листування з безліччю обов'язкових ввічливих фраз, яка їм видавалася часами архаїчною, і ділову мову. Багато уваги приділялося вивченню іноземних мов. Посольству мали підпорядковуватися консульські установи, які планувалися до відкриття в Києві та Мінську. 1946 року Міхалевська почала виконувати обов'язки першого секретаря ПРП дипмісії.

Як представниця посольства, до того ж очільниця партійного осередку, вона вже восени вперше побувала в Києві, де відкривалося польське консульство – перше іноземне представництво в українській столиці в нових умовах<sup>7</sup>. Взаємодію з іноземними представництвами належала до завдань протокольно-консульського відділу МЗС УРСР, яке працювало відповідно до положень та інструкцій з консульських питань, виробле-

них у МЗС СРСР. Їй сподобався призначений для консульства двоповерховий будинок на вул. Карла Лібкнехта (нині – вул. Шовковична) – невеликий, але затишний і вдало розташований у представницькому районі з інтер'єром, прикрашеним зі смаком підібраними меблями в народному стилі, виготовленими на замовлення польськими майстрами, красивими килимами, керамікою. Щоправда, через потребу ремонту офіційне відкриття консульської установи відсунулося майже на рік. Вона цінувала професійні якості першого польського консула в Києві Александра Хлондта (Aleksandr Hlond) і тоді ще не здогадувалася, що за десять років приїде сюди в іншому статусі, стане шостим керівником консульства<sup>8</sup> і працюватиме дві каденції. Але назавжди запам'ятала Хрещатик у руїнах і звернула увагу на ентузіазм та щедрість людей, які відновлювали рідне місто. Ці почуття киян були для неї суголосні відчуттям варшав'ян після звільнення від фашистів рідного міста.

У листопаді 1950 р. Міхалевська отримала призначення на посаду першого секретаря посольства, її функції і завдання розширилися, однак бажання "використати набутий досвід у Варшаві" перебороло і вона ризикнула на початку наступного року подати заяву щойно призначеному міністру закордонних справ Станіславу Скршевському (Stanisław Skrzyszewski) під час його візиту до Москви з проханням перевести її до Варшави. Там розпочинав діяльність Комітет культурного співробітництва із зарубіжними країнами при Президії Уряду ПНР. В очікуванні відповіді, яку отримала лише в 1953-му, вона працювала в консульському відділі посольства.

Відтоді приїхала до Варшави, де впродовж чотирьох років була співробітницею Комітету культурного співробітництва з письменником і колишнім послом Польщі в Югославії Яном Каролем Венде (Jan Karol Wende) на чолі. До завдань установи ідеологічного скерування належало згідно з її статутом забезпечення співпраці і організації культурних обмінів між ПНР і зарубіжними країнами, координація планів і підтримка діяльності в цій сфері зацікавлених міністерств, відомств і громадських організацій; забезпечення всіх організацій інформаційними матеріалами про досягнення ПНР у галузі науки, культури, спорту, громадських справ; супровід справ щодо участі Польщі в міжнародних інституціях і культурних організаціях, участь в опрацюванні проектів міжнародних угод, конвенцій і планів обмінів

8 Після звільнення А. Хлондта консульство очолювали П. Влоґський, М. Цеслік, Г. Гордон, П. Кергет.

<sup>7</sup> Після погодження організаційних питань з радянським зовнішньополітичним відомством наказом МЗС ПР від 22 листопада 1946 р. було засновано Генеральне консульство ПР у Києві. Однак через тривалі ремонтні роботи в наданому приміщенні консульство розпочало діяльність лише у вересні 1947 р. Польська консульська установа була першою серед іноземних представництв, відкритих у Києві після Другої світової війни. Вона підпорядковувалася безпосередньо Посольству ПНР у Москві.

в сфері наукової і культурної співпраці<sup>9</sup>. Працівники комітету мали переважно вищу освіту і володіли іноземними мовами відповідно до спеціалізації відділу. Робочою мовою Ванди Міхалевської, партійної діячки, ідеологічного співробітника, була російська. Вона обійняла посаду заступниці генерального секретаря і керувала сектором соціалістичних країн. Займалася організацією зустрічей з іноземними гостями та різних масових заходів. Найбільше їй імпонували питання культурного співробітництва.

Після ліквідації комітету в лютому 1957 року перейшла до апарату МЗС, де генеральним директором у той час була її колега по посольству в Москві Марія Верна, яку вважали дуже впливовою особою<sup>10</sup>. Ванда Міхалевська отримала пропозицію про призначення на посади радника і одночасно *chargé d'affaires* в одній із соціалістичних країн і консула в Києві. Обрала Київ, бо сподівалася, що їй стане в нагоді досконале знання російської мови та досвід роботи в посольстві у Москві. Крім того, їй імпонувала консульська праця, що, на її думку, передбачала близький контакт з людьми.

### Консул/Генеральний консул у Києві

Призначення Міхалевської на посаду генерального консула Польщі в Києві стало з огляду на її досвід і відповідність вимогам радянської сторони до особи керівника місії, не випадковим, хоч помітним, бо жінок ще рідко можна було зустріти на чолі дипустанов. У Москві зокрема в ранзі посла свої країни представляли Стела Благоева, донька засновника і керівника Болгарської комуністичної партії Дімітара Благоева (Болгарія), і Віджая Лакшмі Неру Пандіт (Vijaya Lakshmi Nehru), сестра прем'єр-міністра Індії Джавахарлала Неру і донька Мотілала Неру (1861–1931) – колишнього президент Індійського національного конгресу).

Консульська каденція Ванди Міхалевської як першої жінки на посаді керівника консульської установи в Києві розпочалася 8 березня 1957 р. Як вона згадувала пізніше, дата призначення не була пов'язана з Міжнародним жіночим днем, який у ПНР відзначали як свято, радше була визначена збігом обставин<sup>11</sup>. Більше того, керівництво не брало до

9 Prawo.pl: <https://www.prawo.pl/akty/m-p-1951-a-38-458,16802337.html> [Дата звернення 15.11.2025].

10 Szumilo M., *Kobiety jako "szare eminencje" w komunistycznej elicie władzy w Polsce*, "Res Historica", 45, 2018, s. 297–299.

11 Michalewska Wanda, *Sercem i szynem*, s. 367.

уваги її стать і наявність сина-школяра, який мав завершити навчальний рік у Варшаві. У відповідності до своїх переконань вона згодом стверджувала у спогадах: "Призначення консулом у Українській Республіці відкривало переді мною широке та відповідальне поле діяльності. Мені належало реалізовувати лінію нашої партії та уряду, таку близьку моему серцю та переконанням. Завдання, які ставили перед нашим поколінням, завжди були ніби "непосильні" – ми мусили дорости до них через наполегливу роботу над собою"<sup>12</sup>. Слід зауважити, що на керівні посади в іноземних представництвах радянська сторона погоджувала чоловіків – кар'єрних дипломатів з досвідом роботи чи навчання в СРСР або партійних працівників. Ванда Міхалевська відповідала цим вимогам в усіх параметрах, окрім статі.

На підготовку до виїзду консулу відвели десять днів. У призначений час її зустріла головна вулиця Києва зовсім інша, ніж під час першого приїзду. Відбудований Хрещатик красувався пишною зеленню каштанів, приваблював численними ятками морозива, вареників і солодоців та захоплював доброзичливими веселими киянами. "Київ – це місто, яке зачаровує з першого погляду, місто, в якому мандрівник відчувається як удома і добре з першої хвилини. Це забезпечують люди, їхнє щире і дружнє ставлення", – констатувала Міхалевська<sup>13</sup>. Її консульський округ охоплював усю республіку з територією понад 600 тис. км<sup>2</sup> і 25 областями.

Як новопризначений консул Міхалевська почала свою діяльність з візитів відповідно до дипломатичного протоколу і місцевих звичаїв. Від імені влади її прийняв перший заступник голови Верховної ради УРСР Михайло Гречуха – державний і партійний діяч, який опікувався питаннями культури. Розмова була суто протокольною. Натомість візит до секретаря Київського обкому КПУ Петра Тронька вразив польську дипломатку дружньою атмосферою без тіні офіційності і протокольних реверансів, юнацьким ентузіазмом і безпосередністю співбесідника. Обов'язковість зустрічей з партійними діячами не дивували консула. Вона була добре обізнана з радянською дійсністю і сама була частиною системи. Генконсульства у своїй діяльності контактували з відповідними підрозділами не лише МЗС УРСР, а й ЦК КПУ та відповідними партійними підрозділами. З першої зустрічі встановилася дружба, ділова співпраця зокрема з Петром Троньком. Він виявляв щирі симпатії до

12 Michalewska Wanda, *Sercem i szynem*, s. 371.

13 Там само, s. 393.

Польщі і надавав конкретну допомогу в питаннях культурної співпраці з консульством, брав особисту участь майже у всіх польських заходах.

Невдовзі відповідно до плану роботи МЗС УРСР у Києві було відкрито Генеральне консульство Чехословацької Республіки. Його очолив Рудольф Шміц. Комунікацією тепер з уже двома іноземними генконсульствами в Києві продовжував займатися протокольно-консульський відділ МЗС УРСР, який очолив В.М. Циба. До завдань відділу належали також організаційні питання, пов'язані з проведенням іміджевих заходів інших країн, консульські представництва яких у Києві ще не було створено. МЗС УРСР організовувало для ще нечисленного консульського корпусу в Києві заходи пропагандистського характеру (вітання з радянськими святами, урочисті відзначення днів радянської армії та військово-морського флоту чи "жіночого дня" 8 березня, дня народження більшовицького лідера Леніна), забезпечував участь у першотравневих парадах чи засіданнях сесій Верховної Ради УРСР як почесних гостей<sup>14</sup>. Консульські установи одразу долучалися до ознайомчих заходів, організовуваних для них протокольным відділом МЗС УРСР (відвідання промислових і сільськогосподарських підприємств, науково-дослідних інститутів, виставок, театрів, перегляди фільмів, влаштовувалися зустрічі і бесіди з керівництвом міністерств, відомств і організацій), і урочистих подій, що проводили колеги. Всі ці заходи з'являлися в графіку консула Міхалевської. Вона зазначала: "Під час свят Жовтневої революції та 1 травня нас запрошували на урочисті вечори, організовані МЗС, і ми разом веселилися. МЗС також організовувало покази нових фільмів та інші заходи. З нашого боку ми приймали колег із МЗС у консулаті"<sup>15</sup>. Згадувала також, як захоплювалася красою інтер'єру станції Хрещатик під час урочистості її відкриття: "Стіни прикрасили керамікою з народним українським орнаментом у надзвичайно гармонійному поєднанні кольорів, яскравому та веселому, як українська земля та люди, що на ній живуть"<sup>16</sup>. 7 жовтня 1958 р. вона брала участь разом з консулом Чехословацької Республіки Р. Шміцем та німецькими студентами, які навчалися в київських вишах у зборах представників громадськості і концерті з нагоди дев'ятої річниці утворення НДР у Колонній залі Київської фі-

14 ГДА МЗС. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 1039. Арк. 8.

15 Michalewska Wanda, *Sercem i szynem*, s. 397.

16 Там само, s. 387.

лармонії<sup>17</sup>. На новому місці праці їй придалася навичка ведення щоденника, в якому для самоконтролю робила нотатки про все, що робила особисто, і доручення працівникам.

З рутиною консульської роботи, обсяги якої були справжнім викликом, їй допомагав справлятися досвід праці в консульському відділі посольства в Москві. Першою трудностю в її консульській діяльності виявився наплив заявок щодо возз'єднання сімей у зв'язку з польсько-радянською угодою про репатріацію, укладеною наприкінці 1956 року. До того ж траплялося, що ті, хто звертався, часом змінювали звучання та написання своїх імен і прізвищ, помилялися у датах і населених пунктах. Для вирішення питань доводилося звертатися до архівів. Всі контакти здійснювалися через посередництво протокольно-консульського відділу МЗС УРСР. Щоб прискорити процес, у консульстві було зроблено дуже детальну форму. Проте, й тоді не обійшлося без скарг на "бюрократизм". Зал очікування консульства завжди був переповнений відвідувачами, тоді як у штаті установи було лише три постійні посади (генеральний консул, завідувач канцелярії і торгівельний агент) і одна контрактна – службовця (з місцевих мешканців). Це був період так званого стиснення робочих місць. Співробітники консульства працювали наднормово. Міхалевській довелося докласти зусиль, щоб отримати необхідне збільшення персоналу. Помітне зростання кількості консульських дій переконало керівництво МЗС встановити посаду заступника в ранзі віце-консула, потім посаду другого віце-консула та інші необхідні посади.

Консульство в Києві отримало статус генерального консульства, а Міхалевську висунули на посаду генерального консула. Лише за посаду аташе з питань культури їй довелося воювати майже чотири роки. Проте в цій сфері вона мала особистий досвід і охоче займалася такою роботою. Поставила собі за мету розвивати діяльність генконсульства з увагою до "давніх і сучасних глибоких та всебічних зв'язків дружби" польського і українського народів, зокрема шукаючи спільних героїв і вшановуючи важливі для обох народів події<sup>18</sup>.

17 Дев'ять років з дня проголошення Німецької Демократичної Республіки. Урочисті збори в Києві, *Радянська Україна*. 1958, 8 жовтня. № 234 (11281). С. 1.

18 Michalewska Wanda, *Sercem i szynem*, s. 374.

### Культурна дипломатія в радянській дійсності

Культурну діяльність Ванда Міхалевська вважала надзвичайно важливою для досягнення поставленої мети. Роздумуючи над можливостями оживлення діяльності консульства в цій сфері, вона ретельно перевірила наявні ресурси. Знахідка в приміщенні консульства коробок з кількома короткометражними фільмами та польською кінохронікою, яка щотижня надходила до генконсульства, але майже не використовувалася, наштовкнула її на започаткування окремого напрямку культурної діяльності. Вона вирішила встановити в приміщенні консульства відповідне обладнання, підготувати годинну програму, що складалася з актуальної кінохроніки та короткометражних фільмів, і запросити гостей для перегляду фільмів і розмови. Перша зустріч виявилася вдалою. Максим Рильський (на той момент – директор Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР), який радо прийняв запрошення, запропонував організувати рецензії на польські фільми від українських сценаристів і кінематографістів. Надалі розроблені консульством кінопрограми демонструвалися в Будинку письменників, кіностудіях, університетах, школах, в Будинку офіцерів, в Палаці піонерів. Кожну програму переглядали по кілька разів різні групи дітей і молоді. Регулярно організувалися кіноогляди в консульстві для журналістів, науковців, культурних діячів, політичних та громадських діячів, ветеранів та молоді. Принципом діяльності Міхалевської як генерального консула стало заповнення "кожного дня так, щоб не втратити жодної миті"<sup>19</sup>.

Оскільки її консульський округ відповідав усій території України, вона ретельно спланувала поїздки українськими містами, включивши до програми візитів відвідання університетів, де навчалися польські студенти, вшанування пам'ятних для польської історії та культури місць і ознайомлення з перспективними для розвитку взаємовигідних відносин об'єктів промисловості. Невдовзі після приїзду її гостинно зустрічали в Харкові. Зустрічі в університеті з професорами та українськими і польськими студентами, відвідання Харківського театру опери і балету та Українського драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка, пов'язані з творчістю таких корифеїв української сцени, як галичани Лесь Курбас і Мар'ян Крушельницький, давали натхнення для розвитку культурної і науково-освітньої співп-

19 Michalewska Wanda, *Sercem i szynem* s. 404.

раці, а зустрічі на промислових гігантах – Кіровському турбінному заводі та заводі ім. Орджонікідзе (колишньому Харківському тракторному заводі, відомому в ПНР) та з міськими владами – підстави для конкретних пропозицій в галузі економіки і торгівлі. Під час поїздки виконувала також консульські дії щодо правової допомоги польським громадянам, пов'язані насамперед з акцією об'єднання родин і отримання документів для польських громадян. Унікальним досвідом для неї став виступ перед численними слухачами в Міському парку, який транслявався по радіо на все місто. Міхалевська ретельно готувала всі промови, але говорила "від серця", без папірця, що традиційно створювало атмосферу довіри, а її емоційні виступи тепло сприймали.

Наступна поїздка пролягла Черкащиною від обласного центру, який у 1954 р. отримав статус столиці району з дуже інтенсивним сільським господарством і динамічним розвитком промисловості, до села Моринці, де народився Тарас Шевченко, і Канева, де поет похований. Поїхала на запрошення керівництва місті для участі в урочистій академії з нагоди Свята Відродження Польщі. З огляду на те, що інструкції польського МЗС для своїх дипломатів передбачали здійснення службових поїздок у регіони найекономнішим засобом пересування, консул поїхала автомобілем (бензин тоді був дешевий). Проте новий водій консульства помилково склав маршрут, і їхня подорож відбулася з пригодами, хоч завершилася успішно. Відвідала в Черкасах урочистості і музей Тараса Шевченка в Каневі, оглянула виставку, присвячену Шевченковим друзям-полякам: Зигмунту Сераковському, Броніславу Залеському, Едварду Желіговському, а далі – до Умані з її прекрасним парком "Софіївка" і Стеблова, де в 1825 р. побував Адам Міцкевич. Вона всюди знаходила ниточки, які єднали український і польський народи. Від першої зустрічі склалися дружні контакти з керівництвом музеїв у Каневі та Стеблові.

Львів від першої поїздки в 1957 році став для Міхалевської містом, куди вона завжди їхала з задоволенням. Знайомство з містом розпочалося з площі Адама Міцкевича, де вона забронювала номер у готелі "Ін-



Меморіальна таблиця про перебування в Стеблові Адама Міцкевича. З книги "Sercem i szynem"

турист". Офіційні зустрічі з владами міста і дружні розмови в колі львівських письменників, вечори польської літератури, організовані з нагоди Днів польської книги, вшанування у Львові пам'яті Марії Конопніцької, відвідання польського відділу книгарні "Дружба", польських шкіл дали підстави генконсулу для інтенсифікації різних напрямів українсько-польської співпраці. Зокрема центром тяжіння став Польський театр у Львові, створений на межі 1957 і 1958 років з ініціативи групи діячів львівських шкільних театрів.

Серед перших відвіданих Міхалевською міст був також Кіровоград (нині – Кропивницький). Тут з батьками жив Кароль Шимановський, навчався у реальному училищі, а в 1917–1919 роках працював у музичному комітеті Департаменту освіти. Генконсул побувала в обласному архіві, ознайомила з документами композитора. Вона хотіла зробити все можливе, щоб вшанувати та популяризувати творчість видатного композитора в Україні. До того ж була важлива нагода: наближалася вісімдесята річниця від дня його народження. Серед іншого Міхалевська розглядала можливість встановлення пам'ятної дошки, відтак треба було обрати відповідне місце. Це виявилось справою нелегкою, бо будинок, в якому мешкала родина Шимановських і звідки виїхала наприкінці 1919 р., вже був перебудований, а в селі Тимошівка<sup>20</sup> від помешкання родини взагалі нічого не залишилося. Проте вихід було знайдено.

Важливою подією для генконсульства стало створення 27 жовтня 1958 р. Товариства радянсько-польської дружби, яке очолив Максим Рильський. Обов'язки його заступника прийняв Петро Тронько. Навколо діяльності товариства об'єдналися видатні діячі культури, науковці, громадські діячі з Києва та інших міст, пов'язаних з Польщею дружбою і співпрацею. організовував урочистості з нагоди історичних дат і важливих подій у житті польської нації. У співпраці з генконсульством товариство організовувало урочистості, присвячені Адаму Міцкевичу та Юліушу Словацькому, відзначало Рік Шопена, ювілеї Станіслава Монюшка, Кароля Шимановського, Марії Конопніцької, Адама Міцкевича, Юліуша Словацького, Юзефа Ігнація Крашевського, Ярослава Домбровського; сторіччя Січневого повстання та інші знакові дати, влаштовували зустрічі в окремих центрах і на кордоні.

Зокрема до популяризації творчості Шимановського багато зусиль доклав видатний український композитор Борис Лятошинський, на той

<sup>20</sup> Колись – Чигиринського повіту Київської губернії, нині Кам'янський район Черкаської області.

час голова музичної секції ТРПД. Конференції, концерти, лекції відбулися в різних містах і зокрема на батьківщині композитора. 23 жовтня 1964 р. задум генконсула було втілено – у Кіровограді відкрили меморіальну дошку на будинку на вулиці Гоголя з барельєфом на масивній гранітній плиті та двомовним написом польською і українською мовами: "У 1897–1919 роках у цьому будинку жив і працював видатний польський композитор Кароль Шимановський".

Поїздки сприяли розширенню контактів у науковій сфері, давали поштовх до нових напрямів взаємодії. Так, у Києві, Житомирі й Одесі було проведено наукові конференції, присвячені Січневому повстанню 1863 року; співпраця з архівістами Центрального державного історичного архіву отримала новий формат – було підготовлено документальну виставку; за сприяння ТРПД відбувалися лекції для різних слухачських аудиторій і зокрема молоді.



Відкриття меморіальної дошки К. Шимановському.  
З книги "Sercem i czynem"

На каденцію Міхалевської припало започаткування нових форм обмінів, зокрема постійної прямої співпраці між окремими містами, університетами, заводами, творчими товариствами і організаціями тощо, які доповнювали і розширювали комплексні обміни, передбачені державними угодами. Серед перших обмінів ще в 1956 р. офіційними делегаціями були взаємні відвідини делегацій Лодзі і Харков. Першими підписали в 1958 році протокол про всебічну співпрацю ректори Київського політехнічного інституту проф. Олександр Плигунов і Вроцлавської політехніки проф. Діонізій Смоленський (Dionizy Smoleński). Напередодні, в 1957 р. у Київській політехніці було відновило діяльність студентського товариства спершу як Секції випускників Київської політехніки при Головному управлінні Головної технічної організації (Naczelna Organizacja Techniczna, NOT) на чолі з інж. Станіславом Гжималовським (Stanisław Grzymałowski). Ванда Міхалевська докладала до підписання угоди зусиль, бо ця першість мала для неї символічне значення: в Київській політехніці навчалося багато польських студентів, вона особисто тісно співпрацювала з цим популярним вишем, тут навчався і згодом захистив під керівни-

цтвом проф. Всеволода Костюка докторську дисертацію в галузі технічної кібернетики її син Едуард.

Упродовж 1958 – 1959 рр. було налагоджено постійне співробітництво між сімома містами і воєводствами ПНР і містами та областями УРСР, які мали багато спільних економічних, культурних і соціальних проблем: Краків – Київ, Лодзь – Харків, Познань – Харків, Катовіце – Донецьк, Бидгощ – Черкаси, Кельце – Вінниця, а також безпосередньо прикордонними містами і воєводствами: Жешув – Львів і Люблін – Луцьк. Попри помітну заідеологізованість у цій співпраці апробувалися інструменти публічної дипломатії, які надалі на стале закріпилися у двосторонніх контактах.

До планів усіх братніх міст і районів все частіше вносили обміни досвідом фахівців різних галузей: вчених, лікарів, освітян, будівельників, творчих працівників. Відбувалися обміни радіопередачами і матеріалами преси, міські газети періодично присвячували місту-побратиму і області цілі сторінки, а іноді навіть спеціальні випуски, відбувалися обміни художніми колективами, спортсменами, проводилися тематичні виставки і т. д. У співпраці виникла ідея вшанувати дружбу міст у якійсь постійній формі. Наприклад, у Черкасах було закладено проспект Дружби, засаджений чотирирічними тополями, присланими з Бидгощі, а в Бидгощі – проспект Дружби з черкаськими каштанами. У 1959 році розпочалося офіційне партнерство між Черкаською областю та Бидгоським воєводством ПНР (нині – Куявсько-Поморське воєводство). У кожному районі Черкащини було створено осередки міжкультурного діалогу у сфері освіти, спорту, культури, промисловості, сільського господарства, набули систематичного характеру взаємні візити. Згодом у Черкасах з'явилася вулиця Бидгоська, а в Бидгощі – Черкаська.

Показовим був всебічний розвиток співпраці між Краковом і Києвом – понад двадцять краківських виробничих підприємств, наукових і культурних установ встановили постійні зв'язки зі спорідненими київськими підприємствами та установами. В межах співпраці університетів відбувався систематичний обмін науковцями, стажування студентів, організація лекцій польських науковців у Києві та українських науковців у Кракові, участь у наукових конференціях. У Кракові і Києві з'явилися кінотеатри, названі на честь міста-побратима, відповідно – "Kijów" і "Kraów". Інтер'єру кінотеатру "Kraów" надали виразно польський характер, стіни прикрашала мозаїка, присвячена Кракову, і орнаменти в польському народному стилі, меблі були привезені з Поль-

щі. Велике фойє стало простором для польських виставок, однією з перших експонувалася виставка робіт варшавських дітей на тему "Київ і Україна", нагороджених на конкурсі, організованому Гуртком друзів Києва при Столичній управі ТПРД. Захід проходив під патронатом Варшавської опікунської ради та Варшавського відділення Асоціації польських художників і дизайнерів. Назви міст-побратимів отримали і вулиці. 1961 р. на Краківській вулиці в районі Дарниця були встановлені дві інформаційні таблиці на початку вулиці на будинку за адресою вул. Будівельників, 32/2 та на її кінці, на стіні будинку на бульварі Праці, 5.

Окрім опікування розвитком контактів поріднених міст, генконсул брала участь у всіх основних подіях політичного, економічного та культурного життя Києва і України, забезпечувала організацію візитів польських офіційних делегацій, підготовку та відкриття економічних і художніх виставок. Активно долучалася Міхалевська до ініціатив української сторони щодо вшанування життя та творчості видатних поляків. Цю працю вона вважала важливою частиною роботи консула, попри те, що витрачала на неї багато часу поза звичайним робочим часом в офісі, і розглядала свої представницькі обов'язки як можливість познайомитися з багатьма цікавими людьми, видатними творцями культури, героями війни та мирної праці.

Чимало часу приділяла Ванда Міхалевська контактам з молоддю. Найбільше польських студентів навчалося тоді в Київському університеті імені Тараса Шевченка та Київському політехнічному інституті. Поступово вони почали збиратися в консульстві, чаювали і дискутували. З ініціативи генконсула молодь згодом об'єдналася у клуб земляків, почала видавати власний часопис, а після переїзду консульства у нове приміщення в 1962 р. на вул. Велику Підвальну отримала свою територію – відремонтований підвал, де влаштувала клуб "Стасинек" з баром (барменом у ньому був студент Станіслав Кучинський). Тут відбувалися цікаві та жваві молодіжні зустрічі, лекції і дискусії на актуальні польські та міжнародні теми, зустрічі з письменниками, кінематографістами,



Зустріч Максима Рильського (ліворуч) з Вандою Міхалевською. З книги "Sercem i czynem"

художниками, з польськими делегаціями, які приїжджали до Києва, молодіжні вечори з гумористичною програмою, іграми та танцями. На ці заходи запрошували також українську молодь та студентів з "братніх соціалістичних країн". Студенти-активісти допомагали консульству у культурних заходах, керували клубами з вивчення польської мови. Генконсул Міхалевська була бажаним гостем на факультеті славистики в Київському університеті, де діяла кафедра польської мови та літератури, охоче відвідувала захисти дисертацій на польську тематику.

У той час у Києві в 1962 р. було створено секцію "Друзі Варшави" при ТРПД в Київському політехнічному інституті. Її очолив ректор проф. Олександр Плигунов, якого польські студенти вважали своїм доброзичливим опікуном. Міхалевська стала постійною учасницею зустрічей, присвячених Польщі, переглядів польських фільмів, фотовиставки під назвою "У Народній Польщі", докладаючи зусиль до поглиблення взаємних симпатій і зміцнення особистих дружніх зв'язків між польськими та українськими студентами. Важливість таких заходів полягала в тому, що студентські контакти та взаємна залученість до громадської діяльності гарантувала тяглість співпраці після закінчення вишу. Відтоді стала традицією участь випускників із Польщі в щорічних урочистостях вручення дипломів цим випускникам київської політехніки, серед яких були Януш Левандовський (майбутній начальника протоколу МЗС ПНР), Казімеж Шаблевський (майбутній перший постійний представник ПНР при Ватикані).

Новим особистим досвідом для генконсула стала участь у підготовці і проведенні Днів польської культури в Україні в серпні 1958 р. Під час урочистого відкриття виступив гурт "Mazowsze", який потім з великим успіхом гастролював по всій Україні – від Львова до Ялти. Здобутки польської культури представляли такі видатні артисти, як Регіна Смендзянка – лауреатка 4-го конкурсу імені Фредерика Шопена та велика група солістів опери та балету з Варшави, Познані, Гданська, Битома. У Харкові та Києві виступав Вроцлавський драматичний театр, який показував "Весілля" Станіслава Виспянського та інші вистави. Також було організовано фестиваль польських фільмів та Дні польської книги, на яких була представлена велика виставка книг, що налічувала три тисячі найменувань. Експонувалися виставки плакатів, графіки та польських народних витинанок з паперу, а також численні фотовиставки, що представляли досягнення польського на-

роду. Проведення Днів польської культури (попри домінування ідеологічної складової) сприяли активізації польсько-української (хоч за вимогами московського керівництва – лише в контексті польсько-радянської) культурної співпраці. Відтоді неодноразово в Україні відбувалися виступи ансамблів "Mazowsze" і "Śląsk", вистави Польського театру з Варшави, активізувалися Дні польського кіно та Дні польської книги, налагодилася співпраця краківського "Życie Literackie" та київської "Літературної газети", відзначалися Рік Шопена, століття від дня народження Станіслава Монюшка та ін.

Численні урочистості за участі Міхалевської відбувалися з нагоди проголошення в Польщі 1959-го Роком Юліуша Словацького. З цієї нагоди в рідному місті поета в Кременецькому культурному центрі, розташованому в одному з корпусів колишньої гімназії, відбулася наукова конференція, присвячена життю і творчості поета. Генконсул приїхала разом із кількома польськими студентами – польськими стипендіатами з першого курсу філології. За кілька днів перебування в Кременці учасники і гості урочистостей відвідали всі місця, пов'язані з життям і творчістю Юліуша Словацького, оглянули сад і місце, де колись стояв будинок батьків поета і де він народився, взяли участь у відкритті виставки пам'ятних речей поета в Кременецькому історико-краєзнавчому музеї, поклали квіти до могили його матері, доторкнулися до старої липи, що за місцевою легендою була улюбленим місцем роздумів поета. Фінальним акордом заходів став вечір на честь Юліуша Словацького, організований 10 вересня 1959 р. у Києві під патронатом Максима Рильського, а окрасою урочистостей – концерт польської музики у виконанні українських музикантів.

У 1960 р. разом з Максимом Рильським вона взяла участь у відкритті громадського музею в Стеблові. Перебування тут у лютому 1825 р. Адама Міцкевича відзначили встановленням пам'ятної дошки та документальною виставкою. Міхалевська передала музею Стеблова подарунок від Музею Міцкевича у Варшаві – нове видання творів поета, а також чудове видання "Pan Tadeusz" з ілюстраціями Міхала Андриолі та матеріалами, пов'язаними з перебуванням Міцкевича у Стеблові. Подарунком від консульства стали кольорові альбоми та інші публікації про Польщу.

Упродовж обох каденцій Міхалевська була частим гостем у Польському театрі у Львові не тільки на виставах, а й під час репетицій, допомага-

ла в їхніх щоденних потребах. А в 1963 р. вітала своїх друзів-артистів з п'ятиріччям, щиро захоплюючись їхніми досягненнями (було поставлено понад двадцять прем'єр, переважно з польської класики, і показано близько двохсот вистав) і відданістю театру.



Заходи за участі Ванди Міхалевської.  
З книги "Sercem i czynem"

Окрім культурних подій, Міхалевська займалася організацією та проведенням промислових виставок. Експортні можливості Польщі демонструвала перша виставка у вересні 1961 р., на якій було комплексно представлено все – від промислових підприємств, морських суден (макети, фотографії, окремі агрегати), верстатів, текстильних машин, тракторів, сільськогосподарської техніки, виробництва хімічної промисловості тощо, закінчуючи широким асортиментом ринкових товарів (меблі, взуття, одяг тощо). Важливим елементом експозиції було оригінальне графічне оформлення, що презентувало образ Польщі – її красу, історію боротьби та перемоги, досягнення. Виставку відвідало українське керівництво. Генконсул використала всі можливості, щоб для польських

експонентів були створені найвигідніші умови в Києві. Українська преса, радіо і телебачення інформували громадськість про виставку дуже докладно і розгорнуто. Протягом усього часу роботи на виставці відбувалися покази польських фільмів на професійну тематику та про досягнення країни в цілому. Фільми користувалися величезною популярністю. Практичним результатом виставки стало підписання договорів про поставку товарів, продаж всіх експонатів. Надалі виставки проходили в різних форматах, почав зростати імпорт ліків. У 1964 р. була організована пересувна виставка електронної апаратури та велика виставка польської суднобудівної промисловості, організована "Центромором"

в Одесі. Під час виставки відбувалися численні лекції, концерти, покази польських фільмів та інші заходи, присвячені Польщі. Для Міхалевської це було друге відвідання Одеси. У 1962 р. вона побувала на Польському тижні, брала участь у численних зворушливих зустрічах з одеситами, портовиками, молоддю та моряками, навіть побувала на борту морського риболовецького судна, побудованого в Польщі. Консул була залучена в підготовку практично кожної виставки, тримала контакт з фахівцями і ТРПД, що давало позитивні економічні результати для обох сторін.

### Після консульської каденції

18 березня 1965 р. Ванда Міхалевська завершила свою другу каденцію. Під час прощальних візитів її прийняли особисто перший секретар ЦК КПУ Петро Шелест, голова Президії Верховної Ради СРСР Дем'ян Коротченко, але найтеплішою була прощальна зустріч з Петром Троньком, тепер уже заступником голови Ради міністрів УРСР. Запам'яталося сердечністю прощання з колегами з МЗС на чолі з міністром Лукою Паламарчуком. Під час теплої прощальної розмови в Товаристві радянсько-польської дружби українські колеги запропонували Міхалевській написати спогади про вісім років діяльності в Києві для своїх співвітчизників. Ідея видалася їй цікавою і важливою, але знайшла втілення з часом.

Після повернення Міхалевська активно працювала в Товаристві польсько-радянської дружби, очолювала Гурток друзів Києва при Столичній управі ТПРД, зайнялася громадською роботою у відділі партійної історії ЦК ПОПР у відділі мемуарів, записувала і готувала до спогади старших колег. Почала писати свої спогади.



Обкладинка спогадів Ванди Міхалевської  
"Sercem i czynem"



Могила Ванди Міхалевської. Фото Ірини Матяш

У спогадах, які нарешті в 1981 р. побачили світ, детально з великою повагою розповіла про свою працю в Києві. Поділилася роздумами, як поспіль з виконанням консульських функцій, приділяла увагу культурній дипломатії, зокрема підготовці встановлення побратимських зв'язків Києва і Кракова, Бидгощі і Черкас, запровадження в генконсульстві зустрічей з представниками преси, популяризації видатних постатей польської культури; розповіла, як брала участь в організації наукової конференції, присвяченої 150-літтю Юліуша Словацького, та відкритті бюста видатного поета в Кременці в вересні 1959 р., сприяла проведенню в Києві виставок творів польських художників, зустрічей з польськими письменниками, проведенню фестивалів польських фільмів та заходів, присвячених вшануванню пам'яті польських солдат, які загинули захищаючи Київ, знаковим для Польщі датам, організовувала контакти товариств дружби.

Ванда Міхалевська прийшла в дипломатію з партійної роботи й розпочала свою дипломатичну діяльність у Москві – саме там, де відданість партійній лінії була однією з вимог професії. Залишалася переконаною членкинею ПРП упродовж усього життя, ідеологічну складову вважала пріоритетною в своїй діяльності, однак шукала найрізноманітніші форми і інструменти взаємодії між польським і українським народом, започатковуючи напрями співпраці, які пережили ті часи. Зустрічі з видатними діячами культури, спільні наукові конференції, Дні польської книги, Дні польського кіно, виставки промисловості і сільського господарства, обміни творчими колективами, студентські дискусії і пресконференції, виставки архівних документів і відкриті меморіальні таблиці – неповний перелік започаткованих генконсулом Міхалевською форм співпраці. Перша жінка на посаді генерального консула в Києві пішла з життя 3 березня 1986 р. Її прах покоїться на Військовому кладовищі на Повонзках разом з сином Едуардом.



## ЖІНКА В ОФІЦІЙНІЙ ДИПЛОМАТІЇ

Наталія Никифорак

•  
Борянка Симічевич

•  
Ганна Тіщенко

•  
Юлія Федів

•  
Наталія Фіялка



## Наталія Никифорак

*Заступник Директора Департаменту дипломатичного протоколу – начальник відділу прийому офіційних делегацій МЗС України.*

*Закінчила Львівський національний університет імені Івана Франка, факультет міжнародних відносин. На дипломатичній службі з жовтня 1998 р. Працювала на консульських посадах в посольствах України в Іспанії, Молдові та Консульстві України в*

*м. Порту (Португалія), радником з політичних питань у Посольстві України в Словацькій Республіці, Тимчасовою повіреною у справах України в Словаччині (жовтень 2022 – січень 2023). Володіє англійською, іспанською, словацькою мовами.*

Виконуючи обов'язок,  
треба вміти змусити замовкнути серце

**Чи випадково була обрана дипломатія як професія? Хто і що вплинуло на вибір?**

До дипломатії мене якось невимушено підвели батьки. Насамперед, мама, яка наполягла на вивченні англійської мови з дитинства (це в мій шкільний час ще не було трендом, радше, винятком) і домовилася з дуже вимогливою вчителькою з англійської мови про додаткові заняття. До слова, мені завжди щастило на строгих і мудрих вчителів та викладачів, проте саме Аллі Павлівні – інтелектуалці, перекладачці з англійської та французької мов, завдячую цікавістю до вивчення іноземних мов та літератури, а також світового мистецтва. В старших класах навіть думала про професію мистецтвознавця, але в рік завершення школи у Львівському національному університеті ім. Івана Франка започаткували факультет міжнародних відносин, і тато запропонував подумати й спробувати туди вступити (на той час було лише 50 місць). Так, з благословення батьків, моє перше захоплення іноземними мовами, а згодом лекціями про міжнародні відносини надзвичайних викладачів факультету, яких ретельно обирав декан новоствореного факультету Маркіян Зіновійович Мальський,

переросло в любов всього мого життя – дипломатію.

Дипломатію недаремно називають дипломатичною службою. Вона вимоглива, безкомпромісна в плані самовідданої посвяти часу працівника дипломатичної служби, потребує самодисципліни й постійного самоудосконалення, але навзаєм, завдяки своїй багатогранності, дарує невичерпні можливості для постійного особистісного та професійного розвитку. Саме можливість працювати в різних департаментах МЗС України та за кордоном у різних країнах, опановуючи нові сфери, а також контактувати з багатьма цікавими й неординарними людьми, для мене особисто – найцінніше.



Разом з Президенткою Словацької Республіки пані Зузаною Чапутовою, січень 2023 р.

**Які заходи з дипломатичної практики Вам запам'яталися найбільше і чому?**

Після отримання диплома спеціаліста з міжнародних відносин працювала в Управлінні консульської служби МЗС України на технічній посаді, далі – перейшла на посаду аташе в Управління політичного аналізу й планування (УПАП). Як і в кожній професії, для молодих спеціалістів дуже важливою є підтримка старших колег і в цьому контексті завдячую Керівникові УПАП Андрію Веселовському, який терпляче почав нашарувати перші практичні слухні поради на отримані мною теоретичні знання в університеті. Між іншим, від нього я й отримала своє перше аналітичне завдання щодо прогнозів українсько-польського співробітництва, від виконання якого залежав мій перехід на дипломатичну посаду. Досі пам'ятаю як хвилювалася, чекаючи на "вердикт" щодо моїх "роздумів на тему".

І хоча моя робота як дипломата почалася з політичного департаменту, так склалося, що багато років моєї служби я згодом присвятила консульському напрямку, працюючи в консульських відділах посольств України в Іспанії, Молдові та Консульстві України в м. Порту (Португалія). Робота консула – це виклик терплячості, толерантності, постійний пошук варіантів надання допомоги громадянину України з чітким дотриманням за-

конодавства України та країни перебування, необхідність дуже швидкого реагування на будь-яку ситуацію й, відповідно, прийняття складних, але максимально правильних рішень. І найважливіша для мене особисто догма: за кожною дією консула – конкретна людина, і розуміння цього ще більше вимагає постійного професійного розвитку.

В Порту довелося опанувати нюанси міжнародного морського права. Через розташування міста на березі Атлантичного океану, траплялися різні, пов'язані з ним, прикриті історії. Пригадую найнеординарніший з 2016 р.: затримання в аеропорту громадянина України, який прибув у відрядження, для виконання обов'язків капітана іноземного судна. (Він працював багато років на грецьку морську кампанію капітаном промислових суден). Причиною затримання став запит компетентних органів Перу через систему Інтерпол, які вимагали екстрадувати його до Перу для повторного судового провадження по за давній справі. У 2000 р. корабель під командуванням нашого капітана корабля наштовхнувся за декілька км від Ліми на риболовецьке судно, в результаті чого загинули перуанські рибалки. Справу тоді було закрито, оскільки оператор порту надав дозвіл на прихід судна у порт, що передбачало відсутність будь-яких перешкод, однак, 15 років по тому справу було знову відкрито за позовом родичів одного із загиблих рибалок. У цій історії щасливий кінець. Розгляд справи у Порту щодо екстрадиції тривав близько місяця, компетентні органи Перу отримали відмову, а наш громадянин повернувся в Україну.

Досвід, набутий на консульських посадах, неодноразово знадобився в подальшій роботі на різних дипломатичних посадах у Департаменті культурного й гуманітарного співробітництва, Другому територіальному департаменті МЗС України, і особливо під час відрядження в Словаччині.

Робота в різних департаментах Міністерства – мій усвідомлений вибір для глибшого розуміння функціонування дипломатичної служби. З кожного професійного періоду – нові набуті навички, знання і дотичність до спільного результату, який зазвичай досягається копіткою працею дипломатів у синергії з іншими ЦОБВ. Наведу приклад зі своєї роботи в Департаменті культурного й гуманітарного співробітництва (2012-2013). Тоді завдяки дипломатії я знову занурилася у світ мистецтва, оскільки серед іншого опікувалася питаннями повернення незаконно вивезених, евакуйованих або тимчасово вивезених культурних цін-

ностей України. У 2013 році під час продажу на аукціоні "Доїл" у Нью-Йорку було виявлено картину французького художника XVIII століття П'єра Гудро "Коханці або Блудний син з повією" з Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, втрачену Музеєм під час Другої світової війни. МЗС спільно з дотичними установами України, а також з американською стороною відразу ж розпочали процес повернення шедевра в рідні стіни. У 2020 році після семи років наполегливої роботи усіх залучених до процесу сторін картину було презентовано киянам та гостям столиці. Офіційна церемонія передачі картини американськими правоохоронними органами українській стороні відбулася 19 лютого 2020 року в Постійному представництві України при ООН у Нью-Йорку.

Шкода, що це лише краплина в морі. Величезна колекція музейних експонатів Богдана та Варвари Ханенків, серед тисяч творів з інших українських музеїв, незаконно вивезла більшовицька Росія, а скільки ще культурної спадщини ми втрачаємо в ході агресивної грабункової операції Москви...

### ***Як вплинула повномасштабна збройна агресія Росії проти України на Вашу роботу?***

Про повномасштабне вторгнення Росії в Україну я дізналася, перебуваючи у довготерміновому відрядженні у Посольстві України в Словацькій Республіці, де працювала на посаді радника з політичних питань.

З точки зору безпеки, умови роботи в Посольстві не порівняти з ситуацією, в якій опинилися безпосередньо у Києві мої колеги дипломати, чиею сміливістю й професіоналізмом захоплююся. І саме думки про них, про військових, про рятувальників, енергетиків (і цей список тих, кому завдячувала й завдячую своєю безпекою, постійно поповнюється) тримали мене в інтенсивному робочому тонусі. Водночас психологічно, морально сам факт перебування за кордоном, а не в епіцентрі подій, додавав ще більше напруги. Може видатися дивним, але лише після повернення до Києва на початку серпня минулого року я почала краще спати.

Доволі складне відрядження в Словаччині дало мені дуже багато в професійному сенсі. Справжнім особистим викликом був період з жовтня 2022 р. по січень 2023-го, коли виконувала обов'язки Тимчасової повіреної у справах України в Словацькій Республіці. Тут хочу наголосити, що подолати всі труднощі завдяки підтримці своїх колег з Посольства. Для мене як



На Саміті з нагоди завершення річного головування України в Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону, м. Кошице, листопад 2022 р.

людини із загостреним відчуттям команди, це дуже й дуже важливо.

Звичайно, на ефективність виконання дипломатом завдань має значний вплив внутрішньополітична ситуація в країні перебування. Роботі Посольства та моєї особистій сприяла на той час безкомпромісна підтримка й допомога найвищих конституційних чинників, політиків, експертів Словаччини та представників словацького суспільства, які не тільки адвокатували Україну перед країнами-скептиками з питання вступу України до Євро-

пейського Союзу та майбутнього членства України в НАТО, а й закликали міжнародну спільноту продовжувати політичну, дипломатичну, фінансову, гуманітарну та іншу підтримку нашої держави (прим.: на противагу підтримці вступу України в ЄС, політика Словаччини щодо євроатлантичних амбіцій України змінилася після позачергових парламентських виборів у вересні 2023 р. – до повного неприйняття нашого вступу до НАТО).

Ціную щемливі для мене особисто моменти та події: приїзд пані Президентки Словацької Республіки Зузани Чапутової (2019–2024) до Посольства для вшанування пам'яті жертв геноциду в Бучі, її виступ у Верховній Раді України під час візиту до Києва; ухвалення Національною Радою Словацької Республіки (парламентом) постанови щодо визнання російського режиму терористичним, а РФ – державою, що підтримує тероризм; виступи Харківського національного академічного театру опери та балету імені М. В. Лисенка на головній площі Братислави; електронний лист від Міністерства культури Словацької Республіки вже в перший день повномасштабної війни Росії проти України з пропозицією надати максимальне сприяння музеям України для перевезення чи зберігання мистецьких колекцій.

Підтримка Словаччини була і залишається різноплановою. У листопаді 2022 р., у найбільшому кафедральному соборі Святого Мартіна у Братиславі (належить до списку національних пам'яток Словаччини), вдало-

ся реалізувати ідею проведення за участі Прем'єр-міністра СР Едуарда Гегера (2021–2023), словацьких парламентарів та акредитованого у Словаччині дипломатичного корпусу, спільного молебня зі вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років і масових штучних голодів 1921–1923 і 1946–1947 років, а також жертв російсько-української війни. Цьому передували довгі перемовини зі словацькою стороною, але це був потужний сигнал підтримки. Символічно, що один із дзвонів собору у минулому столітті було відроджено завдяки підтримці України.

Зрозуміло, що окрім безпосередньо політичних питань чи завдань, важливо було на ходу опанувати енергетичну, транспортну, військову сфери, до яких раніше не була дотична. Чи думала я, що знатиму принципи роботи, недоліки й переваги різних поколінь словацької техніки з розмінування *Vozena*, оперуватиму термінами зі сфери радіаційної, ядерної та екологічної безпеки, а настільною книгою буде англійсько-український словник мілітарної техніки (за стандартом НАТО)? Словник з'явився в мене після наради з українськими, словацькими та німецькими військовими щодо відкриття у Словаччині пункту технічного обслуговування та ремонту пошкодженої техніки Збройних Сил України.

Окрім взаємопідтримки колег, не менш важливим елементом в ефективній роботі дипломата, є його взаємодія з дипломатичним корпусом, акредитованим у країні перебування. Саме після кількох місяців спільної роботи з колегами Посольства ФРН в Словаччині пункт технічного



Разом з Прем'єр-міністром Словацької Республіки паном Едуардом Гегером (2021-2023) після молебня зі вшанування пам'яті жертв Голодоморів в Україні та жертв російсько-української війни, Собор Св. Мартіна, м. Братислава, листопад 2022 р.



На центральній площі м.Братислава, лютий 2023 р.



Біля колишнього пункту технічного обслуговування та ремонту пошкодженої техніки Збройних Сил України, н.п. Міхаловце, Словаччина, 12 грудня 2022 р.

цію Посла Німеччини з приводу нагородження Срібним хрестом Міністерства оборони ФРН за реалізацію спільного проекту (на жаль, станом на зараз, відповідно до рішення словацької сторони, роботу пункту припинено).



Спільна з Послом Канади в Словаччині пані Карен Моллікою панельна дискусія, присвячена темі необхідності повернення всіх незаконно депортованих і примусово переміщених Росією українських дітей, "Форумі про інтеграцію", організований Лігою з прав людини, м. Братислава, травень 2025 р.

обслуговування та ремонту пошкодженої техніки Збройних Сил України було відкрито 12 грудня 2022 р. на території 22-го Механізованого батальйону (н.п. Міхаловце, Словаччина). Відкриття цього ремонтного центру для мене було одним з пріоритетних завдань в плані допомоги нашим українським військовим, проте яким було моє здивування, коли навесні наступного року мене запросили на прийняття в резиденцію

Мали свій ефект спільні відеозвернення, демарші з колегами – іноземними дипломатами до словацьких міністерств і відомств у ході підготовки до міжнародних заходів, організатором чи співорганізатором яких була Україна: Конференції з розмінування, реконструкції та відновлення України, саміти Кримської платформи тощо, участі дипломатичного корпусу у заходах за організації Посольства.

З допомогою посольств Іспанії, Канади, Японії, Нідерландів, Норвегії, Швеції (в Австрії за сумісництвом в Словаччині) було реалізовано низку проектів з підтримки українських шкіл та оздоровлення українських дітей.

І дуже милий спогад. У лютому 2023 р. 12-річна донька норвезь-

кої дипломатки Алма організувала акцію спільно з дітьми інших іноземних дипломатів на підтримку українських дітей у форматі майстер-класу з виготовлення соняшника з паперу та звернулася з проникливим зверненням: "За один рік майже 500 дітей загинули у війні в Україні. Мільйони дітей більше не ходять до школи. Ще багато мільйонів обіймають своїх матерів і батьків на прощання, коли вони йдуть воювати з матерями та батьками інших дітей. Мільйони втратили все, що мали. Я хочу, щоб ми зробили соняшники для всіх дітей, яких ми ніколи не знатимемо. Я сподіваюся, що інші діти в Словаччині також зроблять соняшники для наших українських друзів".

У контексті роботи із забезпечення гуманітарної допомоги, незабутньою стала зустріч з групою волонтерів Ukraine Focus, серед яких був американський астронавт Террі Вейн Віртс. Група прибула з місією транспортування в Україну 14 карет швидкої допомоги з екіпажами з 16 волонтерів п'яти країн. На пресконференції Террі Вейн Віртс розповів про те, як разом з російським астронавтом спостерігав за вибухами на Донбасі з борту Міжнародної космічної станції у 2015 р. Цей момент, повна відсутність емпатії з боку російського колеги, залишили в його серці глибокий слід, й стали імпульсом до активної допомоги Україні.

**Чим відрізняється діяльність жінки і чоловіка на дипломатичній посаді, якщо така відмінність має місце?**

Дипломат має бути фаховим, відповідальним, патріотичним, порядним командним гравцем, у якого вдосталь сили волі й виховання, щоб



Разом з Послом Великобританії в Словаччині паном Найджелом Бейкером підписуємо листівки подяки Українським Воїнам на спільному з британськими колегами заході до Дня Незалежності України, м. Братислава, 24 серпня 2024 р.



Разом з американським астронавтом Террі Вейн Віртсом та групою волонтерів з п'яти країн під час місії передачі карет швидкої допомоги Ukraine Focus до Дня Незалежності України, м. Братислава, серпень 2024 р.



Інтерв'ю словацьким ЗМІ щодо незаконно депортованих і примусово переміщених Росією українських дітей після відкриття виставки "Діти війни", Словацький Національний музей, листопад 2022 р.

не переносити емоційно свої особисті переживання (негаразди) на роботу, і, найважливіше, – любити свою професію. Для мене це – найважливіші критерії діяльності на дипломатичній посаді.

Водночас, мушу визнати, що якийсь елемент жіночого підходу, напевне, все таки є. Для мене – це проблематика повернення всіх незаконно депортованих і примусово переміщених Росією українських дітей, яку пропускаю через себе й

до якої привертала увагу у Словаччині як жінка, як мама і як дипломатка, у синергії з колегами з Посольства Канади у Словаччині. У цьому контексті, для мене особисто дуже важливим результатом роботи стало приєднання Словацької Республіки до Міжнародної коаліції за повернення українських дітей (як спостерігач).

І ще одне важливе мірило, безвідносно до діяльності жінки чи чоловіка на дипломатичній посаді, – донесення до іноземної аудиторії традицій, історії, культури, досягнень своєї країни. У кожного свій "інструментарій м'якого впливу". Мій, перевірений часом та випробуваний дипломатією, – через вишивку, завдяки багатолітньому захопленню національним українським вбранням і його колекціонуванню. Елементи нашого унікального етнічного надбання легко влітаються в офіційний стиль і пасують до будь-якої події чи зустрічі. За мою дипломатичну практику колеги – іноземні дипломати вивчили як мінімум кольорову специфіку вишивки різних регіонів України, а також чому не збереглися вишиванки з вимореної Голодомором української території.

### ***Які основні виклики роботи жінки-дипломата?***

Думаю, насамперед, це – поєднання відповідальності на роботі та в особистому житті, безперервний пошук балансу між кар'єрою та сім'єю. Згадую малюнок-ілюстрацію "однакових кар'єрних" можливостей жінки та чоловіка – змагання з бігу з перешкодами на стадіоні. В обох перешкоди, але, якщо в чоловіка вони професійні, то в жінки, окрім роботи, то пральна машина, то візочок з малюнком, то гори посуду.

Я почала працювати в МЗС в пік стереотипів щодо жінки в українській дипломатії. Професія вважалася прерогативою чоловіків, а бажання дипломатки працювати, отримувати дипломатичні ранги, їздити у довготермінові відрядження й водночас створювати сім'ю – майже "святотатством". Звичайно, багато залежить від керівника та колективу, проте для т.зв. конкурентоспроможності інколи жінці приходиться працювати вдвічі більше, аніж чоловікові.

Тішуся, що ситуація міняється і назагал саме професійність, а не стать чи вік мають значення. Радію за колегинь, які, працюючи в закордонній дипломатичній установі України, не бояться народжувати дітей через страх завчасного повернення з дострокового відрядження через самоуправство керівника. Нарешті появилось розуміння, що дипломатки – серйозні й відповідальні, вміють завчасно все розпланувати й продовжувати виконувати свої обов'язки поруч з материнством. Не люблю неправду, але в одному з моїх відряджень на "допитах" керівника щодо вагітності моєї колеги, прийшлося постійно казати, що, нічого не помічаю, і, якщо йому здається, що вона набирає вагу, то таке загалом некоректно обговорювати. (Ризик відправлення її в Україну був високий).

Не без того, що й зараз можу натрапити на філософствування окремих колег на тему "шкідливої емансипації", але трактую це більше як проблему самого колеги.

### ***Чи легко поєднувати кар'єру та особисте життя?***

Колись в дитинстві мене зачепила фраза одного з героїв пригодницького роману Луї Жаколіо про те, що, виконуючи обов'язок, треба



Біля меморіальної дошки на честь Григорія Сковороди у центрі Братислави, серпень 2023 р.

вміти змусити замовкнути серце. Вона мені тоді видалася дуже патетичною. І лише згодом, коли я стала жінкою-дипломаткою-мамою, і були моменти, коли треба було сконцентруватися на тезах, виступах, заходах замість щоб побути з дитиною, яка хворіє, засмучена, має потребу в допомозі тощо, повністю збагнула її зміст. Для дітей дипломатів відкритий світ в географічному плані, але через переїзди часто руйнується їх особистий. Завжди стресувала під час відряджень у перший шкільний день моїх дітей у новій іноземній школі.

Намагаюся хоча б в найважливіші моменти життя моїх рідних бути поруч, хоча завдання – не з простих. Найскладнішим випробуванням у цьому балансуванні між кар'єрою та особистим життям, був для мене період, коли старший син проходив лікування у військовому госпіталі у Києві, а в Братиславі було стільки завдань, що годі було й думати про поїздку в Україну.

Мені пощастило мати люблячу й надійну сім'ю, без підтримки якої, в тому числі, й в побуті (вдячна чоловікові, і, особливо, – своїй мамусі) складно уявити "бій з викликами й загрозами". І ще помітила, що у всіх працюючих мам діти швидше стають самостійними і цим полегшують поєднання кар'єри та особистого життя.

### **Що б Ви порадили молоді, яка обирає дипломатію як професію життя?**

Бути собою, ніколи не зупинятися на досягнутому, цікавитися різними сферами й постійно читати, включно іноземними мовами, розширюючи професійний і особистісний світогляд, знати історію, культуру України, не втрачати людяності й гідності, не боятися змін у житті й професії, не плутати впевненість у своїх знаннях і навичках зі зверхністю й самовпевненістю.

Дипломатія – це випробування для самоконтролю й стресостійкості, вміння комунікувати, дотримувати слова й бути готовими багато працювати, бо як влучно казав В'ячеслав Липинський, український державник, посол Української Держави в Австрії у період Гетьманату Павла Скоропадського: «Кожне, найбільше навіть, діло починається з маленької, але послідовної і упертої праці». І, насамкінець, дипломатією (зрештою як і будь-якою іншою професією) необхідно захоплюватися й пишатися, і тоді все вдається.



## Борянка Симічевич

*Надзвичайний і Повноважний Посол Чорногорії в Україні (з 2024 р.). Випускниця Загребського університету. На дипломатичній службі обіймала посади директорки Директорату МЗС Чорногорії (2018), другого секретаря у посольстві Чорногорії в Угорщині, радника посольства Чорногорії в Російській Федерації. 25 березня 2022 р. МЗС РФ оголосило її персоною нон грата.*

### Від тихої боротьби до глобального лідерства. Сила, що не має меж

**Н**адзвичайно важливо говорити й писати про жінок у дипломатії не лише для розуміння ролі жінки в суспільстві, а й для самої ідентичності Чорногорії. Тематика становища жінки, її боротьби, сили й страждань глибоко вкорінена в історії й культурі нашої країни. Здатність усвідомити та цінувати роль жінки, а також зважено поглянути на історичну спадщину, що сформувала її долю, є ключем до розвитку будь-якого суспільства.

Я родом з країни, у якій роль жінки в усіх сферах суспільного життя слід розглядати крізь ширшу й складнішу призму. На жаль, у Чорногорії, як і в багатьох інших суспільствах, жінки з історичної точки зору були майже невидимими в громадському житті, часто поставлені в позицію тих, хто мусить терпіти, водночас несучи на своїх плечах тягар виживання родини, громади, а подекуди й усього суспільства.

У патріархальному суспільстві, яке протягом століть формувало повсякденність чорногорців, жінка не була ні рівноправною, ні належно поцінованою. Сотні років, у важкі періоди воєн, голоду та хвороб, жінки були тихо присутні, але майже повністю знехтувані. Хоч вони й були опорою домогосподарств, усе ж не могли реалізувати свої повноцінні ролі в родині та суспільстві. У багатьох випадках жінки жертвували власним щастям і амбіціями заради виживання своїх близьких.

Такий підхід до жінки з сучасної точки зору може здаватися несправедливим. Проте, в контексті того часу це був своєрідний логічний відгук на надзвичайно складні обставини: воєнні втрати, відсутність можливості здобути освіту, важкі умови життя, постійний тиск виживання серед суворої природи й часто безжальної традиції. Жінка в Чорногорії переважно ставала жертвами тих обставин. Чорногорська жінка зносила смерть, смуток, втрати, і робила це в нестерпній тиші, часто приховуючи свої глибокі емоційні страждання й внутрішню боротьбу. У цій тиші жінка була сильною. Вона була тією, хто допомагав виживати. Жінки були не лише матерями, а й берегинями традицій, хранительками моральних цінностей і водночас символами боротьби. Жінка була тією, хто оплакував смерть найдорожчих, вона часто не знімала чорного вбрання до кінця життя не через суспільні норми, а з глибокого внутрішнього смутку, з пошани до тих, чию втрату носила в серці. То були не просто сльози – то були роки болю, роки мовчазної жертви, роки неймовірної внутрішньої сили, завдяки якій жінка не зламала свою волю до боротьби. Пройшовши всі ті роки страждань і боротьби, жінки Чорногорії стали символом надії, сили й стійкості. Їхня здатність виживати й зносити не лише втрати, а й увесь тягар пережитого стала фундаментом, на якому пізніше були побудовані цілі родини й громади.

Покоління жінок, які проживали тяжкі долі в історії Чорногорії, не просто вижили, вони своєю присутністю й силою сформували все те, що стало основою чорногорської родини й культури. Їхня мужність, рішучість і відданість навіть у найтяжчі моменти стали натхненням і силою для всіх наступних поколінь. І тому сьогодні кожен чорногорець, коли говорить про свою матір, сестру чи бабусю, відчуває гордість. Ця гордість полягає не лише в успадкуванні традицій, а й у глибокому емоційному зв'язку з тим, що ці жінки уособлювали.

Сьогодні майже кожна чорногорська родина має свої історії про жінок, які вижили, які з гідністю несли свій тягар, які, переживаючи власні нещастя й втрати, вчилися бути сильними, витривалими й відважними. Ці історії, оспівані крізь роки в піснях, збережені в оповідях, стали частиною живої незабутньої спадщини. Чорногорські жінки були не лише героїнями своїх родин, вони стали героїнями нації. Сьогодні, згадуючи цих жінок, усвідомлюючи їхню роль і боротьбу, ми розуміємо, що їхня сила полягала не лише у витривалості, а й у сміливості боротися за краще життя, навіть за найтяжчих життєвих обставин.

Сьогодні з глибокою вдячністю ми вшановуємо роль, яку відіграли чорногорські жінки, адже своїм саможертвним внеском вони збудували й сформували підвалини для нових поколінь. Кожна жінка і кожен чоловік у Чорногорії з особливою гордістю говорять не лише про історію нашої країни, а й про роль, яку ці жінки відіграли, формуючи суспільство, яким ми його маємо сьогодні. З історій, що переказувалися з покоління в покоління, Чорногорія створила суспільство, яке й нині зберігає всі ті цінності, які родина, як основа суспільства, продовжує плекати й підтримувати.

Роль жінки в суспільстві – це не тільки питання минулого, це питання ідентичності, традиції й усього того, що робить нас тими, ким ми є сьогодні. На засадах досвіду попередніх поколінь ми збудували країну, яка нині може пишатися як своїми внутрішніми цінностями, так і міжнародним авторитетом. Разом із розвитком і поступом зросло й визнання важливості ролі жінки в суспільстві. Жінка вже не перебуває на узбіччі суспільства, вона є не лише берегинею родини, а й активною учасницею всіх суспільних процесів у державі. Цей розвиток було підкріплено й роллю жінки у творенні сучасної історії Чорногорії, у якій внесок жінки дедалі більше визнається й поглиблюється. Сьогодні жінки в Чорногорії є міністерками в уряді, депутатками у Скупщині, лікарками, суддями, дипломатками. Сьогодні в межах нашої дипломатичної мережі по всьому світу майже 30% моїх колег – це амбасадорки, які представляють Чорногорію на найважливіших міжнародних дипломатичних теренах. З плином часу моя країна все більше визнавала й цінувала роль жінки як у суспільному, так і в дипломатичному житті. Наша держава, шануючи сучасні глобальні цінності, усвідомила важливість залучення жінок до всіх сфер життя, зокрема й до дипломатії. Багато жінок в історії Чорногорії залишили глибокий слід у всіх сферах суспільного життя, доклавши своїх зусиль у розвиток Чорногорії, навіть тоді, коли це у свій час не було повністю визнано.

Одним із важливих періодів, у які жінки відігравали визначальну роль, був період монархії, коли для Чорногорії, як для невеликої країни, було життєво важливо бути помітною на міжнародній політичній арені. Жінки того часу не були дипломатками за професією, але своєю діяльністю успішно представляли країну, сприяли розвитку міжнародних відносин, культурному обміну й процвітанню держави. Чи не найяскравішим прикладом такої діяльності є Королева Єлена Савойска – постать, яку в історії

Чорногорії та Італії пам'ятають як взірцеву, амбітну й мудру жінку, котра своїми моральними цінностями та самовідданою працею заклала підвалини для посилення ролі жінки в суспільстві. Донька чорногорського короля Николи Єлена, одружена з королем Італії, була символом мужності, культури й дипломатії. Королева Єлена не була дипломаткою у звичному розумінні цього слова, але завдяки своїй діяльності й відданості цінностям, що вирізняли чорногорських жінок – відважності, вірності, розумінню – стала найшанованішою посланницею своєї країни. Завдяки заслугам Королеви Єлени навіть сьогодні історія її життя та діяльності викликає повагу й захоплення не тільки в Чорногорії та Італії, а й у всьому світі.



Єлена Негош-Петровиц - дочка короля Николи I Негош-Петровица, принцеса чорногорська. У шлюбі з Віктором Емануїлом III королева Італії та Альбанії, імператриця Ефіопії.  
Фото з відкритих джерел

Роль Королеви Єлени має й символічне значення: усі почесті, які вона здобула, і сьогодні розглядаються як визнання всіх жінок Чорногорії, котрі впродовж історії своїми непомітними, але ключовими ролями формували країну та її політичну долю. Королева Єлена, як представниця цих жінок, не лише збудувала мости між народами, а й показала приклад того, як жінки можуть бути потужним політичним чинником, не тільки здійснюючи формальну дипломатичну діяльність, але й сповідаючи етично-моральні цінності<sup>1</sup>.

Окрім Королеви Єлени, серед чорногорських жінок, які залишили яскравий слід на міжнародній арені, були Катерина Радонич і Стана Томашевич. Катерина Радонич походила зі знаного гувернадорського роду Радоничів – одного з найвпливовіших у політичному й дипломатичному житті Чорногорії наприкінці XVIII та на початку XIX століття. Хоча жінки того періоду формально не брали участі в державних справах, Катерина завдяки авторитету гувернадорського дому та своєму становищу в суспільстві мала непрямий, але важливий вплив на дипломатичні відносини, родинні союзи та міжнародне становище Чорногорії. Її внесок не обмежувався суспільною чи політичною сфе-

1 Див.: Живко Андријашевич, Мілан Шчекіч, *100 Ličnosti Crne Gore 1918-2018* ("Особистості Чорногорії 1918-2018"), Pobjeda (Перемога), 2018

рою. Катерина є авторкою рукопису "Короткий опис Зети та Чорногорії", створеного у 1774 році. Цей рукопис є унікальною історичною та культурною пам'яткою, адже за ним стоїть жінка, а це в тодішніх європейських і балканських умовах було надзвичайно рідкісним явищем. Згодом образ Катерини зберігся в культурній пам'яті й надихнув на написання художніх творів, зокрема роману Чедо Вуковича "Гувернадурка". Таким чином, Катерина Радонич залишається однією з небагатьох жінок своєї епохи, яка, навіть формально перебуваючи в тіні чоловічої інституції гувернадорства, залишила помітний слід в історичній та письмовій спадщині Чорногорії.

Стана Томашевич, будучи першою жінкою-послом колишньої держави Югославії, успішно діяла на посаді, що в той час вважалася виключно чоловічою. Вона впевнено орієнтувалася в політичних водах і тим самим відкрила шлях багатьом майбутнім жінкам, які прагнули присвятити себе дипломатії. У період, коли жінки рідко займали високі політичні посади, дипломатична кар'єра Стани Томашевич стала символом боротьби за рівноправність і доказом того, що жінки попри перешкоди здатні робити вагомий внесок у світову політику<sup>2</sup>.

Окрім згаданих, є ще багато славетних чорногорських жінок, які залишили помітний слід у різних сферах. Не можна не згадати про юну партизанку Йоку Балетич та її знакову страту в Никшичці – місті, яке нещодавно в Брюсселі, у Домі європейської історії, було обране Європейською столицею культури 2030 року у фіналі разом з українським Львовом. Це визнання підкреслює багату культурну спадщину обох



Стана Томашевич.  
Фото з відкритих джерел



Йока Балетич.  
Фото з відкритих джерел

2 Див.: *Leksikon diplomatije Crne Gore* ("Лексикон дипломатії Чорногорії"), Podgorica (Подгориця), 2022

міст і наш спільний шлях до європейських цінностей і майбутнього, заснованого на цих цінностях. Кажуть, героями не народжуються – героями стають у боротьбі. На відкритому суді, організованому фашистами, дев'ятнадцятирічна Йока Балетич проявила героїзм, виявивши зневагу до окупанта. На початку судового процесу вона, стиснувши кулак, вигукнула: "Смерть фашизму!", усією своєю поведінкою принизивши окупаційний суд. Зневажливо усміхаючись, юна партизанка прийняла смертний вирок. 9 травня 1942 року – у день, який згодом став Днем Перемоги над фашизмом і Днем Європи – Йоку Балетич було страчено. Юна дівчина не дозволила катам накинути собі зашморг на шию, а зробила це сама, вигукуючи слова свободи з піднятими зв'язаними руками. Так Йока Балетич стала вічним символом всеосяжної жіночої відваги, патріотизму й антифашистського героїзму<sup>3</sup>.

Внесок жінок у культуру, мистецтво, науку, медицину та інші сфери суспільного життя визнаний не лише в нашому регіоні, а й далеко за його межами. Варто також зазначити, що вплив жінок був глибоким, довготривалим і не менш важливим, ніж у їхніх колег-чоловіків. Незалежно від того,



Логотип Мережі жінок-дипломаток  
Чорногорії

чи жінки були мисткинями, письменницями, науковицями або лідерками у своїх громадах, їхній внесок сформував культурну й суспільну ідентичність Чорногорії, яка й сьогодні викликає повагу й захоплення.

Усвідомлення значущості цього віковичного процесу відображене й у діяльності сучасної чорногорської дипломатії, яка активно інтегрує гендерний вимір у межах чотирьох ключових зовнішньополітичних пріоритетів держави. У контексті процесу вступу до Євро-

пейського Союзу Чорногорія взяла на себе зобов'язання щодо зменшення гендерної дискримінації відповідно до законодавчих і стратегічних документів ЄС та Ради Європи. Як член НАТО, країна активно сприяє реалізації резолюції 1325 Ради Безпеки ООН "Жінки, мир і безпека", збільшуючи участь жінок у процесі ухвалення рішень і миротворчих місіях, забезпечуючи їхній захист у зонах конфліктів і інтегруючи гендерну перспективу в освітні та операційні сегменти миротворчих операцій. У сфері регіональної співпраці Чорногорія утвердила питання гендерної рівності як частину

3 Див.: Ружа Глигович Зекович. "Stazama Slobode" ("Стежками Свободи"), Nikšić (Нікшич), 2002

своєї проактивної дипломатії, приділяючи особливу увагу боротьбі з гендерно зумовленим насильством і феміцидом, забезпеченню доступу жінок і дівчат до правосуддя, економічному розширенню можливостей жінок та їхній ширшій участі в громадському й політичному житті.

На багатосторонньому рівні Чорногорія просуває гендерну рівність через своє членство в міжнародних організаціях, передусім у системі ООН, ОБСЄ та Раді Європи. Під час членства в Раді ООН з прав людини гендерна тематика посідала важливе місце в порядку денному Чорногорії як у межах Цілі 5 Порядку денного-2030, так і горизонтально через усі аспекти сталого розвитку.



Під час вручення вірчих грамот у Софії Київській з президентом України Володимиром Зеленським

Для утвердження ролі жінок у глобальній дипломатії Чорногорія виступила співспонсором резолюції, якою 24 червня проголошено Міжнародним днем жінок у дипломатії, а у квітні цього року в межах Міністерства закордонних справ створено Мережу жінок-дипломаток Чорногорії<sup>4</sup>. Ця Мережа працює над покращенням становища жінок у дипломатії та просуває гендерно трансформаційні політики, які сприятимуть гендерній рівноправності у Чорногорії та утверджуватимуть нашу державу та її зовнішню політику на міжнародній арені. Саме День

4 Джерело: Асоціація жінок дипломаток. Міністерства закордонних справ Чорногорії

жінок у дипломатії, який відзначається і в Чорногорії, яскраво підкреслює внесок жінок у зовнішні відносини нашої країни. Завдяки цьому прогресу жінки в Чорногорії сьогодні не лише учасниці, але й лідерки дипломатії, які очолюють важливі місії та працюють у міжнародних організаціях. Цей суспільний зсув демонструє, що Чорногорія усвідомила цінність, яку жінки привносять у формування міжнародної політики та дипломатії.

Я, як жінка та кар'єрна дипломатка, мала честь прийняти свою, наразі найвідповідальнішу дипломатичну місію, в Україні. Ще до призначення я активно працювала над розвитком співпраці між нашими країнами, тож мій приїзд у вашу прекрасну країну став продовженням моєї дипломатичної діяльності. Прибуття до Києва я сприйняла не лише як можливість виконувати дипломатичну місію й захищати та просувати інтереси Чорногорії, але і як вияв підтримки українському народові та свій особистий виклик.

Моє життя і робота в цих обставинах – це особлива відповідальність як перед своєю країною, так і перед країною, що приймає. На кожному кроці я відчуваю теплу гостинність, відкритість і щирість й водночас стаю свідком найважчих моментів історії Української держави. Важко щодня читати новини про страждання, втрати, загиблих, про дітей, дитинство яких обірвалося. Ще важче – бачити батьків, які втратили своїх дітей, юнаків без рук або ніг, родини, які змушені покинути свої домівки. Але в цій незламній силі українського народу я сама черпаю додаткову енергію й віру, щоб витримати тягар цього часу. Я глибоко вірю, що після того, як Україна здобуде справедливий і тривалий мир, ця сила, загартована у випробуваннях, стане потужним стимулом і натхненням для відбудови держави на ще міцніших засадах. Ми всі знаємо вислів "тяжкі часи народжують сильних людей". Моя країна, що зазнавала численних потрясінь упродовж історії, змогла вистояти, відродитися і стати гордою частиною цивілізованого світу. Тому я щиро вірю, що і Україна вийде з цього випробування переможницею, а її народ повернеться до нормального життя, що буде справедливою винагородою за всі рани й страждання, які вона пережила.

Саме тут, в Україні, спостерігаючи все, що відбувається, я не можу залишатися байдужою. Безліч історій, людських доль, сила й спротив нагадують мені про мою країну – маленьку, але горду, яка впродовж віків знала, що означає боротися за свободу, виживання й гідність. Між чор-

ногорськими горами та українськими рівнинами існує велика спільність – народ, який розуміє ціну свободи. Тому представляти країну, можливо невелику за територією, але велику серцем, означає нести в собі пам'ять про нашу боротьбу, про покоління, які знали, що таке Свобода, і навчили нас її захищати. Цей досвід навчив нас завжди стояти на боці тих, хто зазнає несправедливості, і розуміти, що у світі, де сила часто міряється владою, справжня сила – у мужності народу.

Тому бути в Україні для мене – це не лише службовий обов'язок, а й особиста відповідальність. Так, мене іноді охоплює смуток, але водночас і глибоке захоплення українським народом і всіма тими, хто сьогодні живе й працює в Україні. І я вірю, що саме це формує нас і як особистостей, і як дипломатів. Робота дипломата тут – це більше, ніж протокол і зустрічі. Це життя, тісно переплетене з реальністю країни, у якій служиш, з її болем, втратами та її силою. Ми всі знаємо, як це – коли настає вечір, усе стихає, і раптом лунають сирени повітряної тривоги. Під ці звуки, які стали частиною щоденного життя, ми читаємо новини й перевіряємо, чи не забрала нова атака людські життя. Саме тоді я відчуваю тягар миті, але водночас і надію, що настане спокійніший день<sup>5</sup>.

І справді, ранок приходить: часом в укриття після безсонної ночі, часом з полегшенням, а часом з тривогою, і ми знову вирушаємо на роботу в Києві – місті, яке, попри все, живе і дихає. Але в глибині душі завжди щемить думка, що хтось цієї ночі втратив найдорожче. Це усвідомлення вчить нас бути сумирними й глибоко шанувати життя, що продовжується. У такі миті ми розуміємо: все, що колись здавалося важливим, тьмяніє перед істинною ціною людського життя й щастя, яке ми так рідко цінуємо в мирних умовах.

Україна і Київ для мене стали світом, який я бачу крізь дві призми: нічну, наповнену тривогою і страхом, і денну, сповнену людей, які не здаються, не перестають жити й боротися. Люди тут знають: життя не зупиняється навіть під сиренами. Хоч нестерпно болить страх, чи завтра ми почуємо голос тих, кого любимо. І саме між днем і ніччю, між страхом і відвагою, народжується усвідомлення того, чому ми тут. Це нагадує мені, що дипломатія – не просто професія, а зустріч із історією, випробування на людяність, співчуття й розсудливість.

Саме тут, в Україні, більше ніж будь-де, я відчуваю ще один, досі мені незнаний, рівень відповідальності. Це відповідальність, яку на-

<sup>5</sup> Джерело: Приватний архів Посла пані Борянки Симічевич

кладають обставини не лише за саму себе, а й за моїх колег, відповідальність *розпізнавати небезпеку*, яку може принести кожна ніч. Водночас – це новий досвід, який, на жаль, здобуваєш, служачи в таких умовах. Це досвід *розпізнавати звук і швидкість ракет і дронів*, знати безпечні місця, укриття, правило "двох стін", завжди мати наготові найнеобхідніше для евакуації. Це досвід життя з обмеженнями електроенергії, води, опалення, вміння бути готовою одразу після атаки продовжити заплановану роботу. І, на жаль, досвід звикати до всього цього й мужньо нести свій тягар. Хочу вірити, що цей гіркий досвід залишиться лише в наших спогадах, без потреби колись передавати його іншим, з глибокою надією, що подібне *ніколи й ніде більше не повториться*.

Як жінка і як дипломатка, я часто розмірковую про зв'язок між минулим і сучасністю. Моя професійна роль, хоч і сучасна за змістом, у багатьох аспектах носить ту саму нитку боротьби й відповідальності, яку мали жінки до мене. Хоч змінюється час, але залишається істина: жінка сприймає свою роботу, навіть у дипломатії, *глибше й емоційніше*, кожне рішення, кожен виклик жінка проживає серцем. І це не слабкість: я знаю, що саме в цьому полягає наша сила. У дипломатії, де розуміння, емпатія й відчуття міри є ключовими, *жіноча емоційна глибина* часто стає тим, що об'єднує народи і будує мости.

Саме це я найглибше відчуваю сьогодні в Україні, країні, народ якої щодня проявляє *незламну силу і стійкість*. Українські жінки – для мене особливе джерело натхнення. У тяжких умовах війни вони беруть на себе ролі, що виходять за межі традиційних: вони – *матері, дружини, берегині родин*, але водночас і *політичні лідерки, активістки, волонтерки, дипломатки*. Їхня *мужність і відповідальність* нагадують мені жінок Чорногорії минулих часів, тих жінок, які в тиші несли найважчі тягарі, не шукаючи визнання, а просто роблячи все необхідне, щоб життя тривало.

У спілкуванні з українками я впізнаю той самий дух стійкості, ту саму тиху силу, яка колись вирізняла жінок мого народу. Я бачу матерів, які самі виховують дітей, поки їхні чоловіки захищають країну, жінок, які керують установами, містами, обіймають важливі міжнародні посади, не вимагаючи особливого статусу, а лише можливості зробити свій внесок. І тоді ще глибше розумію: *роль жінки – будь-то серед чорногорських гір колись чи в українських містах під сиренами сьогодні – залишається*

*такою самою. Жінка – це та, що береже життя, дарує надію і вірить у майбутнє.*

*Тому моя робота в Україні – не лише професійний обов'язок. Це також особисте покликання зрозуміти, відчути й вшанувати цю силу – силу жінки, яка поєднує минуле і сучасне, традицію і сучасний світ, силу, що не знає кордонів між народами. Можливо, саме в цьому полягає головна подібність між усіма нами. Жінка в дипломатії, жінка на фронті, жінка, яка будує родину у важкі часи – усіх нас єднає невидима сила, що рухає вперед, навіть коли шлях повний перешкод. Але найважливіший урок, який ми всі можемо засвоїти, полягає в тому, що сила жінки – не лише у виживанні. Справжня сила жінки – у її здатності бути носієм надії, символом противу і змін. І хоча українські жінки сьогодні стикаються з викликами, які неможливо описати словами, саме вони закладають підвалини майбутнього відродження України, так само, як жінки Чорногорії в минулому закладали підвалини нашої сили і єдності.*

*Тому хочу звернутися до всіх жінок України. Ваш бойовий дух, ваша сила і ваша мужність – це не лише ваша особиста боротьба. Ви не самі на цьому шляху. Так само, як жінки впродовж історії були тими, хто формував суспільства, ваша роль, ваша стійкість формуватиме Україну. Пам'ятайте: справжня сила часто живе в тиші – у тих повсякденних тяжких моментах. Саме ці тихі, невидимі битви зрештою приносять*



Вшанування пам'яті чорногорського державного діяча Петара II Петровича Невгоша в Києві. 13 листопада 2025 р.

найбільші зміни. Нехай кожен ваш крок стане поштовхом і натхненням для майбутніх поколінь, а ваш героїзм буде не лише в тому, що ви виживаєте, а й у тому, що *показуєте світові, що означає бути жінкою, яка бореться за майбутнє.*

Під час своєї дипломатичної місії я усвідомила, що справжня сила лідера полягає не тільки в здатності приймати рішення, але й у вмінні *дарувати надію, надихати на зміни й закладати основи для кращого майбутнього.* Сьогодні жінка – це вже не лише традиційна роль матері, дружини чи берегині дому. Вона – набагато більше. Жінка – це творець суспільства. Вона активно впливає на політику, економіку, а також на міжнародні відносини. У дипломатії жінки не просто представляють свої держави, вони є *ключовими рушіями у створенні глобальних ідей і, завдяки поєднанню прагматизму та емпатії, вирішують найскладніші зовнішньополітичні питання.* Жіноча здатність балансувати між професійними викликами та особистими обов'язками демонструє силу, яку не завжди помічають.

Оскільки історично чоловіки домінували на високих політичних і дипломатичних посадах, жінки й досі стикаються з викликом *поєднання численних ролей.* Вони є не лише лідерками у світі політики й у своїх домівках, часто борються з упередженнями, що існують у суспільстві, яке ще не повністю усвідомило весь масштаб ролі жінки в сучасному світі. Натомість чоловіки не мають такої самої відповідальності балансувати між ролями, принаймні не такою мірою. Жінки, особливо в дипломатії, усе ще зіштовхуються зі стереотипами та обмеженнями, які часто замикають їх у рамках традиційних ролей. Через ці упередження їхній потенціал часто залишається нерозкритим, а їхній внесок – недостатньо оціненим.

Я вірю в силу жінки, яка не знає меж, яка здатна будувати мости, надихати на зміни й створювати світ, де кожен має шанс на краще майбутнє. Вірю, що краще майбутнє вже близько і для України. І я вірю, що недалеко той день, коли жінки й чоловіки України та Чорногорії пиштимуться своїм місцем у європейській родині народів, стоячи міцно на цінностях добра і свободи, за які обидві нації так багато віддали, але які, зрештою, завжди перемагають.

## Ганна Тіщенко



**З лютого 2025 р. – консул Генерального консульства України в Стамбулі.**

**Радник першого класу. Закінчила з відзнакою природничо-географічний факультет Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, магістратуру Дипломатичної академії при МЗС України (магістр міжнародних**

**відносин), магістратуру Маріупольського гуманітарного університету (магістр філології), магістратуру Київського національного торговельно-економічного університету (магістр економіки). Навчалася в Афіньському національному університеті ім. І. Каподістрія. Дипломатичну службу розпочала у 2001 році на посаді аташе відділу країн південної Європи II територіального Департаменту МЗС України. Працювала культурним і прес-аташе, заступником Посла – радником з політичних питань, радником з консульських питань в Посольстві України в Грецькій Республіці. У 2015–2017 рр. – начальник відділу візової політики Департаменту консульської служби МЗС; у 2023–2025 рр. заступник начальника Управління консульських послуг – начальник візового відділу ДКС МЗС України. Володіє новогрецькою, англійською, польською мовами.**

Шлях, який загартовує, – діяти,  
допомагати, перемагати

**Чи випадково була обрана дипломатія як професія?**

Мій шлях в дипломатичну службу був водночас і закономірним, і збігом обставин. Закономірним – бо історія України, її роль і місце у міжнародних процесах були у сфері моїх професійних інтересів після вступу до аспірантури Інституту історії України Національної Академії Наук України за спеціальністю "Всесвітня історія". Мене захоплювала робота над історичними розвідками минулого моєї Батьківщини, культурного розмаїття України, що тільки отримала незалежність, і я на той час не шукала кар'єри в державній службі. Дипломатія також не була моїм дитячим або юнацьким мріянням, бо за радянської доби не існувало опції стати українським дипломатом, а пов'язувати свою долю не з Україною чи з від'їздом

з Києва ніколи не входило в мої плани. Проте, повертаючись думками до тих років, бачу у своєму рішенні не випадковість, а внутрішню логіку, яка, можливо, сформувався раніше, ніж я це усвідомила.

Іноземні мови, міжкультурна комунікація і взаємодія завжди були для мене природними просторами. Ще до початку роботи в МЗС України я багато часу присвячувала вивченню іноземних мов, працювала гідом-перекладачем, а згодом, уже під час дипломатичної служби, здобула магістерський ступінь з грецької філології в Маріупольському гуманітарному університеті – незламному українському вищі, який для мене є символом духовної стійкості та еліністичних студій.

Отже, дипломатія не виникла в моєму житті раптово – радше, вона стала формою застосування моїх природних сильних сторін і сфер інтересів. Але ще важливішим було інше – внутрішнє переконання, що моя робота має приносити користь суспільству, Україні, іміджу моєї Батьківщини за кордоном. Це, зрештою, стало основою і мотивацією, коли я отримала пропозицію вступити на дипломатичну службу.

Моя дипломатична кар'єра почалася у 2001 році з "академічного призову", коли наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років МЗС України запрошувало на дипломатичну службу фахівців з високим рівнем володіння іноземними мовами з інститутів Національної академії наук України, українських університетів. Практично усі мої колеги, хто з професійним рівнем новогрецької мови розпочав роботу в МЗС України, були запрошені саме з університетських і академічних кіл. Після вивчення грецької мови в Афінському національному університеті ім. І. Каподістрія я прийшла до МЗС України з досвідом наукової роботи, сертифікованим Міністерством освіти і релігій Грецької Республіки професійним рівнем новогрецької мови, і абсолютною готовністю вчитися і адаптуватися до нового, працювати у динаміці, знайти своє місце в складній і водночас надзвичайно цікавій системі дипломатичної служби.

Тож іноді доля підказує нам двері, які ми не планували відчиняти, проте крок до них відкриває нам розуміння, що це і є наш шлях.

### **Взірцеві постаті в дипломатії**

Мені дуже поталанило працювати з корифеями української дипломатії, які фактично формували склад Міністерства закордонних справ з перших днів Незалежності, чії підходи, мудрість, витримка, стратегічність і людяність стали для мене дороговказами. Це дипломати класичної шко-

ли, для яких честь професії була непорушною цінністю, а дипломатія – не про прийоми чи церемонії, а про довгу, системну, інколи рутинну роботу, що в кінцевому результаті формує міждержавні відносини.

Взірцевими постатями для мене є жінки-дипломати, які прокладали шлях в українській дипломатії у часи, коли жіноча присутність на цьому треку ще не була поширеною. Їхня стійкість та інтелект стали для мене доказом того, що стать не визначає здатності впливати на глобальні процеси. Як сказала Мадлен Олбрайт: "Я думаю, має бути відчуття, що коли ви піднялися сходами успіху, ви не відштовхнете їх від будівлі – ви стаєте сильнішими лише тоді, коли жінок більше" ("*I think there has to be the sense that once you have climbed the ladder of success, that you don't push it away from the building – you are only strengthened if there are more women*").

На початку дипломатичної служби дороговказом для мене стали настанови і слова підтримки Міністра закордонних справ України Анатолія Максимовича Зленка у нестандартній ситуації під час візиту в Грецію Президента України Л. Д. Кучми. Під час цього першого для мене, як дипломата, візиту найвищого рівня я здійснювала синхронний переклад, у тому числі церемонії присвоєння Президентові України Леоніду Кучмі звання Почесного громадянина міста Салоніки. Мер міста Васіліс Папагеоргопулос виголосив промову, текст якої був несподівано піднесеним й бароково-патетичним. У його зверненні пролунали вислови на кшталт "о величніший із правителів", "о наймудріший Президент", "о професор серед професорів", що викликало відчутне здивування у Президента та української делегації, й суттєво ускладнило переклад. Спершу я відтворювала промову максимально буквально, однак, побачивши реакцію української делегації, перейшла до смислового, стриманішого перекладу. Після завершення церемонії я підійшла до мера і попросила текст виступу грецькою мовою "на згадку". Після завершення церемонії представник протоколу мерії пояснив мені, що меру помилково надали промову, підготовлену для візиту глави східної держави, а він, не підозрюючи цього, частково виголосив її дослівно, а частково імпровізував (зокрема, Президент Л. Кучма, на відміну від адресата первісного тексту, не мав звання професора). Мені випала нагода пояснити цю ситуацію міністру і отримати позитивну оцінку моєї роботи в процесі перекладу. Згодом, коли я навчалася в Дипломатичній академії при МЗС України, де Анатолій Максимович викладав свій авторський курс, побачивши мене серед слухачів, він згадав описаний епізод і наводив його

як приклад складної протокольної ситуації, що демонструє виняткову важливість компетентності дипломата, його стресостійкості, інтуїції та здатності оперативно приймати відповідальні рішення, в тому числі під час офіційних церемоній.

З вдячністю і особливою теплотою згадую роки навчання в Дипломатичній академії України при МЗС України (далі – ДАУ)<sup>1</sup>, де була старостою "ювілейного" 10-го курсу – першого, який розпочав навчання у відреставрованій будівлі Дипломатичної академії, керівництво ДАУ і водночас наших викладачів: ректорів ДАУ к.і.н., професора М. А. Кулі-



Випуск Дипломатичної Академії при МЗС України 2008 р.

нича, д.і.н. Б. І. Гуменюка, першого проректора к.і.н., доцента В. Г. Ціватого, кафедру іноземних мов та її завідувачку к.ф.н., доцента Н. О. Шпак, усіх наших викладачів. Завжди особливими для слухачів були лекції Міністра закордонних справ А. М. Зленка, Г. Й. Удовенка, Надзвичайних і Повноважних Послів. Вважаю, що ліквідація магістерської програми в Дипломатичній академії при МЗС України була невиправданою, адже виклики сьогодення вносять потребу модернізації, а не скасування якісних освітніх ініціатив. Сподіваюся, що ми побачимо відновлення освітньої програми підготовки магістрів міжнародних відносин у Дипломатичної

<sup>1</sup> Наразі Державний навчально-науковий заклад післядипломної освіти "Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при Міністерстві закордонних справ України".

академії, беззаперечним підтвердженням ефективності якої є кар'єрне зростання випускників ДАУ.

Особливе дипломатичне братство – це консульська служба. Всі мої колеги, які тримають консульський фронт у ці найважчі часи – непересячні постаті. Вдячна Міністру закордонних справ Україні А. І. Сибізі за запрошення до команди у період його керівництва консульською службою, та довіру, яку він виявив, доручивши мені розвиток стратегічного напрямку візової політики. До речі, думаю тоді, у далекому 2014-му році, завдяки кадровій політиці А. І. Сибіги, ми стали чи не першим Департаментом в МЗС з гендерною рівністю: половину відділів у Департаменті консульської служби очолили жінки.

Вважаю, що дипломатична доля була до мене прихильною, бо керівники, з якими мені довелося працювати в МЗС і за кордоном поєднували лідерство, людяність і професійну мудрість, створювали атмосферу довіри та відкривали можливості для розвитку, формуючи відчуття спільної відповідальності за представлення України.

### *Відмінності між діяльністю жінок і чоловіків на дипломатичній посаді*

На перший погляд дипломатія – гендерно нейтральна сфера. Але реальність значно складніша. Жінка-дипломат нерідко стикається з очікуваннями, стереотипами, завищеними вимогами й необхідністю постійно доводити кваліфікацію там, де чоловікам "аванс довіри" надається автоматично.

І все ж, з моєї власної практики, жінки часто привносять у дипломатію особливі риси – емоційний інтелект, емпатійний переговорний стиль, інтуїцію, більш тонке сприйняття невербальної комунікації. Не тому, що вони слабші, а тому що вміють глибше розуміти контекст і людей. Це особливо проявляється у консульській сфері. Коли щодня маєш справу з життєвими драмами громадян – від втрати документів до втрати рідних – емоційна чутливість перетворюється на інструмент ефективності.

### *Чи легко поєднувати особисте життя та кар'єру?*

Поєднання особистого життя і кар'єри я би визначила одним найбільш важливим питань для багатьох жінок-дипломаток. Бо, на моє переконання, дипломатія, принаймні в Україні, не є роботою в її звичайному розумінні: прийшов на 9.00, пішов о 18.00. Це і стиль життя, і служін-

ня (недарма "дипломатична служба", "консульська служба"): постійні відрядження, робота у вихідні, нічні дзвінки, термінові ситуації, що виникають незалежно від дня тижня і часу доби.

Телефон "Гарячої лінії" в консульській службі не обирає, консул є чоловіком чи жінкою. І коли в скрутній ситуації жінка-консул виїжджає вночі на місце ДТП, у поліцейську дільницю, в аеропорт, з ким лишаються її діти і хто їх відправить вранці до школи – це її проблема. Мені в цьому сенсі дуже поталанило, і я вдячна моему чоловіку і однодумцю Владиславу Долгову і сину Володимиру Долгову за всебічну підтримку. Вдячна сину, який не бачив маму тижнями, але ніколи не запитав, чому в нашій родині саме так. Вдячна мамам – моїй і чоловіка та рідним, які закривали "тили".

Не буду драматизувати: поєднувати кар'єру дипломата з особистим життям можливо, але це завжди – балансування, пошук компромісів, самодисципліна і мудрість обирати пріоритети. Особисто для мене цей шлях не був легким, але він навчив мене головного: цінувати тих, хто поруч підтримує твій вибір служіння. У цьому плані вважаю логічним і корисним досвід зовнішньополітичного відомства Греції, де під час підготовки закордонного відрядження дипломата враховується фах і бажання працювати його чоловіка або дружини, і визначається, на якій посаді зі штатного розкладу, відповідно до їхньої освіти і досвіду роботи вони можуть бути працевлаштовані у закордонній дипломатичній установі. Таким чином економиться державний бюджет: кошти на ротацію, на оренду житла і навчання дітей, а збереження професійної самореалізації партнера гармонізує роботу і приватне життя кар'єрного дипломата.

### ***Які заходи з дипломатичної практики Вам запам'яталися найбільше і чому?***

Два з половиною десятиліття роботи в Міністерстві закордонних справ України, у Департаменті консульської служби, на дипломатичних і консульських посадах в Посольстві України в Грецькій Республіці, в Генеральному консульстві України в Стамбулі – стали часом численних викликів і унікальних подій, що вимагали невідкладного реагування, вміння швидко коригувати стратегію, кропіткої праці, нестандартних рішень.

У дипломатії візит Президента – це найвища форма міждержавного політичного діалогу, що забезпечує стратегічний розвиток відносин між країнами. Тому для мене спочатку участь, а потім і координація підготовки програм візитів Президентів України до Грецької Республіки

була важливими етапами мого професійного і кар'єрного зростання. Кожен раз мій особистий виклик і відповідальність – синхронний переклад під час зустрічей Президента України з грецькими високопосадовцями. Унікальним досвідом для мене є те, що мала нагоду здійснювати такий переклад під час візитів до Греції кожного з Президентів України. Офіційні візити глав держав є складними багаторівневими подіями, що формують особливий тимчасовий режим функціонування дипломатичної служби. Для дипломатів, безпосередньо залучених до організації та супроводу таких візитів, характерною є висока інтенсивність професійної взаємодії, концентрація протокольних заходів і прискорений процес ухвалення рішень, що об'єктивно призводить до трансформації сприйняття часу та порушення звичних добових ритмів.

В цьому плані хотілося б привернути увагу до невербальних компонентів дипломатичної комунікації в ході офіційних візитів, зокрема символічних та візуальних елементів, які функціонують як додаткові носії політичних сенсів. У цьому контексті протокольні деталі набувають аналітичної значущості, оскільки вони здатні посилювати або конкретизувати офіційно задекларовані позиції сторін. Показовим прикладом такої символічної комунікації є перший офіційний візит Президента України Володимира Зеленського до Грецької Республіки у серпні 2023 року, під час якого Президентка Греції Катеріна Сакелларопулу вчергове вислови-



Зустріч Президента України Володимира Зеленського і Президента Грецької Республіки Катеріни Сакелларопулу під час офіційного візиту Президента України в Грецію у серпні 2023 р.

ла підтримку Україні. Поряд із вербальними сигналами, позиція грецької сторони була підкріплена свідомо обраними візуальними маркерами – сукнею у жовтому і блакитному кольорах і жовто-блакитній брошці. Враховуючи усталений публічний імідж Президентки Греції, для якого характерним було використання стриманого одягу, переважно брючних



Вручення золотих медалей Паралімпіади 2004 р. в Афінах українській паралімпійській збірній з футболу

костюмів темного кольору, такий стилістичний вибір вийшов за межі індивідуальної естетики і був інтерпретований грецькими ЗМІ як цілеспрямований акт невербальної дипломатії і чітко зчитуваний сигнал міжнародної солідарності.

Неповторним досвідом для мене була робота зі спортивною і урядовою делегаціями, організація Українського дому під час Олімпійських і Паралімпійських ігор в Афінах 2004 року, а також призначення

наказом МЗС України Паралімпійським аташе на Паралімпіаді 2004 року в Афінах. Мені не відомі випадки, коли іншим колегам випадала подібна місія – тим більше, як у моєму випадку офіційно – дорученням у формі наказу МЗС, адже зазвичай Паралімпійський аташе є місцевим представником бізнес-кіл, який забезпечує Паралімпійську команду додатковим транспортом, проживанням для членів родин, зв'язком, та вирішує інші питання, пов'язані з перебуванням Паралімпійської збірної. Це була робота, що вимагала одночасно максимальної зібраності, дипломатичної тонкості, подолання щоденних екстрених ситуацій. Монолітність нашої Паралімпійської збірної на чолі з Президентом Національного паралімпійського комітету Валерієм Сушкевичем, реалізація наявного потенціалу і спрямованість на перемогу спортсменів з обмеженими можливостями, їхні надлюдські зусилля, спільна робота в умовах максимального стресу – усе це стало для мене колосальним професійним і особистим досвідом. Коли на власні очі бачиш, як спортсменка-паралімпієць Лідія Соловйова у вазі до 40 кг (зріст 128 см) піднімає штагу 105 кг і отримує Паралімпійське золото – розумієш, що ти теж можеш все! На Паралімпійських іграх 2004 в Афінах Паралімпійська збірна України здобула значущий

успіх порівняно з попередніми Паралімпіадами – 6-те місце в медальному заліку з 55 медалями.

Робота в Центральному апараті Міністерства закордонних справ України – а для мене це Департамент консульської служби й посада керівника візового відділу – це інший світ, сповнений постійних викликів і нових горизонтів: від роботи над лібералізацією візової політики України та запровадженням безвізового режиму з ЄС до цифровізації й аутсорсингу процесів оформлення віз. Це динамічна сфера, робота у якій передбачає аналіз світових технічних трендів, системність, точність, відповідальність, синергію з органами, відповідальними за процеси міграції. У цій роботі важливим пріоритетом для мене і команди візового відділу була фіналізація підготовки скринінгу відповідності візового законодавства України нормативним актам ЄС. Представляти МЗС України у складі делегації України на чолі з Віце-прем'єр-міністром з питань європейської та євроатлантичної інтеграції – Міністром Юстиції України Ольгою Стефанішиною у двосторонній сесії Україна-ЄС у жовтні 2024 року і презентувати підрозділ 8 "Віза" розділу 24 "Юстиція, свобода, безпека" в рамках скринінгу українського законодавства на відповідність правовим нормам ЄС було надзвичайно відповідально і наповнювало особливим відчуттям честі та усвідомлення важливості цієї місії. Головною "нагородою" стала висока оцінка презентованих матеріалів європейськими експертами.

Для мене, як і для всіх українських дипломатів, хто перебував у закордонному відрядженні під час пандемії коронавірусної хвороби COVID-19, а також з початку збройної агресії РФ проти України, викликом стало питання забезпечення допомоги десяткам тисяч наших громадян. Якщо під час пандемії це було питання віднайдення шляхів евакуації в Україну наших співвітчизників, то з 24 лютого 2022 року постало питання розміщення і забезпечення вже в Греції десятків тисяч українських громадян, які прибували до цієї країни, рятуючись від війни<sup>2</sup>.

З перших годин повномасштабного вторгнення, коли українські дипломатичні місії по всьому світу перейшли в режим кризової дипломатії, Посольство України в Грецькій Республіці на чолі з Надзвичайним і Повноважним Послом України Сергієм Шутенком розпочало мобілізацію усіх видів підтримки Україні, лобювання військової і фінансової

2 За даними Міністерства захисту громадянина Греції тільки до кінця серпня 2022 року в Грецію в'їхало понад 80 тисяч громадян України.

допомоги, протистояння інформаційним атакам, організацію разом з волонтерами, яких на той час об'єднали наші співвітчизники Ірина і Олександр Бортники, хабу гуманітарної допомоги: медикаментів, одягу, продуктів харчування та речей першої необхідності.

Не менш важливим був і залишається інформаційний фронт, зважаючи на "зливу" дезінформації, яка потрапляє у інформаційний простір з рф. Одним з перших грецьких ЗМІ канал Скай 100.3 FM на щотижневій основі надав майданчик для виступів у прямому ефірі найпопулярнішої інформаційної програми відомого грецького журналіста Аріса Протосалте.

Особливістю Греції було прибуття мешканців незламного міста Маріуполя і навколишніх населених пунктів, зважаючи на проживання у цьому регіоні чисельної грецької громади України. Приїжджали родини, які тижнями переховувалися у підвалах, не мали доступу до їжі та води. Знесиленим, але не зломленим українцям у перші місяці війни грецька держава дозволяла в'їзд за будь-яким наявним документом, або взагалі без документів. Це вимагало організації документування наших співвітчизників у форматі 24/7, їх розміщення, надання цілодобової допомоги. У таких ситуаціях доля іноді приносить несподівані подарунки, яким для мене стала співпраця з непересічною жінкою-лідером, Заступницею міністра міграції Греції Софією Вултепсі. Її стиль управління, бажання допомогти, підтримка у питаннях, що стосу-



У прямому ефірі популярної авторської ранкової програми новин грецького журналіста Аріса Протосалте на каналі Скай 100.3 FM



Із заступником Міністра міграції Греції Софією Вултепсі, лютий 2022 р.



Хаб збору гуманітарної допомоги Україні на Стадіону миру і дружби (СЕВ) Афін

Її стиль управління, бажання допомогти, підтримка у питаннях, що стосу-

валися українських громадян в Греції, відкритість до діалогу, неодноразове висвітлення в грецьких ЗМІ соеві позиції на підтримку України, готовність надати допомогу у вирішенні питань будь-якого ступеню складності сформували у мене особливу повагу до її особистої ролі у важливих для нас процесах у найскладніший для України час. Наступний раз дипломатична доля звела нас в рамках роботи в Організації чорноморського економічного співробітництва. В особі на цей час депутата Парламенту Греції, Глави парламентської делегації Грецької Республіки в ПАЧЕС С. Вултепсі висловлюю нашу глибоку вдячність Уряду і Парламенту Грецької Республіки, кожному громадянину і громадянці Греції, які з першого дня війни стали на підтримку України і українців у Греції.

Окрема сторінка моєї дипломатичної роботи – це синергія з українською громадою в Греції, надання сприяння в процесі її становлення і розвитку, одночасно документування і аналіз цих процесів. Українська діаспора в кожній з країн унікальна, потребує уваги і підтримки. Це не абстракція – це українці, які своєю щоденною працею, справами, мріями, проектами розкривають Україну світу, закохують світ в Україну. 24 лютого 2022 року українська громада в Греції вийшла на центральну площу Сінтагма в Афінах, щоб заявити про протест проти повномасштабного вторгнення росії в Україну та привернути увагу міжна-



Мітинг солідарності з Україною на центральній площі Сінтагма міста Афіни 24 лютого 2022 р.



Мітинг на центральній площі Сінтагма міста Афіни 25 лютого 2022 р.



Вантаж у 40 тон апельсин для українських військових прибув в Україну, грудень 2022 р.

родної спільноти до збройної агресії. Такі акції були майже щоденними і стали символом єдності українців і солідарності з Україною. Українці Греції відразу зосередилася на практичній допомозі Україні, що триває до сьогоднішнього дня. Надійними помічникам в цьому стали наші грецькі друзі, яких, на жаль, неможливо перерахувати в одному тексті, тож виділю один унікальний випадок, коли за ініціативи власника транспортної компанії "Есперія тревел" Панайотіса Папароїдаміса і Посольства України в Греції, до якої долучилися грецькі і українські партнери, до Львова і Харкова у грудні 2022 року до Різдва було направлено 40 тон апельсин для військових на передовій та поранених бійців у госпіталях.

### **Які були перші враження від Стамбула? Чи змінилися ці враження під час каденції?**

На мій погляд, враження дипломата від роботи за кордоном у великій мірі пов'язані з керівником дипустанови і колективом, оскільки на період закордонного відрядження це коло, у якому дипломат проводить більшість свого часу. Мені повезло працювати у молодому, динамічному, амбітному колективі, який очолює досвідчений дипломат Генеральний консул України в Стамбулі Роман Недільський за підтримки дружини – нашої колеги, професійної дипломатки і науковця Людмили Недільської. Команда надихає, генерує ідеї, створює особливу атмосферу. У Стамбулі я працюю у напрямку багатосторонньої дипломатії у форматі участі України в Організації Чорноморського Економічного Співробітництва і релігійної дипломатії. Не останню роль в моєму прагненні працювати в Стамбулі зіграла можливість використовувати наявний професійний досвід (у 2017–2018 роках в Греції я вела роботу Посольства по лінії ОЧЕС) і грецька мова, яка є офіційною і основною у Вселенському Патріархаті. Вражає постать Його Всесвятості Вселенського Патріарха Варфоломія, непересічного духовного лідера православних віруючих, Його незламна позиція щодо підтримки України, засудження агресора, молитви за Україну, публічна вимога повернення викрадених українських дітей, військовополонених і цивільних заручників.

Робота консулом в Стамбулі – це виклик. Багатомільйонне місто, промислове і фінансове серце Туреччини – країни, що є стратегічним партнером України. Місто де розміщуються і мають штаб-квартири 86 іноземних дипломатичних установ і міжнародних організацій, з багатою культурною та релігійною спадщиною. Стамбул вражає з першого погляду – на кож-

ному кроці відчувається подих історії, як не банально це звучить. При цьому це сучасна агломерація з лісами хмарочосів, діловими центрами і промисловими парками. Стамбул надихнув своєю гостинністю, динамікою і здатністю поєднувати традиції з сучасним ритмом мегаполіса. За пару місяців я вже почувалася в місті доволі комфортно. Намагаюся поєднувати культурну чутливість із впевненістю: слухати, розуміти, налагоджувати діалог, водночас ясно комунікувати пріоритети України.

У Стамбулі сформувалася активна українська громада, яка є важливою опорою для наших дипломатичних та культурних ініціатив. Жінки відіграють у цьому процесі надзвичайно важливу роль, бо голови всіх товариств жінки, і більшість членів товариств також. Вони активно залучені до організації освітніх, культурних та соціальних заходів, які об'єднують громаду та підтримують українську ідентичність за кордоном; є ключовими контактами між консульством і громадою, допомагаючи ефективно передавати інформацію, координувати проекти та реагувати на потреби співвітчизників. Крім того, завдяки своїй енергії, організаторським здібностям і соціальній чутливості, жінки сприяють розбудові української присутності в Туреччині – від просування української культури та мови до створення мереж партнерств із місцевими організаціями та інституціями.



З Його Всесвятості Вселенським Патріархом Варфоломієм

### **Яке значення має публічна дипломатія в практичній діяльності консульської установи?**

У світі, де інформація поширюється зі швидкістю світла, публічна дипломатія стала важливішою, ніж будь-коли. Для консульської установи вона є не лише інструментом іміджу, а й реальним засобом впливу на ставлення до України. Безумовно, це має свої особливості у різних



Українська делегація на засіданні Комітету старших посадових осіб Організації Чорноморського економічного співробітництва, грудень 2025 р.

консульських установах. Публічний запит і засоби публічної дипломатії не можуть бути однаковими у Стамбулі, Гуанджоу і Любліні. Водночас є ефективні інструменти, які не можуть не бути задіяними в роботі дипломатичних установ. Це присутність у соціальних мережах і робота зі ЗМІ; співпраця з громадськими організаціями та місцевими лідерами; включення української громади у публічні події; культурні проекти як спосіб знайомства з українською ідентичністю.

### **Основні виклики для жінки-дипломата**

Упродовж останніх п'яти років ми стикнулися з безпрецедентними для світу і дипломатії викликами: пандемією коронавірусу, збройною агресією російської федерації проти України, що мобілізувала українську дипломатію за усіма напрямками і "24/7" з першого дня війни стало нашою реальністю. На долю української дипломатії випали нечувані випробування, що у час війни вивело її за межі класичного розуміння дипломатії. За цих умов жіноче лідерство в українській дипломатії отримало нові форми, персоналії, були реалізовані нові місії в дипломатії і на міжнародній арені в глобальному контексті.

Зміни відбувалися на найвищому рівні, починаючи з інституту Першої леді України Олени Зеленської. Важливою практичною підтримкою

було на той час і залишається жіноче лідерство учасниць Платформи "Подружжя українських дипломатів", створеної у 2021 році за ініціативою пані Тетяни Сибіги і спізасновниць, а також проекти Центру публічної дипломатії Дипломатичної академії України імені Генадія Удовенка при МЗС України.

Діяльність Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин і його очільниці професорки, д.і.н. Ірини Борисівни Матяш – це дипломатія історичної науки, яка озброювала і надалі озброює нас у боротьбі на інформаційному фронті, до речі ще з часів початку гібридної війни проти України. Це непересічний синтез науки з дипломатією, який не має аналогів у світі.

Водночас, хоча сучасна дипломатія значно змінилася, для жінки-дипломата залишаються щоденні виклики, серед яких надзвичайно висока інтенсивність роботи, що звужує можливості для підтримки професійної форми: мовної, аналітичної, комунікаційної; значне психологічне навантаження (особливо у консульській сфері); поєднання дипломатичної служби і сім'ї за умов ненормованого робочого графіка. Але кожен виклик формує нову якість. І, як би парадоксально це не звучало, саме складнощі роблять дипломатію професією сильних духом. Як сказав італійський дипломат Даніель Варе: "Дипломатія – це дозволити іншому зробити по-вашому" ("Diplomacy is letting someone else have your way").

### **Підсумок**

Умови повномасштабної війни суттєво трансформували виклики для українських дипломаток і подружжів українських дипломатів, розширивши їхню місію далеко за межі традиційної дипломатичної діяльності. У жіночому лідерстві в дипломатії України відбулися карколомні зміни. Жінки не просто працюють на дипломатичній службі – вони стали одними з ключових драйверів її модернізації.

Поряд із просуванням політичної та безпекової підтримки вони стали координаторками масштабної гуманітарної допомоги Україні, організаторками міжнародних ініціатив з підтримки постраждалих громад в Україні, а також захисницями прав і потреб мільйонів українців, які вимушено опинилися за кордоном.

Як безпосередня учасниця подій переконана, що особливо вагому роль відіграли жінки на консульській службі – саме вони на рівні

з чоловіками першими зустрічали потоки громадян, забезпечували евакуацію, тимчасові документи, захист дітей, переміщених установ і вразливих груп, з дітьми-сиротами, а також налагоджували підтримку діаспорних спільнот. І ми в принципі ще не усвідомлюємо мабуть, як трохи більше 250 консулів тримали цей "фронт" на початку повномасштабного вторгнення.

Українські дипломатки продовжують щоденно працювати у напрямках посилення міжнародної солідарності і військової допомоги, забезпечення гуманітарних потоків та економічних потреб України, ефективної допомоги і консульських послуг українцям у різних країнах та поширення на глобальному рівні правдивої інформації про війну рф проти України як геноцид українського народу вже у 21 сторіччі. Кожна з нас з максимальною віддачею працює на довіреному фронті і наближує перемогу України у "диявольській", за словами Вселенського Патріарха Варфоломія, війні росії проти України.

Мій шлях у дипломатії – це шлях постійного розвитку, шлях подолання внутрішніх і зовнішніх викликів. Унікальність дипломатичної служби України в тому, що у разі, якщо ти у розвитку, готовий опанувати нові напрямки роботи, тобі відкриті усі шляхи. Я щаслива тим, що мала шанс працювати на багатьох напрямках дипломатичної роботи: гуманітарному, консульському, у політичній та економічній сферах. Наразі в Стамбулі – це регіональна багатостороння дипломатія у форматі ОЧЕС і релігійна дипломатія. Кожна ділянка вимагає нових компетенцій, гнучкості, вміння швидко включатися в контекст. Це історія про професію, яка стала покликанням, і про честь служити Україні.

Ще не всі цілі досягнуто, не усі виклики подолано. Сил надає відчуття єдності з своїм народом, вдячності Збройним Силам України які стоять насмерть у нерівному двобої з підлим агресором, бажання і розуміння як долучити іноземних партнерів до відбудови України після перемоги. А наразі, як сказала відома американська поетеса і громадська діячка Майя Енджелоу: "успіх це ... любити те, що ти робиш, і як ти це робиш".

## Юлія Федів



*Надзвичайний і Повноважний Посол України у Республіці Філіппіни. Закінчила Чернівецьку гімназію № 1 (2004, з відзнакою), факультет історії, політології та міжнародних відносин (2009, магістр міжнародних відносин) і аспірантуру кафедри міжнародних відносин (2012, кандидат політичних наук) Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, юридичний факультет Національної академії управління у Києві (2012, магістр права), юридичний факультет Бременського університету в Німеччині (2010, магістр міжнародного та європейського права), Сіракузький університет у штаті Нью-Йорк, США (2023, сертифікат з державного управління та лідерства). Учасниця програми "Доброго врядування для управлінців зі Східної та Центральної Європи" за підтримки Міністерства закордонних справ Німеччини (2015–2016, Берлін). Закінчила програму "Стратегічного Архітектора" Києво-Могилянської Бізнес-Школи (2020–2021) та програму "Кризового менеджменту" Київської школи економіки (2021). Проходила практику в Організації Об'єднаних Націй (2010) та у Німецькому Парламенті (2011). Переможниця Премії ООН Жінки та Українського інституту у сфері культурного менеджменту 2021 р. Перша виконавча директорка державної установи Український культурний фонд (2018–2021), керівниця Національного Бюро програми ЄС у сфері культури та креативних індустрій "Креативна Європа" в Україні (2017–2021).*

### Дипломат: Тисячолікий професіонал

**Ж**иття кожної людини – це не просто низка подій, а процес пошуку себе, свого місця у світі та призначення. Вибір професії – це один із тих моментів, коли ти вирішуєш, який слід залишиш у цьому світі. Я завжди вважала, що кожна людина повинна знайти своє покликання і слідувати йому, незважаючи на складнощі та пере-

шкоди. Це як подорож, що триває все життя, і з кожним новим етапом ти дізнаєшся більше не лише про світ навколо, а й про себе. Для мене цей шлях став справжнім квестом, в якому поєдналися постійна відкритість до нових знань та можливостей, амбіції, постійна робота над собою, витривалість та вміння чути і розуміти інші культури.

Вибір професії – це стратегічне рішення, що впливає не лише на індивідуальний шлях людини, а й на її здатність формувати зміни у ширшому соціальному контексті. Для багатьох цей вибір є непростим: він вимагає розуміння власних сильних і слабких сторін, цінностей і амбіцій. Водночас, суспільна система освіти не завжди створює умови для усвідомленого професійного орієнтування.

У моєму випадку ключову роль у формуванні професійного інтересу відіграла шкільна вчителька – людина, яка вміла говорити про складні процеси історії доступно, системно і з повагою до контексту. Саме завдяки їй я вперше звернула увагу на роль дипломатії як інструменту впливу, формування рішень і довгострокового балансу інтересів на глобальному рівні. Вона з такою пристрасстю розповідала про місію послів, їхній внесок у мир та розвиток, що мене це надихнуло. Тоді, в восьмому класі, я зрозуміла, що моя дорога не буде пов'язана з лікарською справою, як у моїх батьків. Я почала мріяти про кар'єру дипломата, і ця ідея поступово стала моїм покликанням.

У цей же період я дізналася про створення кафедри міжнародних відносин у Чернівецькому національному університеті. Відтоді кожна прогулянка повз архітектурний комплекс колишньої резиденції митрополитів сприймалась як символ майбутнього, у якому я бачила себе частиною професійної дипломатичної спільноти.

З моменту усвідомлення свого професійного інтересу я почала системно розширювати базу знань і практичних навичок: брала участь в олімпіадах з іноземних мов, всесвітньої історії, суспільствознавства, почала вести щоденники міжнародних подій і вивчати професійні біографії дипломатів. Це стало базисом для майбутньої аналітичної роботи з міжнародного контексту.

Після вступу до університету я повністю занурилась у навчання – фокус був не лише на академічній теорії, але й на спробі зрозуміти, як формуються рішення на міжнародному рівні, як будуються системи безпеки, впроваджуються політики та діють інститути. Саме тоді стало очевидно: професія дипломата вимагає мультидисциплінарного підхо-

ду, високого рівня комунікаційних навичок, володіння мовами, вміння працювати з культурними кодами та політичними сигналами.

Дипломат – це не вузький фахівець. Це професіонал, який працює на перетині політики, права, комунікацій, безпеки, культурної чутливості та стратегічного аналізу. Це потребує глибокого розуміння як внутрішньої політики держави, так і зовнішніх факторів, що формують міжнародний ландшафт.



Читацький клуб дружи жінок-лідerek разом з Олександром Матвійчук, Юлією Марушевською та Веронікою Вельч, жовтень 2021 р.

Саме тому я обрала шлях глибокої професійної підготовки: освіта в кількох університетах в Україні та Німеччині дозволила сформувати цілісне бачення, а також навички адаптації до різних академічних і соціальних середовищ.

Моє навчання в Чернівцях стало першим етапом на шляху до професійної дипломатії. Це було місце, де я змогла не тільки отримати фундаментальні знання з міжнародних відносин, а й зануритися в атмосферу, що дала мені перші ключі до розуміння того, як працює дипломатія в реальному світі. Вивчення історії, правознавства, міжнародних відносин допомогло мені зрозуміти основи міжнародної політики та публічного управління. Але в цей час я також прагнула більше: не просто теорія, а досвід, реальні ситуації, практика.



Як культурний офіцер ЮНЕСКО в новому офісі ЮНЕСКО в Україні, червень 2023 р.



Як виконавча директорка Українського культурного фонду під час представлення стенду, створеного для просування українських культурних та креативних індустрій на Франкфуртському книжковому ярмарку, жовтень 2019 р.

Після університету я вирушила в Німеччину для продовження освіти. Це був час, коли я не лише розширювала свої знання з міжнародних відносин, а й спостерігала за тим, як працює дипломатія в Європі. У Німеччині я зрозуміла, що дипломатія – це не просто вміння домовлятися та вести переговори, це мистецтво будувати мости між культурами, знаходити спільну мову навіть у найскладніших ситуаціях. Там я почала розуміти, як важливо мати широкий світогляд, глибоке знання різних культур і мов, а також вміння працювати з різними людьми та налагоджувати довготривалі партнерства. Досвід навчання в Європі зміцнив моє переконання, що дипломат – це не просто професія, а стиль життя, пов'язаний з безперервним навчанням і адаптацією до нових викликів.

Повернувшись до України, я зрозуміла, що виключно кар'єрна траєкторія в рамках профільного міністерства – не єдиний шлях професійної реалізації. Мене цікавила взаємодія між внутрішньою та зовнішньою політиками, а також міжсекторальний підхід – на стику культури, державної полі-

тики, регіонального розвитку, комунікацій та міжнародної співпраці. Адже світ міжнародних відносин – це не тільки політика, а й історія, культура, право, соціальні науки. Моя професійна мрія була не лише в роботі на державній службі, а й у реалізації більш глобальних ініціатив. Я хотіла стати частиною дипломатичної спільноти, яка працює не лише на рівні урядів, а й на рівні народів.



Церемонія вручення сертифікатів в Сіракузькому університеті як стипендіату програми імені Гамфрі Фулбрайта, штат Нью-Йорк, США, травень 2023 р.

Протягом 15 років я реалізувала проекти у різних напрямках державного управління: соціальна та молодіжна політики, регіональна політика, освіта, культурний та медіаменеджмент, культурна дипломатія, інформаційна політика, міжнародні зв'язки, міжнародна технічна допомога, грантова діяльність. Така професійна мобільність дала змогу зібрати унікальний досвід, який пізніше став капіталом для повернення до дипломатичної професії – вже з глибшим рівнем готовності.

У період професійної переоцінки, перебуваючи у Сполучених Штатах як стипендіат програми імені Гамфрі / Фулбрайта з підвищення кваліфікації у сфері державного управління (Сіракузький університет, штат Нью-Йорк), я натрапила на оголошення Міністерства закордонних справ України про відкритий конкурс на посади послів. Це був перший в історії МЗС відкритий набір, який став частиною трансформації інституції у бік прозорості, конкуренції та залучення нових професіоналів. На той момент я вже мала значний досвід роботи у сфері публічної політики, зокрема – культурної та інформаційної, та перебувала на етапі професійного переосмислення. Саме тому конкурс став можливістю інтегрувати попередній міжсекторальний досвід у нову рамку – повернутися до початкової професійної мети, але з ширшим системним розумінням.

Серед запропонованих посад мене зацікавили Філіппіни – країна, де Україна щойно відкривала нове дипломатичне представництво. Водночас я подала документи також на вакансію в Посольстві України в Чехії.



Зустріч з представниками Збройних Сил Філіппін, серпень 2025 р.

У межах підготовки до конкурсу я провела самостійний аналіз регіонального контексту, перспектив двосторонніх відносин та окреслила потенційні напрями міжгалузевої співпраці. Мій професійний досвід – запуск нових інституцій, програм, міжвідомчих ініціатив – повністю відповідав запиту на функцію "першого" посла-резидента. Мотиваційний лист і конкурсна заявка були результатом як особистого досвіду, так і стратегічного бачення розвитку двосторонніх відносин. Від моменту подачі заявки до отримання офіційної пропозиції пройшло два роки. За цей час я встигла повернутися до України та продовжити роботу у сфері культурної та інформаційної політики. Рішення прийняти пропозицію про призначення стало не лише кроком у кар'єрі, а поверненням до базової професійної ідентичності, яка формувалась ще у шкільному віці.

Призначення першим послом-резидентом України у Республіці Філіппіни – це одночасно висока довіра, відповідальність та виклик. Побудова двосторонніх відносин з країною, де раніше не було українського дипломатичного представництва, вимагає глибокої аналітичної роботи, стратегічного бачення та готовності працювати у новому політичному, культурному та безпековому контексті.

Підготовка до місії включала повноцінний крос-культурний аналіз: вивчення політичного ландшафту Філіппін, економічних пріоритетів,



Зустріч з членами Торгово-промислової палати Філіппінських островів з доповіддю на тему економічної співпраці між Україною та Філіппінами, серпень 2025 р.

структури громадянського суспільства, культурних особливостей, медіа-середовища, а також ідентифікацію ключових стейкхолдерів у різних секторах. На основі цього аналізу було розроблено попередні гіпотези щодо можливих векторів співпраці, зокрема в галузях політики, економіки, освіти, культури, безпеки та цифрової трансформації.

Дипломатична служба сьогодні – це не лише офіційні протоколи чи класична зовнішня політика. Це складна робота на перетині державного управління, міжкультурної комунікації, кризових ситуацій, публічної дипломатії та лідерського менеджменту. Особливо в умовах війни, коли зовнішня політика України є ключовим інструментом мобілізації підтримки, розширення партнерств і формування довіри на глобальному рівні.

Мій багаторічний досвід у сфері культурної політики, стратегічних комунікацій, молодіжних ініціатив, регіональних проектів, міжнародного співробітництва та управлінських процесів дозволив швидко адаптуватися до нових умов і ефективно сформувати рамку для інституційної присутності України у Південно-Східній Азії.

Життя і робота у трьох країнах, досвід перебування у понад 40, навчили мене мислити в категоріях інклюзивності, системності та поваги до відмінностей. Саме ці принципи сьогодні є основою моєї дипломатичної діяльності: знаходити точки дотику, будувати сталі партнерства, представляти



Участь у PolicyLab 2024 Фондації Allianz, Відень, травень 2024 р.



Відкриття виставки "Слова у вогні", присвяченій темі знищених бібліотек України у Національній бібліотеці Філіппін, вересень 2025 р.



Зустріч з Заступником Секретаря ДЗС Філіппін з питань двостороннього співробітництва та АСЕАН Терезою П. Лазаро

Україну з повагою до локального контексту, але з чітким баченням її інтересів на міжнародній арені.

Загалом, моя кар'єра пройшла через різні напрямки: від соціальної політики і культури до міжнародного співробітництва, грантів і технічної допомоги. Це все допомогло мені побудувати багатогранне уявлення про те, як різні сфери державної політики переплітаються між собою на міжнародному рівні. І ось, нарешті, я повернулася до своєї справжньої мети – дипломатії. Призначення Надзвичайним і Повноважним Послом України в Республіці Філіппіни стало кульмінацією моєї професійної подорожі.

Переїхавши до Маніли, я опинилася в абсолютно новому контексті. Філіппіни, з їхньою багатою культурною спадщиною та унікальним геополітичним положенням, вимагали глибокого розуміння, стратегічного підходу та здатності працювати в умовах швидко змінюваного середовища. Я взяла на себе завдання не просто підтримувати дипломатичні відносини між Україною та Філіппінами, але й створювати нові можливості для співпраці в таких важливих сферах, як економіка, культура, освіта та безпека.

Філіппіни – це країна, що розташована в Південно-Східній Азії, яка має стратегічно важливе значення як для Азійсько-Тихоокеанського регіо-

ну, так і для глобальної дипломатії. Вона є членом численних міжнародних організацій, таких як Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), ООН, Всесвітня організація торгівлі та інших міжнародних інститутів. Філіппіни мають розвинутий політичний ландшафт і займають важливу роль у регіональній безпеці, а також є важливим гравцем у міжнародній торгівлі та економіці.

Основними стратегіями моєї дипломатичної діяльності стали:

*Розвиток двосторонніх відносин на всіх рівнях* – від урядових до громадських організацій і приватного сектору. Пріоритетними напрямками стали питання економічної співпраці, культурних обмінів, освіти, а також безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

*Ініціативи в гуманітарних сферах* – просування українських гуманітарних проектів, залучення міжнародної допомоги та розвиток культурної дипломатії, включаючи спільні проекти в галузі освіти, науки і технологій.

*Покращення іміджу України в Філіппінах* – підвищення обізнаності про Україну через культурні, наукові та інформаційні заходи, що сприятимуть зміцненню зв'язків між народами.

Філіппіни – стратегічний партнер України в Азії, і я бачу великий потенціал для подальшого поглиблення наших відносин. Пріоритетними напрямками є не тільки економічна співпраця, але й культурна взаємодія, розвиток спільних освітніх ініціатив і активна участь у питаннях безпеки. Завдяки створенню стабільного і партнерського діалогу ми можемо спільно працювати над розв'язанням глобальних викликів, таких як зміни клімату, забезпечення продовольчої безпеки та захист прав людини.

Усі ці ініціативи свідчать про здатність дипломатії реагувати на нові виклики сучасного світу, націлюючи Україну на стратегічне партнерство, яке може стати ключем до стабільного майбутнього не тільки для наших країн, але й для всього регіону.

Моя робота в Манілі стала не тільки професійною, але й особистою перемогою. Я відчула, що дипломатія – це не лише суто політична робота, а справжнє мистецтво взаєморозуміння, вміння будувати зв'язки між людьми та країнами, поважаючи їхні культури та традиції. Кожен крок був важливим, адже створювати позитивний імідж України в новому культурному контексті – це складний, але неймовірно захоплюючий процес.



Зустріч з мером міста Багіо щодо започаткування партнерства з містом Трускавець, вересень 2025 р.



Зустріч з мером міста Кезон щодо започаткування партнерства з містом Львів, червень 2025 р.



Зустріч з представниками Філіппінського Тижня Моді у Посольстві України для обговорення співпраці у сфері моди та креативних індустрій, липень 2025 р.

Робота дипломата – це не лише кар'єрний шлях, але й велика відповідальність. Це постійне прийняття складних рішень, необхідність реагувати на зовнішні виклики та забезпечувати інтереси країни. Вона полягає не тільки в тому, щоб бути представником країни за кордоном, але й в тому, щоб "говорити правду", навіть коли це непопулярно.

Окремо, слід наголосити на особливостях роботи жінок-дипломаток.

Серед основних проблем, з якими стикаються жінки в дипломатії, є балансування між кар'єрою та особистим життям. В дипломатії дуже важливо бути готовим до постійних змін місця перебування, роботи в різних часових поясах і в умовах високої напруги. При цьому важливо мати підтримку близьких людей, щоб зберігати душевну рівновагу.

Я активно підтримую гендерну рівність у дипломатії. За останні роки роль жінок у дипломатії значно зросла, і все більше жінок займають ключові посади в урядах і міжнародних організаціях. Вони здатні вносити особливий погляд і підхід у дипломатичну роботу, сприяючи розбудові більш збалансованого і стійкого міжнародного порядку.

Важливою складовою роботи дипломата є навчання та вдосконалення. Дипломатичний процес постійно змінюється, тому дипломати



Покладання квітів до пам'ятника національному герою Філіппін, Хосе Різалю, березень 2025 р.



Команда Посольства України у Філіппінах на святкуванні першого національного дня України у Манілі, Філіппіни, серпень 2025 р.

повинні адаптуватися до нових умов, вивчати нові підходи, опановувати нові технології та знання. Крім того, це вимагає гнучкості та креативності у підходах до вирішення міжнародних питань.

Також хочу відзначити важливість емоційного інтелекту в дипломатії. Вміння слухати, розуміти інтереси інших сторін, правильно оцінювати ситуацію і адаптувати свої дії є ключовими навичками для успішної роботи дипломата. Крім того, дипломати повинні вміти діяти креативно, знаходити нестандартні рішення у складних міжнародних питаннях.

Дипломатія не лише про взаємодію між країнами, але й про здатність вирішувати конфлікти та підтримувати мир. Особливо в умовах сучасних геополітичних викликів, таких як війна в Україні, роль дипломатії стає ще більш важливою для забезпечення мирного розвитку та відновлення стабільності.

Я завжди вважала, що дипломатія – це не просто посада, а велика відповідальність. Це вміння приймати рішення, які можуть змінити долю країн і людей. Вибір стати дипломатом для мене став результатом не одного моменту, а цілої низки внутрішніх пошуків і зовнішніх впливів.

Основними цінностями та принципами робота дипломата, на мою думку, мають бути: принципи чесності та прозорості (дипломат повинен діяти в рамках моральних і етичних стандартів, бути відкритим і чесним у своїх діях); вміння працювати в команді (дипломати часто працюють у великих командах, і важливою навичкою є здатність до співпраці та комунікації); забезпечення інтересів держави та її громадян (дипломат має бути завжди зосередженим на інтересах своєї країни та її громадян, навіть якщо це потребує складних переговорів і стратегічного планування).

І хоча шлях до дипломатії був не простим, я рада, що зробила цей вибір. Підготовка до місії, крос-культурний аналіз, стратегічне планування – все це стало моєю повсякденною практикою. Але найбільше я пишаюся тим, що моя робота допоможе створити міцні зв'язки між Україною та Філіппінами, які, я впевнена, матимуть довготривалий ефект.

Так я знайшла свій шлях у дипломатії. І хоча він був непростим, кожен його етап допоміг мені стати тим, ким я є зараз – дипломатом, який будує мости між країнами, культурами і людьми. Саме це і є суть дипломатії: постійний рух вперед, адаптація до нових реалій і бажання зробити світ трохи кращим.

## Наталія Фіялка



*Закінчила факультет міжнародних відносин Львівського національного університету ім. І. Франка за фахом спеціаліст з міжнародних відносин, перекладач (2000) та правознавець (2010). Володіє вільно англійською, хорватською, чорногорською мовами. Дипломатичну кар'єру розпочала 2000 р. з технічної посади, згодом – аташе Департаменту консульської служби МЗС України. Перебувала в довготривалих відрядженнях у посольствах України в Хорватії, Словенії. Впродовж 2017–2022 рр. виконувала обов'язки тимчасового повіреного в справах України в Чорногорії. З 2023 р. до вересня 2025-го очолювала відділ Балкан Другого територіального департаменту, з вересня 2025 р. заступник директора – начальник відділу Центральної Європи Другого європейського департаменту МЗС України.*

### Чи випадково була обрана дипломатія як професія

Початок 90-х років минулого століття – час становлення України як незалежної держави та формування мого власного світогляду, на який значний вплив мали розповіді батьків з дідусями та бабусями про славне далеке й близьке минуле нашого народу. А ще – про відносини українців з сусідніми народами, про життя українців у світах, підтримку України іншими державами. 1990-ті – це час романтизму та пошуку місця молодій Україні у регіональному та глобальному вимірі. Саме у цей період юна Наталка Фіялка почала захоплюватися питаннями міждержавних відносин як у історичному, так і в сучасному аспектах. На цій хвилі природньо почала проявлятися цікавість до романтичної та загадкової професії дипломата. Ще під час навчання в 9-му класі я почала відвідувати імпровізовану школу молодого дипломата, де цікаві вчителі ще більше розпалили бажання сприяти розбудові молодій Україні саме на міжнародній арені. Допомогла у цьому також захопленість іноземними мовами.

Тому при закінченні школи практично не виникало інших думок щодо вибору професії. Тим більше у рідному Львові вже кілька років як в Університеті імені Івана Франка функціонував факультет міжнародних відносин. До слова, для вступу на цей факультет потрібно було докласти чимало зусиль і проявити наполегливість. А вже на той час професія дипломата видавалася привабливою не лише для мене, а й багатьох інших хлопців та дівчат, котрі з усіх куточків України прагнули вступити саме на цей факультет у Львівському національному університеті.

Атмосфера факультету суттєво вирізнялася від атмосфери інших факультетів. Це були не просто викладачі та студенти – це була (я переконана, що зараз є) спільнота, котра спілкувалася, дискутувала, читала книги і мріяла про майбутнє. З гордістю розповідаю знайомим і тепер уже своїм дітям, як ми з одногрупниками в усіх бібліотеках Львова розшукували твори видатних філософів, щоб встигнути прочитати до наступного семінару з політології повну версію "Критики чистого розуму" Іммануїла Канта чи "Філософію права" Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля. Синергія молодіжного запалу та досвіду і знань викладачів факультету сприяла формуванню молодих інтелектуалів, котрі бажали розвиватися та удосконалюватися. Ми – студенти-міжнародники – одними з перших освоювали можливості стажування за кордоном та програм міжнародного студентського обміну. Саме в коридорах нашого факультету можна було почути як студенти з викладачами дискутували на загальні та актуальні теми іноземною мовою. Як сказали б зараз – бути студентом факультету міжнародних відносин у Львівському університеті було драйвово. Щиро дякую Маркіяну Зіновійовичу Мальському та його колегам за безцінний досвід!

Важливим аспектом ухвалення мого рішення про продовження дипломатичного шляху була можливість стажування в Міністерстві закордонних справ України. Завжди пам'ятатиму свій перший досвід підготовки вербальної ноти та зустрічі з українським послами. Їхні розповіді про будні дипломатів на той час видавалися мені чимось дивним та нереальним. Практика у різних департаментах дала мені певне уявлення про "внутрішню кухню" роботи зовнішньополітичного відомства. Після стажування в Консульському управлінні МЗС я вже розуміла, що дипломатія – це не лише про прийняття з келихами шампанського, а важка й кропітка праця, зокрема із захисту прав та інтересів громадян

України за кордоном. Проте гори документів у відділі легалізації мене не спинили і я мала честь у 2000 році розпочати свій дипломатичний шлях саме у Консульському управлінні і зовсім не на дипломатичній посаді – спеціаліста другої категорії.

Напевно молодим випускникам сьогодення дивно почути, але на початку двохтисячних для призначення на дипломатичну посаду потрібно було пройти непростий шлях довжиною в кілька років роботи на адміністративно-технічній посаді. Мій шлях від спеціаліста до аташе тривав два роки. У своє перше довгострокове закордонне відрядження я також була призначена на відповідальну консульську посаду в Посольстві України в Республіці Хорватія.

Для будь-кого перше відрядження завжди є особливим. Коли мене запитують, яке мені подобається найбільше, завжди відповідаю, що перше відрядження і перша країна перебування – це як перше кохання. Воно назавжди залишиться особливим. Саме тут, у Хорватії я зрозуміла, наскільки важливо теорію поєднувати з практикою, а дипломатична служба у центральному апараті МЗС та у дипломатичній установі за кордоном – як дві сторони однієї медалі. А ще – це про стереотипи, котрі ми маємо стосовно інших – людей та держав: незважаючи на те, що до Хорватії я потрапила у 2002 році, більшість дивувалася як я намілилась їхати до країни, де "триває війна". Були і у мене стереотипи: для нас тодішніх війна означала Другу світову, а для хорватів – відкриту свіжу рану визвольної війни за незалежність 1991-1995 років. І лише тепер, після 2014-го і особливо після 2022 року, я добре розумію різку реакцію хорватів на мій злегка сербський акцент і тотальне несприйняття усього, що нагадує країну-агресора...

Отже, перше відрядження я відбула у статусі консула – важливої посади для кожного українця, для якого посол – другорядна і незрозуміла фігура в ієрархії дипломатичної установи. А консул – він "цар і бог", котрий видає візи, оформлює паспорти і ще багато життєво важливих документів для громадянина за кордоном. Тому будь-який консул є однією з найбільш публічних осіб.

Початок 2000-х – це не лише становлення дипломатичної служби, це також період перших кроків української дипломатії у публічній площині. Впродовж цих років я спостерігала як започатковувалась та розвивалася практика організації публічних заходів закордонними дипломатичними установами. І якщо зараз комусь може здаватися, що МЗС України робить

недостатньо для покращення позитивного іміджу нашої держави за кордоном, не вірте цьому. Адже ці особи просто не уявляють (чи не хочуть помічати), якого надзвичайного прогресу досягла українська дипломатія у цьому питанні впродовж останніх десятиліть, вибудовуючи цю систему фактично з нуля: від роздрукованих власноруч з інтернету чорно-білих фото жертв Голодомору 1932-1933 років до сучасних медіапрезентацій на цю ж тематику, розроблену професіоналами.

Також еволюціонували розуміння та знання українських дипломатів. Я належу до покоління, котре у дорослому віці освоювало основи SMM та використання цих інструментів у публічній дипломатичній роботі. Ми розуміємо вагу донесення українського слова до іноземних аудиторій через соціальні мережі, адже фізичні контакти, якими інтенсивними вони б не були, не дозволяють охоплювати достатньо великі аудиторії.

На особливу увагу заслуговує публічна робота дипломатичного представництва у турбулентні для твоєї держави часи. Так склалося, що усі найбільш знакові для сучасної України події я переживала, працюючи у закордонній дипломатичній установі: Помаранчеву революцію 2004 року – в Хорватії, Революцію гідності та початок російського вторгнення 2014 року – в Словенії, початок повномасштабної українсько-російської війни 2022 року в Чорногорії. Це ті критичні моменти, коли ти сповна розумієш усю вагу вислову "дипломат – представник держави". Коли твоя країна не сходить з перших шпальт газет та перебуває у топі світових новин, усі – від перехожого до найвищої посадової особи спостерігають за тобою.

Тому, звичайно, найбільшим викликом та відповідальністю для мене була публічна робота на посаді тимчасової повіреної у справах України в Чорногорії після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Публічна дипломатія у часи війни – особливий та унікальний досвід. Будь-хто скаже, що краще не мати такого досвіду. І я з цим погоджуся. Проте він уже з нами і це дійсно ті моменти, про які ми будемо розповідати своїм дітям.

Найбільш пам'ятним для мене у той період став проєкт, започаткований як не дивно не Посольством, а власне чорногорцями. У лютому 2022 року активні громадяни колишньої столиці Чорногорії міста Цетинє вирішили щовечора проводити центральним вулицями міста ходу на підтримку України. Звук барабанів, українських та чорногорських патріотичних пісень і вигуки "Слава Україні!", супровід поліції, завер-

шення маршу гімном України, який однаково гучно співали як українці, так і чорногорці, нікого не міг залишити байдужим. Наше Посольство в Чорногорії приєдналося до цетинян та розширило діапазон залучених до маршів. В окремі дні участь у ході брали представники Уряду Чорногорії, глави іноземних дипломатичних представництв, культурні діячі. Саме марші у Цетинє стали символом підтримки нашої держави у нелегкі перші дні українсько-російської війни.

Початок російської агресії для кожного українського дипломата змусив вийти за межі традиційних рамок комунікації – команди посольств працювали в режимі 24/7 для того, щоб якнайкраще донести до країн перебування об'єктивну інформацію про жахіття війни та потреби українців. Марші, протести, численні інтерв'ю стали основою публічної роботи кожної закордонної дипломатичної установи України. На практиці доводилося опановувати майстерність промов на велелюдних мітингах, виступів (подекуди недипломатичних) на телебаченні, публічних звернень та гучних лозунгів. Значну частину публічної роботи з початком війни складала турбота про українців, вимушених покинути Батьківщину, а також збір гуманітарної допомоги.



Марш у Цетинє



Зустріч з представниками Міністерства оборони та Червоного Хреста й Високим представником ЄС у закордонних справах Жозе Боррелем

У попередньому абзаці я свідомо уникала персоніфікації розповіді, адже Посольство України в Чорногорії не було унікальним у цьому досвіді. У ті часи усі ми, українські дипломати, діяли як єдиний величезний і, більш ніж будь-коли до того, злагоджений механізм, що працював і досі працює на одну мету – захист своєї Держави.



Марш у Подгориці



Під час благодійного ярмарку

високої української кухні, яскраві фестивалі з українськими вишиванками, виставки відомих українських художників.

А ще – улюблене для мене свято Святого Миколая. Це ще один публічний захід, який би мені хотілося виділити та поділитися досвідом. Після прибуття до Чорногорії я прагнула поновити зв'язок Посольства з українцями, що мешкали в цій чудовій маленькій країні. Згідно з статисткою на той момент їх проживало кілька тисяч у Чорногорії. Проте на усі заходи, організовані дипустановою приходило близько десятка наших співвітчизників. Так тривало, доки ми не оголосили, що до Посольства України в Подгориці завітає Святий Миколай. Моїй радості не було меж, коли 19 грудня приміщення дипустанови стало схожим на казкову рукавичку, у яку помістилося понад сотня осіб, більшість з яких складали діти – наймолодшому з

них було лише вісім місяців. Це свято привабило українців та сприяло консолідації громади в Чорногорії. Поступово активність наших співвітчизників почала зростати і вже в часи війни вони стали опорою Посольства для проведення інших публічних заходів.

Отже, Миколай зробив диво для нашої громади. Напевно тому, що діти займають особливе місце у наших серцях. У моєму зокрема, адже я горда мама трьох прекрасних діточок. І не просто багатодітна мама, а мама-дипломат. Це напевно і є найбільшою особливістю роботи жінки-дипломата. Перебуваючи у довгостроковому закордонному відрядженні ми можемо піти у декретну відпустку лише у разі повернення до України. А отже у цьому випадку величезне значення має підтримка родини. Мені пощастило, що чоловік підтримував та продовжує підтримувати мене, навіть у найважчі моменти. Завдячуючи йому та найближчим я мала можливість поєднати досвід материнства від перших днів народження дитини з важливою місією керівництва дипломатичною установою. Чи легко це? Ні. Чи хотіла б я змінити цей досвід, якби мала можливість? Теж ні, адже теж дуже люблю свою роботу. Про те, що діти – це також додатковий місток для налагодження контактів та створення позитивної атмосфери написано багато. Я на практиці мала хорошу можливість пересвідчитися у вірності цього твердження, передусім у такій країні як Чорногорія, де традиційно тепле ставлення до дітей.

Загалом я не схильна до поділу функцій на чоловічі та жіночі, за винятком тих, які вимагають значних фізичних навантажень. Закордонна дипломатична установа – це особливий організм, для належного функціонування якого необхідна гармонія та згуртованість усіх його учасників. У цьому контексті на перший план виходить не стать, а психологічна стійкість, готовність до співпраці та відданість роботі. Посольство – це команда, у якій від злагодженості та відданості гравців залежить успіх реалізації поставлених завдань щодо захисту інтересів Батьківщини та її громадян. Адже, якби пафосно це не звучало, дипломати захищають дипломатичний фронт і для цього потрібно вміло ви-



Під час свята Св. Миколая

Після прибуття до Чорногорії я прагнула поновити зв'язок Посольства з українцями, що мешкали в цій чудовій маленькій країні. Згідно з статисткою на той момент їх проживало кілька тисяч у Чорногорії. Проте на усі заходи, організовані дипустановою приходило близько десятка наших співвітчизників. Так тривало, доки ми не оголосили, що до Посольства України в Подгориці завітає Святий Миколай. Моїй радості не було меж, коли 19 грудня приміщення дипустанови стало схожим на казкову рукавичку, у яку помістилося понад сотня осіб, більшість з яких складали діти – наймолодшому з

них було лише вісім місяців. Це свято привабило українців та сприяло консолідації громади в Чорногорії. Поступово активність наших співвітчизників почала зростати і вже в часи війни вони стали опорою Посольства для проведення інших публічних заходів.

користувати професійні та психологічні особливості кожного дипломата, безвідносно статі. Я рада, що сучасна дипломатична служба України досягла того рівня, коли ми перестаємо говорити про жінок-дипломатів, а звертаємо увагу на просто професійні якості людини. Чи було так завжди? Ні, не хочу ідеалізувати. Але і потрібно пам'ятати



Зустріч з Головою парламенту Чорногорії  
Данієлою Джурович

про тягар радянського минуло, у якому дійсно не було місця жінці на дипломатичній службі.

За багато років роботи у системі МЗС України я зустріла безліч талановитих дипломатів, від котрих намагалася перейняти найкраще на мою думку. Дипломати – дійсно особливі люди. Можливість подорожувати та проживати у різних країнах розширює горизонти мислення та дає надзвичайний досвід.

Періодична зміна напрямів роботи та країн призначення змушує кожного дипломата залишати зону комфорту та вчитись новому і, відповідно, зростати професійно. Ми вчимося один у одного, молодший дипломат у старшого і часто навпаки.

З цього напевно і випливає моє життєве кредо – ніколи не зупинятися на досягнутому та постійно навчатися новому. Таким чином ми підтримуємо зв'язок зі світом, зростаємо професійно та можемо зробити більший внесок у досягнення спільної мети – побудови сильної та процвітаючої України, зміцнення позицій нашої держави на міжнародній арені.

Тому бажаю молодим дипломатам завжди прагнути більшого. Робота дипломата настільки багатогранна, що будь-який на перший погляд непотрібний досвід чи знання може стати визначальним у досягненні поставлених задач. Ще один важливий аспект – знання іноземних мов. У закордонному відрядженні найбільш ефективним є той дипломат, котрий вільно володіє мовою країни перебування. І будьте певні, вивчення мов – не марна інвестиція, адже жодний штучний інтелект не замінить прямого спілкування із співрозмовником, до якого потрібно донести сигнали, життєво важливі для твоєї батьківщини та співвітчизників.

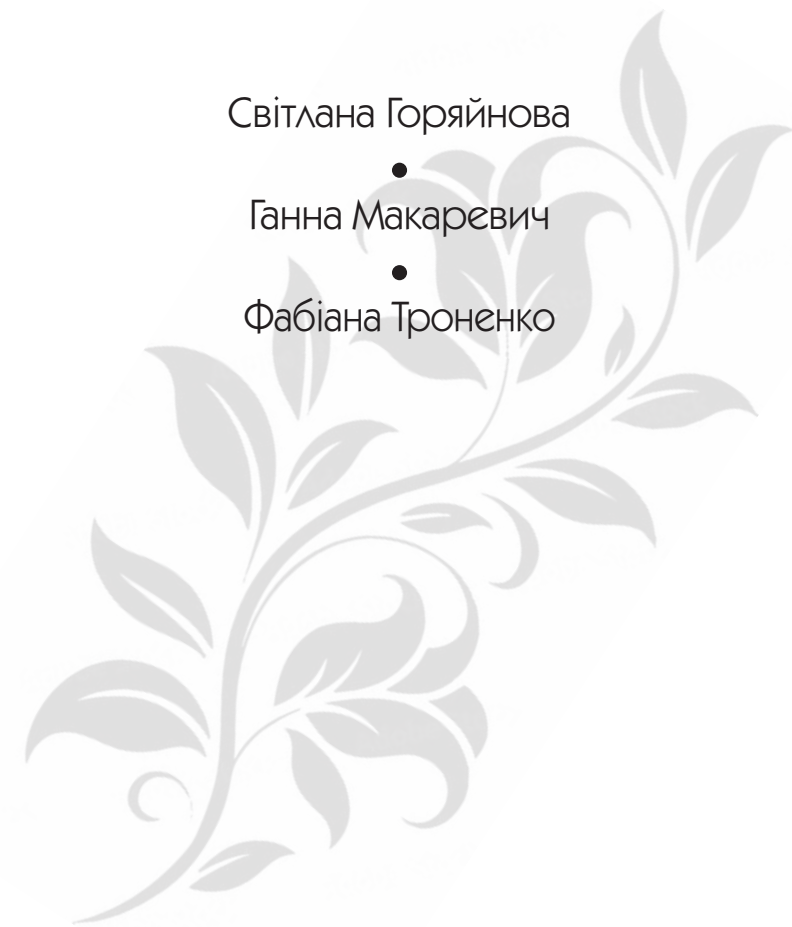


## ДРУЖИНИ ДИПЛОМАТІВ

Світлана Горайнова

Ганна Макаревич

Фабіана Троненко





## Світлана Горайнова

*Дружина Надзвичайного і Повноважного Посла України в Ліванській Республіці (з травня 2025 р.), директора Департаменту консульської служби МЗС України (2020–2024), Генерального консула України в Мілані (2016–2020) Романа Горайнова. За освітою – прикладний математик, закінчила Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка та Дипломатичну академію при МЗС Королівства Іспанія.*

### Моя дипломатія крізь роки та країни

Моє знайомство з Міністерством закордонних справ припало на початок 1990-х років – періодом, який був для України часом кардинальних трансформацій, супроводжуваних необхідністю модернізації інформаційних процесів. Комп'ютеризація стала одним із ключових чинників, що мали дозволити МЗС оперативно реагувати на виклики часу, формувати власні дипломатичні канали комунікації та створювати умови для ефективної інтеграції в міжнародні структури, а мені – молодому спеціалісту в сфері комп'ютерних технологій – дала шанс доторкнутися до унікального досвіду дипломатичної кухні. Перший персональний комп'ютер в МЗС знаходився в компетенції візового відділу консульського управління, мав вузький спеціалізований функціонал, і саме мені було доручено використання цього "безцінного скарбу".

На момент проголошення державної незалежності МЗС України успадкувало від союзних структур надзвичайно обмежені технічні ресурси. Документообіг здійснювався переважно у паперовій формі, а доступ до сучасних засобів зв'язку був мінімальним. У цих умовах створення інформатизованої системи роботи стало не тільки завданням модернізації, а фактично умовою виживання дипломатичного відомства молодій державі.

Перші кроки комп'ютеризації діяльності МЗС України припали на 1992–1994 роки. На центральному рівні почали впроваджувати персональні комп'ютери IBM-сумісного типу, що дозволило перейти від друкарських машинок до сучасніших технологій обробки тексту. У межах

цього процесу були створені перші електронні бази даних – картотеки дипломатичного корпусу, інформаційні довідники, внутрішні переліки нормативних документів. Хоча їхній функціонал був обмежений, вони започаткували систематизацію інформаційного ресурсу МЗС України.

Окремою сферою модернізації роботи стала кадрова підготовка. Більшість дипломатів, сформованих ще в радянській системі, не мали навичок роботи з комп'ютером, тому в міністерстві проводилися внутрішні тренінги, запроваджувалися курси підвищення кваліфікації. Молоде покоління дипломатів, яке приходило до міністерства у середині 1990-х, уже володіло базовими ІТ-навичками, що значно прискорило цифрову трансформацію відомства.

Цей етап цифрової трансформації став фундаментом для подальших інновацій, які сьогодні визначають роботу сучасної української дипломатії. А для мене особисто став вікном у нове дипломатичне життя, де з'явилися не лише комп'ютерні терміни і аналіз технічних даних, а світ нот, меморандумів та екзекватур.

У кожного дипломата є моменти, що визначають не лише професійний шлях, а й світогляд. Для мене такими моментами стали роки, коли я мала честь працювати в Секретаріаті Міністра поруч із двома посталями, без яких неможливо уявити формування сучасної української дипломатії – Анатолієм Максимовичем Зленком і Геннадієм Йосиповичем Удовенком. Вони були не просто міністрами закордонних справ, вони були вчителями, моральними авторитетами і людьми, які уособлювали європейську культуру.

Анатолій Максимович належав до тих людей, які не потребують гучних заяв. Його сила була у виваженості. Поруч із ним завжди відчувалася спокійна впевненість людини, яка бачить на кілька кроків уперед і ніколи не дозволяє емоціям затьмарити державні інтереси.

Я пам'ятаю його як архітектора української зовнішньої політики – у буквальному сенсі. Він будував її з нуля, коли Україна тільки-но стала незалежною і коли світ ще не знав, чого очікувати від молодій державі. У роботі з ним завжди була атмосфера професійної гідності. Для мене, молодого дипломата, Анатолій Максимович став прикладом того, як треба поєднувати інтелігентність, самодисципліну та бездоганну внутрішню культуру.

В свою чергу Геннадій Йосипович умів створювати атмосферу довіри навіть у найнапруженіших ситуаціях, а будь-які зустрічі з ним за-

кінчувалися відчуттям, що перед тобою не тільки дипломат, а й глибоко людяна особистість. Його міжнародний авторитет був величезним, і це відчувалося в кожному його жесті. Недарма саме він був обраний на посаду Президента Генеральної Асамблеї ООН, честь зайняти яку отримують одиниці. Але попри це він залишався дивовижно скромним, відкритим для розмови, готовим вислухати і порадити.



Разом з Діною Григорівною Удовенко під час першого офіційного візиту міністра Г. Й. Удовенка до Республіки Індонезія, 1996 р.

І, звичайно, поряд з великими дипломатами завжди знаходяться величні постаті їх дружин – жінок, які надихають, формують атмосферу, демонструючи людяність та м'яку силу зовнішньої політики. Дуже часто у своїй жіночій дипломатії я згадую та керуюся принципами цих видатних жінок – Людмили Іванівни Зленко та Діни Григорівни Удовенко. Я захоплювалася їхнім умінням зберігати жіночий такт та мудрість у будь-яких

політичних обставинах. Саме вони навчили мене тому, що дипломатія – це не тільки мистецтво домовленостей, а й мистецтво слухати, розуміти, бути завжди підтримкою та помічницею для свого чоловіка. Це служіння. Це стиль життя. Це культура поведінки. Це вміння тримати себе гідно навіть там, де інші здаються. Коли я сьогодні згадую ті роки, я розумію, наскільки мені пощастило. Я бачила дипломатію не з книг – я бачила її у живому виконанні найкращих.

Зустріч з моїм майбутнім чоловіком Романом Горяйновим відбулась саме в цей період. Наші два перші закордонні відрядження були дуже знаковими не лише для нас, а й для української дипломатії в цілому. Ми були одними з перших українських дипломатів, які прибули на Близькій Схід, а саме в Ліван та Йорданське Хашимітське Королівство, відкривати дипломатичні установи. Ми стикнулися з новими викликами, процесами, які вимагали глибокого розуміння культурних традицій та особливостей політичних систем країн. Ми здобували цінний досвід комунікації в багатоконфесійному та геополітично складному середовищі, що формувало нашу професійну гнучкість і здатність до нестандартних рішень.

### Forza Milan!

Українська громада Півночі Італії – одна з найбільших та найорганізованіших українських діаспор у Західній Європі. І сюди, в столицю Ломбардії, в 2016 році був призначений Генеральним консулом мій чоловік. Українська громада сформувалася в Італії задовго до вторгнення росії в Україну у 2014 році, однак саме Революція Гідності стала тим моментом, коли громадська активність українців досягла небувалого масштабу. Регіони Ломбардія, Венето, П'ємонт, Емілія-Романья, Альто Адідже, Фріулі та Лігурія перетворилися на простір надзвичайно інтенсивної самоорганізації, волонтерства, інформаційної та культурної роботи, що суттєво вплинуло як на підтримку України, так і на формування європейського сприйняття української боротьби.

З перших днів російського вторгнення у 2014 році українці Північної Італії стали голосом тривоги та правди для місцевих громад. До цього часу значна частина італійців мала доволі поверхові уявлення про Україну, часто сформовані через посередництво медіа, які не завжди давали реальну картину. Українська громада через мітинги, звернення до муніципалітетів, роботу з пресою допомогла італійському суспільству швидко зрозуміти масштаби трагедії та політичний характер війни. Площі Мілана, Турина, Верони та Болоньї стали центрами масових демонстрацій на підтримку України, а присутність українських прапорів і гасел "Stop Putin, Stop War" на центральних площах італійських міст увійшла в повсякденне життя. Серед таких акцій слід відзначити організовані громадою та Генеральним консульством численні маніфестації проти російської війни в Україні, з відзначення роковин Голодомору, на підтримку затриманого італійськими органами нацгвардійця Віталія Марківа, заходи з вимогою звільнення з російського полону українського режисера Олега Сенцова, тощо. Ці акції не лише привертати увагу до ситуації в Україні, а й формували серед італійців почуття солідарності й моральної відповідальності.

Ще одним вагомим проявом діяльності українців у Північній Італії стала розгалужена волонтерська допомога. Протягом перших місяців війни громада перетворила свої культурні осередки, парафії та асоціації на логістичні центри зі збору гуманітарної підтримки. Сотні тонн медикаментів, тактичного спорядження, продуктів харчування та необхідних речей вирушали з міст Півночі Італії до України. Пункт збору та сортування волонтерами медикаментів був організований також у приміщенні Генерального консульства України в Мілані. У вільний від



Маніфестація за мир, Мілан, 2017 р.



Маніфестація, присвячена Голодомору в Україні, Мілан, 2018 р.



Фотовиставка Faces of War в приміщенні Генконсульства України в Мілані, 2018 р.

ченківські вечорниці. Участь у них брали виконавці – представники української громади з різних міст Півночі Італії, а також відомі українські оперні співаки Віталій Ковальчук та Олександр Благодарний, які того часу виступали у всесвітньо відомих італійських театрах. Вечорниці завжди викликали ширший інтерес італійців, які бажали познайомитися з творчістю Великого Кобзаря.

основної роботи час українці, а також співробітники консульства і члени їх сімей перебирали та пакували передані з італійських шпиталів та лікарень ліки, медичні матеріали. Важливо, що ця допомога була не лише фізичною та матеріальною: українські волонтери брали на себе функції координаторів між італійськими благодійниками та українськими військовими й лікарнями, забезпечуючи адресність і ефективність кожної поставки.

Важливим напрямком нашої діяльності також стала робота у сфері культурної дипломатії. Генеральне консульство та українські громади в Мілані, Турині, Бергамо, Болоньї та Венеції організували культурні події – концерти, виставки, лекції, кінопокази, ярмарки українського мистецтва. Серед більш пам'ятних заходів можна зазначити перші на той час фестивалі "УКРО", які зараз вже стали традиційно щорічними. Ці фестивалі збирають колективи з усієї Італії, дають можливість показати українську культуру у всьому її різноманітті.

Окремими проектами, які були організовані в Мілані, стали Шев-

Завжди з аншлагами відбувалися організовані Генеральним консульством виступи на півночі Італії таких українських колективів і виконавців, як ДахаБраха, Павло Дворський, брати Яремчуки, Сергій Файфура, Анастасія Приходько та інших. Під час таких концертів українці мали можливість послухати в їхньому виконанні тепер вже класичні українські пісні, а італійські гості в неформальній обстановці поспілкуватися з артистами та дізнатися від них про реальну ситуацію, процеси, що відбуваються в Україні.

Також великий інтерес італійських глядачів викликали покази фільмів "Я піду за сонцем" про бойовий шлях 90-го окремого аеромобільного батальйону імені Героя України Івана Зубкова, "Міф" про українського оперного співака, Героя України Василя Сліпака, "Winter on Fire" про події Революції Гідності; презентації творів Сергія Жадана та Вікторії Амеліної, які проводилися в стінах Генконсульства.

Ці заходи мали подвійний ефект: по-перше, вони підтримували українську ідентичність серед громади, а по-друге, переконливо демонстрували багатство та самобутність української культури італійській аудиторії. Через культуру українці Півночі Італії розкривали не лише свою трагедію, а й незламність, творчість, історичну тяглість – те, що формувало глибше насичене розуміння України.

Також суттєву роль відіграли українські релігійні громади, насамперед парафії УГКЦ. Вони стали місцями духовної підтримки та соці-



Концерт Павла Дворського та його синів в Генеральному консульстві України в Мілані, 2017 р.



Колектив Даха Браха після виступу в Мілані, 2019 р.



Зустріч з героями фільму "Я піду за сонцем", бійцями 90-го аеромобільного батальйону, та співачкою Анастасією Приходько, Мілан, 2017 р.

альної організації. Священники, які часто були серед перших координаторів допомоги, підтримували людей у кризових ситуаціях, проводили збори коштів, допомагали родинам, що втратили зв'язок із близькими. Церква стала для багатьох українців у Італії тим моральним стрижнем, який утримував єдність і взаємодопомогу громади.

Не менш важливим виявився комунікаційний вимір діяльності української громади за участі українських дипломатів. Українці Півночі Італії активно працювали у медійному полі: давали інтерв'ю, писали звернення, організовували дискусії за участю італійських журналістів та експертів. У медіапростір вводилися теми воєнних злочинів, руйнування українських міст, долі полонених і необхідності міжнародної підтримки України. Саме завдяки зусиллям активістів багато італійських ЗМІ почали регулярно висвітлювати українську тематику в ширшому контексті – від історії української державності до сучасних реформ і викликів.

Загалом тісний контакт та співпраця з українською громадою Півночі Італії продемонструвала вражаючий рівень самоорганізації та відповідальності. Наші співвітчизники стали прикладом того, як громада може відігравати роль не лише культурного осередку, а й активного учасника формування міжнародної підтримки нашої держави у критичний момент. Українці Італії об'єдналися навколо спільної мети – захистити свою батьківщину, допомогти її громадянам і зробити голос України чутним у Європі. Їхня діяльність під час війни вплинула не лише на Україну, а й на італійське суспільство, сприяючи глибшому взаєморозумінню й солідарності між двома народами.

### **Час болю й героїзму**

Ранок 24 лютого 2022 року назавжди розділив життя мільйонів українців на "до" і "після". Те, що здавалося немислимим у ХХІ столітті, раптом стало реальністю: міста прокинулися від вибухів, а слово "війна" повернулося у щоденну лексику так само природно, як подих. У ці перші години кожен по-своєму намагався зрозуміти, що відбувається, але зрозуміти це до кінця було неможливо – не тому, що бракувало інформації, а тому, що ніхто не хотів вірити у масштаб нав'язаної трагедії.

Війна завжди приносить хаос, але перші місяці повномасштабної російської агресії перетворили консульську сферу МЗС України, яку очолював мій чоловік, на арену постійної боротьби з непередбачуваним.

Якщо раніше консульські установи працювали в логіці законів, норм і процедур, то після 24 лютого 2022 року правила перестали існувати.

Консули опинилися на передньому краї гуманітарної кризи, де кожен день приносив ситуації, яких не було в жодному підручнику дипломатії. Кількість телефонних дзвінків, які приймали два телефонних апарата чоловіка не піддавалася ніякому підрахунку, рівень напруги, відповідальності складно описати словами... Це був період, коли слова "нестандартна ситуація" звучали майже щогодини. В цей період мені доводилося бути не лише дружиною і матір'ю, а й секретарем, помічником і менеджером. Рекорд по кількості дзвінків, що надходять одночасно, досяг 28. Всі вони були пріоритетними та потребували миттєвої реакції. Часу на сон і відпочинок не було, й робота наших консульств за кордоном нагадувала штаб цивільного порятунку.

Першим шоком став людський потік. Мільйони українців одночасно перетнули кордони ЄС. Консульства не були готові до цього масштабу: тисячі людей приходили в консульські установи у Польщі, Словаччині, Румунії, Угорщині, Чехії, Молдові. Консули мусили працювати цілодобово, оформлювати документи вночі, приймати людей за межами консульських будівель, виконувати функції органів соцзахисту, міграційної служби, юристів, перекладачів і психологів. Це вже не була дипломатія – це було рятування. У перші тижні війни до консульств приходили тисячі українців із трагічними історіями: втекли з-під обстрілів, будинок згорів, документи залишились у руїнах.

Найболючішою нестандартною ситуацією став виїзд за кордон дітей без рідних, у супроводі сусідів, друзів, волонтерів, інколи – незнайомих людей, які забрали їх із-під обстрілів. Ніколи не забуду історію жінки, яка під обстрілами врятувала трьох маленьких дітей, які плакали над тілами загиблих батьків, і розуміла, що навіть їхніх імен ніколи не дізнається.

Юридично це був безпрецедентний виклик. Потрібна була миттєва реакція. Консульства шукали батьків у розбомблених містах, координували передачу дітей родичам за кордоном, працювали з поліцією ЄС, щоб не допустити торгівлі людьми, супроводжували дітей у шпиталі, шелтери, сім'ї. Це був фронт, де ціна помилки була надто високою.

У перші місяці війни консульства перестали бути державними установами. Вони стали місцями, де люди плакали, ділилися страхами, шукали поради, просили допомоги, якої дипломатично не існує. Консули

перестали бути чиновниками, вони стали бійцями, які також тримали Україну. Вони трималися – і завдяки ним сотні тисяч українців отримали шанс на порятунк.

Це були не просто виклики – це була історія професійності й людяності. Це була дипломатія, яка стала частиною оборони країни й частиною життя кожного. У перші місяці війни з'явилися десятки кейсів зниклих людей. Родичі зверталися зі словами: "Мій син зник. Допоможіть знайти хоча б слід". Ця трагедія торкнулася багатьох, торкнулася вона і нашої родини. Наша донька, яка на момент початку повномасштабного вторгнення росії проживала в Ірпіні, не виїхала вчасно з міста. Той період жаху, відчаю, який додався до загального болю, важко згадувати і понині. Три тижні лютого-березня 2022 року стали для нас найважчим випробуванням в житті. Три тижні пошуку, відчаю та болю. До списків зниклих безвісті потрапило і прізвище нашої дитини. Три тижні суцільного кошмару... А потім дзвінок: "Я жива". Досі ми не знаємо ім'я того Ангела, який під кулями та обстрілами російських танків зайшов на територію, яка контролювалася орками та врятував нашу дитину. Досі не знаємо і не дізнаємося... Наступного дня нам повідомили про загибель невідомого Героя, яких вивів і врятував ще багатьох. Тільки через два з половиною роки ми змогли дізнатися подробиці про жахи, які довелося пережити нашій дитині. Через два з половиною роки, коли вона змогла про це говорити...

### Ліван – місток між Заходом та Сходом

У 2025 році Ліван нагадає людину, що пережила важкі часи, але вперто тримається на ногах. Ліванці добре знають, що таке війна. Тому Україна їм близька – не тільки політично, а й людськи. Вони пам'ятають, як українські зернові судна допомагали вистояти в часи продовольчої кризи, пам'ятають українських миротворців, пам'ятають голоси наших дипломатів в ООН. Країна, яка пережила вибухи, блокади, економічний колапс, зберегла найцінніше – свою душу. Для України Ліван – не просто країна Близького Сходу. Це важливий партнер у середземноморському регіоні, гуманітарний хаб і держава, з якою Україну в останні роки пов'язують дедалі тісніші зв'язки – від торгівлі до підтримки в міжнародних організаціях. Саме сюди через майже тридцять років повернула нас доля. У травні цього року мій чоловік Горяйнов Роман був призначений на посаду Надзвичайного і Повноважного Посла України в Ліванській Республіці. Саме сюди – до країни, де починалась наша спільна дипломатична історія, ми

принесли у собі досвід війни, втрат і надій своєї країни. Але Ліван зустрів нас по-своєму: гостинно, цікаво, з м'якою посмішкою людей, які теж знають, що таке боротьба.

М'яка сила дипломатії в Лівані завжди вимірюється не гучністю офіційних заяв, а здатністю держави торкатися сердець людей, входити у їхнє культурне поле й будувати довіру через людяність. У країні, де



Вручення Вірчих грамот Президенту Лівану Дж.Ауну, травень 2015 р.



Перша зустріч у Посольстві України в Лівані з українською громадою, Бейрут, 2025 р.

політика часто блокується внутрішніми суперечностями, а суспільство звикло покладатися більше на особисті зв'язки, ніж на державні інституції, саме м'яка сила стає найефективнішим інструментом зовнішньої присутності. Тут дипломатія народжується не в кабінетах, а в розмовах за кавою, у культурних вечорах, у роботі з громадами, у здатності проявити повагу до багатоконфесійної тканини суспільства.

Ліван сприймає державу-партнера не лише через політичні меседжі, а й через те, як вона поводить себе в культурному просторі. Кіно, музика, мистецькі проекти, освітні програми, гуманітарні ініціативи – усі ці інструменти тут працюють набагато сильніше, ніж жорстка дипломатична риторика. М'яка дипломатія дозволяє державі бути не гостем, а співучасником життя суспільства, і саме це створює те середовище

довіри, яке неможливо підмінити жодним протоколом. Для України м'яка дипломатія в Лівані має глибоку цінність, адже саме через культуру, гуманітарну співпрацю й спільну емоційну пам'ять можна донести правду про українську боротьбу та сформувати справжню солідарність. Ліванці, які багато пережили, сприймають українців не теоретично, а через власний



Асоціація подружжів Послів, акредитованих в Лівані.  
Бейрут, 2025 р.

досвід війни, втрат і стійкості. І тому присутність України в Лівані через мистецтво, освітні ініціативи, взаємодію з громадами та неформальні людські зв'язки створює унікальну платформу, на якій народжується взаємна повага та симпатія.

У цьому контексті особливо значення набуває роль дружини Посла, коли розумієш, що твоя присутність не є декоративною чи другорядною – навпаки, вона стає

одним із ключових елементів м'якої сили дипломатії. Саме вона, враховуючи моменти східного менталітету, може бути направлена таким чином і туди, куди офіційний дипломатичний протокол не завжди має доступ: у жіночі організації, благодійні фундації, культурні середовища, освітні заклади, творчі спільноти та приватні кола. Щирі контакти з ліванськими жінками створюють той людський міст, який є основою довіри між країнами.

Дружина Посла в Лівані стає не лише представницею України, а й обличчям культурної присутності. Незабутньою була моя перша зустріч з об'єднанням подружжів Послів акредитованих в Ліванській Республіці. Моя поява в резиденції Посла Німеччини в Лівані в блакитно-жовтому вбранні викликало бурхливу реакцію і розуміння того, що увесь світ знає і цікавиться подіями в нашій країні. Їх жвавий інтерес до долі України, бажання підтримати наш народ в цей важкий період нашої історії був безцінним. Постійні зустрічі та заходи, що проводяться цією жіночою спільнотою, дають можливість донести сигнали щодо необхідності постійної реакції та допомоги Україні з боку міжнародного суспільства задля перемоги агресора. Через такі контакти у благодійних заходах та зустрічах, через підтримку української громади та особисті контакти з ліванськими лідерами думок формується неофіційний, але надзвичайно



Участь у Фестивалі Націй. Бейрут, 2025 р.

впливовий канал дипломатії, який працює значно тонше й ефективніше за будь-яку політичну заяву. Можливість говорити з людьми без бар'єрів, створювати атмосферу довіри та взаємної прихильності дозволяє Україні бути в Лівані не лише партнером, а й близькою, зрозумілою країною.

Активно є й українська громада в Лівані. За останній час українськими асоціаціями разом з Посольством було проведено багато заходів для пропаганди української культури – відкриття Українського дому у стародавньому місті Біблос, участь у Фестивалі націй в історичному центрі Бейруту, проведення Дня вишиванки, організація молебну Патріархом маронітської церкви кардиналом Бутросом Раї за мир в Україні, тощо.



Зустріч з українською громадою в День захисників і захисниць України. Ліван, 2025 р.



Українська громада на міжнародному кінофестивалі короткометражних фільмів. Біблос, 2025 р.



Українська громада та Пласт в Лівані на зустрічі з Патріархом Маронітської церкви кардиналом Бутросом Раї після його молебну за мир в Україні, 2025 р.

І хоча ми робимо лише наші перші кроки в Лівані, ми розуміємо, що наша країна та Ліван мають різні історії, але схожі виклики.

Саме тому робота української дипломатії в Бейруті – включно з активним гуманітарним і культурним напрямом – стає важливою не лише для двосторонніх відносин, але й для ширшої присутності України на Близькому Сході.

#### **М'яка сила дипломатії в умовах війни**

У сучасних умовах, коли Україна переживає найважчий період своєї новітньої історії, дипломатична

служба стала для держави не лише інструментом зовнішньої політики, а й складовою системи оборони, яка працює без зброї, але з не меншою відповідальністю та ефективністю. І в цій системі особливе місце належить не лише самим дипломатам, а й їхнім родинам – подружжю, яке разом із ними несе частину державного тягаря.

Роль подружжя дипломатів України – це феномен, який донедавна лишався у тіні. Він не описаний у нормативних документах, не фіксується у протоколах, але він існує як жива, важлива, невід'ємна частина дипломатичної служби. Дякуючи дружині Міністра закордонних справ Тетяні Сибізі, засновниці асоціації "Подружжя українських дипломатів", роль подружжя стає більш значущою, ніж будь-коли.

Подружжя дипломатів – це партнерство, яке виходить далеко за межі сімейних стосунків, союз, що працює на державу так само, як і офіційний представник. Це середовище довіри, культурного діалогу, людської присутності, яке формується також і через тих, хто поруч із дипломатом щодня, щогодини.

Наша місія – тиха, делікатна, непомітна на перший погляд, але стратегічно важлива. І саме в ній – сила сучасної української дипломатії: сила родини, сила партнерства, сила людяності, яка сьогодні потрібна світові не менш, ніж сила зброї.

## Ганна Макаревич



*Ганна Макаревич (1941–2022) – журналістка, редакторка, поетеса, художниця-аматорка. Закінчила з відзнакою інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка (1964). Дружина Надзвичайного і Повноважного Посла, колишнього Першого заступника Міністра закордонних справ України перших років відновленої Незалежності (1990–1994), ветерана праці Миколи Макаревича (1940–2018).*

### Дружина українського дипломата на зламі епох

**М**икола Петрович та Ганна Олексіївна Макаревич майже півстоліття свого життя присвятили дипломатичній службі. Гідно представляли Україну в США, Австрії, Естонії – скрізь, де їм визначила дипломатична доля жити й працювати. Вони залишили помітний слід в історії української дипломатії як віддані захисники інтересів України, талановиті керівники, організатори, наставники.

Ганна Олексіївна, моя мати, завжди була для тата, для всіх нас міцним надійним тилом. Батьки – харизматичні, красиві у всіх сенсах особистості – зустрілися, коли кожному з них було 28 років. Їхнє спільне життя почалося 1969 р. Далекого липневого дня у Шоколадному будинку в Києві, де в 60–70-х ХХ ст. відбувалися урочисті церемонії реєстрації шлюбів, увесь колектив Міністерства закордонних справ (тоді – УРСР) вітав народження нової сім'ї – родини Макаревичів.

Після проголошення відновленої Незалежності України у серпні 1991 р. Микола Макаревич відіграв одну з ключових ролей у найважливішому процесі того часу – міжнародному визнанні нашої держави. Він, зокрема, координував складну дипломатичну роботу з країнами "Великої сімки", закладав з колегами основи мережі українських посольств і



Ганна й Микола Макаревичі на балу у Віденькій Ратуші на честь 40-річчя ООН, осінь 1985 р.



На камерному прийнятті у постійному представництві України при ООН в резиденції Г. Й. Удовенка у Нью-Йорку, 1990 р. З дружиною Удовенка Д. Г. Бутенко та художником Іваном Марчуком

буся. Десятки років я вдивляюся в усі ці її таланти й не перестаю дивуватися, наскільки вона обдарована, несподівана, сповнена жаги до життя та любові до людей навколо"<sup>1</sup>.

консульств у світі, шукав та залучав фахівців до дипломатичної роботи. Як професіонал, кадровий дипломат, він виховав не одне покоління дипломатів. Спільно зі своїми соратниками Микола Макаревич заклали підвалини нової епохи української дипломатичної служби.

За вагомий внесок у розбудову української дипломатії, налагодженні двосторонніх дипломатичних відносин він мав численні державні нагороди України та інших країн, зокрема Орден князя Ярослава Мудрого V ступеня (2016); Велику Золоту Почесну відзнаку Командорський хрест I ступеня за заслуги перед Республікою Австрія (2002), Маріїнський Орден Хреста I класу Естонії (2005). За кожною нагородою батька стояла незамінна підтримка мами – його коханої дружини, соратниці, натхненниці. У своїй книзі спогадів "Сторінки мого життя" Микола Макаревич писав: "Я пересвідчився на власному досвіді, що насправді означає вислів "надійний тил". Серцем нашої сім'ї була і є моя кохана дружина Ганна Олексіївна. Моє друге крило, талановита журналістка, поетеса, художниця, чудова мати й ніжна ба-

<sup>1</sup> Макаревич Микола. *Сторінки мого життя* (мемуари українського дипломата Миколи Макаревича). Київ, 2015. С. 158 (Серія "Бібліотека "України дипломатичної"", вип. 10)

Мамина дипломатія була передусім культурною – спілкування з різними колами людей, організація чи підтримка культурних проєктів, благодійних заходів, участь у різноманітних міжнародних, зокрема жіночих, асоціаціях при ООН як у Нью-Йорку, так у Відні. Ганна Олексіївна скрізь, де працювала, створювала особливу атмосферу поваги, довіри, піднесення. На прийняття, які організували батьки разом із командами посольств, збирався істеблшмент та дипломатичний корпус Відня, а згодом і Таллінна.

Вважала дуже важливою місією, де б не перебували з батьком, спілкування, злагоджену роботу, розвиток різних проєктів з українською діаспорою. Ганна Макаревич вміла об'єднувати жінок – і дружин дипломатів, і професійних дипломаток всередині колективу. Вона була переконана, що від жінки залежить душевний, духовний тонус кожної родини й колективу в цілому.

Освічена, тонка, інтелігентна Ганна Макаревич мала непересічний літературний хист, який теж використовувала як дружина дипломата. Вона була одним із найкращих білінгвальних редакторів свого часу, очолювала відділ літератури та мистецтва популярного журналу "Піонерія", коли ним керував блискучий поет Микола Сингаївський. Колега мами, поетеса Ольга Макаренко згадувала: "Аня вміла створювати якийсь особливий настрій, заходила в кімнату – і вся атмосфера змінювалася, з'являлося відчуття легкості, одухотворення, ніби в кожному прокидалося все найкраще, що було подаровано природою, генами, самовихованням. Тобто, ми ставали поруч з Анею кращими, попри той гнітючий лад".

Ганна Макаревич завдяки журналістській, редакторській роботі мала можливість спілкуватися та дружити з непересічними особистостями своєї доби: з письменниками Олександром Ільченком, Миколою



Перший посол України в Канаді Левко Лук'яненко разом з Миколою Макаревичем, тоді першим заступником Міністра закордонних справ України, 1 грудня 1992 р. офіційно відкривають Посольство України в Канаді. Священники української православної та католицької церков освятили національний прапор України разом з землею, привезеною з України



Ганна Макаревич з дружинами українських дипломатів, посольство України в Австрії.  
Відень, червень 1999 р.

Сингаївським, Раулем Чілачавою, Анатолієм Костецьким, Ольгою Макаренко, Анатолієм Качаном, Всеволодом Нестайко, Михайлом Слабошпицьким, Дмитром Павличко, з художницею Сашею Праховою, а пізніше – з художником Віктором Зарецьким, який в кінці 1980-х написав портрет мами, й, як зазначали авторитетні мистецтвознавці, один з найкращих своїх портретів, який нині зберігається у Національному художньому музеї України. Всі свої інтелектуальні наробки мати транслювала зовнішньому світові й до падіння "залізної завіси", і після відновлення Незалежності.

Під час всіх довготермінових дипломатичних відряджень мама шукала можливості творити. Дуже раділа, коли після свого п'ятдесятиріччя знайшла себе в аматорському живопису та відновила своє юнацьке захоплення поезією, й після свого 60-річчя в Таллінні видала дві збірки поезій, котрі проілюструвала власними картинами. Отже, мама знайшла шляхи та можливості реалізувати свій потенціал у творчості, яка знаходила щирий відгук вдома й за кордоном.

Ганна Макаревич була дуже яскравою, глибокою, не менш талановитою, ніж її чоловік. На мою думку, доля мами – це уособлення покоління жінок, дітей війни, яким довелося пожертвувати власними амбіціями

### ДОЛЯ

Доле, наша доле,  
Перекооти – поле,  
Довго ще випробуватимеш нас?  
Скільки всього бачено,  
За все слізьми заплачено  
Ти же нас за все пробач!  
За радості і прикрості,  
За зустрічі запізнені,  
За суджений і випадковий дар.  
За те, що людям віримо,  
І в нас друзів неміряно.  
На відстані любов їх гріє нас.

\*\*\*

Доле, наша доле,  
За все ти нас пробач.

### СВІЧАДО ДУХА

Свічадо Духа,  
Не ослабни!  
Гори, палай,  
Підтримуй світ  
В тих, хто  
Відчув вже  
Поклик свій.  
Але зміцнити  
Ще не встиг.  
Світи, допомагай  
Прозріти  
Всім тим,  
Хто лине  
До зірок!  
Свічадо Духа,  
Не ослабни!

### ЯБЛУНЕВИЙ САД

Триліси<sup>2</sup> Яблуневий сад.  
Ти ще чекаєш нас,  
Даруєш сусідам щедрий урожай?  
Старенькі яблуні заждались...  
А ми – по мандрах все.  
Вибач! Наш приязний,  
Сердечний друже –  
Старенький яблуневий сад!  
Ми пам'ятаєм все...  
О Боже!  
Як хочеться все повернуть назад –  
Клопоти наши весняні й осінні,  
Твій весняний рожевий бал,  
Тонкого аромату шал!  
Ми розчинялися в тобі,  
В твоєм божественнім цвітінні.

Був тільки ти і ми –  
в душевному парінні.  
А восени – апофеоз  
З присмаком світлої печалі.  
Яблука, що дарував,  
Були терпкі, п'янки, прозорі,  
Хмільні, мов молоде вино.  
Пили ми всю весну і зиму  
Твій духмяний чудовий сік.  
В ньому твій дух і цвіт відчули,  
Наш друже – яблуневий сад!  
Не забували ми ніколи  
Твій животворний, щедрий дар!  
Зустрінемось, я сподіваюсь, скоро...  
Нам з тобою  
Лиш тільки зиму пережить  
І можна далі жити і творити!

<sup>2</sup> Триліси – село на Київщині.



Образ Святої Марії, полотно, олія, 2005 р.



Квіткові композиції, полотно, олія, 2002 р.

й мріями заради успіху чоловіка, родини. Їй вона свідомо робила цей вибір. Треба було мати неабияку внутрішню силу, духовний стрижень, щоб не розчинитися повністю в долі чоловіка, а зберегти себе, свої таланти й попри всі виклики реалізувати свою власну земну місію. Тому що справжнє визнання ролі дружини дипломата, визнання ролі дипломатичного подружжя в цілому на теренах України прийшло тільки зараз. Асоціацію "Подружжя українських дипломатів" було створено у 2021 р. за ініціативи дружини тоді заступника керівника Офісу Президента України, а з вересня 2024 р. – Міністра закордонних справ України Андрія Сибіги Тетяни Сибіги з метою об'єднання та синхронізації діяльності проактивних подружжів керівників українських посольств та консульств за кордоном. Офіційно асоціацію було оформлено влітку 2023 р. Так знаково, що це нарешті відбулося! Їй так це важливо та справедливо, зокрема, у пам'ять тих, хто долав цей складний шлях без елементарної вдячності та визнання.

Мама народилася у березні 1941 р., за три місяці до війни на теренах радянської імперії. Пішла в засвіти у грудні 2022-го, через півроку від початку повномасштабної війни, розв'язаної відновленою російською імперією проти України.

Діти дипломатів проходять через свої труднощі, випробування, проживаючи поруч із своїми батьками будні, сповнені турбот, розлук, пе-



На дипломатичному прийнятті у посольстві України в Естонії, Таллінн, 2005 р.

реїздів, а інколи й абсолютно небезпечних ситуацій. Я добре пам'ятаю з дитинства різні непрості моменти батьківського життя. Заздрощі до життя дипломатів можуть відчувати лише люди дуже далекі від цієї зовні "глянцевої" професії. Тому що в реальності ця робота надзвичайно складна, відповідальна та вимоглива.

Мама часто повторювала: бути дружиною дипломата, а тим більше дружиною посла, – не просто роль, це покликання, воно вимагає внутрішньої концентрації, сили, належної підготовки та виховання, високого рівня внутрішньої та інтелектуальної культури, відданості, терпіння, любові й глибокої поваги – до себе, до свого подружжя, до рідної країни.

*Автор – Мирослава Макаревич –  
письменниця, журналістка,  
донька подружжя Макаревичів*



## Фабіана Троненко

*Народилася в м. Куритиба, штат Паранá, Бразилія. Закінчила факультет юридичних і соціальних наук в Університетському Центрі Бразилії (UniCEUB) (бакалавр міжнародних відносин) та факультет права Католицького Університету штату Парана (PUCPR) (бакалавр права). Дружина Надзвичайного і Повноважного Посла України в Португальській Республіці (2005–2010), в Федеративній Республіці Бразилія (2012–2021), в Республіці Мозамбік (від січня 2025 р.) Ростислава Троненка.*

### Моя Україна

У житті бувають моменти, коли доля веде нас стежками, якими ми ніколи не уявляли, що підемо, і саме так Україна увійшла в моє життя та мою історію. Озираючись назад, я розумію, що пройшла не лише дипломатичний шлях, а й справжню подорож любові, навчання та приналежності. Бути дружиною посла України – це не просто офіційна місія, а глибоке занурення в багату, складну та стійку культуру, яка сформувала мій світогляд і розширила моє розуміння того, що означає служити, представляти та приймати.

Я прибула до України в унікальний момент мого життя, до країни, яка виходила з невизначеності пострадянського періоду, шукаючи власної ідентичності, свого голосу та свого місця на міжнародній арені. Мене з широко відкритими обіймами зустрів український уряд, мої родичі та незліченна кількість українських друзів, які вітали мене з щедрістю і щирістю, що глибоко зворушили мене. З кожною зустріччю, жестом, традицією я набувала культурне та емоційне багатство, яке долає кордони та протоколи.

Сьогодні, розповідаючи про свою подорож, я говорю не лише про дівчину, яка навчилася бути дипломатом разом зі своїм чоловіком, представляючи ідеали та зміцнюючи зв'язки. Я говорю сьогодні про жінку, яка навчилася любити націю, що прийняла мене з любов'ю та довірою.

Україна навчила мене цінувати служіння, представництво на найвищому рівні, надію, стійкість та солідарність. І з вічною вдячністю я пишу ці сторінки як данину поваги до землі, яка довіряє мені, та одночасно змінила мене та надихнула мене подивитися на світ по-новому.

### Моє прибуття до України

Я познайомилася зі своїм чоловіком у 1997 році у Відні, в Австрії, під час програми обміну Рóтарі, в якій я брала участь як студентка у Польщі. У той час мною рухала невгамовна цікавість до світу; я любила подорожувати, пізнавати нові культури, колекціонувати, слухати та вивчати історію, особливо враховуючи те, що падіння Берлінського муру було ще зовсім нещодавнім. Саме під час однієї з таких подорожей доля познайомила мене з людиною, яка стала великим коханням мого життя. Ми були молодими, оточені спільними друзями, і, можливо, жоден з нас не міг уявити, що приготувало нам майбутнє. Роками пізніше, випадок, а можливо, і доля, знову звели нас разом у Бразилії, скріпивши історію, яка, здавалося, була написана на зірках.

Яскраво пам'ятаю цікавий епізод з того часу моєї участі в програмі студентських обмінів. Під час поїздки з колегами з Люблінського Університету Марії Склодовської-Кюрі ми відвідали чарівне місто Закопане. Поки милувалися краєвидами та величними горами, що височіли перед нами, один з моїх колег зауважив, вказуючи на горизонт: "Фабі, за тими горами знаходиться Україна. Тобі, яка постійно подорожує Європою, варто колись її відвідати!" Я посміхнулася і, не замислюючись надто довго, відповіла: "Та ні! Я нічого там не забула!", і ми всі засміялися. Хіба могла уявити, що життя приготувало мені один із найпрекрасніших сюрпризів. Звідки було знати, що через роки я не лише відвідаю Україну, а й вийду заміж за українця, матиму доньку-українку і називатиму цю країну своїм домом з усією любов'ю та гордістю, яку тільки може відчувати людина.

Сьогодні життя в Києві для мене є символом величчя та приналежності. Місто пульсує історією, культурою та витривалістю. Прогулянки його вулицями змушують мене відчувати себе частиною чогось більшого, європейкою у душі, не перестаючи бути бразилійкою. Моя гордість за те, що я – бразилійка – нерозривно пов'язана з моєю любов'ю до України, що пульсує в кожному ударі мого серця, сповненого вдячністю цій землі, яка прийняла мене, змінила мене та навчила стійкості та любові до батьківщини.

### Моя адаптація до життя у Києві

Перші кілька місяців в Україні були справжнім зануренням у світ відкриттів, навчання та викликів. Кожен день приносив щось нове, наприклад, слово, звичай, смак. Адаптація, особливо до кухні, була веселим і водночас трансформаційним процесом. Поступово я закохувалася в аромати, кольори та ритуали за столом, які розкривали так багато української душі. І з кожною вулицею, якою я йшла, кожною церквою, до якої я входила, я відчувала, що ця країна починає ставати частиною мене. У ті початкові часи Київ ще мав провінційну та просту атмосферу. Парфумерні магазини, дизайнерський одяг та аксесуари були рідкістю та майже недоступними. Але прогрес, здавалося, поспішав, і Україна швидко відкривалася Європі та світу.

Було вражаюче спостерігати за народом, який, вийшовши з важкого минулого, з такою рішучістю крокував у майбутнє. Я завжди вірила, що Україна не тільки розвивається сама по собі: вона подає руку не тільки своєму народові, запрошуючи всіх інших зростати разом, цінуючи знання, технології, працю та, понад усе, патріотизм.

Серед багатьох викликів, з якими я зіткнулася, серед найпам'ятніших були зустрічі з деякими чудовими особистостями, якими мій чоловік так захоплювався і поважав. Я з теплотою згадую дорогого Геннадія Йосиповича Удовенка та його дружину Діну Григорівну. У той час, коли багато хто ще з підозрою ставився до того, що мій чоловік одружився з бразилійкою, подружжя Удовенко зустріло нас з елегантністю та щедрістю. Вони запросили нас на вечерю – простий жест, але такий, що мав для мене величезне значення. Того вечора, сповненого глибоких розмов та широкій симпатії, пані Діна та пан Геннадій сказали мені слова, які я несучою донині: ніколи не забувати ставити Україну понад усе, що я й роблю, та приділяти особливу увагу українським громадам за кордоном, які, на їхню думку, є одним із найміцніших стовпів нації, що підтримує її культуру та ідентичність у всіх куточках світу.

Пізніше я мала честь недовгого спілкування з дорогою Наталією Ігорівною, дружиною на той час міністра Костянтина Грищенка. Разом ми взяли участь у поїзді до міста Бурштин у супроводі дружин інших іноземних дипломатів. Цей момент був для мене особливо пам'ятним, сумішшю захоплення та вдячності. Незважаючи на мовний бар'єр, мене зустріли з такою любов'ю, турботою та повагою, що я відчула себе справді причетною. Це був досвід, який ще раз показав мені силу емпатії, дипломатії та дружби, що не знає кордонів.

### В ролі мами та дружини: уроки, виклики і туга за Бразилією

Дипломатичне життя – це постійна, захоплива та вимоглива школа. Воно навчає тонко, випробовує наші межі та розкриває сильні сторони, про які ми навіть не підозрювали. Коли я вирішила супроводжувати свого чоловіка в цій подорожі, я знала, що моє життя повністю зміниться, але я не уявляла, наскільки цей досвід вплине на мій світогляд, мою роль жінки, дружини, матері, доньки і навіть на те, як я розумію кохання та тугу. З моменту приходу в цей всесвіт я зрозуміла, що життя серед дипломатії – це постійний рух між офіційними зобов'язаннями та домом, між світом і серцем.

Бути поруч з дипломатом – це як життя між світами: один ми залишаємо позаду, а інший нам потрібно навчитися називати домівкою, особливо для тих, хто завжди виконує свою місію з глибоким почуттям обов'язку та патріотизму. Спостерігаючи за всім цим всесвітом, я зрозуміла справжнє значення партнерства, адже дипломатичне життя складається не лише з вечерь та церемоній; воно вплетене в тишу за лаштунками, у розмови наприкінці напруженого дня, у спільні рішення та взаємну довіру. Я зрозуміла, що підтримка дипломата – це також представлення країни, з делікатністю та твердістю, зі співчуттям, відданістю та відповідальністю.

Представляти Україну разом з моїм чоловіком – це честь і моя найбільша гордість, але й одночасно це місія, яка вимагає щедрості, готовності та стійкості. Я завжди хотіла робити все по-іншому і завжди брала участь у всьому, у чому могла, бо знала, що де б я не була, ім'я України буде представлено достойно. Я брала і продовжую брати участь в акціях, соціальних проектах, гуманітарній допомозі, і я завжди підтримувала і продовжую підтримувати молодих людей, які шукають навчання та можливостей, що сприяють їхньому майбутньому місцю в суспільстві, бо від них залежать рішення, які змінять світ. Однак у дипломатії є тиха, але не менш фундаментальна роль, яку відіграють ті, хто супроводжує дипломата: підтримувати вогнище дому живим, навіть коли світ навколо них змінює звичаї, пейзажі та мову.

Спочатку все було новим: традиції, формальності, очікування, але понад усе, була потреба збалансувати громадський обов'язок з інтимною роллю дружини та матері. Я виявила, що в дипломатії дім також є продовженням місії. Гостинність, співчуття та прихильність, з якими ми приймаємо людей різних національностей у своєму домі, самі по собі є тихими, але потужними дипломатичними сигналами.

Я зрозуміла, що бути дружиною у дипломатичному світі означає бути постійною та підтримувати, навіть коли адженди та зобов'язання затьмарюють сімейне життя. Це означає розуміти самотність певних рішень та непомітно святкувати досягнення, які не завжди видно громадськості. Це означає бути поруч, зі спокоем та вірністю, пропонуючи баланс і любов, які є наріжним каменем, що робить дипломатичну службу більш людською.

Як мати, я пережила один із найпрекрасніших і найскладніших досвідів у своєму житті. Виховання доньки серед культур, мов і традицій було щоденною справою в любові та терпінні. Я хотіла, щоб вона знала, звідки вона родом і куди йде; щоб вона зрозуміла, що Бразилія з її радістю та щедрістю у неї в крові, але що Україна з її силою та глибиною також є частиною її ідентичності. Виховання дитини між двома світами – це навчання тому, що любов не знає кордонів і що коріння може множитися, ніколи не втрачаючись.

І попри всі радощі, які приносило мені дипломатичне життя, туга за Бразилією завжди була присутня в моєму серці, іноді ніжна, як легкий вітерець, іноді глибока, як океан. Я страшенно сумувала за батьками, їхніми обіймами, їхніми запахами, їхніми розмовами та їхніми знайомими голосами. Сьогодні моїх батьків вже немає, але туга так само сильна, і я завжди намагаюся думати, що вони по той бік океану. Таким чином, їхня відсутність болить менше.

Були моменти, коли ностальгія була нестерпна, коли звуки португальської мови, раптово почута пісня, запах свіжозвареної кави, тепло дружби, яку я залишила, зворушували моє серце, але я ніколи не шкодувала про зроблений вибір. Життя привело мене до України, і саме там я знайшла кохання та відчуття приналежності. Я навчився любити цю країну тим самим серцем, яким я люблю свою Бразилію.

Україна гостинно прийняла мене, коли сама намагалася відбудуватися, і разом ми росли, ставали більш зрілими та сильнішими. Я навчилася від українського народу цінностям опору, стійкості, віри та надії. І саме в цьому взаємному навчанні я знайшла свій баланс: між двома країнами, двома культурами та коханням. Сьогодні я знаю, що моє життя – це мозаїка досвіду, прихильності та уроків. Дівчина, яка залишила Бразилію, мрійлива та допитлива, стала громадянкою світу, але з розділеним серцем, щасливо розділеною між зеленим і жовтим кольорами, які сформували мене, та синім і жовтим, які змінили мене.

### Моя найбільша гордість, яка розпочалася у Португалії

Моя найбільша гордість – це можливість щодня представляти Україну. Протягом понад двадцяти чотирьох років кожен важливий крок, який я роблю в її ім'я, узаконюється та авторизується, і ця довіра зміцнює мене. Представляти цей прапор – це величезний дар і привілей, які Бог дарував мені. Я глибоко вдячна Україні та її уряду за те, що вони довірили мені таку місію.

У 2005 році, коли було опубліковано перший указ про призначення мого чоловіка послом України в Португалії, ми отримали просту, але символічну вказівку від тодішнього міністра Бориса Тарасюка: "Ідіть і змінійте ситуацію, адже ви обидва володієте португальською!" Для мене ці слова стали віхою довіри, яку я ніколи не могла собі уявити. Я, бразилійка без українського коріння, вирушала з офіційною місією разом зі своїм чоловіком, щоб представляти Україну на найвищому дипломатичному рівні. Це був перший знак справжнього прийняття.

Протягом нашої місії в Португалії ми зіткнулися з численними викликами, які долали завдяки високій активності та організованості української громади. Під твердим керівництвом президента Спілки українців Португалії, Павла Садохи, ми знайшли групу з палким



З першим Послом Португалії в Україні Мануелем Кортес-Реалом. Королівський палац Ажуда, м. Лісабон



Марш української громади Португалії з нагоди 75-х роковин Голодомору, м. Лісабон



На прийнятті з нагоди Дня Незалежності України. Готель Марріотт, м. Лісабон

бажанням захищати свою улюблену батьківщину. Ця сила зробила все можливим в нашій роботі, і ми побудували справжню дружбу, засновану на взаємному захопленні та повазі.

Разом ми пройшли знаменний шлях, сповнений значних досягнень, таких як відкриття Проспекту України (Avenida da Ucrânia) у Лісабоні,



З Першими Леді України та Португалії Катериною Ющенко та Марією Каваку Сілва. Президентський палац Белен, м. Лісабон



З Президентом України Віктором Ющенком та Президентом Португалії Анібалом Каваку Сілвою. Палац Белен, м. Лісабон

ні, що для мене стало історичним моментом, який я назавжди берегти у своєму серці. Перші в історії двосторонніх відносин державні та офіційні візити українських очільників до Португалії заклали міцний фундамент нинішньої довіри, дружби та солідарності між двома країнами. Джерелом великої гордості для нас з чоловіком було визнання португальським парламентом Голодомору геноцидом українського народу. Перше привітання з цією подією ми отримали від нашого друга Павла Садохи, з яким спільно працювали над цією темою від самого початку нашої місії.

Серед багатьох визначних подій одним із найемоційніших був державний візит Президента Віктора Ющенка та Першої Леді Катерини Ющенко. Мене вони зустріли з надзвичайною прихильністю та повагою. У той момент я повністю зрозуміла своє місце. Будь-яка невпевненість, страх чи відчуття неприналежності одразу зникли. Я подумала: "Якщо Президент і Перша Леді України ставляться до мене як до українки, хто, керований злими намірами чи упередженістю, може стверджувати протилежне?"

Традиційний український стрій був візитівкою нашої родини. Я завжди вважала, що, представляючи нашу країну – так, нашу країну! – важливо шанувати її кольори, цінності, історію, традиції, релігію, гастрономію та культуру. Зрештою, якщо ви не підносите ідентичність нації, яку представляєте, що ви насправді робите закордоном?

### Повернення до України

Повернення до України після нашої місії в Португалії було для мене набагато більшим, ніж просто географічне повернення. Це було глибоке воз'єднання з землею, яку я навчилася любити, шанувати і, зрештою, називати своїм домом. Після прибуття я відчувала, що весь досвід, пережитий протягом останніх п'яти років, підготував мене до ще глибшого розуміння України в її суті, і я навчилася ще сильніше захоплюватися її яскравою культурою, її унікальною духовністю і, перш за все, стійким серцем її народу.

Політичний та соціальний ландшафт вже не був таким, як коли ми від'їхали, і наше повернення відбулося посеред значних змін. Незважаючи на це, воз'єднання з колегами, друзями та дипломатичною спільнотою зробило цей момент особливо гостинним. Це було схоже на повернення до родини, яка прийняла мене, незважаючи на моє бразильське походження, визнаючи не лише мою присутність, а й щире відданість країні.

Я безмежно вдячна міністру Костянтину Грищенку, який люб'язно написав листа ректору Київського університету, щоб я могла продовжити та завершити навчання на бакалавраті з міжнародних відносин, яке я розпочала у Католицькому університеті Португалії. Для мене цей жест став ще одним недвозначним знаком того, що український уряд ставиться до мене та поважає мене як справжню громадянку України, що завжди сповнює мене гордістю.

Повернувшись до виконання наших дипломатичних обов'язків у Києві, я усвідомила, що досвід, отриманий у Португалії, був результатом невтомної, напруженої праці, інституційних досягнень та спілкування з українською громадою, і що все це глибоко змінило нас. Ми повернулися більш зрілими, більш усвідомлюючи відповідальність, яку ми несемо, і ще більш відданими місії служіння Україні.

Далі були місяці реорганізації, продовження навчання та оновлення. Прогулянки вулицями Києва, співучість мови, яка стала частиною мого життя, відчуття характерного холоду від змін пір року та водночас теплоти киян, відродили в мені усвідомлення приналежності, яке роз-

квітло в мені протягом багатьох років. Після повернення я зрозуміла, що мої стосунки з Україною більше не були питанням обставин: вони стали продуктом ідентичності, мети та любові.

Після повернення нашої родини додому ми відновили наші звички та проекти з тією ж відданістю, що й завжди, але тепер з новою перспективою, збагаченою всім, що ми пережили за кордоном. Я сама усвідомила, наскільки змінилася. Я несла в собі впевненість людини, яка стикалася з викликами, будувала мости та знаходила справжню підтримку. І, понад усе, я несла переконання, що представлення України – це не просто дипломатична місія: це місія мого життя, та, яка щодня надихає мене бути частиною чогось більшого.

Я активно брала участь у заходах, організованих Міністерством закордонних справ України та Генеральною дирекцією з обслуговування іноземного дипломатичного корпусу (ГДІП) разом з дружинами українських та іноземних дипломатів, акредитованих у країні. Дипломатія продовжувала дарувати мені особливі зустрічі. Встановивши глибоку дружбу з Мартою Амаду, дружиною міністра закордонних справ Португалії, я мала задоволення вітати її в Києві та супроводжувати на відкритті її виставки картин у Києво-Печерській лаврі. Ось у чому полягає дипломатія: будувати мости, зберігати взаєморозуміння та об'єднувати культури.

### Місія до Бразилії: дипломатія вдома

Наша місія до Бразилії відзначилася надзвичайною гостинністю та глибоким відчуттям приналежності. Представництво України на бразильській землі мало для мене особливе значення: я була "вдома". Однак цей стан не применшував відповідальності місії; навпаки, він посилював її. Йшлося не лише про здійснення дипломатії; йшлося про об'єднання моїх двох батьківщин, країни, де я народилася, і тієї, яка дала мені дипломатичну та духовну ідентичність.

З моменту, коли ми отримали підтвердження місії, ще перебуваючи в Україні, разом із обов'язком добре виконувати свою роботу, я зрозуміла, що цей досвід вимагатиме не лише відданості та компетентності, але й чуйності, збалансованості та глибокого культурного розуміння. Бути бразилійкою, яка разом з чоловіком очолює українську місію, було не тільки рідкісним привілеєм, але й дорогоцінним викликом. Я могла переміщатися між двома культурами, інтерпретувати нюанси, передбачати реакції та автентично представляти Україну перед народом моєї країни.



На церемонії вручення вірчих грамот Президентці Бразилії Ділмі Руссефф. Палац Ітамаріті, м. Бразилія

Те, що я виховувалася в політичному середовищі значно полегшило нашу роботу. Я знала внутрішній лад, ритм порядку денного, мови, кодекси і, мабуть, найголовніше, "у які двері стукати". Багато дружніх стосунків, які я побудувала протягом свого життя, і навіть ті, що успадкувала від батьків, стали в нагоді. Моїх батьків, незважаючи на те, що вони були простими людьми, пам'ятають за їхню чесність та скромність у ставленні до інших. Особливо мою маму, яка активно працювала в політичних комітетах під час виборчих кампаній, залишивши спадщину поваги, яка продовжує відчиняти двері й донині.

Той факт, що мій чоловік розмовляє португальською, як справжній бразилець, також зіграв вирішальну роль. Двері до кабінетів мерів, губернаторів та різних органів влади відчинилися природно. Його професіоналізм, характер та харизма зміцнювали стосунки, побудовані на порядності, прозорості та довірі. Кожен візит, зустріч і захід не лише зміцнювали нашу дипломатичну місію, а й підтверджували емоційний міст, який ми проклали між Бразилією та Україною. Володіння місцевою мовою – це тонка сила, яка захищає нас від непорозумінь, зближує людей і дозволяє нам зрозуміти суть усього, що відбувається навколо нас.

Наша місія в Бразилії була чимось більшим, ніж просто сторінкою дипломатичного життя: це була можливість познайомити Україну з

Бразилією, яку я знаю і люблю, і показати Бразилії ту Україну, яка дала мені сенс, ідентичність і розуміння життя. Завдяки гостинності, напруженій роботі та зв'язкам, що відновлювалися з кожною зустріччю, я зрозуміла, що дипломатія, коли її практикують з правдою, змінює не лише стосунки між країнами, але й шлях тих, хто її переживає.

Були напружені дні та складні періоди, особливо на тлі змін у бразильському уряді та ідеологій, які часом були антагоністичними. Підтримка



З членами Українського козацького братства, м. Прудентіполіс (штат Парана)

злагодженої з дипломатичним корпусом, Ітамараті (МЗС Бразилії) та іншими офіційними органами була важливою для подолання перешкод і виконання ґрунтовної та шанованої роботи.

Коли у 2014 році відбулося російське вторгнення в Крим, ми мобілізували один з найбільших проукраїнських рухів, які коли-небудь проводилися в Бразилії. Ми організували великий протест у Куритібі за активної підтримки української громади. Створили кампанію "Вільна та суверенна Україна", яка отримала підтримку відомих видань, нашої громади та друзів України по всій Бразилії та світу. За допомогою власних ресурсів ми виготовили вишиті футболки, друковані наліпки та фотоматеріали, які поширювалися повсюди як символ опору.

Двічі ми привозили членів української громади до Бразилія, використовуючи власні ресурси, щоб вперше за останні 130 років вони могли підняти прапори та гордо носити вишиванки в приміщеннях Національного Конгресу Бразилії. В березні 2014 р. мій чоловік, будучи іноземцем, не міг виступити на засіданні Комісії у закордонних справах та національної оборони Палати депутатів (CREDN) згідно її внутрішнього статуту, тому в останню хвилину мене обрали, щоб виголосити



Христос-Спаситель в наших кольорах в День Державного Прапора України.  
Гора Корковадо. м. Ріо-де-Жанейро

одну з найсимволічніших промов у моєму житті. Я виступала на захист України, критикувала "кричуще мовчання" тогочасного бразильського уряду та висловлювала на парламентській трибуні голос народу, який не можна було ігнорувати. Як результат, CREDN прийняв резолюцію на підтримку територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України, засудивши незаконну російську окупацію Автономної Республіки Крим та міста Севастополь. У мене були можливості, які я віддано ціную. Я стаю на коліна перед Богом і дякую Україні за них. Щодня я прошу ще більше можливостей повернути все, що я отримала від неї.

У тому ж 2014 році у нас виникла безпрецедентна ідея освітити статую Христа-Спасителя за підтримки Архиепархії Ріо-де-Жанейро, ви-

користовуючи кольори українського прапора – синій та жовтий – як жест солідарності Бразилії з українським народом. Акція тривала вісім років поспіль під нашим керівництвом, і поступово за цей час нам вдалося отримати підтримку муніципалітетів, церков та важливих туристичних пам'яток у різних містах Бразилії, які одночасно підсвічувалися щороку 24 серпня на честь Дня Незалежності України. Моя віра супроводжувала мене в кожній місії та дарувала мені дуже зворушливі та пам'ятні моменти.

У Португалії під час державного візиту Президента Віктора Ющенка, я мала благодать доторкнутися до образу Божої Матері Фатімської, що було неймовірно, оскільки купол, який її захищає, майже ніколи не піднімається.

У Бразилії, як дружина Посла України, я мала честь читати Євангеліє на Святій Месі в найбільшому Соборі Божої Матері Апаресіди під час святкування 300-річчя її святого покровительства Бразилії, і представляти Україну в такий важливий для бразильського народу момент.

Завдяки великим зусиллям та взаємодії з місцевою владою нам вдалося забезпечити безкоштовне виділення українським громадам трьох земельних ділянок для будівництва площ з українськими мотивами в містах Марінга, Лондріна та Ронкадор штату Паранá. У Ронкадорі я



На святі Івана Купала з українською громадою Бразилії. Штат Паранá

мала радість розмовляти з дітьми про Україну в муніципальній школі, разом з вчителями українського походження ми створили буклет для дітей про Голодомор. Так ми посіяли зерна культури та ідентичності, які об'єднують нас до сьогодні. Я читала лекції в різних університетах та близько товаришувала з бразильсько-українськими фольклорними колективами, зв'язки з якими тривають і донині, об'єднані бажанням захисту нашої історії, культури та сили нашої коханої України. Наша донька танцювала в українському фольклорному гурті «Полтава» і до сьогоднішнього дня відчувається частиною цієї українсько-бразильської родини, яка прийняла її з великою любов'ю. Мене запросив український фольклорний гурт Івана Купала бути хрещеною матір'ю 32-го Національного фестивалю українського танцю, який заплановано на листопад 2026 року в місті Іраті, штат Паранá, а також разом з українською культурною асоціацією «Волинь» у місті Боа-Вентура-ді-Сан-Роке у партнерстві з мерією ми готуємося відкрити пам'ятник жертвам Голодомору-геноциду українського народу. З українцями Бразилії ми з чоловіком були поруч не тільки під час свят і фольклорних фестивалів. Після однієї з найбільших повеней на півдні штату Паранá, швидко зібрали та особисто відвезли за свій кошт зібрану гуманітарну допомогу громадам міста Уняу-да-Віторія.

Одним з моїх найбільших досягнень, яке змушує моє серце битися частіше та сповнює мене гордістю, стало отримання визнання "Дати Українського козацького братства" в офіційному календарі штату Паранá. Братство базується в місті Прудентópolis, українському серці Бразилії, де понад 85% населення мають українське походження. Цей блискучий гурт виконує чудову роботу зі збереження історії українського козацтва, а дружба та сила цієї молоді надихають мене завжди робити більше.

Культура та спорт були невід'ємною частиною нашої публічної дипломатії в кожній країні. Тією частиною, яка не вимагає перекладу та залишається у серцях людей надовго. Тому не можу не згадати блискучий виступ Параолімпійської збірної України в Ріо-де-Жанейро, яка в командному заліку, завдяки керівництву Валерія Сушкевича, посіла третє місце на Параолімпіаді 2016 року. Ми з чоловіком та донечкою були поруч, допомагали, вболівали та стали єдиною українською командою з нашими параолімпійцями.

Якщо в Португалії під час матчу з ФК Ворскла я була вражена скромністю та людяністю легенди ФК Бенфіка Еузéбіо, "чорної пантери" з

Мозамбіку, який нагадав мені наших Пеле та Гаррінчу. В Бразилії ми радо допомагали збірній Асоціації ветеранів українського футболу на чолі з Олегом Собутським, провести товариські матчі з ветеранами ФК Корітіба, Атлетіко та Сантоса, та передати виручені кошти воїнам АТО.

Виступи та гастролі в Бразилії під час нашої з чоловіком каденції Національного заслуженого академічного ансамблю танцю імені Павла Вірського та солістів балету Національного академічного театру опери та балету імені Тараса Шевченка наповнювали мене невиразною гордістю за яскраве культурне надбання моєї України, яка так щедро ділилася ним з бразильцями.

Протягом багатьох років створювалися історії, які назавжди залишаться в наших спогадах і серцях, як результат міцного партнерства, спільної боротьби та дружби.

### Повернення до України та початок війни

Коли ми завершили нашу місію в Бразилії, 27 грудня 2021 року ми повернулися до України. Атмосфера в країні була напруженою: новини про можливе російське вторгнення поширювалися дедалі частіше. У цю можливість ніхто не хотів вірити, враховуючи зухвалість та свавілля загрози. На жаль, ситуація погіршувалася з кожним днем. Я повернулася до Бразилії з донькою на кілька днів, щоб вирішити незавершені шкільні та університетські справи. Будучи бразилькою, для мене завжди було природним подорожувати між двома країнами, щось буденне і навіть легке... Ми ніколи не уявляли, що за кілька тижнів цей легкий перехід між двома світами буде перерваний одним із найбільших кошмарів сучасної історії.

Одного ранку я прокинулася від дзвінка мого чоловіка. Його голос був хрипким, низьким, майже невпізнаним. Він просто сказав: "Вони напали на Маріуполь". Ніби земля зникла з-під моїх ніг. Він був у місті в той момент. Там, у ту мить, почався біль цілої нації. Розпочалося пекло, і з кожною годиною новини ставали все похмурішими.

Я цілими днями дивилася новини з невпинними сльозами, охоплена невимовним відчаєм. Я боялася за життя свого чоловіка, наших друзів, усіх тих, кого ми любимо, і цілого народу, чия мужність не піддається жодному раціональному поясненню. Кров, що проливалася день за днем, як результат односторонньої війни, керованої жорстокими імперіалістичними амбіціями, зросла до жахливих масштабів. А найгір-

ше було мовчання багатьох. Висловлювалися порожні обурення, але справжня допомога надходила повільно.

Деякі країни-союзники швидко відреагували, допомагаючи стримувати просування, яке прагнуло досягти столиці. Але звірства, скоєні агресором, шокували світ: кількість невинних жертв невблаганно зростала, а руйнування здавалися безмежними. Саме в цьому контексті ми пережили прикрий епізод: конгресмен від міста Сан-Пауло Артур ду Вал відвідав Україну та через відеозвернення висловив огидні образи на адресу українських жінок, які перебували у вкрай вразливому становищі. Його слова були мерзенними, нелюдськими та ганебними.

Емоційно виснажена, я записала відео в коридорі свого університету в той момент, охоплена обуренням і болем від того, що бачила, як не поважають мій народ. Відео швидко стало вірусним, ним поділилися інфлюенсери, митці та тисячі бразильців, обурених поведінкою конгресмена. З огляду на все це, я вирішила призупинити навчання на юридичному факультеті на рік. Моє життя повністю змінилося. У той момент я повністю присвятила себе тому, щоб допомагати нашому народу, наскільки це можливо, та вимагати, щоб цього конгресмена притягнули до відповідальності найсуворішим чином. Як дружина Посла України, я вважала своїм обов'язком захищати українських жінок у Бразилії. І я знайшла підтримку конгресменок із Сан-Пауло, які підтримали цю справу разом зі мною.

Я двічі їздила до Сан-Пауло. Під час другої поїздки я була присутня на голосуванні в Законодавчих зборах щодо усунення депутата з посади. Незадовго до його початку до мене підійшли дві конгресменки із пригніченим виразом обличчя: вони вибачилися, оскільки сесію скасують через відсутність кворуму.

Я одразу запитала, чи є серед конгресменів група у WhatsApp. Є. Потім я попросила їх надіслати чітке повідомлення: Того, хто не прийде голосувати, я назву поіменно у відео, яке запишу прямо там, у залі засідань. Менш ніж за п'ятнадцять хвилин зала пленарного засідання була переповнена. Виключення було проголосовано одноголосно, а політичні права призупинено на вісім років. Покарання, звичайно, не стирає сексистського, жорстокого та мізогіністичного вчинку, який він скоїв. Але воно залишило слід. Я вийшла з Асамблеї з почуттям виконаного обов'язку. Я зробила усе, що було в моїх силах, для багатьох матерів, дочок та дружин, які страждали, боялися та перебували у вразливому становищі.

На жаль, ця проклята війна триває.

Але якщо є хтось, кому ми маємо бути вдячними, то це Богові, нашим солдатам, українському народу, членам уряду всіх рівнів і президенту Зеленському, який ніколи не вагався і думки не мав, щоб віддати жодного сантиметра нашої улюбленої України. Його хоробрість, стійкість і сила змусили світ захоплюватися ним, дивитися на Україну із захопленням, а не жалем.

Світ все ще має зрозуміти, що відмова від будь-якої частини української території – це винагорода загарбника за різанину, терор і руйнування, які він спричинив. І я знаю, про що говорю, бо тут, у Бразилії, разом із губернатором Рагіню Жуніором, мером Едуардо Піментелем, пастором Еліасом Дантасом та членами Першої баптистської церкви, я приймала перший автобус з українськими біженцями. Я уважно стежила за їхніми болісними розповідями, непоправними втратами, стражданнями, які неможливо передати словами. Вся українська громада, церкви та багато волонтерів мобілізувалися у прекрасній справі гостинності та підтримки.

Війна змінила життя мільйонів.

Вона змінила й наше життя також.

Але вона не знищила те, що для нас найсвятіше: нашу гідність, мужність і любов до України.

### Встановлення зв'язків у Мозамбіку

Я мала честь зустрітися з Першою Леді Мозамбіку, пані Гэтою Шапо, яка прийняла мене та мою доньку з глибокою приязню, увагою та щедрістю, яких я ніколи не забуду. З перших хвилин я сприйняла її як чуйну, віддану жінку з чудовим гуманітарним баченням, людину, яка розуміє трансформаційну силу соціальної політики та силу справжньої гостинності. Під час нашої зустрічі я мала честь вручити їй офіційне запрошення від Першої Леді України, Олени Зеленської, взяти участь в Українському саміті Перших Леді та Джентльменів. Ініціатива була сприйнята емоційно, оскільки порядок денний двох Перших Леді природно збігається: обидві приділяють особливу увагу жінкам, дітям та делікатним питанням охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, культури та інклюзії. Синергія між ними очевидна та символічна. Вони уособлення двох націй, які, хоча й географічно віддалені, поділяють спільні цінності, пов'язані з людською гідністю, розширенням прав і можливостей сво-

го населення та відданістю стало-му соціальному розвитку. На жаль, в останню хвилину пані Шапо не змогла взяти участь у Саміті через сімейні обставини.

Мозамбік зараз переживає глибокі та позитивні трансформації. Надихає спостерігати за економічними змінами, модернізацією інфраструктури, зміцненням інституцій та зростанням впливу країни на африканському континенті. Я залишила цю зустріч переконаною, що дружба між Україною та Мозамбіком, ймовірно, дедалі більше зміцнюватиметься в усіх сферах, рухаючись до стратегічного рівня, заснованого на співпраці, довірі та взаємній повазі. Теплий прийом, гостинність Першої Леді Гети Шапо та спільний ентузіазм вселили в нас впевненість, що того дня ми посіяли зерно партнерства, яке може принести важливі плоди для обох країн, особливо для тих, хто найбільше потребує турботи, бути почутими та нових можливостей. Тут знову розкривається фундаментальна роль дипломатії та дружин послів, адже ми є людським продовженням посольств, зв'язком між культурами, тими обіймами, що зближують народи.

### Погляд на Україну

Однак, зміцнюючи ці нові дипломатичні мости, ми не можемо ігнорувати болісний контекст, який характеризує сучасну історію нашої улюбленої України. Демократичний світ знає, історія підтверджує, що коли на країну нападають та порушують її суверенітеті, мовчання перетворюється на співучасть. Саме тому в цей вирішальний момент міжнародна дипломатія повинна діяти твердо, послідовно та з моральною ясністю.



З Першою Леді Республіки Мозамбік Гэтою Шапо. Вона в хустинці з традиційним кримськотатарським орнаментом, я в мозамбіцькій капудані, м. Мапуту

Ми, дружини дипломатів, повинні, як ніколи раніше, зміцнювати та посилювати зв'язки та спонукати країни дивитися на Україну, щоб вони розуміли, що йдеться не лише про підтримку пораненої країни: йдеться про захист принципів, що лежать в основі світового порядку, цінностей людської гідності та непорушного права націй на повноцінне існування.

Ця терміновість не є політичним вибором – це етична необхідність. З огляду на цей сценарій, дипломатія відіграє історичну роль, і ми є її частиною. Нам потрібно, щоб лідери розуміли серйозність моменту, парламентарі – повторювали правду, організації – діяли солідарно, а уряди – готові діяти мужньо. Підтримка України – це не просто стратегічна потреба: це моральний імператив. Кожен зміцнений дипломатичний міст, кожна суворо застосована санкція, кожен жест солідарності, кожне відповідальне голосування в багатосторонніх організаціях – усе це має значення. Кожна дія має значення. Кожен голос має значення. Кожна підтримка рятує життя та підтверджує цінності.

Я завершую цей розділ і цю частину своєї подорожі щирою вдячністю. Я щиро дякую вам за честь і можливість бути частиною цієї книги, яка фіксує такий значний дипломатичний досвід і зберігає для майбутніх поколінь пам'ять про створені зв'язки, випробування, з якими ми зіткнулися, та побудовані мости. Участь у цій роботі, розповідь про досвід, який позначив не лише мою кар'єру, а й моє життя, – це відповідальність, яку я приймаю зі смиренням і гордістю. Нехай ці сторінки слугуватимуть свідченням сили дипломатії, сили солідарності та краси зустрічей, які змінюють нації та людей у прагненні до миру.



## ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ

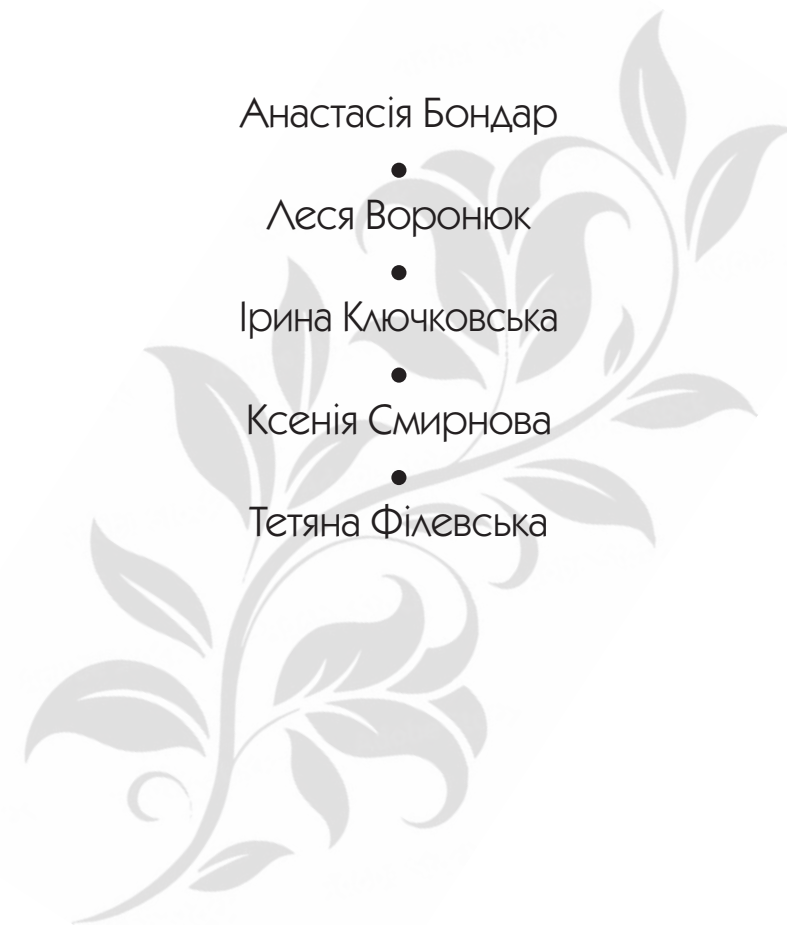
Анастасія Бондар

•  
Леся Воронюк

•  
Ірина Ключковська

•  
Ксенія Смирнова

•  
Тетяна Філевська





## Анастасія Бондар

*Закінчила Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, магістр міжнародних відносин, спеціалізація – європейська політика, перекладач з англійської мови. Має понад п'ятнадцять років досвіду у сфері міжнародного бізнесу, освіти та управління проектами, а також понад п'ять років – на керівних посадах у центральних та регіональних органах державної влади України.*

*З 2021 року обіймає посаду заступниці Міністра культури України, відповідає за цифрову трансформацію у сфері культури та спадщини, міжнародне співробітництво, впровадження інноваційних технологій і розвиток державних цифрових реєстрів у культурному секторі. Представляє Україну на міжнародних платформах, зокрема в ЮНЕСКО, бере участь у роботі Комітеті всесвітньої та нематеріальної спадщини, Гаазької конвенції про захист культурних цінностей під час збройних конфліктів. Очолює сектор культури Національної комісії України у справах ЮНЕСКО.*

### Культура як стратегічна дипломатія у час війни

**М**оя робота – це про державу, але ще більше – про людей. Про живу культуру, яка зберігається не лише у музеях, а в серцях. Про традиції, що зберігаються та передаються у співах та вишивці. Про ідентичність, яка єднає нас попри війну, втрати й розлуку. Про внутрішню силу, завдяки якій ми залишаємося собою навіть тоді, коли нас намагаються позбавити голосу. Усе це – про єдність, що тримається на культурі. Бо культура – це не розвага після битви, а стійкість та голос народу, який звучить навіть тоді, коли його намагаються стерти. Іноді я думаю, що саме для цього, можливо, я колись обрала дипломатію, щоб говорити мовою культури тоді, коли інші мови стають безсилими. Щоб захищати не лише території, а й сенси. Щоб доводити, що

справжня сила держави – у людях, у їхній пам'яті, у здатності творити, навіть коли довкола все руйнується.

Я навчалася у Київському ліцеї міжнародних відносин, який входить до мережі асоційованих шкіл ЮНЕСКО. Пам'ятаю 1997 рік, коли тодішній Генеральний директор ЮНЕСКО Федеріко Майор приїхав до нас, щоб вручити нашому ліцею сертифікат про приєднання до цієї мережі. Ми стояли у актовій залі, і я, ще школярка, дивилася на нього з відчуттям, що бачу щось велике, але ще не розумію, яке. Я навіть уявити не могла, що через десятиліття саме з ЮНЕСКО буде пов'язана така велика частина мого життя.

Після закінчення школи я вступила до Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, де вивчала дипломатію, зовнішню політику, міжнародні відносини. Це навчання дало мені не лише знання, а й спосіб мислити: бачити не кордони, а зв'язки між країнами.

Кілька років роботи у Непалі стали для мене школою міжкультурного розуміння. Там я навчилася сприймати різницю не як бар'єр, а як ресурс. Я жила в іншій культурі, з іншою швидкістю часу, з іншою логікою рішень. Там я зрозуміла, що дипломатія починається не з документів, а з поваги до різноманіття.

### Шлях у культуру

Мій шлях до Міністерства культури не був запланованим. Я прийшла до державного управління з бізнесу, із середовища технологій і телекому. Понад п'ятнадцять років я працювала у технологічних стартапах та міжнародних корпораціях, таких як Ericsson та TeliaSonera. Це був світ швидких рішень і великих систем, у якому я навчилася мислити структурно, але бути гнучкою в діях. Коли у 2020 році я стала заступницею голови Одеської обласної адміністрації з цифрового розвитку, вперше побачила, наскільки державі потрібен інший ритм – швидший, людиноцентричний, прозоріший. Тоді тільки я відчула, що технології можуть стати інструментом іншої якості життя, якщо ними керує не страх, а сенс.

У 2021 році, коли мене запросили працювати в Міністерстві культури, я вже знала, чого хочу. Мрію створити цифрову екосистему культури – єдину інфраструктуру, яка буде зберігати, популяризувати та робити доступною культурну спадщину. Це мій шанс поєднати речі, які я люблю найбільше – культуру, дипломатію й технології.

## Культура під час війни

Повномасштабне вторгнення росії в Україну стало точкою, де все змінилося. 25 лютого 2022 року росіяни зруйнували Іванківський історико-краєзнавчий музей з колекцією робіт Марії Примаченко. Роботи вдалося врятувати, але цей день став для нас символічним – початком



Презентація цифрових проектів культури та спадщини. Київ, Українформ, 2022 р.

повномасштабної війни не лише за територію, а й за культуру. Культура перестала бути "м'якою силою", вона стала частиною національного спротиву та стійкості. Під моїм керівництвом команда Міністерства культури почала створювати цифрові інструменти для збереження того, що могло бути втрачено назавжди. Так народилися наші ключові системи – Реєстр нерухомих об'єктів культурної спадщини "е-Пам'ятка",

Реєстр Музейного фонду України, Реєстр базової мережі закладів культури, Реєстр видавців і дистриб'юторів, а також десятки цифрових рішень, що робили сферу культури живою навіть під час війни. Ми продовжуємо розвивати і створювати не просто бази даних, а архітектуру обліку, прозорості та даних. Реєстри культури працюють за принципом paperless і побудовані на інтероперабельності. Це частина європейського курсу держави, де технології служать людині, а не навпаки.

## Україна у дзеркалі ЮНЕСКО

Від 2023 року я координую співпрацю Міністерства культури України з ЮНЕСКО. Для мене це не лише міжнародна функція, а й глибоко особиста місія, наче продовження того дитячого епізоду, коли Федеріко Майор стояв поруч у нашій шкільній залі. Я представляла Україну на ключових сесіях Комітетів із культурної, нематеріальної спадщини та Другого протоколу Гаазької конвенції.

За цей час нам вдалося домогтися внесення 27 українських об'єктів до списку культурних цінностей під посиленням захистом ЮНЕСКО – безпрецедентного результату для країни, що перебуває у війні. Культура – це не краса після перемоги. Це те, що дозволяє вистояти під час війни. Також Україна вперше за роки незалежності

увійшла до Міжурядового комітету з охорони нематеріальної спадщини. Ми ініціювали ad hoc-моніторинг для Харкова взагалі вперше в історії ЮНЕСКО, та переклали військовий посібник "Protection of Cultural Property" українською мовою.

## Дипломатія культурного відновлення

Під час війни з'явилося нове поняття, яке я часто повторюю, – культура у відновленні. Ми багато говоримо про відбудову інфраструктури, але відновлення – це не тільки про бетон і цеглу. Це про те, щоб створити місця, куди хочеться повертатися. Саме тому ми з командою запустили платформу CuRe: Culture for Recovery – "Культура для відновлення". Це не просто проект, а спосіб мислення: відновлення через культуру, через єднання, через ідентичність у всьому, що нас оточує. Ми об'єднали громади, архітекторів, музейників і міжнародних партнерів – усіх, хто вірить, що культура має бути серцевиною відбудови. Ми відбудовуємо не лише школи, лікарні чи адмінбудівлі. Ми відбудовуємо місця, до яких хочеться повернутися. Під егідою Міністерства ми створили Школу для громад "Культура у відновленні", яка навчає місцевих лідерів інтегрувати культурну складову у проекти відбудови. Ми продовжуємо працювати над тим, щоб до критеріїв відбору інвестиційних та інфраструктурних проектів запровадити критерій "культурна складова". Бо жоден успішний проект не має бути без душі та естетики. Ця робота зробила CuRe не просто платформою, а спільнотою однодумців.



19-та сесія Міжурядового комітету ЮНЕСКО з охорони нематеріальної культурної спадщини. Асунсьйон, Парагвай, 2024 р.



Включення програми з охорони кобзарсько-лірницької традиції до Реєстру кращих практик з охорони нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Париж, 2024 р.



Франкфуртський книжковий ярмарок, 2022 р.



Євробачення. Ліверпуль, Великобританія, 2023 р.



"Людський вимір: захист та збереження української культурної спадщини" URC. Берлін, 2024 р.

### Міжнародна адженда

Міжнародні партнери часто запитують, що я відчуваю, розповідаючи про Україну на міжнародних форумах, коли вдома війна. Я завжди кажу, що це важко, але дуже необхідно. Бо якщо ми не говоритимемо про культуру – за нас і про нас говоритимуть інші. А мовчання небезпечніше за будь-які обстріли. Я завжди кажу: "This war is not about geography, it's about culture, language, and identity. Culture is the code of resilience". Усі міжнародні майданчики, де мені доводилося виступати – MONDIACULT, Davos, European, URC, Рим, Брюссель, Варшава, Париж – мали одну спільну тему: як культура може бути силою.

Я розповідаю про театри, що стали укриттями, про бібліотеки, які працюють як хаби ментальної підтримки, про музеї, які повертають людей до життя через арт терапію й майстерні. Ми доводимо:

Україна не просто переживає війну – вона задає нову рамку розмови про культуру в умовах кризи. Ми стаємо експертами, не за вибором, а за обставинами, але ми готові поділитися зі світом унікальним досвідом, як культура допомагає вистояти і відновлюватися.

### Державно-приватне партнерство

Світ, у якому війна руйнує фізичну присутність, потребує цифрових способів пам'ятати. Саме тому співпраця з Google Arts & Culture стала для мене особливою сторінкою роботи. Наприкінці 2022 року ми з Google запустили новий розділ "Україна поруч / Ukraine is Here" – інтерактивний простір, де мільйони людей можуть побачити Україну через мистецтво, архітектуру, людей, місця. Відтоді кожного року доповнюємо його новими складовими. Тут є все: модернізм, дерев'яні церкви Карпат, колекції Марії Примаченко та Олександри Екстер. Історії видатних українців – від письменників до винахідників, від артистів балету до кінорежисерів, від Лесі Українки до творця першого у світі трансконтинентального пасажирського літака Ігоря Сікорського. Сьогодні, коли російські окупанти намагаються знищити нашу спадщину, цей проект є особливо важливим. Він не лише зберігає українську культуру, а й популяризує її у світі.



Презентація розділу Ukraine is here, на Google Arts &amp; Culture. Київ, 2022 р.

### Мова дипломатії

Мої виступи на міжнародних подіях – це ніколи не просто офіційні заяви. Для мене це поле смислової боротьби, де слово має силу не меншу, ніж документ чи резолюція. Кожна моя промова – це поєднання фактів, реальності і людяності. Коли я вперше очолила українську делегацію і виступала на 45-й сесії Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в

Ер-Ріяді, я сказала: "My dream is that every child in our country would know the names of our cultural heritage sites. But my reality is that every child knows the names of each russian military airport and missile..."



45 сесія Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Ер-Ріяд, Саудівська Аравія, вересень 2023 р.

У залі настала тиша. Не дипломатична, а людська. Ці слова прозвучали не як заява, а як правда, від якої неможливо відвернутися. Я мала на меті розгорнути дискусію з площини співчуття та стурбованості, у площину спільної відповідальності. Я закликала держави і їхні суспільства не маскувати правду за нейтральними формулюваннями не уникати чесних, хоч, можливо, не простих рішень. Бо коли нейтральність стає зручнішою за моральність, світ починає програвати агресорові.

На сесії Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Нью-Делі я говорила про інше – про відповідальність слова у міжнародних документах: "We insist on exact and clear wording in the decision texts. Diplomatic and neutral wordings have

proven ineffectiveness in preventing destruction."

Я пояснила, що той самий принцип, який вимагає точності у визначенні рівня та причин забруднення річки, має діяти й щодо війни. У промові я навела приклад, який запам'ятався багатьом: "Yesterday and today morning we all witnessed how the heavy rain is falling to the beautiful land of India due to monsoon. It's the third year in a row we are witnessing missiles falling to a beautiful land of Ukraine due to russian federation. So why don't we call all things in their real names?" Це була, можливо, одна з найпростіших фраз, але саме вона змінила тон у залі. Після цієї промови кілька делегацій вперше відкрито підтримали позицію України – називати агресора у текстах рішень ЮНЕСКО прямо, без евфемізмів. І тоді я зрозуміла: дипломатична точність – це теж форма моральної хоробрості.

На Всесвітній конференції ЮНЕСКО MONDIACULT 2025 у Барселоні я говорила про війну, але через призму культури: "For Ukraine, this war has always been about more than territory. From the very beginning in 2014, culture has been on the frontline. Because culture is identity, and identity is what aggressors seek to erase first." Цей виступ став не лише промовою, а маніфестацією, можливо, новим баченням гуманітарного права, у якому культура є складовою безпеки. Я сказала тоді: "The old architecture of international humanitarian law, built after the wars of the twentieth century, no longer fits the wars of the twenty-first. Today's conflicts are layered – they take place not only on land and in the air, but also on the semantic, cultural level."

Ми говорили не про минуле, а про майбутнє. Я запропонувала почати міжнародну дискусію щодо актуальності та дієвості протоколів до Гаазької конвенції, чи враховують вони нові загрози культурній спадщині – від гібридних атак до цифрових маніпуляцій. Завершила я тоді словами, які стали для мене головною формулою смислу: "Ukraine is fighting not only for its land, but for its memory, its history, its identity. Protecting our culture is protecting our future and our right to choose it." І коли я вийшла з-за трибуни, я зрозуміла, що мова дипломатії – це не лише мова держав. Я впевнена, мова сучасної дипломатії – це мова тих, хто не боїться говорити правду голосно і щиро.

### Жінка в дипломатії війни

Я не сприймаю слово "жінка" як окрему категорію в дипломатії. Але я відчуваю, що жінки часто приносять іншу якість – терпіння, емпатію, уважність до деталей. Іноді це важливіше, ніж досвід. У війні, де все змі-



Конференція "Азійське лідерство". Сеул, Республіка Корея, 17 травня 2023 р.



Ukraine Recovery Conference, Конференція з відновлення України. Рим, Італія, 2025 р.

нюється щодня, саме ці риси допомагають зберігати рівновагу. Я бачу, як українські жінки і в уряді, і в дипломатії, і в громадах тримають країну. Ми – спадкоємиці сили, що передавалася від княгинь і воїтельок, від матерів, які зберігали мову під заборонами, від мисткинь, які творили в епохи мовчання.

Наша міць не в тому, щоб протистояти, а в тому, щоб тримати – тримати життя, культуру, любов, державу. Сьогодні українські жінки не просто частина історії – вони її творять. І, можливо, саме в цьому полягає справжня дипломатія – говорити про стійкість не словами, а власним прикладом.

### Експертність як формат співпраці

Україна сьогодні має унікальну експертність, якої немає ні в кого у світі. Ми проживаємо болючий досвід, але з нього народжується знання, як виживати під час війни і при цьому залишатися людьми. Я переконана в тому, що ми повинні позиціонувати себе не як жертви, а як державу, яка здобула унікальний досвід, що може допомогти іншим. Ми не просимо, ми ділимося. Ми не лише документуємо злочини, ми створюємо системи збереження ідентичності та реагування. Ми не лише рятуємо спадщину чи реформуємо роботу музеїв, а винаходимо моделі стійкості для майбутнього. Цей формат співпраці – партнерський, експертний, суб'єктний – стає новим обличчям української культурної дипломатії.

### Культура як стратегія майбутнього

Для мене культура – це не краса державності. Це її конструкція. Вона тримає нашу ідентичність, нашу гідність, нашу пам'ять. І саме тому культура стає частиною самої перемоги. Коли ми говоримо про відбудову, я бачу майбутнє, у якому культура стає основою не після, а завжди. Вона не тло політики, а її стратегічний основа. Україна входить у світовий діалог не як прохач, а як творець рішень: від цифрових національних систем до міжнародних протоколів безпеки. Те, що сьогодні народжується у війні, завтра, на моє переконання, стане моделлю нової культурної політики держав світу та стрижнем національної безпеки.

## Леся Воронюк



*Журналістка, письменниця, громадська діячка. Закінчила факультет історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету ім. Федьковича. Працювала журналісткою новин телевізійної служби "Чернівецький репортер" (2005 – 2011), телеканалу СТБ (2011–2016).*

*Засновниця Всесвітнього дня вишиванки, голова ГО "Всесвітній день вишиванки". Кураторка культурних*

*проектів "Українські амазонки", "Трипільська усмішка", "Вишиванка – символ нескорених", "Вишиванка – одяг вільних", акції "Народжені у вишиванках" ін.*

## Феномен Всесвітнього Дня Вишиванки

**Ф**еноменальний масштаб Всесвітнього Дня Вишиванки в Україні і закордоном настільки значний та укорінений, що часто можна почути думку – свято існувало завжди. Це лише часткова правда для покоління 20-річних та молодших українців, адже коли вони народилися – День Вишиванки вже було засновано.

У 2026 році Дню Вишиванки виповниться 20 років. З невеликої студентської акції в Чернівцях цей захід перетворився на дійство світового масштабу – щороку до свята долучаються понад 100 країн, іноземні дипломати, уряди, міжнародні організації, всесвітньо-відомі зірки та королівські родини. День Вишиванки став одним із важливих майданчиків культурної дипломатії. Про секрет успіху ідеї "просто одягнути вишиванки в третій четвер травня" розповідає ініціаторка та співзасновниця свята й однойменної громадської організації Леся Воронюк.

– **Пані Лесю, чи пригадуєте Ви, як саме зародився День Вишиванки?**

– День Вишиванки зародився у 2006 році в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича. Я тоді була студенткою факультету історії, політології та міжнародних відносин. На одній із перерв зустріла свого друга у вишитій сорочці. Мої друзі та я час від часу одягали вишиванки на заняття, але ми про це ніколи не домовлялися. І ось мені спало на думку обрати один день та разом із однодумцями одягнути вишиті сорочки.

Перший День Вишиванки абсолютно не був масовим явищем, нас зібралося близько двох десятків студентів та кілька викладачів. Це були найсвідоміші, найпатріотичніші, найінтелігентніші й, звісно, наймудріші студенти. Такий висновок я роблю аж тепер – через два десятиліття існування свята.

У 2006 році одягнути вишиванку молодій людині було неабияким виявом своєї позиції пошани та глибини розуміння української історії, культури та цінні незалежності. Це сьогодні День Вишиванки, який відзначають у понад 100 країнах світу, є звичним явищем. А тоді необхідно було мати справжню сміливість та мудрість, аби в будень на пари одягнути вишиванку. Це точно не було мейнстрімом серед студентства того періоду. І хоча вже відбулася Помаранчева революція 2004 року, молодь однаково слухала здебільшого російську музику, дивилась російські фільми, носила футболки із російськими та голлівудськими кіногероями. Утім, наша невелика команда однодумців – Олександр Ткачук, Михайло Павлюк, Оксана Добржанська, Сергій Бостан – не здавалася, а пізніше долучилися Ірина Мітнович, Таїса Ковбасюк, Валентин Грінберг.

Перше свято надихнуло нас й надалі працювати надзвичайно наполегливо. І вже наступного року до акції приєднався увесь університет, а згодом – і місто Чернівці. Наступним навчальним закладом, який підтримав нашу ідею, став університет Запоріжжя. Ми надзвичайно раділи і хвилювалися, коли бачили, як День Вишиванки набирає державного масштабу. Спочатку ми рухалися інтуїтивно, нас вели любов та повага до українських, сімейних традицій. Ми навіть не могли уявити та усвідомити, що нашою місією стане значно більше – створення унікального масштабного явища – Всесвітнього Дня Вишиванки, який відзначають на всіх континентах, навіть на Антарктиді, на українській антарктичній станції "Академік Вернадський". Свято відзначають щороку третьо-

го четверга травня – один раз в рік, утім наша громадська організація працює протягом усього року, готуючи великі дослідницькі, виставкові, книжкові та артпроекти.

– **Коли свято почало виходити на міжнародний рівень?**

– На третій рік з моменту заснування завдяки українським заробітчанами День Вишиванки з'явився в Італії та Греції. Це були наші особисті знайомі – чийсь батьки, друзі. Наступного року долучилася стара діаспора в Німеччині та Чехії. Щороку географія свята збільшувалася на 10-15 країн. День Вишиванки надзвичайно об'єднав українців за кордоном.

Сьогодні можемо впевнено сказати, що є багато результатів свята, пов'язаних не лише з культурою. Головний із них – завдяки Дню Вишиванки нові хвилі українців закордоном ставали більш видимими одні для одних. Обтяжені особистими завданнями та складним емігрантським життям, вони не мали особливих нагод збиратися разом. На Великдень чи Різдво багато хто намагався поїхати додому, в Україну, та навідати родини. А ось у травні, коли вже досить тепло, чому б не дозволити собі в один день одягнути вишиванку та побачитись з громадою?

Так, наприклад, сталася показова історія в Німці у 2016 році. Там вже була певна кількість українців, але вони не були об'єднані в громадську організацію. І ось в кількох активістів виникла ідея відзначити День Вишиванки та запросити нас з Олександром Ткачуком із показом фільму "Спадок нації". На таку подію зібралась достатня кількість українців, щоб провести установчі збори та офіційно зареєструвати громадське об'єднання, що в майбутньому відкривало можливості отримати приміщення та фінансування від муніципалітету, а також бути більш захищеними юридично, мати середовище спілкування і взаємопідтримки тощо.

Подібних прикладів безліч! Пізніше, коли розпочалося повномасштабне вторгнення росії в Україну, ми з перших місяців спільно з цими громадами активно волонтерили, знаходячи й передаючи на фронт амуніцію, ліки, автомобілі, "швидкі" та багато іншого.

День Вишиванки став форматом презентації України як частини корпоративної культури не лише в українських компаніях, а й у найбільших світових корпораціях, наприклад, компаніях Google, Facebook тощо.



День Вишиванки в компанії "Google", США

– Як Ви зрозуміли, що варто розвивати свято до міжнародного масштабу?

– Це сталося, щойно ми побачили, що закордоном свято надзвичайно потужно об'єднує українські громади, а сама культурна подія викликає зацікавленість в іноземців. Ми написали листи всім посольствам України. Добре пам'ятаю той момент – спільно з Оксаною Добржанською підготували понад 100 листів з адресними зверненнями і впродовж двох днів надсилали електронною поштою. Це дало свій результат, одними із перших, хто відгукнувся, були Посольства України в Туреччині (на той момент Посол – Андрій Сибіга) та в Німеччині (на той момент Посол – Андрій Мельник).

Станом на 2025 рік практично всі українські посольства та постійні представництва долучаються до свята і використовують його як один із майданчиків презентації України у світі. Тут важливо наголосити на тональності свята, адже заходи завжди наповнені добрим настроєм та позитивною енергією. А під час війни – це можливість через культуру більше розповісти про Україну, щоб іноземці краще розуміли, чому ми неготові йти на незручні поступки, чому так наполегливо і відважно захищаємо свою землю. Культура, а особливо традиційна культура, яка формується впродовж багатьох століть, переконливо це пояснює.



День Вишиванки в Анкарі, Туреччина, 2017 р.

– Як Вам вдалося, використовуючи всього один елемент культурної спадщини – вишиванку, збудувати цілу гілку культурної дипломатії?

– Ми працюємо з темою української етнокультури, а особливо вишитих сорочок майже 20 років. За цей період не те що не вичерпались цікаві проекти та дослідження – їх стає все більше, адже кожна знахідка відчиняє двері до наступних. Феномен української вишитої сорочки в тому, що її можна презентувати і як мистецький візуальний твір (картини, скульптура, багатство орнаментів, кольорів, кроїв тощо), і як політичний символ ідентичності українського народу. Вишиті сорочки одягали в період радянської окупації на знак спротиву тоталітарній системі, їх закопували в землю, щоб уберегти від вилучення та знищення, передавали захованими в подвійному дні ящиків політ'язням у заслання. Такі ж історії ми фіксуємо і тепер на тимчасово окупованих територіях.

Ще одна унікальність української вишиванки в тому, що сьогодні вона є невід'ємною частиною гардеробу модерних українців, у той час як в інших європейських країнах традиційне вбрання залишилось, здебільшого, музейним експонатом. Більше того, чим сильніше на нас тисне ворог – тим наполегливіше українці шукають опору в традиційній культурі. Жоден ворог не має над нами сили заборонити одягнути вишиванку



Духовна розмова про День Вишиванки в товаристві митрополита Української греко-католицької церкви, президента УКУ Бориса Гудзяка, директори з міжнародних відносин Дня Вишиванки в США Наталею Гавдию та випускників Інституту Святого Гавриїла. Вашингтон, США, 2025 р.



Офіційний постер Дня Вишиванки в 2022 р. "Вишиванка – духовна броня українців". На фото – співзасновник свята Олександр Ткачук

Свято існує в кількох етапах: найпростіший – одягнути вишиванку, а далі – дізнатися більше про вишиті сорочки в своїй родині, поцікавитися, за яких умов вони зникли, замовити першу вишиванку для себе або для дитини, відвідати культурну подію, присвячену вишитій сорочці, відтворити старовинний орнамент та власноруч вишити сорочку тощо. Це така особистісна покрокова духовна еволюція, яку я неодноразово спостерігала серед знайомих та незнайомих українців.

На міжнародному рівні це працює дещо по-іншому, адже коли іноземний політик одягає вишиванку на День Вишиванки – то демонструє солідарність з Україною, підтримку та позицію, на чиему він боці у війні за Незалежність України.

– символ любові, надії, нескореності українців. Через вишиванку ми розповідаємо не лише історію нашого народу, а й демонструємо, що ми є сучасною нацією, яка має вкорінені цінності та чітко сформовану культурну ідентичність.

Щоб збудувати успішним будь-який процес, необхідно бути надзвичайно винахідливими, чутливими до змін та запитів. День Вишиванки точно не став би настільки масштабним, якби ми щороку не шукали нових тем, форматів та закликів. Протягом перших трьох років нашим єдиним закличком було "Просто одягніть вишиванку, де б ви не були". Згодом це гасло еволюціонувало до "Вишиванка – твій генетичний код" (до речі, його тепер повторюють президенти, зірки, політики). Гаслом 2022 року було "Вишиванка – твоя духовна броня", а 2025 – "Окупована спадщина: врятувати від забуття, вберегти для нащадків".

– Які реалізовані за кордоном проекти Ви вважаєте найбільш успішними?

– За роки діяльності нам вдалося реалізувати близько сотні проектів в Україні та за її межами. Наразі назву кілька, які особисто я вважаю найбільш вдалими.

Чимало ініціатив, які ми розпочинали, стали настільки популярними чи успішними, що вже мало хто пам'ятає, що саме ми були першими, хто їх запропонував. Наприклад, ідея дарувати вишиванки впливовим іноземним політикам. Ми розпочинали цю подарункову акцію ще в 2016 році, а згодом це стало гарною традицією на державному рівні. Спочатку багато хто ставився скептично до такої ідеї, мовляв, іноземці не одягнуть вишиванку, бо не розуміють контексту, "бо вона не пасує до офіційних костюмів", бо складно вгадати розмір, бо ніхто досі такого не робив та багато інших відмовок. Та чи зупиняло нас це? Не просто не зупиняло, а неймовірно наснажувало.



День Вишиванки в Парижі, Франція

Тепер вишиванка у подарунок іноземним гостям, які відвідують Україну, чи вишита сорочка як основний подарунок під час офіційних відряджень – абсолютно звична частина протоколу.

На День Вишиванки в соцмережах ви можете побачити фото послів іноземних держав в Україні, іноземних президентів, прем'єр-міністрів, цілих урядів та депутатів в українських вишиванках. Це послання означає – "Ми з Україною". Таким чином я вкотре озвучу думку про те, що культура ніколи не існувала поза політикою, вона є її невід'ємною складовою та однією із рушійних сил.

Якщо розглядати зв'язок політики і культури ще глибше, то розуміємо, обидві парадигми формуються на основі ментальності, цінностей певного народу чи партнерства. Тож абсолютно очевидними є законності – рівень культури, свободи слова і мистецтва, повага до інших



Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляйен вітає із Всесвітнім Днем Вишиванки



Акція "Народжені у вишиванках". Надзвичайний і Повноважний Посол України в Таїланді Андрій Бешта (1976–2021) та батьки з новонародженою українкою



Акція "Народжені у вишиванках". Надзвичайний і Повноважний Посол України в США Оксана Маркарова та Леся Воронюк вручають вишиванку новонародженому українцю

культур демонструють рівень демократичних свобод, економічного розвитку, надійності політичних союзів.

Моя улюблена акція – "Народжені у вишиванках". Вона розпочалася із двох маленьких вишитих сорочок, які ми подарували новонародженим у день свята. Згодом ця акція масштабувалася по всій Україні. Нині існують місцеві осередки вишивальниць, які самоорганізуються й у своїх населених пунктах упродовж року готують вишиванки, аби на саме свято сорочок вистачило на всіх новонароджених. За кордоном, завдяки нашій співпраці з українськими посольствами, акція відбувається у майже 30 країнах світу. Вишиванку вручає посол або консул, коли батьки реєструють дитину. Це не лише красиво та святково, я знаю історії, коли у цих сорочках діток хрестять, або коли вони вже школярами в іноземних школах демонструють свої перші вишиванки, готуючи проекти про свою рідну країну та культуру. Маємо розуміти – культура є м'якою силою, а результати культурних ініціатив досить складно виміряти чіткими показниками часу та інших чисел. Але як в короткій, так і в довгостроковій перспективі закладений фундамент обов'язково стає основою прийняття рішень на користь нашої держави.

У 2019 році одним із наймасштабніших заходів стало дипломатичне прийняття в Мистецькому Арсеналі "Українські Амазонки", організо-

ване ГО "Всесвітній День Вишиванки" спільно з Міністерством культури та інформаційної політики та Міністерством закордонних справ. Серед майже тисячі відвідувачів були представники іноземних посольств в Україні, міжнародних організацій та місій, таких як ООН, ОБСЄ, НАТО, G7.

У рамках дипломатичного прийняття, приуроченого до 15-річчя Дня Вишиванки, основною подією стало дефіле жінок-військових, волонтерок, лікарок та журналісток у сукнях сучасних українських етнодизайнерів. І знову ж таки бачимо, як тема традиційної вишивки може інтерпретуватись і візуально, і за форматом подачі, і головне – як через вишиванку можна розповісти сучасну українську історію боротьби.

У 2022 році Всесвітній День Вишиванки виграв одразу дві нагороди та вперше привіз в Україну перемогу в найпрестижнішій європейській премії в галузі культурної спадщини Europa Nostra. Цією нагородою відзначають культурні проекти, які є справді масштабними, видимими на європейському континенті та мають значні суспільні досягнення.

З моменту повномасштабного вторгнення ми ні на день не зупинили роботу в культурній галузі, хоча, звичайно, активно займалися волонтерством. Окрім допомоги війську, евакуйовували музейні колекції. Однією з показових стала історія із порятунком слобожанських вишитих сорочок та рушників із зруйнованої



Дипломатичне прийняття "Українські Амазонки" в Мистецькому Арсеналі. Київ, Україна, 2018 р.



Перемога в найпрестижнішій європейській премії в галузі культурної спадщини Europa Nostra Awards. Прага, Чехія, 2022 р.

сільської школи. Коли українські військові зачищали Харківську область від російських військ, у порожньому українському селі в шкільній кімнаті-музеї натрапили на старовинні експонати, яким близько сотні років. З власної ініціативи військові евакуювали ці речі та передали нам на зберігання. Це теж важлива деталь – в українців любов до вишивки закладена на генетичному рівні та особливо відроджена впродовж останнього десятиліття. Не потрібні бойові завдання, укази чи закони, щоб в моменті прийняти рішення й, ризикуючи життям, врятувати вишиті скарби. У нас була дилема – відреставрувати всі пошкодження чи залишити. Вирішили залишити як докази руйнувань від війни. Ці експонати вже демонструвалися на виставках у Канаді та Польщі.

Окрім того, у 2022 році при нашій ГО заснували видавництво "Видиво". Наш підхід – досліджувати та видавати теми з української культурної спадщини, які досі ніхто не видавав. Важливо те, що всі наші книги двомовні – українською та англійською. І хочу відзначити – відчуваємо на ці книги значний запит від іноземної аудиторії, зокрема від іноземних дослідників-мистецтвознавців. За три роки вдалося видати надзви-



Співзасновниця Асоціації Подружжя українських дипломатів Тетяна Сибіга та Леся Воронюк під час першої презентації проекту "Окупована спадщина" в Дипломатичній академії імені Геннадія Удовенка при МЗС, 2025 р.



Леся Воронюк та координаторка Дня Вишиванки в Канаді Ірина Мітнович в рамках великого канадського туру презентації книги "Нетлінні", 2024 р.

чайно якісні та красиві книги – "Нетлінні. Українські державні символи у народній вишивці та ткацтві", "Українські взори. Збірка Ольги Бачинської. Видання перше", "Пацьорки, цятки, коралики. Бісерні прикраси



Презентація проекту "Окупована спадщина" організатори - Посольство України в США, Ukraine House, ГО "Всесвітній День Вишиванки". Вашингтон, США, 2025 р.

зі збірки Володимира Щибрі" та "Вишиті сорочки Луганщини з колекції Національного музею народної архітектури та побуту України", зовсім скоро світ побачить ще одна книга – "Український котильон".

Знаково, що міжнародні презентації книги "Нетлінні" відбулися у багатьох містах Чехії, Польщі, Німеччини, Канади та США.

Один із останніх – реконструкторський проект "Окупована спадщина", реалізований спільно з Центром фольклору та етнографії Київського національного університету імені Тараса Шевченка та міжнародним благодійним фондом Aliph Foundation. У рамках проекту було досліджено та відтворено 12 повних традиційних строїв із тимчасово окупованих регіонів – Луганщини, Донеччини, Харківщини, Запоріжжя, Херсонщини та Криму. Над вбранням майже пів року працювали 25 майстрів, які перебувають в Україні, в тому числі – в Криму, а також у Канаді.



Презентація проекту "Окупована спадщина" організатори – Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях, ГО "Всесвітній День Вишиванки". Женева, Швейцарія, 2025 р.

Перша презентація колекції відбулася за партнерства із Асоціацією Подружжя українських дипломатів у Дипломатичній академії України імені Геннадія Удовенка при МЗС України.

На цьогорічний День Вишиванки колекцію було презентовано у Вашингтоні (США) в Ukraine House. Наразі триває експозиція в Женеві (Швейцарія), організована Постійним представництвом України при ООН та інших міжнародних організаціях.

– **Які довгострокові плани Ви маєте надалі?**

– Ми продовжуватимемо розвивати видавництво "Видиво", адже переконалися, що формат книг – це знання, зафіксовані надовго. Навіть якщо певна колекція буде знищена ворогом, принаймні оцифровані та надруковані дані дозволять зберегти багато інформації. Це особливо актуально нині, коли лише за офіційною статистикою ворогом знищено понад 20 мільйонів українських книг.

Ми завжди відкриті до партнерств та переконані, що можемо бути ще більш помітними українським посольствам та постійним представництвам України закордоном. Дуже важливо, щоб під час підготовки культурних подій культурні аташе залучали галузевих фахівців. Така синергія дозволить готувати заходи високої якості й завжди з новими темами, адже українська культурна спадщина – насправді неосяжна досі і досі добре не вивчена. Чимало тем було заборонено або ретельно приховано в період радянської окупації, і лишень сьогодні науковці починають їх вивчати і по дрібці збирати докупи.

Звісно, що з особливою увагою ми продовжуватимемо працювати з темою тимчасово окупованої спадщини. Наразі це пріоритет. А також готуємося до 20-річного ювілею Дня Вишиванки у травні 2026 року. Для нас це надзвичайно відповідальна дата. За масштабним соціопитуванням 2025 року, проведеним Центром соціальних і маркетингових досліджень "Социс" (опитано 3200 респондентів) на замовлення Zagoryi Foundation і проекту "Витоки" День Вишиванки став найупізнаванішим сучасним святом серед українців, а більш ранні дослідження фіксували, що свято та вишиванка зокрема є одними із найчастіших позитивних асоціацій про Україну закордоном.

Тому наш план – ще більше наполегливості та якісних проєктів.

*Записала Таїса Ковбасюк*

## Ірина Ключковська



*Директорка Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ "Львівська політехніка" (від 2004 р.), Почесна Амбасадорка Львова "За вагомий внесок у розвиток Львова як місця проведення міжнародних конференцій" (2016), голова Капітули Премії Хвиля/Dalga (2025); заслужений працівник освіти України (2014), почесна професорка Львівської політехніки, кандидатка педагогічних наук, доцентка. Нагороджена Орденом княгині Ольги III ступеня, почесним званням "Заслужений працівник освіти України" (2014), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2009); численними відзнаками міжнародних громадських організацій, зокрема медаллю св. Володимира Великого Світового Конгресу Українців (2017), відзнакою з нагоди 70-ліття СФУЖО "Берегиня українського роду" (2019). Лавреатка Премії імені Ірини Калинець "За громадянську позицію та мужність у відстоюванні громадянських ідеалів" (2013).*

### Шлях, який обрав мене<sup>1</sup>

**П**исати про себе – це писати про МІОК, якому я віддала роки праці і який став для мене моїм натхненням, справою мого життя. У 2010 році спільно з українцями, які приїхали до нас із 28 країн світу на III Міжнародний конгрес "Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті", ми висадили у Шевченківському гаю Сад Світового Українства. Відтоді українці багатьох країн світу мають своє дерево, яке корінням сягає глибоко у рідну землю, а на осінь плодоносить. Це і є глибоким емоційним символом праці, до якої покликаний Інститут, що його маю честь очолювати.

<sup>1</sup> В матеріалі використала інформацію зі сайту МІОК.LVIV.UA та власну промову, виголошену на урочистостях з нагоди вручення звання Почесного професора Львівської політехніки.



Команда МІОКУ

Виклик, який я прийняла у 2004 році, погодившись на пропозицію ректора Юрія Кириловича Рудавського очолити Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету "Львівська політехніка", визначив не лише мою особисту місію, стратегію, цілі, завдання як керівника, але й Інституту загалом. Працюючи впродовж цих важких, але водночас неймовірно цікавих десятиліть, я дійшла висновку, що важливою умовою успіху нашого Інституту є добре сформована професійна команда, люди, об'єднані спільними цінностями (над цим я працювала дуже прискіпливо), а також – вміло налагоджені процеси та добре структурована якісна робота. Запорукою нашого стійкого поступу було й формування впродовж цих років бездоганної інституційної репутації, в основі якої завжди була доброчесність, порядність, відповідальність. Це викликало довіру партнерів, сформовану через прозорість нашої діяльності, системність і послідовність, що й давало добрі результати. Отже, успіх прийшов, бо завжди був і є сенс, чудова команда однодумців, культура праці та співпраці.

МІОК має за собою вже чималу історію. Ми майже ровесники нашої Незалежності – створені як Міжнародний центр освіти, науки і культури у 1992 р. з ініціативи Ірини Калинець – знакової постаті для України, політ'язня радянських часів, громадської діячки, відомої письменниці,

депутатки Верховної Ради України першого демократичного скликання. У грудні 1998 р. за наказом Міністерства освіти України ми увійшли до складу Львівської політехніки та отримали назву, яку маємо дотепер.

Очоливши Інститут, я насправді не здавала собі справи, які перешкоди постануть на нашому шляху, з яким опором ми зіштовхнемося, через які труднощі нам доведеться пройти. Хоча ми добре розуміли, що наше суспільство, обтяжене спадком минулого, не було готове до сприйняття проблематики, якою ми займалися, і назагал до розуміння важливості феномену світового українства, яке перебуває за межами географічних кордонів України. Не була готова й влада до ухвалення правильних рішень. Ось маленький приклад, який торкнувся діяльності МІОКУ. 20 грудня 2010 р., у переддень новорічних свят, ми отримали факсове повідомлення від Міністерства освіти і науки України (на той час відомство очолював Д. Табачник), у якому, зокрема, було зазначено: "Міністерство освіти і науки попереджає про призупинення фінансування названого інституту з 1 січня 2011 року".

Сказати, що це було шоком для усіх нас – це нічого не сказати. Але, на щастя, на цей час ми мали керівника Університету, який добре розумів важливість нашої праці для України і усвідомлював, що саме інституціоналізація є безумовною запорукою успіху. А функціонування державних інституцій у сфері взаємодії з українським світом за межами України – це чинник впливу на формування політики співпраці у цій площині. Це був наш ректор Юрій Ярославович Бобало, який зробив усе можливе й неможливе, щоб зберегти нас. І я з гордістю стверджую, що саме Львівська політехніка на цей час була чи не єдиним лідером громадської думки в розумінні і сприйнятті української діаспори як важливого партнера України, створивши всі необхідні умови для нашої праці та розвитку. Дорогу долає той, хто йде. І ми йшли – вперто й наполегливо, обравши нашим внутрішнім гаслом "Не завдяки, а всупереч" та взявши на озброєння заклик Патріарха Української Греко-Католицької Церкви Йосифа Сліпого: "Великого бажайте!".

Так народжувалися великі амбітні плани, з'являлася швидка реакція на виклики суспільства, підкріплена сміливістю і вмінням ризикувати, втілювалася інноваційність. Ми завжди йшли на випередження суспільства і влади у сприйнятті і розумінні необхідності партнерської співпраці з українською діаспорою та інтеграції глобальних українських спільнот до проектів державної ваги. Але повернімося до початків, до моїх перших

кроків у МІОКу. З чого розпочати? Що робити? Як пріоритезувати напрями? Найперше ми вирішили вивчити потреби діаспорян. Так ми започаткували наші міжнародні конгреси "Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті", які стали нашими першими



I Конгрес "Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті". 2006 р. З Михайлом Горинем



II Конгрес "Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті". 2008 р. З Геннадієм Удовенком

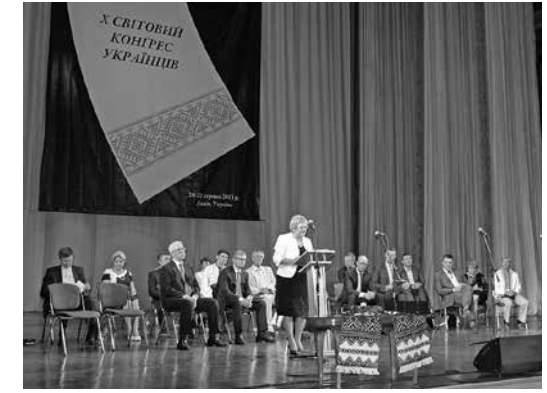
комунікаційними платформами і в подальшому визначили напрями нашої праці та лягли в основу формування структури МІОКу.

Ми стартували в 2006 році. З кожним наступним Конгресом у 2008, 2010, 2013 подія набирала все більшої сили і ваги: до нас з'їжджалися лідери різних громадських організацій, українські активісти з усіх континентів (від 250 учасників – до 400) та обговорювали проблеми, які їх хвилюють. Це питання збереження національної ідентичності та роль школи, церкви, громади у цих процесах; питання освіти і виховання; значення культури для плекання української тотожності; важливість ЗМІ у формуванні єдності українців за кордоном. Не обійшли увагою і нових явищ, які виникли після розвалу срср, – Східної діаспори та четвертої хвилі еміграції. Обговорювали механізми взаємодії з орга-

нами влади різного рівня в Україні. Це справді були широкомасштабні заходи: конгреси закладали основи формування майбутньої політики співпраці із закордонними українцями. Одним із найвагоміших результатів було проведення у 2009 році перших Парламентських слухань з питань закордонного українства. Це відбулося з ініціативи МІОКу, яку підтримали учасники другого Конгресу у 2008 році.

Мене не раз питали: "Як вам вдалося зібрати таку велику кількість людей, які приїжджали власним коштом і в час своєї відпустки?". Думаю, що спрацювало декілька факторів. Українці з-за кордону були

спраглими спілкуватися зі своїми земляками. Державу у цей час не надто цікавила українська діаспора та зарубіжні українці загалом. Ми ж запропонували дискусійний майданчик з чітко окресленими питаннями, які хвилювали всіх. Хочу також згадати окремо про кількох осіб, які відіграли виняткову роль у житті МІОКу. Це Михайло Горинь, який очолював Українську Всесвітню Координаційну Раду (УВКР) – організацію, покликану координувати діяльність громад за кордоном; Геннадій Удовенко, який на цей час був народним депутатом України, головою Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин Верховної Ради України; також Сергій Касянчук з Канади, який згодом став Виконавчим директором представництва Світового Конгресу Українців у Києві.



X Світовий Конгрес Українців. 2013 р. Львівська опера

Я впросилася на засідання УВКР, у якому брали участь лідери провідних зарубіжних українських ГО, а також відомі політичні та громадські діячі з України. Тут я познайомила з Мироном Кертичаком, головою Об'єднання Українців Польщі (ОУП); Стефаном Романівом, головою Союзу українських асоціацій Австралії; Славою Хортяні, головою Європейського Конгресу Українців (ЕКУ); Василем Бабенком, співголовою Об'єднання Українців росії та багатьма-багатьма іншими, які згодом стали нашими надійними партнерами, з якими розвиваємо співпрацю дотепер. Саме там я отримала від Михайла Гориня шанс представити наш проект "Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті". Ідею схвалили одногolosно. Так мені вдалося заручитися потужною моральною підтримкою людей честі і слова. Жоден з них не порушив обіцянки. І цей перший захід, конференція, яку ми провели на Шевченківські дні у березні 2006 року, став символом торжества єдності всього українського світу. "Ірино, допоможу, чим зможу", – сказав Геннадій Удовенко. Сказав і зробив. Геннадій Йосипович не лише блискуче представив доповідь на пленарному засіданні "Час думати по-українськи і діяти по-європейськи", а й допоміг нам налагодити організаційну роботу у підготовці конгресів, приславши для кон-

сультатій свого помічника Олександра Буцька. Сергій Касянчук, який того далекого 2006 року був на посаді Голови комітету з розбудови громади Конгресу Українців Канади, повернувшись додому, розповів про успіх конгресу, і вже наступного разу до нас приїхав Віктор Педенко,



І Світовий форум українознавчих суботніх і недільних шкіл. 2018 р.



Асамблея "Українка в світі. Професіоналізм, активізм, традиція". 2019 р.

Генеральний секретар СКУ, з ще через рік – Євген Чолій, Президент Світового Конгресу Українців, що поклало початок системної партнерської співпраці з цією потужною парасольковою організацією, що на сьогодні об'єднує українські громади із 80 країн світу. Таких неімовірних постатей з України і з-за кордону у нас – сотні, кожна з яких вартує окремої згадки і розповіді.

Наші конгреси мали вибуховий ефект. МІОК став центром тяжіння, що як магніт, притягував все нових і нових людей, а Львівська політехніка – центром єднання світового українства. Ми зрозуміли дуже важливу річ: людей треба слухати, щоб почути. І ми це зробили! Так народилося і втілюється у життя незмінне правило: наша праця – відповідь на запит. Це до-

помогло також правильно структурувати нашу роботу. Маємо кілька пріоритетів: дослідження міграційних процесів (проект "Назустріч новій хвилі"), розвиток українознавства (проект "Крок до України"), проект "Відкриймо для України українську діаспору", широкомасштабні заходи, які слугують для нас компасом, що скеровує нас у правильному напрямі.

Проте багато часу і сили забирають нам виклики, перед якими ми опинилися.

1. Нам доводиться постійно переконувати державні чинники у необхідності існування таких інституцій як наша, обґрунтовувати потребу залучення колосального потенціалу світового українства, яке є важли-

вим демографічним, політичним, економічним, культурним ресурсом для кожної країни.

2. І, як не парадоксально, саме нам довелося завойовувати втрачену довіру української діаспори до державних структур.

3. Ми змушені були зайнятися широкою просвітницькою працею, щоб долати стереотипи щодо української діаспори, які тягнулися ще з радянських часів. Фактично стали амбасадорами світового українства в Україні, взявши на себе добровільно цю непросту ношу.

Осмислюючи феномен світового українства в історичній ретроспективі та в сьогоденні, проєктуючи його значення для України в майбутньому, ми намагалися й намагаємося донести сенси і до влади, і до суспільства загалом, закладаючи їх в основу нашої діяльності.

*Вважаємо, що:* формування єдиного українського простору має бути стратегічним напрямом політики української держави.

*Розуміємо, що:* світове українство – це наш економічний, демографічний, політичний, культурний ресурс, наше лобі у світі.

*Стоїмо на позиції:* співпраця України та світового українства має базуватися на партнерських засадах, в основі її бачимо рух назустріч одне одному. Це наша основна теза, покладена в основу концепції взаємодії з українцями у світі, яку ми запропонували і МЗС, і УВКР до реалізації.

У своїй власній стратегії діяльності ми окреслили місію МІОКу, якої дотримуємося дотепер: "Добродіяти для українців у світі та для єднання їх з Україною". Це спонукає нас шукати і знаходити нові ефективні способи роботи, постійно вчитися, швидко змінюватися, вибудовувати довгострокові партнерські відносини, ухвалювати нестандартні рішення у відповідь на сучасні виклики, дбати про бездоганну репутацію.

Місія, цінності, інновації, здатність змінюватися, ефективна взаємодія зі стейкхолдерами, мотивована команда – ось компоненти, що дають колективу МІОКу змогу залишатися стресостійким, а отже, й життестійким. Ми завжди йшли туди, де найважче і працювали з тими, кому найважче. Саме тому ми обрали нашою пріоритетною цільовою аудиторією українців з пострадянських республік та трудових мігрантів, ставлення до яких в Україні, та й, зрештою, у Західній діаспорі було далеко не однозначним. Серед найважливіших проєктів (а їх було безліч!) того часу вважаю "Діти емігрантів про себе" (серія круглих столів у дев'яти регіонах України, зокрема у Донецьку та Харкові, на яких ми залучали експертів з питань психології, соціальної роботи, правників

та ін.; конкурс літературних та мистецьких робіт дітей і молоді з України та зарубіжжя; публікація двотомного видання з однойменною назвою), а також "Українській освіті у росії". Маю переконання, що якби в цей час держава зайняла принципову та жорстку позицію щодо підтримки українців рф, які були найчисельнішою українською діаспорою у світі, то ми б уникнули переслідувань, вбивств українських активістів, знищення провідних громадських інституцій. Але це тема вже



Зустріч Блаженнішого Святослава з молоддю у Львівській політехніці. 2013 р.



Зустріч Його Святості Епіфанія з молоддю у Львівській політехніці. 2019 р.

для іншої розмови.

ла до вигасання українства третього, четвертого покоління, народжених в еміграції.

Ми бачили, як розчиняється українська тотожність наших людей в обраних державах проживання, розуміли заклик Блаженнішого Святослава: "Інтеграція, але не асиміляція!". І, слухаючи педагогів, вивчаючи глибоко питання української освіти у діаспорі, усвідомлювали, що саме школа є тим антидотом, що протидіє асиміляції, а українознавчі

для іншої розмови.

Команда МІОКу – це люди, які сповідують українські національні цінності. Цілоком природньо, що ми керуємося настановами, які залишили нам у спадок наші провідники. Пригадаймо, що один із найвизначніших борців за Незалежність України Роман Шухевич, головнокомандувач УПА, який був студентом нашого Університету, вважав, що українці збудують незалежну сильну державу, не тільки воюючи за неї зі зброєю в руках – найосновніша боротьба у сфері освітній і просвітній. І в цій царині ми теж пішли на випередження, зрозумівши, що підтримка української освіти за кордоном – цього важливого чинника збереження української ідентичності у світі – це вимога часу, необхідність, щоб запобігти потужній асиміляції, що призводила

предмети – не лише джерелом знань про Україну, але й тією "м'якою силою", яка міцно втримує українство.

Після проведення серії досліджень, конференцій, форумів, семінарів, які були не лише важливим об'єднавчим чинником освітянської української спільноти, але й майданчиком для напрацювання стратегій розвитку школи, яка, разом з українською Церквою і родиною, виростила мільйони свідомих українців у світі, ми дійшли висновку про необхідність створення комунікаційної платформи для українських освітян. Нею стали три потужні Міжнародні форуми українознавчих суботніх та недільних шкіл (2018, 2021, 2024 рр.) та віртуальний портал "Український освітній всесвіт" – новітня комунікаційна платформа для активних українських освітян; перша онлайн-карта українознавчих освітніх закладів світу; місце спільноті; майданчик для обміну досвідом і напрацьованими матеріалами; джерело інформації про діяльність українознавчих закладів у світі та база їхніх контактів.

Сподіваємося, що нам вдалося системною працею (сотні науково-методичних семінарів, вебінарів, круглих столів, конференцій...) привернути увагу нашої Держави до проблем українського вчителя за кордоном, започаткувати процес створення Нової Української Школи за межами України, дати нові знання і вміння, що, сподіваємося, стануть у пригоді нашим людям, які щосуботи, щонеділі творять свій життєвий і громадянський подвиг. Сьогодні бачимо, що МОН України активно розпочало співпрацювати з українськими освітянами світу. А ініціативу проведення форумів підхопив департамент освіти і науки Львівської обласної військової адміністрації, організувавши у 2025 році "Освітню академію".



З Ларисою Скрипніковою, головою Українського товариства Калина з Карелії. 2008 р.



З Павлом Гродом, Президентом СКУ. 2018 р.

Прискіпливе вивчення ситуації у діаспорі допомогло визначитися ще з одним важливим напрямом нашої роботи. Йдеться про започаткування та розвиток проекту під назвою "Крок до України", який є комплексом заходів, засобів та ідей для вивчення та популяризації української мови у світі, а тим самим – для поширення правдивих знань про Україну у міжнародній спільноті. Коли МІОК стартував з цієї тематики, то довелося подолати певну частку скепсису та зневіри. Але, як показало життя, ідеї Інституту взяли на озброєння численні педагоги-освітняки й державні службовці, і тепер вже нікого не здивуєш підручниками з вивчення української мови як іноземної, школами з викладання української мови для іноземців.

Тішить те, що теорія інтегративного навчального підручника, в основу якої покладена концепція та модель підручника з української мови як іноземної – як основа для підручникотворення у цій галузі, – яку я розробила та представила у своєму дисертаційному дослідженні, стала підґрунтям ще однієї сфери нашої діяльності. Ми одними з перших в Україні стали розробляти підручники з української мови як іноземної. Це був довгий і складний шлях, на якому було безліч перепон – як повного несприйняття, так і заперечення ("Ви що придумали? Питання української як державної ще не вирішено, – а ви взялися за українську як іноземну! Кому це треба?"). Ідею підтримав Стефан Романів. Казав, що це потрібно і діаспорі, яка втрачає мову, потрібно й іноземцям. А реалізувати її допомогли Богдан Гаврилишин, великий український меценат зі Швейцарії, та Анна Кісіль, на цей час – голова ГО "Четверта хвиля" з Канади, профінансувавши перші видання підручників. В цих людей було глибоке розуміння важливості нашої праці, за що ми їм завжди будемо вдячні. Згодом – безконечні розмови, круглі столи, наради. Прорив відбувся 19 лютого 2016 року, напередодні Міжнародного дня рідної мови, коли МІОК став співорганізатором Комітетських слухань "Українська мова в контексті євроінтеграції: виклики і відповіді", які у Верховній Раді України провів Комітет із питань євроінтеграції за ініціативи народної депутатки Оксани Юрини.

Це був справжній марафон, який ми успішно здолали. Багато наших пропозицій та ухвал увійшли до рішень на державному рівні. Держава таки створила Національну комісію зі стандартів державної мови, до розробки документів якої ми долучені, зокрема до розробки стандартів з вивчення української мови як іноземної. Тішить, що процес зрушив з

мертвої точки і тепер набирає обертів. Сьогодні маємо вже свою власну бібліотечку – 10 підручників та навчальних посібників з української мови як іноземної різних рівнів (A1 – C2) нашого авторства, за якими навчаються мільйони студентів та учнів на усіх континентах світу. Ввели також в дію перший в Україні портал з вивчення української мови як іноземної "Крок до України", провели 20 шкіл з вивчення української мови. Кожних два роки ми проводимо міжнародну конференцію "Українська мова у світі". Цьогоріч це вже була десята!

Для нас важливо вибудовувати нашу працю, реалізувати наші великі й малі проекти, маючи наукове підґрунтя. Саме тому мені вдалося ініціювати та розвинути дослідницьку роботу МІОКу з вивчення міграційних процесів в Україні та імплементацію її результатів і у навчальні курси вищої школи, і для прийняття рішень на загальнодержавному рівні загалом. Ідеї втілилися в унікальних дослідженнях, які були проведені вперше в Україні, зокрема: вивчення міграційних настроїв студентської молоді в Україні; громадського активізму української молоді в країнах ЄС; розвитку українських громад у Південно-Африканській Республіці, Туреччині, Естонії, Латвії; дослідження ціннісних орієнтирів українських вимушених мігрантів у Польщі та Іспанії. Ми також вивчали найкращі практики співпраці неурядових українських організацій Польщі, Чехії та Словаччини з органами місцевої влади після широкомасштабного вторгнення. Не оминули ми увагою і питання українського шкільництва, зокрема у дослідженнях "Українознавчі школи за кордоном: проблеми та виклики" (2018), "Українське шкільництво за кордоном: як вплинула війна в Україні" (2023), "Українські суботні та недільні школи в Європі: відповіді на виклики війни" (2025) та ін.

Мені ж почесно не лише очолювати команду МІОКу, працювати поруч, творити, писати підручники, керувати дослідженнями, але й доповідати про результати наших напрацювань на престижних міжнародних науково-практичних конференціях, симпозіумах із питань міжнародної міграції та україністики, а також на парламентських та комітетських слуханнях у Верховній Раді України, бути спікеркою на засіданнях та



Ірина Ключковська модерує сесію Президентського Форуму Україна 30 у 2021 р.

нарадах у Кабінеті Міністрів України, Міністерстві освіти і науки України, Міністерстві інформаційної політики України, Міністерстві культури України, Міністерстві закордонних справ України, модераторкою Президентського Форуму "Україна-30".

Наша праця не залишилася непоміченою. Ми таки завоювали довіру провідних діаспорних організацій. Маємо підписані меморандуми про співпрацю зі Світовим Конгресом Українців, Світовою Федерацією Українських Жіночих Організацій – двома найбільшими інституційними надбудовами світового українства із понад сімдесятилітньою історією діяльності – організаціями, які на сьогодні в Україні мають укладені меморандуми про співпрацю лише з Кабінетом Міністрів України, Адміністрацією Президента України та МІОКом. Розцінюємо це як свідчення високого рівня авторитету й поваги до нас. Ми разом провели у Львівській політехніці десятки спільних заходів: Річні наради СКУ та СФУЖО, конференції. Серед знакових подій – Десятий ювілейний Конгрес СКУ, Дні української діаспори з нагоди 50 СКУ тривалістю 7 днів. Ми започаткували та провели Першу Асамблею "Українка у світі: професіоналізм, активізм, традиція" (2019), яка, ламаючи стереотипи, представила українку у світі як високопрофесійну фахівчиню; політиkinю, що здатна впливати на прийняття державних та міжнародних рішень; науковицю зі світовим іменем; викладачку, що формує світогляд молоді. Асамблея поставила українку в ряд з такими іменами як Маргарет Тетчер, Марія Склодовська-Кюрі, Коко Шанель та ін. – жінками, які діють, творять, впливають. Друга Асамблея відбулася у 2023 році в Перемішлі, Республіка Польща.

Формування цінностей та гуманістичного світогляду молоді, патріотизму, мотивації до досягнення високих професійних цілей – ще одне із фундаментальних завдань діяльності Інституту, яке я поставила перед колективом. Для реалізації цієї мети ми започаткували проєкт "Відкриймо для України українську діаспору" і дали можливість громадськості зустрітися з такими визначними постатями української діаспори як Богдан Гаврилишин (видатний економіст і меценат), Зенон Коваль (авторитетний дипломат із Бельгії), Оксана Линів (українська диригентка світової слави), Микола-Мирослав Петрецький (депутат румунського парламенту), Ігор Ігнатович (меценат та бізнесмен), Євген Чолій (один із топ-юристів Канади та Президент СКУ в 2008–2018 рр.), Мирослава Гонгадзе (відома журналістка та телеведуча), а також із духовними лідера-

ми України: світлої пам'яті Блаженнішим Любомиром Гузаром, Його Святістю Епіфанієм, главою ПЦУ, Блаженнішим Святославом, главою УГКЦ, владиками Борисом Гудзяком, Степаном Сусом, Глібом Лончиною, патріархом Філаретом. Про історії успіху академічна спільнота Львівської політехніки почула від Романа Ващука (Надзвичайного і Повноважного Посла Канади в Україні), Оксани Маркарової (Надзвичайного і Повноважного Посла України у США), Ігоря Остаха (Надзвичайного і Повноважного Посла України в Канаді в 2006–2011 рр.), Леоніда Кравчука (першого Президента України). А ще було проведено низку урочистих академій та заходів, на вшанування важливих дат, подій, постатей, передусім таких як Андрей Шептицький, Соломія Крушельницька, Йосиф Сліпий, Михайло Грушевський, Іра Маланюк, Джеймс Мейс та багатьох інших. Варто також пригадати заходи МІОКу на вшанування пам'яті розстріляних представників української інтелігенції в Сандормосі, а також жертв Голодоморів та багато ін.

Однак ми розуміли, що нам треба верифікувати правильність обраних напрямів, опершись на дослідження. Для перевірки цієї тези нам вдалося вперше за роки Незалежності України спільно з Фондом "Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва" провести всеукраїнське опитування "Обізнаність мешканців України про діаспору та ставлення до неї" (серпень-вересень 2021 р.). Отримані дані є важливими не лише для нас, але й для держави загалом, адже будь-яка стратегія ефективна тільки за умови розуміння та сприйняття проблематики в суспільстві.

Сьогодні світове українство – це і третє, четверте, п'яте покоління тих, хто виїхав з України 130 літ тому, і ті, хто покинув її недавно; це діаспоряни, які мають важелі впливу на уряди й парламенти країн проживання, і новітні мігранти середини дев'яностих – початку ну-



Вручення звання Почесного професора  
Львівської політехніки. 2022 р.

льових років нового тисячоліття, спільноти яких лише стають на ноги. Але всі разом вони творять український глобальний світ.

Сьогодні, в умовах широкомасштабної війни, ми є також свідками потужного відтоку людського капіталу з України. Мільйони українських біженців змушені покинути Батьківщину. Без сумніву, велика частина з них залишиться в чужих країнах. І ми як держава будемо змушені давати нові й нові відповіді на виклики, перед якими опинилися. Це питання повернення, інтеграції, запобігання асиміляції, підтримки українського шкільництва, розвитку українознавчих студій і зміцнення їхнього статусу, запобігання впливам "руського міра", який не перестає поширювати свої токсичні ідеї через різні форми гібридної війни, та багато іншого. За роки Незалежності України та за період російсько-української війни Батьківщину змушені були покинути мільйони українців. Це активні, сміливі люди, що знайшли в собі силу і відвагу дати гідну відповідь на виклики, які кинуло їм життя. Частина з них, озброєна новими знаннями та вміннями, досвідом праці й життя в чужих країнах, де сповідають європейські цінності, зі знанням іноземних мов, без сумніву, повернеться на рідну землю. Тому докладемо всіх зусиль, щоб допомогти органам законодавчої та виконавчої влади розробити і впровадити "Програму повернення українців на Батьківщину".

Проте частина українських мігрантів залишиться у країнах проживання, інтегруючись у їхні середовища. Тому не лише долучаємося до розроблення та ухвалення системи нормативно-правових документів, а й працюємо над послідовним втіленням програми збереження та формування національної ідентичності наших співвітчизників, які вирішили залишитися за кордоном для постійного проживання і фактично є на сьогодні новою українською присутністю у світі. Ці теоретичні засади втілені в реалізації всіх заходів і проектів МІОКу.

У цьому матеріалі мені вдалося висвітлити лише невелику частину роботи, яка стала моїм життям. "В чому успіх організації?", – запитувала я на початку. Зараз я хочу додати ще одне: успіх є тоді, коли ти займаєшся, як каже Сковорода, "сродною працею". Це коли є любов до того, чим займаєшся. Тоді можна здолати все!

## Ксенія Смирнова



*Проректорка з міжнародних зв'язків Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професор кафедри порівняльного і європейського права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин, професорка, доктор юридичних наук. Народилася в родині викладачів у м. Києві. Закінчила Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса*

*Шевченка (2002), захистила дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (2005) та доктора юридичних наук (2015). Працювала на посадах асистента, доцента, професора кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка. Проходила стажування в університетах країн ЄС (Німеччина, Франція, Польща) та США. Працювала гостьовою лекторкою в зарубіжних університетах (країни ЄС, Велика Британія, Туреччина, Китай (Гонг Конг)). Членкиня Комісії з питань правової реформи при Президентові України, Науково-консультативної ради при Голові Верховної Ради, Президент Української асоціації європейського права.*

### Покликання жінки в освітній дипломатії – будувати мости та поширювання знання

Моє знайомство з Університетом почалося задовго до того, як стала його студенткою чи викладачкою. Я виросла в родині викладачів, і Червоний корпус із дитинства був для мене не лише архітектурною пам'яткою, а передусім простором, де формувалися мої цінності, уявлення про знання, відповідальність і служіння суспільству. Пам'ятаю, як сиділа на лекціях поруч із мамою, як захоплено слухала дискусії викладачів у коридорах і мріяла одного дня стати частиною цієї великої академічної родини. Атмосфера інтелектуальних обговорень, глибока повага до науки та усвідомлення освітньої місії стали визначальними орієнтирами у виборі мого про-

фесійного шляху. Ця мрія здійснилася, згодом сама стала викладачкою і мала можливість відчувати, наскільки важливо передавати знання новим поколінням. Викладання й сьогодні залишається невід'ємною частиною моєї роботи та внутрішнього покликання.

Пройшовши шлях від студентки до професорки, проректорки з науково-педагогічної роботи (міжнародне співробітництво), завжди відчувала, що освітня дипломатія – це не лише професійна сфера, але й моє внутрішнє покликання, мій особистий життєвий шлях, який збігся з найскладнішими викликами для України: війною, трансформаціями, пошуком нових стратегій міжнародної присутності. В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну освітня дипломатія стала не лише інструментом розвитку, а й способом виживання та стійкості. Потрібно було вчитися працювати по-новому: зберігати міжнародні зв'язки, координувати навчальний процес для студентів, які опинилися за кордоном, та лобювати широку мережу підтримки української освіти на міжнародному рівні. Зберігати, підтримувати, протистояти труднощам і перешкодам – це стало не просто професією, а місією жінки у професії.

Освітня дипломатія, яка раніше була інструментом м'якої сили, культурного діалогу та академічного обміну, стала засобом виживання, захисту і стратегічного представлення України у світі. Попри надзвичайні обставини Київський національний університет імені Тараса Шевченка зумів не лише втримати свої позиції, а й посилити міжнародну присутність. Саме інтернаціоналізація стала одним з засобів виживання та поширення знань про Україну. У світі дедалі більше жінок очолюють міжнародні освітні платформи, університетські альянси, дипломатичні місії, що працюють у сфері академічного співробітництва. Вони не лише представляють свої країни, а й формують нові підходи до глобального навчання, інтернаціоналізації освіти та захисту академічної свободи.

На своєму досвіді переконалась, що жінки в освітній дипломатії часто демонструють високу емпатію, здатність до міжкультурного діалогу та гнучкість у кризових ситуаціях. В умовах війни це набуває особливого значення, адже йдеться не лише про збереження освітніх зв'язків, а й про їх трансформацію у механізми підтримки, солідарності та відновлення. Одним із важливих напрямів цієї діяльності є адвокація на міжнародному рівні – участь у ключових форумах, зокрема Європейській та Міжнародній асоціації університетів та Magna Charta Observatory, де я представляла позицію українських університетів. Як я наголосила під час виступу

на форумі EUA у 2022 році: "Освіта – це не лише знання, це інструмент захисту і відновлення. І жінки в освітній дипломатії – це ті, хто будує мости, коли інші зводять стіни".

Для мене як проректорки важливими стали кілька ключових напрямів роботи. Розширення міжнародних партнерств: через освіту формується нова потужна роль у підтримуванні позитивного іміджу нашої країни на міжнародній арені та просування загальнодержавних інтересів. Впровадженні міжнародні стандарти у нашій освітній системі, що підвищує її якість і конкурентоспроможність. Це допомагає формувати позитивний образ країни як місця з високим рівнем освіти. Університет зміцнив співпрацю з провідними університетами Європи, Африки та Азії. Було підписано низку угод про академічну мобільність і спільні освітні програми. КНУ став співзасновником консорціуму університетів з країн ЄС та Східного партнерства у межах ініціативи "The Eastern Partnership University Cluster".

Незважаючи на складні умови воєнного часу, наш Університет успішно завершив виконання попередніх міжнародних проектів та продовжив активну участь у поточних ініціативах програми Erasmus+. Більше того, ми розпочали реалізацію нових амбітних проектів, серед яких – Digital University – Open Ukrainian Initiative (DigiUni), за який я маю честь координувати від нашого Університету. Даний проект є особливим, бо саме він став результатом численних виступів на різних дипломатичних майданчиках як наслідок на виклики широкомасштабного вторгнення у сфері вищої освіти. Мета проекту – створення єдиної цифрової освітньої екосистеми України, що забезпечить доступність,



Виступ в Європарламенті, грудень 2022 р.



Зустріч студентів з Послом Федеративної Республіки Бразилія в Україні Нортонем де Андраде Мелло Рапестом, листопад 2023 р.

інклюзивність та високу якість освіти для всіх учасників незалежно від місця перебування. Це приклад того, як українські університети здатні не лише адаптуватися до викликів війни, а й формувати стратегічне бачення розвитку освіти майбутнього.

Підтримка українських студентів і викладачів у часи війни – це підтримка наших "амбасадорів". Завдяки програмам обміну та співпраці з іноземними університетами студенти та викладачі нашого університету мають можливість навчатися і працювати за кордоном, представляючи нашу країну на міжнародному рівні. Це створює мережу українських амбасадорів, які сприяють формуванню позитивного іміджу нашої держави. Організовано партнерські програми з університетами ЄС, завдяки яким українські студенти змогли продовжити навчання за кордоном без втрати свого студентського статусу. Впроваджено спільні курси та онлайн-програми, які дозволили нашим студентам брати участь у навчальному процесі навіть в умовах евакуації. Висока якість освіти та активна промоція наших навчальних закладів за кордоном сприяє залученню іноземних студентів. Це не лише приносить економічні вигоди, але й зміцнює культурні зв'язки і сприяє формуванню позитивного іміджу нашої країни серед іноземних громадян.

У 2023 році я ініціювала створення Ради проректорів з міжнародного співробітництва – платформи для координації міжнародної діяльності



Зустріч Ради проректорів з міжнародного співробітництва. Познань, листопад 2023 р.



Зустріч студентів із Послом Бельгії Люком Якобсом, квітень 2024 р.



Підписання угоди з Університетом Белграду щодо запровадження українських студій, травень 2024 р.

ЗВО України. Сьогодні Рада об'єднує понад 85 представників університетів з усіх регіонів країни. "Наша Рада має стати платформою для вироблення спільної політики та донесення її до українських і європейських партнерів", – наголосила я на засіданні Ради у листопаді 2024 року.

Європейські форми об'єднання університетів стали одним із ключових інструментів освітньої дипломатії України в умовах війни. Київський національний університет імені Тараса Шевченка виступив ініціатором та координатором започаткування твінінгових партнерств між Альянсами європейських університетів та українськими ЗВО, що офіційно розпочалося на Єврокампусі у Версалі 30 червня 2022 року. Ця ініціатива, яка об'єднала переважну більшість європейських альянсів, фінансованих у межах програми Erasmus+, продемонструвала солідарність академічної Європи та відкрила шлях до глибшої інтеграції українських університетів у Європейський освітній простір. Важливо, що КНУ не лише виступив флагманом процесу, а й отримав членство в Альянсі EUniWell (the European University for Well-Being), започаткувавши нові можливості для інтернаціоналізації вищої освіти України. Європейський тренд об'єднання університетів у транснаціональні альянси таким чином був адаптований як дієвий інструмент освітньої дипломатії, що забезпечує не лише підтримку в кризовий період, але й формує стратегічне бачення майбутньої ролі України у спільному європейському просторі знань. "КНУ цінує й стратегічно вибудовує співробітництво з Альянсами європейських університетів. Спільні заходи,

конференції та круглі столи — це містки між університетами-партнерами. Вони не лише зміцнюють академічні зв'язки, а й формують простір довіри та солідарності, що є фундаментом для майбутньої інтеграції України до Європейського освітнього простору", – зазначила у своєму виступі у Варшавському університеті 2024 року. Її зараз продовжую лобювати інтереси українських університетів у здобуття повноправного членства в альянсах європейських університетів.

На базі нашого університету реалізуються численні проекти освітньої дипломатії. КНУ став майданчиком для міжнародних конференцій, круглих столів та наукових дискусій, присвячених ролі України у світі. У рамках KNU Diplomacy Talks проврядяться дискусійні зустрічі, лекції почесних гостей – Глав держав та державних установ, послів, очільників дипломатичних місій тощо. Важливим здобутком стало започаткування низки ініціатив, спрямованих на популяризацію українських студій за кордоном, зокрема створення курсів з українознавства у партнерських університетах Європи. Університет активно підтримує культурну дипломатію, організовуючи виставки, мистецькі заходи, літературні вечори за кордоном.

Освітня дипломатія сприяє культурному обміну, що допомагає краще зрозуміти і прийняти культурні особливості нашої країни за кордоном. Це зміцнює взаєморозуміння та повагу між народами. Освітня спільнота активно бере участь у міжнародних конференціях, виставках, семінарах, де презентують національні досягнення в галузі науки, технологій та культури. Це сприяє покращенню іміджу країни як держави з високим рівнем інтелектуального та культурного розвитку. Освітня дипломатія є важливим інструментом м'якої сили, яка допомагає досягати міжнародних цілей без застосування жорстких методів. Це включає просування розвитку україністики (українських студій) за кордоном – забезпечення міжнародних

ЗВО освітніми та навчальними матеріалами про українську мову, культуру, історію, науку культури, мови, наукових ідей та цінностей нашої країни. Українські студії за підтримки КНУ вже запроваджено в Лундському університеті (Швеція), Гранадському університеті (Іспанія), Братиславському університеті імені Коменського та Університеті Костянтина Філософа в Нітрі (Словаччина), Загребському університеті (Хорватія), Кільському університеті імені Крістіана Альбрехта, Грайфсвальдському університеті (ФРН), Амстердамському університеті (Нідерланди), Університеті імені Адама Міцкевича у Познані (Польща), Единбурзькому

університеті (Велика Британія), Мессінському університеті (Італія), Університету Барселони (Іспанія) та інших закордонних вишах.

Університет виграв два проекти Німецької агенції академічних обмінів DAAD для створення центрів українських студій на базі Університету Регенсбургу та Університету Віадрина міста Франкфурт-на-Одері (ФРН); запроваджено унікальні сертифікатні програми в форматі онлайн з вивчення української мови як іноземної, зокрема з методикою викладання: "Українська мова (для іноземців)", "Методика навчання української мови як іноземної", "Українські студії (для іноземців)", "Українська культура (для іноземців)", "Україна та європейські сусіди: історія і сучасність (для іноземців)". Запровадження україністики за кордоном сприяє зближенню країн та розумінню української культури й історії в міжнародному контексті як важлива складова діалогу між культурами та співпраці в галузі освіти й науки.

Співпраця з іноземними посольствами в Україні та українськими дипломатичними установами за кордоном дала можливість розширити мережу міжнародних контактів. Важливим стало формування партнерств з університетами Африки, Азії та Латинської Америки, що відкрило для КНУ нові гори-



Відеоміст Україна – Бразилія, голоси молоді крізь війну, березень 2025 р.



Візит Надзвичайного і Повноважного Посла Турецької Республіки в Україні Мустафи Левента Більгена до КНУ, лютий 2025 р.



Експертна дискусія "Три роки повномасштабного вторгнення процеси та наслідки" в КНУ, лютий 2025 р.



Зустріч з проректором з міжнародної роботи  
Університету міста Л'Акваїла Бруно Рубіно,  
вересень 2025 р.



Зустріч з Президентом Франції Еммануелем  
Макроном, травень 2025 р.



Зустріч з Катаріною Матерновою – Послом Європейського Союзу в Україні, грудень 2025 р.

зонти глобальної співпраці. Знаковою подією у цьому контексті став міжнародний представницький захід з нагоди Дня Африки, під час якого було підписано меморандуми про взаєморозуміння з провідними африканськими університетами, зокрема Університетом Нельсона Мандели, Хартумським університетом та Університетом Преторії. У межах заходу презентовано нову магістерську програму "Африканістика" та започатковано Центр Африканських студій як платформу для міждисциплінарних досліджень і підготовки фахівців нового покоління. Обговорювалося стратегічне значення африканського напрямку для зовнішньополітичного курсу України, ініційовано створення Асоціації африканських випускників українських ЗВО та запропоновано розвиток мовних програм – вивчення української мови в Африці й африканських мов в Україні. Ініціативи КНУ отримали



День Африки в КНУ, травень 2025 р.



Фотовиставка "Перші. Жінка в українській дипломатії від постатей-символів до сучасних амбасадорок", присвячена Міжнародному дню жінок у дипломатії, червень 2025 р.

широку підтримку послів африканських держав, українських дипломатів та представників МЗС України, що підкреслило визнання ролі освіти як ключового інструменту розбудови довготривалих партнерств та важливості формування критичного мислення, міжкультурної компетентності й локального розуміння у підготовці майбутніх фахівців для співпраці з країнами Африки.

В українському вимірі жінки-освітянки сьогодні відіграють особливу роль. Вони стали не лише носіями знань і досвіду, а й амбасадорками країни на міжнародній арені. Їхній внесок в освітню дипломатію під час війни – це внесок у захист і майбутнє держави. Для мене надзвичайно знаковим є спілкування з ректоркою Познанського університету імені Адама Міцкевича Богумілою Каневською, відгукуються її думка про те, що "лідерство – це не про владу, це про високий рівень відповідальності, які несуть жіночі плечі".

Просування формули миру Президента України через наукові дослідження та освітні проекти – це практичний вимір освітньої дипломатії, яка дає свої результати. Освітня дипломатія – це не лише про обмін студентами чи угоди про співпрацю, не лише про угоди чи рейтинги. Це про людей, про цінності, про здатність захищати країну через знання. І жінки, які працюють у цій сфері, – це ті, хто не просто адаптується до викликів, а формує нову освітню реальність. Це – про цінності, гуманність і здатність будувати мости між країнами навіть тоді, коли світ розділений війною. Жінки в цій сфері доводять, сила освіти полягає у здатності надихати, підтримувати та знаходити спільне. Український досвід показує, що навіть у найважчі часи можна не лише зберегти, а й примножити міжнародні зв'язки, зробивши освіту простором діалогу та солідарності.

Для мене особисто освітня дипломатія – це щоденна робота й водночас покликання. Це відповідальність перед студентами, колегами, країною. І це віра в те, що майбутнє України твориться не лише на фронті, а й в навчальних аудиторіях, бібліотеках та міжнародних наукових центрах. Це моя дитяча мрія, яка перетворилася на місію. Це шлях жінки, яка вірить, що знання рятують, освіта об'єднує, а культура будує мости. І саме через освіту ми зможемо не лише вистояти, а й перемогти.

## Тетяна Філевська



*Креативна директорка Українського інституту. Співзасновниця Інституту Малевича. Закінчила філософський факультет КНУ імені Тараса Шевченка. Випускниця програми FSA/FLEX, семінару "Відповідальне лідерство" Аспен Україна та менторської програми Harvard Kennedy School Women's Network Ukraine. Членкиня SHERA, ICOM, САА. Працювала у Фонді сучасного мистецтва "Ейдос", Центрі сучасного мистецтва, Платформі культурних ініціатив "Ізоляція", Мистецькому Арсеналі. Курувала публічну програму Українського павільйону на 59-й Венеційській бієнале, присвячену деколонізації. У 2025 році призначена комісаркою Українського павільйону на Венеційській архітектурній бієнале. Викладала в Національній музичній академії України, Українському католицькому університеті, Дипломатичній академії України імені Геннадія Удовенка. Досліджує історію українського мистецтва ХХ ст. Є авторкою монографій, креативною продюсеркою документального і художнього фільмів про Казимира Малевича, кураторкою виставки "Ломикамінь. Жіночий спротив у Криму" (2024).*

Через культуру до дипломатії:  
як ми будували Український інститут

В дитинстві я не мріяла займатись культурною дипломатією. З тієї простої причини, що я ніколи не чула такого словосполучення. Але я чітко пам'ятаю, як вперше усвідомила, що розповідати про українську культуру іноземцям – це те, що мені подобається, надихає і що в мене добре виходить. Мені було 15 років, коли я вперше потрапила до США за програмою обміну FSA/FLEX (Freedom Support Act/Future Leaders Exchange Program – програма обміну для школярів з країн Східної Європи та Центральної Азії, що фінансується урядом США). Досвід перебування в іншій культурі та мовному середовищі став для

мене життєво важливим. Я вперше тривалий час перебувала в іншій країні без рідних і близьких. Жила в американській родині і повністю була занурена в американське життя впродовж року. Я відчула, якими різними є країни та культури і як цікаво та часом складно розуміти інші суспільства та будувати довіру і порозуміння одне з одним. Для моїх американських друзів я найчастіше була першою україночку, з якою вони спілкувались, тож кожне знайомство супроводжувалося "смолтоком" про те, хто я і звідки. Мої співрозмовники переважно не мали уявлення про Україну, і замість однакових відповідей я урізноманітнювала свій досвід тим, що дізнавалась про інтереси мого візаві та розповідала йому щось про Україну, що відповідало його чи її інтересам: про природу, спорт, історію, гастрономію, політику чи культуру. Звісно, найбільше про культуру, мову, адже це було найцікавішою для мене сферою. Вдома я уже встигла провчитись три роки в гуманітарній групі ліцею "Наукова зміна", де нас виховували як "майбутню еліту нації", завдяки чому моя англійська досягла рівня вільного спілкування, а занурення в українську культуру та історію вкоренили ідентичність. В моїй валізі було кілька книжок, серед яких улюблена – "Диво" Загребельного. В миті, коли я сумувала за домом, я відкривала цю книгу на будь-якій сторінці і відчувала, наче дихаю київським повітрям. Після повернення додому я щодня приходила в Софію Київську і відчувала, як моє коріння знову занурюється в рідну землю.

Коли я обирала, яку вищу освіту отримувати, то вагалась між культурою та дипломатією. Дипломатія перемогла в першому раунді, тому одразу після повернення зі США я екстерном складала випускні іспити в ліцеї та подала документи на міжнародну інформацію в Київський інститут міжнародних відносин. На вступних іспитах не вистачило одного балу для вступу на бюджет (якимось дивом мені поставили "добре" з англійської, якою я говорила навіть уві сні), а контракт був для моєї родини непідйомним. Та я не здавалась і вирішила спробувати ще раз, тому пішла на річний курс підготовчого відділення Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Виявилось, що серед усіх предметів, мене найбільше зацікавила філософія (курс "Людина і світ"). Я вирішила, що широка гуманітарна освіта, яку дає філософський, – це те, що дозволить мені краще зрозуміти, як влаштований світ, і далі займатись тією сродною працею (за Сковородою), до якої в мене лежатиме душа.

Мій шлях до дипломатії йшов через культуру. Після теоретичного розуміння суті культури з усіма сімомастами визначень та тонкощів естетичного сприйняття мистецтва, я багато років присвятила практичній роботі в культурі та комунікаціях як менеджерка та кураторка. Я працювала над фестивалем світової музики "Країна мрій" (2002–2005), прес-секретаркою гурту "Вопілі Відоплясова" та Олега Скрипки, організувала конкурси для молодих митців та освітні програми у фонді "Ейдос" та Фондації ЦСМ, відкривала виставку відомого американського митця китайського походження Цая Гоцяна в донецькій платформі культурних ініціатив "Ізоляція", курувала освітньою програмою та вибудовувала систему медіації в Мистецькому Арсеналі під час проведення Першої київської бієнале ARSENALE, захопилася історією авангардиста Казимира Малевича і уже багато років веду архівні дослідження та промотую український аспект його біографії та творчості. Щоразу в кожному з моїх проєктів був міжнародний компонент – запрошення іноземних митців в Україну, промоція української культури за кордоном чи співпраця та спільне творення нового. Але в епіцентрі завжди була українська культура. Мені хотілось, щоб моя робота впливала на спроможність, розвиток та видимість України, адже за цим я бачила відновлення справедливості після століть пригнічення та знищення нашої культури з боку росії. Головний сенс і місія полягали для мене в тому, щоб дати українській культурі силу і простір для вільного розвитку.

Міжнародні культурні інститути активно функціонували в Україні, коли я почала працювати в культурі. Швейцарська ProHelvetia, Британська Рада, Гете-Інститут, Французький інститут, Польський інститут та інші були важливими партнерами та підтримували реалізацію багатьох моїх проєктів. Навіть моя пристрасть до Казимира Малевича завдячує ініціативі директора Польського інституту Єжи Онуха, який заснував премію імені Казимира Малевича, що підкреслює польсько-українські зв'язки митця і покликана зміцнювати співпрацю між митцями наших країн сьогодні. Україна довго не мала власного культурного інституту, і ця прогалина час від часу ставала предметом обговорення культурної спільноти. Хоча цих інституційних прогалин в українській культурі так багато, що дискусія про брак інституту культурної дипломатії змінювався дискусією про брак стратегії розвитку культури, відсутністю інститутів театру, музики та багатьох інших важливих для екосистеми елементів. Але "не на часі" стало синонімом

культури на початку 2000-х і цей статус-кво тривав, поки економіка та політика страждали від олігархізації країни.

Хвиля реформ після Революції Гідності, які мали перезапустити систему державних інститутів, нарешті торкнулася і культурної сфери: цінності українського суспільства вийшли за межі виживання та задоволення базових потреб у сферу сенсів та смислів. Ми усвідомили, що майбутнє України полягає не лише в енергетиці та сільському господарстві, а у силі власного голосу, який відрізняє нас від інших, і не лише від росії. Виразити суб'єктність держави через культуру здається нам сьогодні цілком очевидним та логічним шляхом, але у 2015-му поява людей культури в орбіті МЗС України була революційним проривом. Ольга Жук очолила офіс, що відповідав за культурну дипломатію. Я досі захоплююсь сміливістю та амбітністю колежанки, яка самотужки намагалась перезапустити і актуалізувати присутність України на ключових майданчиках світу та переналаштувати дипломатів на нові підходи. Ми разом працювали над оновленням стенду України на Франкфуртському книжковому ярмарку, який у 2016 році був присвятою Казимиру Малевичу (з чудовим дизайном та архітектурою Олександра Манукянса) та презентацією англійського перекладу моєї книги "Казимир Малевич. Київський період 1928-1930", яка запропонувала такий період виділити і вперше представила світу новознайдений архів роботи Малевича в Київському художньому інституті.

Активні зміни у міжнародній презентації української культури активізували розмови про необхідність власного інституту культури. На початку 2018 року МЗС оголосили конкурс на посаду генерального директора новоствореного Українського інституту. Мене закликали податися колеги та митці, друзі та рідні, хоча мене не потрібно було зайвий раз переконувати: це робота моєї мрії. Я подала конкурсну заявку, але коли дізналась, що в конкурсі кілька десятків людей, більшість з яких або мали дипломатичний досвід, або керували великими командами та працювали у великих медіа чи корпораціях, не очікувала навіть другого туру. Але на свій подив отримала запрошення на співбесіду та уже в холі Києво-Могилянської бізнес-школи зустріла Володимира Шейка, який також прийшов на співбесіду. Ми були знайомі і слідкували за діяльністю одне одного, хоча ніколи не працювали разом над спільними проектами. Жартома обмінялись "обіцянками", що в разі перемоги одного з нас, інший має запросити працювати разом. Журі віддало перше

місце в конкурсі Володі, а я посіла друге місце. За кілька тижнів Володя подзвонив і запросив працювати в Українському інституті. Я без вагань погодилась, і уже сім з половиною років ми працюємо як одна команда: Володимир Шейко генеральним директором, я – креативною директоркою Українського інституту.

Я пам'ятаю одне з перших професійних навчань для команди Українського інституту, що його проводив Євген Глібовицький, яке він розпочав з питання: "Яке найперше правило дипломата?" Ніхто з нас не мав дипломатичного досвіду і лише кілька мали профільну освіту, тому ми намагались вгадати: відстоювати інтереси держави понад усе, берегти мир, бути гідним представником своєї культури. На початку роботи в середовищі дипломатів ми ідеалізували та романтизували міжнародні відносини. Принаймні я уявляла собі, що культурна дипломатія – це багато розмов про різноманіття культур і красу та багатство світової спадщини. Яким було наше здивування, коли правильною відповіддю на питання лектора виявилось: "Скористатись вбиральною тоді, коли можна, а не тоді коли треба". Адже дипломатія – це служба в цивільному, коли ти не належиш собі та своїм бажанням. За роки роботи я зрозуміла, що в культурній дипломатії не трапляється випадкових знайомств, не буває неважливих розмов, усі деталі мають значення. І зазвичай не буває права на помилку чи другого шансу.

У дипломатії, в тому числі в міжкультурній діяльності, важливий поточний момент: ти можеш щось зробити лише тут і зараз, коли відкривається вікно (або іноді лише кватирка) можливостей, в яке треба потрапити (іноді викинутись або хоча б встромити палець). Перші роки роботи інституту були боротьбою за право бути почутими. Нам потрібно було безкінечно переконувати партнерів, що українська культура цікава, і варто з нами співпрацювати. В умовах великої конкуренції за ресурси, місце перед мікрофоном та увагу аудиторії потрібно було знайти унікальну цінність, яку лише ми можемо запропонувати. Переважно наші іноземні партнери (навіть з країн-сусідок, які ділять з нами кордон) не знали нічого про нашу культуру та мистецьку сцену або мали дуже стереотипне уявлення (часто з негативними конотаціями) про Україну. В перші два роки Український інститут провів дослідження сприйняття України та української культури за кордоном. Ми опитали експертів з низки країн Європи, США, Туреччини та Японії і з'ясували, що населення сусідньої з нами Угорщини має приблизно таке

ж обмежене розуміння про українську культуру як і далекої Японії. Ці невтішні висновки справили витверезний ефект на молодшу команду інституту. Але разом з тим наявні аналітичні дані стали підґрунтям для поінформованих рішень та аргументованої стратегії дій. Ми з кожним днем та новим проектом розуміли, що не достатньо пишатися українським мистецтвом вдома, а треба багато працювати над тим, щоб наші митці та мистецькі команди були спроможними та конкурентними на міжнародній сцені. А шлях до завоювання сердець іноземців – тривалий та вимагає багато зусиль. Дослідження свідчать, що для того, аби людина змінила свої дії (наприклад, проголосувала на референдумі за приєднання України до ЄС), вона повинна бути поінформована, отримати ґрунтовне знання та розуміння (що таке Україна, хто такі українці і чого від них очікувати), а також мати регулярний позитивний досвід взаємодії (хоча б раз на кілька місяців мати досвід сприйняття української культури з позитивним враженням) і тоді за час від семи до десяти років (років!) ця людина ймовірно змінить своє ставлення (з нейтрального чи негативного на позитивне) і діятиме як адвокат України. Ми швидко зрозуміли нашу далеку мету і чого ми можемо досягти з існуючими ресурсами в коротшій перспективі. Це знання дозволило нам рухатись в зрозумілому напрямку і досягати чітких вимірюваних цілей. І це також охолодило наше бажання швидких результатів (після одного концерту чи прочитаної книги людина не може повністю змінити свою картину світу чи уявлення) і підготувало нас до гри в довгу. Це усе ми зафіксували в стратегії Українського інституту, яку можна прочитати на нашій сторінці в інтернеті.

Працюючи над стратегією Українського інституту, ми будували команду та налагоджували процеси, боролись за зміни в нормативній базі та бюджети, адвокатували за підтримку міжнародних партнерів та працювали зі стейкхолдерами всередині країни, будували бренд інституту та займались підготовкою кадрів, яких не міг нам підготувати жоден український ВНЗ. Влітку 2018 року нас було в команді менше 10 осіб, на початку 2019-го ледве 30. В перший рік повноцінної роботи інституту ми вже реалізували масштабну презентацію України в Австрії, що стала найбільшою двосторонньою програмою співпраці за 30 років відновлення Незалежності. Близько 200 подій в обох країнах, з них Український інститут зробив близько сорока. І важко тепер це навіть уявити, але початок роботи в інституті припав на мою

вагітність та народження дитини. Перше відрядження було до Варшави на шостому місяці вагітності, пологи припали на зимові свята і з перших годин після народження моєї другої донечки, я продовжувала відправляти колегам та партнерам листи. За тиждень ми з нею здійснили першу поїздку – це був офіс Українського інституту, а її перша закордонна подорож припала на відкриття виставки українського мистецтва у Відні в рамках Року культури Україна-Австрія. Вдома з бабусяю, татом чи нянею лишалась старша донька, якій у 2018 році було лише три роки. Мені не лише пощастило, що в цінностях Українського інституту є недискримінація, але також початок діяльності УІ співпав із активною роботою МЗС України над питанням гендерної рівності: перший гендерний аудит, сприяння рівності в доступі до можливостей для жінок та появи лідерок серед керівництва міністерства. В таких сприятливих обставинах та за безумовної підтримки рідних я могла поєднувати роботу із закордонними відрядженнями та ненормованим графіком та материнство. Мої діти вивчали географію, коли я розповідала про свої відрядження і показувала на мапі куди я їхатиму і звідки привезла їм книжки іноземними мовами.



З шестимісячною дитиною під час монтажу виставки "Між вогнем і вогнем" (кураторка Аліса Ложкіна) в рамках Року культури Україна-Австрія. Відень, травень 2019 р.



З дітьми влітку 2023 р. Фото до онлайн-флешмоба на підтримку Олени Зеленської

Після перших півтора роки роботи нам здавалось, що найважчий період ми подолали: ми знали яким шляхом і до якої мети ми як інституція рухаємось, ми зібрали потужну команду фахівців, розібрались в бюрократичних тонкощах оперування бюджетними коштами та опанували навички кроскультурної комунікації, налагоджуючи письмове спілкування із "синіми" культурами та тривалі чаювання із "червоними".<sup>1</sup> Ми відчули силу від перших успіхів і не боялись найсміливіших мрій. І раптом світ завмер від епідемії ковіду. В якісь лічені тижні усі наші масштабні плани на масові концерти, великі виставки та презентації стали лише млявими онлайн-версіями розкішних задумів. За кілька тижнів довелося осмислити нову реальність, запланувати нові формати та підходи і перевести усе у віртуальний режим. Безкінечні зуми, трансляції, публікації та онлайн-платформи. Люди стали квадратиками на екранах, а мистецький досвід звівся до прослуховування аудіо та перегляду відео, і до книжок.



Команда Українського інституту під час Міжнародного форуму культурної дипломатії. Київ, 10 листопада 2020 р.



Промова під час відкриття Сезону Велика Британія/Україна. Шеффілд, червень 2022 р.

Тим не менше ми осмислювали українську спадщину в форматі онлайн-ігор, видали з партнерами книгу про гастрономічну дипломатію "Україна. Їжа та історія", яка досі перевидається шістьма різними мовами (англійська, німецька, французька, корейська, японська та українська), проводили воркшопи для зростання професійної спроможності дієвців культури і запускали міжнародні кампанії про українську культуру. Пандемія навчила нас, що завжди можна знайти формат роботи, якщо маєш чітку мету та професійну команду.

Щойно ми пережили обмеження світової пандемії та її наслідки і готувались оголосити другий масштабний формат двосторонньої

<sup>1</sup> Сині культури вважаються більш раціональними, червоні – емоційними.

співпраці – Сезон Україна/Велика Британія, як до України брутально вдерлась росія. Як і для мільйонів українців, для мене і усієї команди Українського інституту ранок 24 лютого 2022 року перетворився на жах, що розділив наші життя на до та після. Хоча ми як команда мали розроблені інструкції на випадок загострення ситуації і діяли за домовленими алгоритмами, насправді ніхто з нас до перших вибухів у Києві не вірив, що така жорстока та брутальна агресія можлива у XXI ст. Пам'ятаю, як ввечері 23 лютого довго не могла заснути, натрапила в мережі на фрагмент виступу російського диктатора і мене охопила тривога. Я прокинулася від першого вибуху, неочікувано ясно та чітко зрозуміла що означає цей звук і почала писати повідомлення рідним, друзям та колегам. Ми активували чат в сигналі, який був за домовленістю нашим каналом комунікації на екстрений випадок, і вже з 6-ї ранку почали працювати разом із командою МЗС України над наповненням англomовного сайту [www.war.ukraine.ua](http://www.war.ukraine.ua). Ми розділились на зміни: кожен чотири години чергували по дві особи, одна збирала останні новини з довірених джерел, а друга оперативно перекладала англійською мовою і надсилала для публікації на сайт. Ми працювали 24/7 перші тижні. Команда була розкидана по всій Україні, хтось за кордоном. Ми провели першу нараду команди Українського інституту вже 2 березня. Вперше побачили на екранах обличчя усіх: це були інші люди, які мали заново вчитись вірити в майбутнє і планувати, але всі з ще більшою відданістю хотіли робити свою роботу, адже усвідомлювали наскільки важливим був кожен український голос, почутий у світі.

Якщо до 24 лютого 2022 року нам доводилось переконувати іноземних партнерів, що варто працювати з Україною і українська культура може бути цікавою, то після початку вторгнення нас накрила лавина запитів. Завдяки напрацюванням попередніх років сотні іноземців знали про Український інститут і звертались саме до нас. Ми отримували листи, дзвінки та повідомлення з усього світу цілодобово: нас просили про коментарі для медіа, включення в прямі ефіри, контакти колег, інформацію про стан руйнування культурної спадщини і поради у програмуванні сотні подій на підтримку України, які відбувались в перші місяці війни у світі. Ми складали програми, збирали вірші та прозу в перекладі усіма мовами світу, просили митців та мисткинь записувати відео, давати коментарі, надсилали фотографії, збирали свідчення про руйнування та контактували українських колег з іноземними партнера-

ми. Здається, за кілька місяців 2022 року ми зробили стільки, скільки в мирний час люди роблять роками. Ми не думали про себе, про відпочинок чи будь-що інше. Наш шок, стрес, злість і гнів, почуття провини перед тими, хто був на лінії фронту, конвертувались у неймовірну ефективність та працьовитість. Ми працювали вночі, вмикались в ефіри о 4-й



Виступ Оксани Забужко в Шотландському парламенті під час Міжнародного культурного самміту, де Український інститут організував українську програму за участю делегації українських діячів культури. Единбург, серпень 2022 р.



Під час проведення публічної програми Українського павільйону Венеційської бієнале, квітень-листопад 2022 р.

ранку, проводили наради о 6-й, аби зробити все можливе і неможливе заради перемоги. Нас нарешті хотіли почути. Наш голос важив. Усі очі світу були повернуті в бік України, і ми не могли мовчати ані секунди. Ми говорили про наш біль сьогодні, про наші втрати минулого, про несправедливість, про глухоту світу, про важливість допомоги, про те, що українці стоять за свободу та демократію в усьому світі, про нашу культуру, про можливості та інновації, які ми даємо світу, про уроки, які ми засвоїли. Український інститут мав необхідні інструменти та ресурси, аби сказати світу те, що світ мав почути: ми розуміли до кого і про що говорити, мали матеріали, контакти, тексти та проекти, які пояснювали світу Україну чітко та ясно, ми могли протиставляти російській пропаганді правду. Сотні партнерів та медіа знали нас, і тому скеровували свої запити до нас, а ми опрацьовували і скеровували далі. Якби Україна запізнилась зі створенням Українського інституту лише на кілька років, усі ці тисячі можливостей були б втрачені, тисячі українських голосів залишилися б непочутими.

За кілька місяців від початку вторгнення і безперервної роботи ми почали падати від втоми. Ми переживали втрати і шок від геноцидальної ві-

йни росіян проти нас, яку ми спостерігали буквально в прямому ефірі. Як таке взагалі можливо? Невже світ не може зупинити це? Що ми можемо зробити для перемоги та справедливості? На ці питання не було готових відповідей, а було лише ще більше горя, болю та втоми. Мої колеги та колежанки переживали різні досвіди, які не завжди можна було проговори-



Команда Українського інституту під час Міжнародного форуму культурної дипломатії. Київ, жовтень 2024 р.

ти в робочому колі. Як керівниця я відповідальна за своїх людей, тому почала шукати способи, як допомогти команді опанувати свій стан в умовах неконтрольованої реальності, я шукала, як підтримати і дати сили людям продовжувати жити та працювати в надзвичайних умовах. Завдяки консультаціям з партнерами, що працюють з культурою в командах (зокрема, дякую Оксані Семенюк та Марині Стародубській), мені вдалось знайти формати та підходи до роботи, які допомогли підтримати наших людей, стати одне для одного опорою в світі, що розвалювався на наших очах. І вже наступного 2023 року однією зі свідомих цілей роботи інституту було відновлення ресурсу та стану команди після виснажливого 2022-го року. Ми розуміли, що люди – наша головна цінність, тому зберегти кожну і кожного в команді стало метою організації.

Наприкінці 2021 року Український інститут в партнерстві з американським фондом RazomForUkraine оголосили про концерт на честь сторіччя першого виконання "Щедрика" Леонтовича в знаменитому Карнегі Голл в Нью-Йорку. Ми оплатили оренду зали, запланували програму, забронювали артистів. Ми мали розділити фінансову та ор-

ганізаційну відповідальність за дуже складний та коштовний захід з нашими американськими партнерами. Після вторгнення росії в Україну кілька перших місяців ми були заклопотані переміщенням команди, переплануванням діяльності, відповідями на сотні запитів щодня та пошук фінансування, адже усі проектні кошти були спрямовані на потреби оборони країни. Коли шок від бруталності та жорстокості росіян в Маріуполі, Бучі та інших українських містах відступив, ми з партнерами мали вирішити долю проекту. Ніхто не міг зрозуміти в березні 2022 р., як ми можемо просто продовжувати організовувати музичний концерт, тому що все перевернулось з ніг на голову і втратило сенс. Проте ми вирішили: якщо наші попередники змогли продовжити свою справу, щоб український голос звучав у світі після падіння УНР, і завдяки їхній відданості та служінню ця пісня прозвучала у 1922 році в Нью-Йорку, а звідти розійшлася світом як різдвяний гімн Carol of the Bells, ми маємо також виконати свою місію, і нехай українська музика звучить у світі 2022-го попри російську геноцидальну війну.

Якщо змогли вони, зможемо і ми. Під цим гаслом ми переглянули програму і додали до неї елементи, які представляли українську культуру та суспільство станом на грудень 2022 року: звернення Президента України Володимира Зеленського та першої леді України Олени Зеленської, новий твір на слова Сергія Жадана, які були першими поетичними рядками поета від початку вторгнення та описували Харків перших місяців великої війни. На концерт приїхав дитячий хор "Щедрик". Репетиції наші 50 дітей проводили в київських укриттях без світла та опалення через постійні російські обстріли. В Нью-Йорку діти провели передріздвяний тиждень і влаштували спонтанні концерти на Центральному залізничному вокзалі міста та перед ялинкою біля Центру Рокфелера. Про них розповідали усі телеканали та головні газети країни. На самому концерті, квитки на який розкупили ще за тиждень, була унікальна аудиторія: від Гудзя до Гудзяка, Тімоті Снайдер та Марсі Шор, Катерина Ющенко, Марта Кузьма, представники ключових американських інституцій, дипломати, але найголовніші – українські ветерани, які перебували на реабілітації і розділили з усіма цей історичний вечір. Концерт закінчився виконанням "Щедрика" на біс та українським гімном, який співали усі три тисячі людей у залі. Відчуття, що це була історична мить, зафіксував кількома днями пізніше Тімоті Снайдер у своїй заключній лекції курсу Creating Modern Ukraine в Університеті

Йеля, коли розповідаючи про дивовижну спроможність українців не лише давати відсіч злу, але й щедро ділитись зі світом своїм талантом, згадав наш концерт.

За сім з половиною років ми збудували інституцію з нуля, пережили світову пандемію, повномасштабне вторгнення, написали дві стратегії



Дитячий хор "Щедрик" разом з ведучими Вірою Фармігою та Мартіном Скорсезе після виступу на концерті "Carol of the Bells. 100" в Карнегі Голл. Нью-Йорк, 4 грудня 2022 р.



Афіша концерту "Carol of the Bells. 100" в Карнегі Голл. Нью-Йорк, 4 грудня 2022 р.

та виростили команду з 11 до 80 людей, відкрили три закордонних представництва (у Німеччині, Франції та Нідерландах) та реалізуємо третій великий сезон української культури за кордоном – цього разу у Франції. Зараз я сміливо можу сказати, що ми змогли. Нас не зупинило ані скороченнями бюджетів, ані закриття світу під час ковідних років, ані брутална російська агресія. Наша місія витримала випробування часом, світовою пандемією та повномасштабним вторгненням. Ми мали різну кількість ресурсів і часто відчували брак коштів, людей, політичної ваги культурної дипломатії та усвідомлення різними стейкхолдерами важливості нашої роботи, але завжди вірили в свою справу і в силу культури створювати простір довіри та порозуміння.



Як модератор дискусії під час Міжнародного форуму культурної дипломатії. Київ, жовтень 2024 р.

В цьому тексті я часто пишу "ми" та "команда", коли розповідаю про свою діяльність та шлях в культурній дипломатії. Це свідомий крок, адже в ролі заступниці генерального директора, креативної директорки, я завжди працюю разом з командою, з колегами та колежанками з дирекції інституту, з нашими стейкхолдерами з державного та недержавного секторів.



З командою Українського інституту під час стратегічної сесії.  
Київ, червень 2024 р.



Кураторська екскурсія виставкою "Ломикамінь. Жіночий спротив в Криму" для Президента України Володимира Зеленського та високих гостей під час Саміту Кримської платформи.  
Київ, вересень 2024 р.

Усі питання ми обговорюємо спільно та ухвалюємо рішення разом, думка та експертиза кожної та кожного важлива, і фінальний результат складається з внеску усіх, як мозаїка. Голос культури звучить часто окремими голосами митців та мисткинь, лідерів і лідерок, інтелектуалів та інтелектуалок, але держава може бути спроможною лише тоді, коли міцні та сильні її інституції. Інституції ж будуються командами, де мають бути враховані сотні факторів і де консенсус та компроміс ефективніші аніж доведення власної правоти.

Зараз, коли ми впевнено можемо сказати, що Україна має спроможну інституцію в сфері культурної дипломатії, важливої та значущої для майбутнього держави, я відчуваю радість та гордість за пророблену роботу. Навіть якщо ми запізнились на десятиліття зі створенням профільної інституції

і час становлення припав на найбільш несприятливі умови, ми змогли побудувати інституцію та команду, налагодити співпрацю та закласти початок мережі представництв, побудувати довіру та підтримку з боку стейкхолдерів та партнерів і відкрити багато вікон та дверей можливостей для України та української культури у світі, щоб наш голос звучав і був почутим заради перемоги і сталого миру.



## ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ДІАСПОРИ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Олена Коцева



Наталія Павленко



Ірина Подиряко-Бурдель



Ористлава Сидорчук



Ярослава Хортяні



## Олена Коцева

*Українка, уродженка Києва, випусниця Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, кандидатка філологічних наук. У кінці 1970-х переїхала на постійне проживання до Болгарії, з 2011 р. має болгарське громадянство. Журналістка, перекладачка. Працювала кореспондентом Українського національного радіо, радіо ВВС-Лондон та позаштатним перекладачем в Посольстві України в Болгарії (1994–2004). Співзасновниця та Голова фонду "Мати Україна" у м. Софія та*

*засновниця і Голова Співки українських організацій (СУОБ) "Мати Україна". Нагороджена Орденом "За заслуги" 3 ст., медалями "За сприяння Збройним силам України", "За службу державі", нагородою Гельсінського комітету Болгарії "Людина року 2022".*

Голос України в Болгарії – публічна дипломатія та адвокація. З любов'ю до України в серці

### Українка в Болгарії

Мій шлях до Болгарії починався так само, як і у багатьох українців "шлюбної еміграції" – з кохання! Свого майбутнього чоловіка, болгарського студента фізичного факультету Софійського університету, я зустріла в Києві, коли він з групою колег їхав на Кавказ з пересадкою в Києві. Він мав передати мені подарунок від дівчат, з якими я листувалась ще зі школи (була така мода в СРСР листуватись з учнями країн "соціалістичного табору"). Листа він забув у потязі, але все-таки вирішив зустрітись зі мною, бо часу мав цілий день. Отак і познайомились. А коли повертався з Кавказу, після сходження на Ельбрус, ми знову зустрілися в Києві, і я отримала пропозицію стати його дружиною.

Соціалістична Болгарія була для мене і цікавою, і привабливою, і дивною. Хоча в порівнянні з Києвом Софія в моїх очах програвала. Треба було вливатись в нове життя і нове середовище, інтегруватись.

Болгарську мову я вчила, як то кажуть "на ходу": мене вчили всі довкола і поправляли мої помилки теж усі довкола. Дуже складно було знайти роботу іноземній громадянці, а ще складніше чи майже неможливо – за фахом журналіста. Починати довелося вихователкою у дитячому садочку, який став для мене "університетом" болгарської мови. Потім викладала на курсах російську мову на різних підприємствах в робочий час. Це такий рудимент СРСР в Болгарії – курси при Комітеті болгаро-радянської дружби, які тоді мали відвідувати всі болгари. Звісно, про українську мову і її викладання тоді не йшлося, я була громадянкою СРСР у Болгарії. Дуже хотіла працювати журналістом, обійшла усі редакції, які могла знайти в Софії, і зустрілась з усіма їх головними редакторами. І мене взяли в редакції декількох центральних болгарських газет позаштатним кореспондентом.

Розпад комуністичної системи був складним і тривалим, в Болгарії в 1989 р. упав режим Тодора Живкова після масштабних протестів. Оголошення Україною незалежності було теж дуже радісною і обнадійливою новиною. Коли в 1993 р. у Софії відкрилось нарешті посольство України, я відвідала його, і в мій радянський паспорт поставили печатку, що я громадянка України! Моїй гордості не було меж. На той час бланків українських паспортів ще не було, але колишнє радянське, а тоді вже російське посольство вже почало роздавати російські паспорти усім охочим. І якщо українське посольство спочатку тулилось в декількох кімнатках російського торговельного представництва в самому центрі Софії, то посольство Росії вже привласнило собі усі будівлі і територію колишнього посольства СРСР і не лише його.

Сталої роботи в мене не було, бо й Болгарія проходила свій етап "перебудови" і переходу на інші "рейки". Двоє дітей вчилися у молодших класах, і коли мені зателефонували з українського посольства і запропонували роботу перекладача-друкарки (бо посади перекладача в штаті не було), я погодилась попри свою освіту журналіста та ступінь кандидата філологічних наук. На той час у посольстві лише троє працівників володіли болгарською мовою, а цього було абсолютно недостатньо, якщо взяти до уваги факт, що треба було формувати з нуля документальну базу українсько-болгарських відносин. Тож роботи в мене було через край і перекладала я постійно і усе підряд: від статей у ЗМІ для огляду преси, проектів угод між Україною і Болгарією до меню обіду чи вечері офіційної делегації з України.

Нова українська дипломатія тоді робила свої перші самостійні кроки, тож не дивно, що людей з дипломатичним досвідом в посольстві не було. Були або колишні партійні функціонери, або з досвідом роботи в державних підприємствах. На посаді першого секретаря був журналіст за освітою, але з прекрасною болгарською мовою та глибокими знаннями українсько-болгарських культурних і літературних відносин – Віталій Москаленко. Він був опонентом моєї дисертації. Працювати разом з людиною, яку вже добре знала було справжнім щастям, бо мені стільки нового треба було навчитись робити і пройти! Пан Віталій також тільки починав тоді свою дипломатичну кар'єру, але повернувся до Софії пізніше як Посол України. У штаті посольства було ще кілька працівників Міністерства економіки (торговельна місія) і військовий аташе. Усіх разом було складно назвати командою, але посольство виконувало свої функції, постійно відбувалися офіційні візити з України та в Україну.

У 2000 році ми з групою однодумців вирішили зареєструвати українське товариство в Софії – фундацію "Мати Україна", я вже мала певний організаційний досвід, який і досі мені допомагає в громадській роботі. Спонукала нас до того зустріч з Іваном Дешевим, напівукраїнцем, у якого мама була україною, а батько болгариним. Він тримав ресторан недалеко від посольства і якось запросив декількох працівників посольства до себе в ресторан пообідати. Під час обіду поділився наміром зареєструвати українське товариство, щоб побільше українців ходили до цього ресторану і підняли його прибутки. Такий підхід мене обурило. Він не переймався іміджем України чи українськими питаннями, а лише дбав про власні інтереси. Він зареєстрував свою фірму "Валентина" і певний час, на жаль, називав себе головою української діаспори Болгарії. Його абсолютне нерозуміння цілей діяльності української діаспори, як і випадки торговельного шахрайства, про яке опосередковано дізнавалися, спонукало до створення справжньої української організації і гуртування української діаспори.

Створюючи свою першу організацію – фундацію "Мати Україна" – ми вже знали про те, що в 1930-х у Болгарії були українці, які мали свої організації, приміщення, бібліотеку, друковані видання. Серед нас був журналіст Василь Жуківський, який досліджував це питання і написав про це у своїй газеті "Україна плюс". Вивчаючи "українські архіви" Болгарської академії наук під час підготовки дисертації, я зацікавилася інформацією про українські організації в Болгарії міжвоєнного часу. Було розуміння,

що як і українські емігранти того часу, маємо створювати українську організацію з ідеальною метою і на користь суспільства. Більше того, для Статуту фундації, ми запозичили багато положень зі статутів саме тих українських організацій, які існували в Болгарії в 1930-х.

Україномовних українців в нашій громаді було аж троє: я, журналіст Василь Жуківський та Ярина Мішовська зі Львова. Зустрічалися ми в приватному будинку киянки Ірини Сардаревої, вже відомої тоді майстрині капелюшків, у центрі Софії. Вона стала головою фундації, зареєстрованою за її власною адресою, а я – її виконавчим директором. Зібрання у пані Ірини були схожими на СРСР, який щойно розпався, – крім українців, до нас приходили болгарини, які навчалися в Україні (пізніше вони створили навіть своє товариство), члени родин українців, євреї і навіть росіяни, які колись проживали в Україні. Тоді в центрі нашої діяльності були історія і культура України, народні свята та звичаї, а які ж свята проходять без українських страв та пісень!? В статуті фундації ми чітко зафіксували, що будемо "працювати на збереження нашої української свідомості та ідентичності". Отже, перші заходи відповідали положенням статуту організації, але саме така діяльність в середовищі "старих" діаспор називалась "шароварним українством". Це я зрозуміла, коли вже на наступний рік нашу організацію запросили в якості гостей до Будапешту взяти участь в річних зборах Європейського конгресу українців та у святкуванні 10-річчя угорської організації. Я поїхала туди з Ларисою Новіковою та Світлою Черв'як і тоді навіть не уявляла, що ця поїздка повністю змінить моє розуміння і бачення громадської діяльності.

Зустрічі представників українських громад з різних країн Європи (а потім і світу) – це завжди багатий і цікавий досвід, різноманіття ініціатив, нові знання і цікаві люди. Вони заряджають і надихають. Слухаючи доповіді, я зрозуміла, що треба повністю міняти підхід і нашу роботу для того, щоб бути корисними Україні. Коли мені дали слово для представлення нашої організації, я в кінці своєї короткої промови заявила, що від імені організації прошу прийняти нас до Європейського Конгресу Українців! І... нас прийняли! Але за умови, що якомога швидше ми подамо всі необхідні документи з перекладом на українську мову. Так ми стали повноправними членами ЄКУ, хоча й мали за своїми плечима зовсім маленький досвід роботи, але ми вже були першою неурядовою організацією українців з ідеальною метою в Болгарії.

Після цієї поїздки робота фундації стрімко розвивалась. На щорічні наради ЄКУ я їздила сама, оскільки фінансування у нас не було і видатки за такі "екскурзії" треба було завжди "списувати" з власної кишені. Але я ніколи не шкодувала, тому що завжди отримувала неймовірний заряд і поверталась з купою ідей, які ми потім втілювали. Саме дякуючи ЄКУ прийшло усвідомлення, що в Болгарії потрібна більша організація, яка б єднала не лише українців столиці. Для того, щоб створити цю "парасолькову" об'єднувальну організацію, знадобилося цілих 13 років!

Ми проводили загально-болгарські заходи за участі представників українства країн Європи (міжнародний караван українських журналістів "Разом у Європі" у травні 2002 р.), до нас декілька разів приїжджали з візитами голова СКУ Аскольд Лозинський, а потім Євген Чолій; ми зустрічались з представниками влади та керівництвом міста; провели дві міжнародні зустрічі молоді закордонних українців за фінансування ЄС ще до вступу Болгарії до ЄС; працювали за конкретними програмами, які фінансувались Національною програмою України "Закордонне українство".

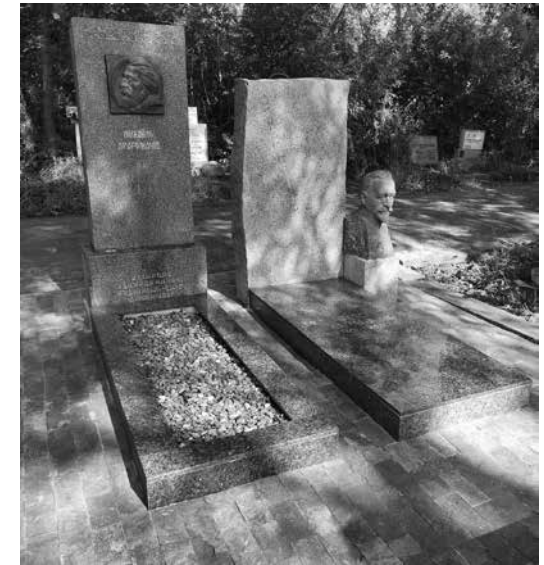
Одним з наших масштабних проектів за українською програмою було встановлення пам'ятника Тарасу Шевченку в столиці. Ініціювали його ми ще в 2006 р., але усі технічні роботи та упорядкування паркової зони біля пам'ятника були завершені в 2009 р. Благодійні кошти збирались по всій Болгарії та в Україні: до Софії долучились українці Варни, бізнесмени з України – кіровоградська науково-виробнича компанія "Радій" та її керівництво в особі Є. Бахмача та Є. Юревича та МЗС України виділило за програмою "Закордонне українство" 30 тис. доларів США. Завдяки сприянню з боку Посольства України Софійська мерія надала дозвіл на встановлення бронзової скульптури Кобзареві на площі Відродження в адміністративному центрі столиці. Автор Кобзаря – відомий український скульптор Ігор Гречаник. Відкриття відбулось лише у червні 2016 р. під час офіційного візиту Президента України П. Порошенка до Республіки Болгарія<sup>1</sup>. Площа Відродження із запусілого місця з красивими віковими деревами перетворилось на місце зустрічей та різних заходів для українців, а для болгар – в улюблене місце для відпочинку від столичної метушні.

1 Петро Порошенко откри паметник на Тарас Шевченко в София. URL: <https://dnes.dir.bg/obshtestvo/pametnik-taras-shevchenko-23152688>

Дякуючи сприянню Посольства України ми заснували недільну українську школу; проводили "Шевченківські дні"; відзначали дні народження Лесі Українки; відвідували місця, де перебувала поетеса, коли жила протягом року у свого дядька і духовного і вчителя Михайла Драгоманова і який декілька років викладав в Софійському університеті; народилися "Драгоманівські студії"<sup>2</sup> – наукова конференція, присвячена Михайлу Драгоманову та його життю в Болгарії, яку ініціювала Антоніна Якімова і які вона проводила щороку протягом 10 років аж поки ми не передали цю ініціативу в руки Софійського університету ім. Св. Климента Охридського (зараз конференція проводиться кожні два роки, а пані Антоніна є її почесною співголовою); на постійній основі почали опікуватись могилами видатних українців, похованих в Софії (М. Драгоманова, М. Паращука, Лідії Драгоманової-Шишманової та ін.); за кошти організації допомагали самотнім літнім українцям та українським студентам з тою різницею, що ми це робили за власні кошти, а не за кошти багатих меценатів яких у нас не було.

На жаль, у нас ніколи не було ані власного приміщення, ані фінансування з боку болгарської держави. Проте наша організація у співпраці з Посольством робила багато культурних заходів, а після заснування

2 В. Жуківський, Українська громада в Болгарії. Матеріали першої, другої та третьої наукових конференцій "Драгоманівські студії", Софія, 2008, с. 21.



Повністю відреставровані могили М. Драгоманова та М. Паращука в м. Софія, 2024 р.



Відкриття виставки "Кам'яні вишивки з Нової Каховки на текстилі" (зліва направо: Міністр культури Кривош Кристев, Посол України в РБ Олеся Ілащук, автор Тетяна Болгарова, голова СУОБ "Мати Україна" Олена Коцева)

Спілки українських організацій "Мати Україна" у 2013 р. їх стало ще більше, особливо після початку повномасштабної війни.

СУОБ "Мати Україна" до якої входить і софійська одноіменна фундація, самостійно або у співпраці з Посольством організовує в гуманітарному центрі товариства різні виставки, хоча саме приміщення має зовсім інше функціональне призначення, а і надане воно мерією Софії лише "до закінчення війни". Після вступу в ЄКУ "Повномасштабна війна" та "Українські строї", виставка картин української 13-річної художниці-аутистки з Криму Алсу Пейчевої<sup>3</sup>, присвячені Дню Незалежності України, показали, що з боку болгар є інтерес до українців, України та її талантів. Тому ми продовжуємо працювати та будувати нові плани.

### **Культурно-освітні проєкти під час війни**

Мистецтво говорить своєю мовою і навіть під час такої жорстокої війни, яка триває, ми намагались використовувати усі інструменти, щоб привертати увагу суспільства до України. Проведення частини заходів уможливило фінансування за Національною програмою України "Закордонне українство", а для проведення інших ми збирали кошти. Важливо, що до співфінансування заходів долучалися не лише українці, а й болгар. Ми забезпечили участь українських видавництв зі стендом у 49-му Софійському міжнародному книжковому ярмарку<sup>4</sup>; надрукували дитячі книжечки українською мовою; видали болгарською мовою вибрані твори українського поета Василя Моруги з нагоди 75-ї річниці від дня його народження, презентували книгу в Софії та інших містах; видали та презентували в Бургасі дитячу книжечку, написану українською біженкою від війни; спільно з Посольством України провели фотовиставки, присвячені російсько-українській війні; обладнали подарованими нам комп'ютерами два комп'ютерні класи в одній із шкіл Софії, де навчалось понад 160 українських дітей; відродили могилу Лідії Шишманової-Драгоманової, знищеної комуністичною владою; повністю реконструювали могили видатних українських митців Михайла Драгоманова та Михайла Парашука на Центральному Софійському цвинтарі; взяли участь в ор-

<sup>3</sup> Изложба на млада украинска художничка Алсу Пейчева. URL: <https://kulturalni-novini.info/sections/2/news/41872-izlozhba-na-mladata-ukrainska-hudozhnichka-alsu-peycheva>

<sup>4</sup> Украинският щанд беше представен за първи път на Софийския международен панаир на книгата. URL <https://bulgaria.mfa.gov.ua/bg/news/76543-ukrajinskyj-stend-vpershe-predstavleno-na-sofijskomu-mizhnarodnomu-knizhkovomu-jarmarku>

ганізації та проведенні етнографічного кінофестивалю "ОКО" у 2024 р., ініційованого Тетяною Станевою; у співпраці з посольством організували та провели виставку робіт української біженки з Криму болгарсько-го походження Тетяни Болгарової. Ця виставка заслуговує, щоб про неї розповісти трохи більше. "Кам'яні вишивки з Нової Каховки на текстилі" Тетяни Болгарової<sup>5</sup> не лише показали знищену красу, але й художній та людський вимір техногенної катастрофи, спричиненої російськими агресорами, які підірвали ГЕС в Новій Каховці.

І виставка, і доля її авторки та її неповнолітнього сина – це людська історія російської війни проти України. Двічі біженка: спочатку з Криму в Херсонську область, де навіть придбала маленьку хатинку в Новій Каховці, мала свою майстерню і навчала дітей аутистів гончарному ремеслу, а коли війна підступилась і туди, виїхала з сином до Болгарії. Вже в Софії пережила підлив Каховської ГЕС. Все, що лишилось у них від рідного дому – два наплічника з речами та кішка в переносці. Вишивання панно допомогло їй вижити і не зламатись. Коли вона прийшла в наш центр за гуманітарною допомогою, відразу привернула до себе мою увагу, стільки відчаю і болю було в її очах, що було неможливо її не помітити і не заговорити. Так я дізналась, що вона вишиває цікавою технікою та ще й відтворює орнаменти з будинків Нової Каховки, більшість яких уже не існували, затоплені водою після підливу водосховища росіянами. Я запропонувала їй зробити виставку. Мою ідею підтримало Посольство України в Болгарії, а в результаті ми провели 5 виставок у різних містах Болгарії, потім у Хорватії, Парижі та Брюсселі.

Ми переконані, що співпраця громадської організації з посольством є дуже важливою, тому що вона не лише дозволяє зробити разом значно більше для України, але й зміцнити авторитет організації та підвищити її видимість у публічному просторі країни. Але така співпраця це і відповідальність громади та узгодження усіх кроків і деталей – адже посольство – це українська держава, це Україна.

З початком війни, хоч тоді вона і називалась АТО, ми почали допомагати армії, а усі наші акції і мітинги перетворились у справжню політичну боротьбу за Україну. Протягом 2014-2024 рр. ми включались в мітинги і протести, які організовували болгарські активісти і організації, були організаторами своїх заходів, проводили багато

<sup>5</sup> Каменни бродерии от Нова Каховка вірху текстил – изложба. URL <https://www.bta.bg/bg/galleries/238003>

заходів з ініціативи українців Європи (наприклад, "Stop Putin, Stop war"), або СКУ. Ми використовували будь-яку нагоду, щоб показати свій протест чи привернути увагу людей до війни в Україні. Наприклад, першу річницю Небесної сотні ми вшанували на багатолюдному мітингу на центральній площі Софії перед адміністрацією Президента Болгарії, а візит міністра закордонних справ РФ С. Лаврова в липні 2014 р. використали для проведення протестів із закликами припинити агресію проти України<sup>6</sup>. Причому наші пікети стояли не лише в центрі міста перед адміністрацією президента, а й перед болгарським парламентом та МЗС.

Протягом 2014-2024 рр. спілка провела в Софії багато мітингів. Кожен із них був присвячений військовій агресії Росії проти України; захисту людських прав політв'язнів-українців, яких Росія засуджувала за сфальсифікованими звинуваченнями (Олег Сенцов, Надія Савченко, Роман Сущенко та ін.); збиття малайзійського цивільного літака та ін. Інформація про ці мітинги відразу поширювалась в болгарських, українських та європейських ЗМІ завдяки болгарським журналістам, які підтримували Україну ще з Майдану (електронне видання "Фактор") та залученості українців-журналістів, які живуть в різних країнах Європи.

Найбільший резонанс мала наша акція, яка відбулась наприкінці 2018 року в переддень Різдва, коли російське посольство подарувало столиці Болгарії ялинку, прикрашену за усіма правилами радянською символікою – "червоними радянськими зірками" – і встановили її на центральній площі міста, біля храму Св. Неделі. Для болгар це місце є знаковим, бо саме тут у 1925 р. болгарські комуністи за підтримки і фінансування російських комуністів підірвали купол церкви під час служби, на яку зібралась еліта Софії та уряд. Під час вибуху загинуло понад 250 осіб, а ще 500 були важко поранені. Обурені "подарунком" РФ, який наче насміхався над жертвами минулого століття, болгар та українці зібрались біля "йолки" і перетворили її в майданчик підтримки полонених українських моряків, захоплених під час російського збройного нападу в Керченській протоці, серед яких був і українець болгарського походження Володимир Варимез. Гірлянди з жовто-блакитних корабликів з іменами полонених моряків за лічені хвилини

<sup>6</sup> BTV Новините: Лавров на посещение в София. URL <https://bvtvovinite.bg/videos/news/lavrov-na-poseshenie-v-sofiya.html>

були розвішені на ялинці, а плакати із закликами звільнити полонених та зупинити російську агресію проти України були встановлені на верхівці ялинки. Тоді поліція відреагувала дуже швидко: поліціанти, озброєні автоматами, почали зривати жовто-блакитні паперові кораблики, які, здавалось, їх дратували найбільше. Оскільки ми вели пряму трансляцію у Фейсбук, на місце події прибули журналісти, і все, що відбувалось біля ялинки, почали активно обговорювати в соціальній мережі Фейсбук. Тим часом представники проросійської організації "Нічні вовки" намагалися спровокувати скандал з проукраїнськи налаштованими болгарськими громадянами під байдужими поглядами поліціантів, які реєстрували наші персональні дані. Наші кораблики все ж таки вони зірвали, окрім одного – кораблика В. Варимеза, на якому був причеплений ще й болгарський прапорець. Ми домовились щодня проходити повз ялинку та чіпляти нові. Події біля ялинки миттєво потрапили на сторінки різних видань і активно обговорювали в місцевих ЗМІ та соціальних мережах, за декілька днів ця ініціатива вже вийшла за межі Болгарії і була підтримана світовим українством. Так народилась ідея всесвітнього флешмобу "Підтримай українських моряків – почепи кораблик на ялинку!". Вважаю, що на той час це була наша найсильніша політична акція. На неї відреагувало Посольство РФ, поширивши на своїй офіційній сторінці у соціальній мережі Фесбук образливий коментар про учасників акції "ялинка"<sup>7</sup>. Реакція громадян у Фейсбуці та ЗМІ була бурхлива. Представники політичної партії "Так, Болгарія" звернулися до МЗС Болгарії з вимогою захистити гідність болгарських громадян та вжити відповідних заходів. МЗС Болгарії був змушений відреагувати і вперше за багато років викликав представника посольства РФ для "проведення розмови", під час якої раднику посольства РФ було висловлене "розчарування" з приводу публічної образи болгарських громадян на офіційній сторінці посольства в соціальній мережі. Багато хто в Болгарії сприйняв реакцію МЗС Болгарії як перемогу.

Проте дехто з активістів-болгар, а потім вже і українці, почали скаржитись на тиск з боку правоохоронних органів. Я була членом Ради організації та співзасновницею неурядової організації Атлантична рада Болгарії, заснованої у 2017 р. Як члени АРБ ми слідували за цими ви-

<sup>7</sup> Руското посолство реагира с обиди на рехав протест в София. <https://news.bg/politics/ruskoto-posolstvo-reagira-s-obidi-na-rehav-protest-v-sofiya.html>

падками. Але вже у 2018 році я теж зазнала тиск з боку правоохоронних органів за свою небайдужу громадянську позицію і патріотизм. Приводом став візит до Болгарії патріарха РПЦ Кирила в березні 2018 р. з нагоди 140-річчя визволення Болгарії від османського ярма. З екрану Національного телебачення він грубо висловився на адресу болгар, які тоді захищали свою країну, українців, фінів та представників інших народів, які воювали за визволення Болгарії в складі царської армії. Перекладач "заощадив" багато чого з промови Кирила, що мене й обурило передусім як перекладача. Я написала гнівний пост в соціальній мережі Фейсбук, який швидко був поширений. Мене викликали до поліції, оголосили "ворогом держави". В листі служби безпеки, який мені показали, згадували на ранкових брифінгах МВС і обіцяли продовжувати здійснювати "профілактичні" заходи проти людей, які на їхню думку, мають таким чином перевіритися.

Завдяки публічному втручанню Посольства України за brutальне порушення моїх прав як голови української громади, болгарської громадянки українського походження, журналіста, на якого тиснуть через правоохоронні структури і порушують право свободи слова, та завдяки десяткам інтерв'ю, в яких я розповідала про свій випадок і про атаки на громадських активістів (а їх було понад 25), які демонстрували своє ставлення до Росії як до окупанта Болгарії і які реально боялись за своє здоров'я і життя, цей випадок потрапив до річного звіту Державного департаменту США про дотримання прав людини в Болгарії "2018 Country Reports on Human Rights Practices: Bulgaria", а в документі зазначалося, що "уряд Болгарії перевищив свої юридичні повноваження щодо моніторингу приватних інтернет-комунікацій та допиті понад 25 осіб, які висловлюють глибоке обурення російською пропагандою та негативно коментують російського патріарха"<sup>8</sup>. Багатьох людей, "профілактикою" яких займалась болгарська поліція, я знаю особисто і не кожен з них, або члени їхніх сімей, могли справитись з таким психологічним тиском. Але підтримка друзів з АСБ, нашого товариства та допомога Посольства допомогли мені впоратись з цією ситуацією.

Наша діяльність тоді вже вийшла за межі збереження національної ідентичності, перетворилась в політичну боротьбу (у 2024 р. ми

8 2018 Country Reports on Human Rights Practices: Bulgaria. URL: <https://www.state.gov/reports/2018-country-reports-on-human-rights-practices/bulgaria/>

навіть внесли відповідні зміни до Статуту СУОБ і вписали до нього право вести і політичну боротьбу) і почала впливати на громадську думку в Болгарії. Після випадку з патріархом Росії ми стали частіше використовувати такий вид медійної адвокації, як відкриті листи чи звернення до президента країни, уряду країни, депутатів парламенту, в яких від імені громадян Болгарії українського походження через СУОБ критикували прогаліні у політиці країни, закликали підтримувати Україну. Такий вид адвокації України є дуже важливою частиною нашої роботи і неминуче чинить громадянський тиск, що рано чи пізно призводить до певних змін, чи прискорює прийняття рішень. На-



24 серпня 2022 р. – мітинг-хода у Софії зібрав понад 10 тис. людей

приклад: 1 лютого 2023 р. болгарський Парламент визнав Голодомор 1932–1933 рр. геноцидом українського народу, хоча довгі роки уникав навіть розгляду цієї теми, а грузинський журналіст і політв'язень Ніка Гварамія, після втручання багатьох ЗМІ та звернень від організацій, з різних країн Європи, включно і нашої, отримав свободу у червні 2023 р. Звісно, ми ні в якому разі не применшуємо роботу дипломатів, але такий результат і є саме тим прикладом співпраці, коли результати допомагають Україні в цілому.

Хочеться вірити, що наша активність та активність багатьох українців Болгарії, тисяч пересічних болгар та болгарських неурядових організацій, волонтерів, дарувальників, які стали на допомогу Україні та українців після початку повномасштабного вторгнення, зробили свій внесок щоб відбулись позитивні політичні зрушення в Болгарії на користь України. Разом ми можемо допомагати як ЗСУ, так і цивільному

населенню, лікарням та парамедикам. До листопада 2025 р. ми передали в Україну понад 127 тон гуманітарних вантажів, 150 тис. доларів і євро, До листопада 2025 р. ми передали в Україну для термінових потреб ЗСУ та цивільного населення, понад 85 тис. гуманітарних пакетів роздали українським біженцям, які знайшли прихисток від війни в Болгарії.

### **З досвіду співпраці з болгарськими державними установами**

Перші тижні і місяці після нападу Росії на України болгарська держава практично завмерла, а ми та інші неурядові організації збирали



На мітингу 21 лютого 2015 р.

гуманітарну допомогу, створювали штаб і склади для вантажів, відправляли в Україну. Вже на другому тижні ми відкрили гарячу лінію з п'ятьма телефонами та цілодобовим чергуванням волонтерів, які відповідали на усі питання, робили закупівлі та приймали дарування. Нам запропонували невеликий готель для тимчасового поселення біженців, поки їм шукали квартири; поселяли людей, лікували, су-

проводжували до лікарень. Держава повільно ухвалювала рішення, а, можливо, обмінювалась досвідом з іншими країнами, аж поки не був створений Кризовий штаб при Раді Міністрів, який почав свою роботу і запрошував нас брати в ньому участь, оскільки ми, волонтери, вже були на "першій лінії" і зі своїми питаннями і проблемами люди йшли передовсім до гуманітарних центрів неурядових організацій. І волонтери багато чого вирішували. Але підтримка пересічних болгар була неймовірною! Нам пропонували безкоштовне житло, зносили все необхідне для людей, які майже не мали власних речей, дарували гроші. Навіть в підставі для грошового переказу часто можна було прочитати "Слава Україні" або "Хай здохне путін!". Хвиля підтримки українців та України була настільки сильною, що вона не дозволяла проросійській частині населення "підняти голову"! Збирались тисячні мітинги, нас, команду СУОБ, розпізнавали на вулиці і пропонували допомогу. До речі, навіть до нашої команди дехто долучився просто після мітингу у 2022 р. і досі вони є частиною нашої сім'ї, хоча багато

хто з них вже повернувся в Україну. А після чергового інтерв'ю по телебаченню, присвяченого подіям в Україні і, звісно, роботі нашої організації, рано вранці ще до відкриття мене очікував один болгарин, який привіз для біженців свіжої ковбаси і потім щотижня протягом 3-х років ми роздавали людям його ковбаси.

Співпраці як такої з державою Болгарія та неурядовими організаціями не було. Нас щотижня запрошували на засідання Кризового штабу при Раді Міністрів, ставили одні і ті самі питання і не пропонували реальних рішень. Тим часом неурядові організації вирішували багато питань завдяки допомозі приватного бізнесу, добровольцям з різних сфер, даруванням. Лише в кінці 2022 р. МВС оголосило конкурс на фінансування за європейською програмою, і ми змогли отримати кошти для допомоги біженцям. Тому усі організації продовжували працювати у відповідності до свого бачення та планів.

Питання біженців в Болгарії в лютому 2022 р. ще не стояло на порядку денному. Адже тоді ніхто не вірив, що це повномасштабна війна і що тривати вона буде довго. Тож треба було десь створювати гуманітарний центр та збирати кошти і речі для допомоги Україні та організувати якийсь штаб і починати працювати. Все почалося з офісу приватної фірми однієї українки Олени Шопової в центрі міста, потім ми "переселились" до партнерської організації, яка розділила з нами своє приміщення, пізніше мерія нам надала окреме приміщення в іншому районі, але із зручною локацією та транспортом, а приватна фірма – безкоштовно великий склад, де можна було розвантажувати цілі фури. До нас долучались багато добровольців: болгари, українці, які перебували в Болгарії на відпочинку, пізніше біженці.

На кордонах тоді по декілька днів стояли величезні черги жінок, дітей, старих, а зима 2022 року була холодною... До Болгарії вже починали масово прибувати біженці з України і під кінець 2022 року кількість зареєстрованих в Болгарії у відповідності до Директиви 2001/55/ЄС біженців з України вже було понад 168 000 осіб, а восени 2025 р. їх залишилось приблизно 72 000, попри те що ця кількість постійно змінювалась у відповідності до зменшення чи посилення інтенсивності російських обстрілів.

У різні періоди з 2022 року і до 2025 р. змінювалась і кількість волонтерів, які допомагали і працювали в гуманітарному центрі Спілки: якщо у 2022 р. їх було від 30 до 50 при графіку роботи 12–16 годин на

добу без перерви і відпочинку, то у 2025 р. нас залишилось лише четверо – дві біженки з Бучі та Одеси, та дві жінки, разом зі мною, з Софії. Але в разі необхідності, наша згуртована війною команда збільшується до 15–25 осіб.



Екс-президент Болгарії Петр Стоянов відзначив "Мати Україна" грамотою "За громадянську відвагу та добро"

Особисто для мене починаючи з 2022 р. життя було неймовірно насиченим роботою, подіями, зустрічами, новими людьми. Декілька українок, які проживають в Болгарії постійно серед них була і я, зупинили свій бізнес, не ходили на роботу і працювали лише для України та біженців. Я не лише координувала роботу в наших гуманітарних центрах в Софії та в м. Ямбол, Бургас, а й активно брала участь в болгарських та українських ЗМІ; організувала та проводила чисельні мітинги на підтримку України. Інколи лише прибігала на мітинг для того, щоб виступити і поверталась або в офіс відправляти чергових волонтерів з вантажем в Україну, або бігла в банк проплачувати чергові замовлення. Мій досвід, який я здобула за свого життя, мені допоміг правильно організувати роботу моєї команди: вони вели чіткий облік як людей, що отримували допомогу, так і дари, які відправляли щодня в Україну; ми створили "відділ" логістики, який пропраховував

маршрути та організував приймання і відправлення вантажів; в нас був відділ безпеки, який слідкував за тим, що нам приносять і хто крутиться біля наших центрів. Ми створили організм, який працював настільки злагоджено, що через пару місяців кожний відділ міг вирі-



Команда СУОБ "Мати Україна" – нагорода від Гельсинського комітету "Людина року", зліва направо: Олена Мельнікова, Євгенія Сергеева, Олена Мазур Євгені Коцева, Олена Коцева, Тетяна Тошева, Ольга Кузева

шувати всі питання своєї компетенції і кожен член команди знав, що і коли йому робити. Прозорість і облік, постійна звітність ще більше зміцнили довіру до СУОБ "Мати Україна", до нашої команди, до мене. Ми мали сильну соціальну видимість і громадську підтримку. Нас розпізнавали на вулицях і в міському транспорті.

Завдяки пожертвам болгар, щирим друзів України, ми й досі продовжуємо працювати, але вимір допомоги зараз інших, напрямки теж постійно змінюються. Але ми продовжуємо підтримувати фінансово наші партнерські організації в Україні, а вони є нашими надійними "руками і ногами" в Україні і доставляють важливу допомогу найшвидше в гарячі точки. Я пишаюсь нашою командою, яка працює як єдиний організм. Вони з різних міст України: Буча, Київ, Нікополь, Одеса, Маріуполь, Харків. Нас згуртувала, "сплавива" в одне ціле любов до України.

У жовтні 2022 р. Президент Болгарії Петр Стоянов вручив СУОБ "Мати-Україна" першу в історії нагороду "За громадянську доблесть та людяність у допомозі українському народу". На цю премію було номіновано понад 30 волонтерів та болгарських неурядових організацій, які допомагали українським біженцям, яких війна змусила шукати притулку і захисту в Болгарії. І це була справді нагорода від суспільства Болгарії, тому що понад 80 відомих болгарських діячів – митців, письменників, режисерів, викладачів університетів, журналістів і навіть священників увійшли до ініціативного комітету та обирали переможця. Серед понад 30 номінантів вибрали нас. Усі прекрасно усвідомлювали, що українцям допомагали сотні, тисячі волонтерів по всій країні і всі вони заслуговують на відзначення, тому що усі ми працювали задля допомоги постраждалим, задля добра для людей в біді не думаючи про медалі чи відзнаки.

Другу нагороду ми несподівано отримали в грудні того ж року від Болгарського Гельсинського комітету – "Людина року – 2022" "за внесок у права людини та правозахисну діяльність". А вже 2023 р. у квітні команда СУОБ "Мати Україна" отримала нагороду за волонтерство "ГЕРОЇ року" від організації "TimeHeroes" – "Приз за всебічність".

Я пишаюсь своєю командою, кожним волонтером, який працював з нами, неурядовими організаціями, які з початком повномасштабної війни перелаштували свою роботу на допомогу постраждалим українцям та Україні. Я неймовірно вдячна кожному дарувальнику, який долучався до наших зборів, тому що без них ми б не мали тої змоги робити добро!



## Наталія Павленко



*Голова Союзу Українок Америки (СУА) – добродійної організації, яка вже упродовж століття представляє українських жінок та українську культуру в Сполучених Штатах Америки.*

*Здобула ступінь бакалавра психології в Ратгерському університеті та ступінь магістра із соціальної політики в Університеті Торонто. Усе своє професійне і громадське життя присвятила служінню громаді, збереженню культурної спадщини та розвитку жіночого лідерства.*

### Між сумлінням і країною: мій шлях у громадській діяльності

#### Вступ: Голос поміж двох світів

Скільки себе пам'ятаю, я завжди жила між двома світами – світом мого українського коріння та світом американським, що дав мені освіту й кар'єру. Я рано зрозуміла, що сама ідентичність може бути формою дипломатії. Ще змалечку ми з братами й сестрами ділилися українською культурою з сусідами та однокласниками, які незмінно захоплювалися багатством наших традицій, а іноді – навіть по-доброму нам зазрили.

Я вивчала психологію в Коледжі Дуглас (який тоді ще був окремим жіночим коледжем при Ратгерському університеті), сподіваючись, що вивчення людської поведінки стане справою мого життя. Та все ж світ моїх батьків і предків покликав мене на інший шлях.

Упродовж десяти років після закінчення навчання я працювала в "Пролозі" – українській видавничо-дослідницькій корпорації у Нью-Йорку, яка випускала авторитетний літературний місячник "Сучасність", "Дайджест радянської української преси" та самвидавні твори українських дисидентів, таємно переправлені з Радянського Союзу.

Переїзд із Нью-Йорка до Торонто звів мене з Конгресом Українців Канади, Українськими Друзями Руху та Фондом "Діти Чорнобиля". Цим організаціям я допомагала в адміністративних справах. Коли ж сталася Чорнобильська катастрофа, ми з друзями створили "Еколог" – групу захисту довкілля, покликану розповідати світу про наслідки цієї трагедії та про глибокі екологічні виклики, що постали перед Україною.

Чи то побачені масштаби екологічної катастрофи в Україні, чи то бажання повернутися до людської психології, але щось спонукало мене податися на магістерську програму із соціальної роботи в Університеті Торонто. Несподівано для себе, я відкрила там ще палкіше захоплення: усвідомлення того, як соціальна політика визначає стан охорони здоров'я, добробут громадян та долі найвразливіших. Наступні десятиліття я присвятила саме цій справі – розробці та відстоюванню рішень, здатних принести найбільше благо для якомога більшої кількості людей. Водночас моя залученість до української громади, хоч і на певний час, відійшла на другий план.

### Як я знайшла себе в США

Моя історія в США розпочалась, коли я повернулася до Сполучених Штатів після багатьох років у Канаді. Я довго була поза межами своєї американської громади і прагнула не лише відновити зв'язки, але й знайти жінок, близьких мені по духу. Мене захопила місія США: гуртувати жінок навколо збереження культури, підтримки освіти та допомоги тим, хто найбільше цього потребує. Я відразу відчула себе частиною сестринства – спільноти, що є більшою, ніж я сама, і що спирається на славетну історію.

З часом я усвідомила, що історія США – це і моя власна історія. Її минуле – писане поколіннями жінок, які несли голос України крізь війну, вигнання та відновлення незалежності – стало для мене і натхненням, і дороговказом для мого власного лідерства. Їхній приклад навчив мене, що не титули визначають твій вплив, а гідність і відданість справі.

Коли мене обрали Головою у 2021 р. (це повністю волонтерська робота, як і вся організація, за винятком кількох штатних співробітників, які працюють на півставки), я відчула водночас і вагу цієї спадщини, і велику честь її продовжувати. Я розуміла, що переймаю не просто посаду – я долучаюся до столітньої традиції моральної дипломатії: традиції жінок, які представляли Україну не завдяки політичній владі, а силою

свого сумління, інтелекту та милосердя. Для мене саме в цьому й полягає сутність нашої роботи – відкривати світові Україну, допомагати її зрозуміти та поважати завдяки правді і людяності.

### Лідерство через адвокацію, освіту та культурну дипломатію

Лідерство в США завжди означало більше, ніж просто адміністрування – за своєю суттю, це і є акт адвокації. З перших років існування США Союзнянки розуміли, що культурне самовираження, освіта та гуманітарна діяльність – усе це є невіддільною частиною голосу України у світі.



Вручення нагороди США "Дух України" послу України в США Оксані Макарєнко на 33-й конвенції США, вересень 2024 р.



На черговій акції пам'яті жертв Голодомору в Нью-Йорку, зима 2023 р.

США тісно співпрацює з дипломатичними представництвами України у США – Посольством у Вашингтоні, Постійним представництвом при ООН та консульствами по всій країні. Та все ж у сьогоденному світі громадська дипломатія не обмежується стінами цих установ: вона живе у повсякденній праці жінок США, які транслюють свою українську спадщину та цінності у життя ширшої американської спільноти.

По всій території США, 65 наших Відділів та сотні вільних членів поширюють історію України через культурні програми, просвітницьку діяльність, адвокацію та гуманітарну допомогу. Як найбільша українська жіноча організація в Америці, США демонструє вражаючі масштаби діяльності та історичну стійкість. У сфері адвокації США був однією з перших українсько-американських організацій, що привернула увагу до Голодомору, надіславши листи президенту та першій леді Рузвельт



Разом з Олександрою Матвійчук в Українському інституті в Нью-Йорку, квітень 2024 р

ще у 1933 році. Відтоді ми неспинно працювали над тим, щоб Голодомор було визнано геноцидом та включено до американських освітніх програм.

Сьогодні наша адвокаційна діяльність зосереджена на трагічному становищі українських дітей. Започаткована у 2023 р. ініціатива "Поверніть дітей України" привертає увагу світу до долі депортованих та вимушено переміщених дітей війни. Ця робота поєднує політичну адвокацію з духовною солідарністю, що втілилася в акції "Діти моляться за дітей" – національній ініціативі, яка залучає представників усіх віросповідань до молитви за викрадених дітей України.

Не менш важливою залишається культурна та освітня дипломатія. Завдяки таким ініціативам, як "Інструментарій для бібліотек", що допомагає поповнювати американські бібліотеки українськими книгами, та "Інструментарій з деколонізації", що навчає наших членкинь пред-



Разом з Національним балетом України під час їхнього турне по США, жовтень 2024 р.

ставляти справжню українську культуру рішуче та впевнено, США продовжує впливати на те, як американці сприймають Україну. Виставки, концерти та наукові форуми – це не просто мистецтво чи наука. Усе це акти представництва нації, що роблять Україну видимою в американському громадському житті.



На представленні книги про історію США, з (праворуч) почесними президентами Іриною Куровицькою та Маріанною Заяць і автором книги доктором Мартою Кебало

В усіх сферах нашої праці – чи то адвокація, чи освіта, чи культура – наші членкині стають голосом України, що знаходить шлях до сердець людей. Вони розповідають її історії, діляться музикою та традиціями, допомагаючи іншим побачити за новинними стрічками живу та справжню Україну.

#### 24 лютого і після: Дипломатія серця

Напевно, кожен українець у світі пам'ятає, де він був у ніч на 24 лютого 2022 року. У США загрозу російського вторгнення сприймали без ілюзій. Передчуваючи біду, 23 лютого я організувала для всіх наших членкинь загальнонаціональний тренінг з адвокації під керівництвом пані Віри Андрейчук – досвідченого члена США та політичної активістки з Філадельфії. І саме в ту мить, коли ми підбивали підсумки зустрічі, почали сипатися повідомлення від рідних: на Україну летять бомби.



З виконуючим обов'язки головного санітарного лікаря, контр-адміралом Борисом Лушняком, під час отримання нагороди Білого дому за досягнення в галузі охорони здоров'я у Вашингтоні (2013)

Той момент став початком особливого розділу в історії нашої організації. Усього за кілька годин ми запустили семиденний "Адвокаційний виклик", щодня пропонуючи конкретні кроки на підтримку України: від звернень до сенаторів і конгресменів та публікацій у медіа закликів бойкотувати в російські активи. А вже в червні 2022 року ми провели "Марафон вдячності" – національну кампанію, покликану висловити подяку уряду США за безпрецедентну допомогу.

Наступним кроком стало створення Постійного адвокаційного комітету СУА, що засідає кожні два тижні. Його завдання – реагувати на нагальні виклики та розробляти

стратегії, які можуть легко втілити наші відділи по всій країні.



Разом з делегатами СУА на Саміті дій України у Вашингтоні, квітень 2024 р.

У 2022 році СУА разом із чотирма іншими українськими організаціями виступив співзасновником Американської коаліції за Україну (ACU) – партнерства, що не має аналогів в історії нашої діаспори. Коаліція згуртувала українсько-американські та американські організації навколо спільних завдань: розповідати урядовцям і суспільству правду про історію та культуру України; просувати ініціативи задля її суверенітету й процвітання; підтримувати американську політику, що посилює оборону та відбудову України; і, зрештою, виступати єдиним голосом, що відстоює територіальну цілісність та демократичне майбутнє України.

Перший великий саміт ACU, що відбувся у Вашингтоні у вересні 2022 року, об'єднав 270 активістів із 33 штатів. Три роки потому ця цифра зросла до понад 700 учасників, що представляли кожен штат США та 100 організацій, половина з яких – неукраїнські. Це стало доказом того, наскільки розширилася підтримка України. Наші члени не лише входять до керівних органів Коаліції, а й очолюють делегації від окремих штатів.

Ескалація російської агресії стала для мене глибоким особистим потрясінням. Я відчула на собі вагу історії та величезну відповідальність за ведення організації крізь кризу, що загрожувала самому існуванню нації. Але час минав, і я переконалася: боятися нічого. Наслідуючи приклад попередніх поколінь, сучасні Союзнянки продемонстрували таку ж стійкість та непохитність: вони організовували термінові збори, активізували гуманітарну допомогу й розгортали масштабні адвокаційні кампанії.

Я часто називаю цей період "дипломатією серця" – коли жінки, пишучи вночі звернення до Конгресу, а вранці збираючи гуманітарні вантажі, трансформували свій розпач у конкретні дії. Цей досвід відкрив мені справжню силу громадянської дипломатії як здатності простих людей змінювати світове сприйняття. У 2021-му наші члени організували близько ста адвокаційних і культурних заходів по всій країні. До 2024-го ця цифра подвоїлася, сягнувши майже двохсот. Кожна з них – це запорука того, що Україну що Україну бачать і чують у громадах по всій Америці.

Кожна зустріч з волонтерами, кожен публічний виступ доводять мені, що мужність духу – річ "захоплююче". Вона шириться завдяки тим, хто обирає милосердя, а не втому, хто обирає мету, а не розпач. Саме там, на перетині твердих переконань та доброти, і народжується істинна дипломатія.

### Між життям і покликанням

Лідерство, особливо в часи війни, стає водночас і даром, і випробуванням. Щоб утримувати рівновагу між родиною, роботою та невідкладними гуманітарними справами, потрібні дисципліна, гумор і скромність. Моєю опорою є родина, віра та коло посестер, які повсякчас нагадують мені, що спільна мета здатна жити нас значно глибше, ніж будь-який відпочинок. Знання психології та соціальної роботи,



Спільно з керівництвом СУА в Організації Об'єднаних Націй на Генеральній Асамблеї та засіданнях щодо викрадених дітей України, вересень 2024 р.

помножені на роки праці над суспільними стратегіями, дали мені важливий урок: наша стійкість – це не особиста риса - це спільна сила. Адаптація, як і лідерство, народжується у живому зв'язку між людьми. Моя віра має не лише духовний, а й громадянський вимір - це переконання в тому, що людина здатна на емпатію, здоровий глузд та відродження. У цьому поєднанні інструменти цілителя й адвоката стають єдиним цілим.

Звісно, бувають моменти виснаження, але вони завжди відступають перед почуттям вдячності за довіру, виявлену мені, за стійкість наших членів і за незмінну віру в те, що навіть малі дії здатні змінювати світ.

Я так само вдячна своїм батькам та дідусям з бабусями за той фундамент, який вони заклали в мені змалечку. Їхня непохитна любов до України стала моїм першим уроком приналежності та життєвим компасом. Саме від них я навчилася, що ідентичність – це не просто спадок. Це те, що треба практикувати, плекати і чим варто ділитися. Їхня віра в те, що культура сама по собі може бути потужним інструментом дипломатії, сформувала мій світогляд задовго до того, як я змогла підібрати для цього слова. Ця віра веде мене й досі, сплітаючи два мої світи в єдину місію. І кожен виклик на цьому шляху показував мені не лише межі людської витривалості, а й бездонну глибину людського співчуття.

### Слово до наступного покоління

Тим молодим людям, хто зараз шукає свою дорогу, я хочу сказати: не чекайте на дозвіл робити добрі справи. Дипломатія починається зі сміливості бути небайдужим. І неважливо, звідки лунає ваш голос – з високої сцени, з аудиторії чи з міської площі – вашим єдиним мандатом є ваша добросовісність.

Найсильніша дипломатія народжується не з гучних промов. Її творять ті, хто вміє слухати, співпереживати і не полишає справи, навіть коли стає важко. Це і є справжня адвокація – небайдужість, що не має кінця. Це та незрима завзятість, завдяки якій наша справа та історія України долають зміну поколінь.

Моє кредо просте: нехай у лідерстві веде сумління, а у вчинках – милосердя. Ми маємо робити цей світ гуманнішим, зводячи мости, що нас зближують, а не стіни, що розділяють.



Президент Союзу Українок України Орислава Сюдорчук вручає Н. Павленку медаль від Митрополита Київського і всієї України Епіфанія, яку прийняли від імені всіх Союзянок.

### Висновок: Нести естафету у майбутнє

Сьогодні, коли СУА вступає у своє друге століття, я бачу нашу працю не просто як продовження, а як переосмислення нашої місії, що ґрунтується на вірі, служінні та солідарності. Кожне покоління має наново відкривати для себе, чому так важливо бути голосом України, невтомно та вірно розповідати її історію і жити тими цінностями, що роблять нашу дипломатію по-жіночому особливою в її непохитності, милосерді та незламності.

Представляючи жінок СУА, я представляю століття мужності, сили духу та співчуття. Своєю скромною працею я сподіваюся вшанувати попередниць, водночас відкриваючи шлях наступницям. Я вірю, що наш спільний голос – голос серця і турботи – і надалі єднатиме два світи, що мене виховали, та завжди гучно відгукуватиметься там, де на кону стоять справедливість і свобода.



## Ірина Подиряко-Бурдель

*Почесний консул України у Ніцці з 15 червня 2025 р. Закінчила Київський політехнічний інститут за спеціальністю художня графіка, Університет Монпельє, отримавши диплом з історії мистецтв, та Університет Ніцци за програмою захисту культурної спадщини. Працювала дизайнером, викладала образотворче мистецтво дітям і дорослим. 2016 року*

*стала співзасновницею франко-української асоціації AFUCA в Ніцці, а 2018 року обійняла посаду президентки. Під її керівництвом асоціація організувала десятки культурних проєктів і стала унікальним координаційним центром для українців на Лазуровому узбережжі, особливо після 2022 року. Активно співпрацює з Префектурою Приморських Альп, мерією Ніцци, офіційними та культурними установами, благодійними організаціями та українськими асоціаціями у Франції, захищаючи інтереси української громади на Півдні Франції та просування української культури в Європі.*

### Сильна українська громада у проросійському регіоні Франції

Це велика честь – відчувати причетність до змін. І велика відповідальність. Розуміти, що на моїх очах на Лазуровому узбережжі Франції, регіоні з традиційно сильним проросійським впливом, народилася і зростає справжня українська громада. Я стала Почесним консулом у серпні 2025 р. і ще звикаю до цієї нової ролі. Але першу українську асоціацію в Ніцці, було створено в 2016 р., і я маю честь бути причетною до її заснування. Унікальність нашого регіону в тому, що в Ніцці не було так званої "старої діаспори". Ми створили її з нуля. З одного боку – важко бути першими, а з іншого – це дає можливість закладати основи за власним баченням. А вже в 2022 р., саме той факт, що ми тут були, дуже підсилив нашу позицію, і ми змогли з

початком повномасштабного вторгнення так ефективно організувати прийом українських переселенців.

Ніцца і департамент Приморські Альпи були регіоном, де переселенців було найбільше після Парижа. Станом на сьогодні їх тут близько 15 тис. Порівняно з іншими європейськими країнами ця цифра не дуже вражає. Франція, на мій погляд, прийняла, на жаль, не так багато людей, як могла б. Розвивати українську громаду у традиційно проросійському регіоні країни було нашим викликом. Через домінування "російського" наративу на Півдні Франції не було помітно сучасної української культури, було не чути голосу української громади. Українці ніби розчинялися серед росіян і ніколи не сприймалися французами як окрема нація з власною культурою. Українці знали, що тут можна знайти роботу в російськомовних родинах або на будівництві, і їхали сюди. Їх помітно побільшало після 2014 р., назріла потреба в координації, взаємодопомозі, психологічній підтримці.

#### З чого все почалося

Якось восени 2016 р. група активістів (нас було не більше десяти) вирішили об'єднатися, виокремити українську громаду і чітко заявити про нашу позицію. Нашою метою з перших днів була сильна, згуртована укра-



Українська школа при асоціації, вересень 2023 р.

їнська громада на Півдні Франції, і до сьогодні щодня маленькими кроками ми йдемо до цієї мети. Спершу ми створили суботню Українську школу. На початку там було 5–7 дітей, нині – вже 60. Ми взялися за просування у Франції української культури. Вже 2017 р. заснували фестиваль KobzART, який відтоді проводимо щороку навесні. Поки що це єдиний повноцінний фестиваль української культури на Півдні Франції, і ми намагаємося кожного року широко показувати і традиції, і сучасну Україну.

Була ще потреба відстоювати українські імена, які росія намагалася (й намагається) привласнити: Марія Башкирцева, Eugène Deslaw, Олекса Грищенко. Ми з командою зробили багато, але чимало роботи ще попереду. Коли хтось згадує імена митців, називаючи їх російськими, ми кажемо: "Стоп! Це не російські імена, це українці, яких ви чомусь знаєте як росіян. Але ми зараз розповімо вам правду". Ми потроху повертаємо ці імена Україні. Ми об'єднуємо українців, створюючи простір підтримки. Через мистецтво, мову й традиції ми представляємо Україну як країну вільних, талановитих та гідних людей. Ми розповідаємо правду про Україну, а також про цінності, які єднають нас із Євросоюзом. Ми дбаємо про українських дітей, щоб вони зростали, знаючи своє коріння та пишаючись своєю культурою. Засобами культурної дипломатії ми протидіємо російській пропаганді. Ми боремося з нарративом "Ніцца – російське місто". Пригадую, що в 2018 році



Українська маніфестація в Ніцці, серпень 2024 р.

можна було часто почути російську мову на Англійській набережній. Зараз вона звучить значно рідше. Натомість, часто звучить українська. Ми з командою асоціації важаємо, що в цьому є і наша заслуга.

### 2022-й і далі: нові виклики

З 2022 року, коли почалася повномасштабна війна, і до Ніцци почали масово прибувати українські переселенці, ми вийшли на контакт із мерією Ніцци та префектурою Приморських Альп. Нам разом вдалося побудувати справді масштабну роботу з прийому українців. Я пишаюся нашою потужною та згуртованою командою. Переконана, що призначення Почесним консулом – це дуже важлива місія. Але я ніколи не прийняла б її на себе і навіть не наважилася б подати свою кандидатуру, якби я не відчувала за собою таку сильну підтримку команди, яку я маю. У нас чотири основні напрямки роботи: робота з дітьми, гуманітарна допомога, адміністративний супровід та культурні проекти. Українська школа – це простір, де маленькі українці зберігають власну ідентичність. Вони вивчають рідну мову, культуру, відвідують гуртки. Школа приймає дітей від 3 до 11 років, працює щосуботи та щосереди (бо середа у французькій молодшій школі – вихідний).

Наша школа інклюзивна, ми не відмовляємо родинам із "особливими" дітьми. Маємо фахівців, які можуть допомогти з корекцією. Директорка нашої школи Надія Коляда має освіту логопеда-дефектолога, також у команді є психологи. Цьогоріч наша школа проходить реєстрацію та як український освітній осередок за кордоном за вимогами Міносвіти України. Ми також почали атестацію учнів спільно з київською школою "Європейський колегіум". Це дає можливість визнання в українській системі освіти результатів навчання дітей за кордоном і отримання українського атестату. Відповідно, коли дитина



Відправлення гуманітарної допомоги з Ніцци, березень 2022 р.



Українська школа при асоціації, травень 2023 р



Збір коштів на придбання машин швидкої допомоги, листопад 2024 р. Ніцца

повернеться до України, вона зможе піти до класу за своїм віком, не втрачаючи роки.

Навесні 2025 року асоціація AFUCA приймала в Ніцці всефранцузьку конференцію українського шкільництва, організовану Посольством України у Франції, Міносвіти та СКВОР Світового Конгресу українців. Для нас це велика честь та визнання масштабів і глибини нашої роботи. Ми також відчуваємо свою відповідальність перед дітьми, які залишилися в Україні. А надто перед тими, які втратили батька, що пішов на фронт і загинув, захищаючи Україну, або зник без вісти. Два роки тому ми започаткували проєкт "Діти майбутнього". Привозили дітей на відпочинок та реабілітацію до Ніцци разом із мамами, бо вони теж потребують передишки. Екскурсії, море, психологічний супровід. Загалом в рамках проєкту ми прийняли вже 5 груп дітей. І ми надалі в пошуку спонсорів, аби відбулися й наступні заїзди.

Другий наш напрямок – це гуманітарна допомога, яку ми відправляємо до України з 2022 р. Медичні матеріали, медичні ліжка, берці, турнікети, одяг для дітей та дорослих, харчування, ESOFlow, генератори тощо. Загалом уже відправлено 39 фур. Плюс майже щотижневі відправки посилок мікроавтобусами. Ми збираємо донати, зокрема, під час різноманітних культурних подій.

Ми також займаємося супроводом та адаптацією українців у Франції. Нашим співгромадянам, що тікали від війни, важко розібратися в бюрократичних лабіринтах, особливо чужою мовою. Тож ми відкрили регулярний прийом українців, де допомагаємо оформити медичне страхування,

записати дітей до школи, оформити соцвиплати, заповнити податкову декларацію, перейти з тимчасового захисту на посвідку на проживання. Щороку ми надаємо приблизно 5500 консультацій. Троє людей працюють над цим на постійній основі, мають робочі контракти. Вони консультують українців та допомагають в адаптації. Ми єдина асоціація у Франції, яка змогла отримати на це фінансування від французької держави, і поставити консультації на професійний рівень. Я дуже сподіваюся, що мені вдасться і надалі переконувати французьких урядовців в важливості продовження цієї роботи. Оскільки війна, на жаль, триває і неможливо "поставити життя на паузу" в очікування нашої Перемоги. Українці, які приїхали сюди, сподіваються на нашу допомогу.

Ми регулярно влаштовуємо практичні зустрічі щодо пошуку роботи, складання резюме, навчання у Франції, щодо нерухомості, відкриття власної справи, бухгалтерського обліку тощо. Намагаємося організувати такі зустрічі хоча б двічі на місяць з актуальних питань. Також діють курси французької мови.

### Українська мова у французьких школах

Наша сила полягає у професіоналізмі команди: у нас є викладачі, дефектологи, менеджери, комунікаційники. Завдяки цьому нам вдається втілити в життя багато цікавих і різносторонніх ідей. От, скажімо, Наталя Павлова – за фахом викладачка французької – запропонувала реалізувати проєкт із вивчення української мови у французьких школах. Спочатку був тривалий збір документів для Académie de Nice: ми пояснювали потребу в таких уроках. Серед іншого, нашою ціллю було довести, що це повноцінна мова, а не діалект, як іноді доводиться чути. Показати, що це мова, яка посідає своє власне незалежне місце серед інших мов світу і також запобігти тому, щоб українські діти йшли на навчання до російської секції. Наталя вела переговори і на місцевому рівні, і з Посольством України у Франції.

Ми дуже хотіли, аби діти могли вивчати українську мову в середній та старшій школі, поліпшувати завдяки цьому свій бал атестату. А головне –



Вікторія Бесага в приймальні асоціації AFUCA, січень 2025 р.

щоб українська в перспективі стала мовою, яку вивчають і якою навчають в університеті. Навесні 2025 р. ми отримали звістку від Посольства про старт пілотного проекту. У нашому департаменті Académie de Nice обрала для цього колеж і ліцей в Каннах. Проект тільки розпочався. Поки що це факультатив без оцінювання. Ми боремося за те, щоб учням ставили оцінки, а підвищення середнього балу ставатиме додатковою мотивацією для школярів. Тож ми будемо надалі робити все можливе, щоб до проекту долучили школи в Ніцці, адже тут значно більше українців. Проект розрахований на три роки – тож у нас ще є час для успішного його втілення в життя. Ми мріємо про повноцінну Українську секцію з кількома дисциплінами українською. Поширення української мови за кордоном та збереження української ідентичності наших дітей залишається нашим важливим пріоритетом.

### Культурні проекти

Ми пишаємося нашим щорічним українським фестивалем Kobz'ART, який влаштовуємо щороку навесні. Наша мета кожного року під час фестивалю – показати французам традиційну українську культуру, сучасну українську культуру, яка має своє власне місце і не повинна сприйматися через призму культури російської. Слоган нашого фестивалю: "Опір. Незламність. Відродження". Ми вирішили, що поки триває



Перший фестиваль Kobz'ART, березень 2017 р. Ніцца

війна в Україні, девіз фестивалю залишається незмінним. Після нашої Перемоги ми його змінимо – але наразі він лишається дуже влучним. Символ фестивалю – це соняшник, що уособлює не лише родючість українських земель, але й стійкість та життєздатність України. Фестиваль – наш традиційний щорічний весняний проект. Але окрім нього, маємо інші напрямки: концерти, виставки, кінопокази, які ми влаштовуємо впродовж року.



Відкриття фотовиставки Жака Ренуара в рамках фестивалю Kobz'ART, травень 2023 р.

Наша гордість – перший переклад українською мовою аудіогіду в музеї П'єра-Огюста Ренуара в місті Кань-сюр-Мер, який ми здійснили 2021 р. до тридцятиріччя проголошення Незалежності України. У березні 2022-го, коли до Ніцци приїхала перша хвиля українських переселенців, їм точно було не до музеїв. Але ми якось в неділю запропонували їм піти до музею Ренуара. Дорослим і дітям. І наші розгублені на той момент переселенці пішли в музей. Щоб хоч трохи відволіктися від своїх проблем і питань, де жити, чим годувати дітей. Коли наші переселенці почули екскурсію українською, у них з'явилося відчуття, що у Франції є зв'язок з Україною. Було видно, наскільки важливо мамам із дітьми потрапити до цього музею і почути саме українську мову. Вони відчували, що є зв'язок між країнами. Вони приїхали фактично до проросійського регіону, і тут раптом почули рідну мову в аудіогіді в музеї, який вважають одним із найважливіших в регіоні. Вони відчували зв'язок із домом. Після екскурсії мій пазл склався. Було чітке відчуття, що цей проект, який за рік до повномасштабного вторгнення, кілька наших волонтерів власними силами втілили в життя, має ще і "терапевтичну місію".

Ми плануємо і надалі перекладати аудіогіди в інших музеях Півдня Франції, вже ведемо переговори про це з Посольством України у Франції, а також із місцевими музеями. Це не дуже швидка історія, звісно, але цей проект для нас є надзвичайно важливим. І ми також регулярно робимо екскурсії українською мовою у музеї Образотворчих мистецтв Ніцци (у них ще немає аудіогіду). Саме цей музей найбільше пов'язаний

з нашою спадщиною, оскільки він знаходиться в палаці, побудованому Єлизаветою Кочубей. До того ж – музей Образотворчих мистецтв Ніцци зберігає колекцію картин Марії Башкирцевої. Так ми допомагаємо



Концерт української класичної музики в Музеї образотворчих мистецтв Ніцци, травень 2025 р.



Відреставрована могила Євгена Деслава на православному цвинтарі Ніцци, липень 2021 р.

нашим співвітчизникам долучитися до світової культурної спадщини.

### Українські імена на Півдні Франції

Окрема важлива наша місія – це повернення Україні її імен у культурі. Росія роками "русифікувала" українських митців, стираючи їхнє походження. Ніцца є одним з осередків цього спотворення. Тож для нас відновлення історичної справедливості – це про ідентичність та пам'ять. Тут творили Марія Башкирцева, художниця з Полтавщини, чию творчість і досі часто подають як "російську"; Eugène Deslav (Євген Слабченко), режисер і оператор з Київщини, представник українського авангарду; Олекса Грищенко, художник і теоретик з Харкова, який поєднав візантійські та модерні традиції. 2018 року пані Ірина Матяш з Дипломатичної академії України показала мені могилу Ежена Деслава. Ми довго шукали її на "російському" цвинтарі, де поховано багато українців. Могила була в жахливому стані. 2021 року завдяки роботі пані Ірини цю могилу було відновлено. Ми підключилися

як громада на місці, ми стали "руками", аби зробити це фізично, але сам поштовх був завдяки пані Ірині Матяш за підтримки МЗС.

Тоді було порушене важливе питання: як нам повертати українські імена? Як нам зберегти цю ідентичність в регіоні, який був роками ру-

сифікований. І ми почали потроху-потроху це робити. Сьогодні я точно вважаю, що нам уже є чим пишатися, тому що як мінімум три постаті – Марія Башкирцева, Ежен Деслав, Олекса Грищенко – вже представляють у Франції як українських митців. На могилі Ежена Деслава чітко написано, що це українець. У музеї Образотворчих мистецтв Ніцци є картини Марії Башкирцевої, і її презентують як художницю українського походження, що народилася на Полтавщині. І Олекса Грищенко є одним із українських художників, який приїхав до Франції, закохався у Південь Франції, залишився тут назавжди, одружився. Але при цьому чітко говорив завжди, що він українець. Кілька років тому ми задумали підготувати його виставку. Вона відкриється в березні 2026 року в Кань-сюр-Мер – у замку, де колись за життя художника виставляли його роботи. Нині його картини з Києва приїдуть сюди, і для нас цей проєкт – доказ важливості культурної дипломатії в світі. Щодо того, як культурна дипломатія посилює голос України в світі, я маю власну напівдетективну історію: мені вдалося тут знайти ще й приватного колекціонера, який також погодився дати роботи Грищенка, про які не знали в нашому музеї. Творчий доробок Грищенка простягнувся з України до Франції, це один з найвідоміших українських авангардистів. Він народився у містечку Кролевці (тепер це Сумщина), вчився у Києві та Петербурзі. У 1920-х роках він опинився в Парижі, виставлявся там, а пізніше переїхав на південь, у Кань-сюр-Мер, де жив Ренуар. На той час місто вважалося південним Монмартром. Тут він одружився з французенкою. Грищенко багато мандрував, його роботи виставлялися по всьому світу, однак пік творчості митця пов'язаний саме з французьким середземномор'ям. 1963 року Олекса Грищенко передав до Українського інституту Америки в Нью-Йорку частину своїх праць з умовою, що вони будуть перевезені за сприятливих обставин в Україну. У 2006 році колекцію передали до Національного художнього музею України. І от ці роботи ми покажемо у березні місцевій публіці.

Ми хочемо підкреслити той момент, що Олекса Грищенко був українцем, відчував себе українцем і навіть писав про це французькою. Він вільно писав французькою мовою книжки з історії, теорії мистецтва. У 1944 році тут, біля Ніцци, митець почав писати книгу дитячих спогадів, яку назвав "Україна моїх блакитних днів". У ній автор згадує про своє дитинство в Україні, про Різдво, згадує розповіді дідуся про козаків, і він пише про те, що відбувся як художник лише завдяки своєму корінню. Тобто

це про те, що можна стати абсолютно успішним французом, але водночас залишатися свідомим українцем. Така історія має бути розказана кожному тут. Що бути сьогодні українцем – це насправді суперсила та потенціал, який треба використовувати максимально. Я переконана, що якби він жив у наш час, то точно був би разом із нами, в асоціації AFUCA. Ми пишаємося тим, що виставку Грищенка включено в "Українські сезони" у Франції – серію заходів по всій країні, які покликани ознайомити французів із українською культурою.

Також щороку – щонайменше 4-5 разів на рік – я роблю екскурсії українською мовою в Музеї образотворчих мистецтв у Ніцці, де зберігаються роботи Марії Башкирцевої. Ми запровадили партнерство з музеєм декілька років тому. І цього року вирішили назвати Українську школу при нашій асоціації іменем Башкирцевої. Для нас велика честь мати цей символічний зв'язок із видатною українкою. Ми відстоюємо українську культуру на Півдні Франції, щоб вона звучала потужним голосом і займала власне місце в європейському просторі. Це робота дуже кропітка, дуже довга, але надзвичайно важлива. Повернути імена – для нас означає повернути гідність.

### Захист інтересів української громади

Важлива місія нашої громади – це захист інтересів українців, донесення української позиції у Франції. Маніфестації, щоб вплинути на громадську думку. Інтерв'ю для преси, щоб формувати медійний порядок денний про Україну. Вечори солідарності та інші акції з запрошенням французьких високопосадовців. Кінопокази про війну

та дебати за їх підсумками. Ми використовуємо всі способи та інструменти, аби доносити до французів правду про війну в Україні, щоб вони розуміли, хто є хто, хто є агресором. Ні в якому разі не давали слово росії, що не звучало "не всьо так адназначна".

Має бути чорне і біле. Ми знаємо, на якому боці ми. І ми використовуємо кожен майданчик, кожен можливість, аби про це нагадати



Катерина – волонтерка асоціації – на акції вшанування пам'яті жертв голодомору, листопад 2025 р., Ніцца

французькій публіці. Наша мета – поєднати пересічних французів, медіа та французьку владу навколо правди про Україну та практичної допомоги.

### Наші плани та мрії: погляд в майбутнє

Про що я мрію? Я б хотіла, щоб війна закінчилася, і все було, як раніше. Але як раніше, звісно, вже не буде. Тому, повертаючись до наших реалій, я думаю, що після закінчення війни тут буде сильна громада, завжди буде осередок української культури та України в Ніцці, а російська присутність помітно послабшає. Громада мріє про те, щоб наше життя було мирним, про те, щоб ми мали можливість підтримувати одне одного. У практичному вимірі ми плануємо масштабувати наш щорічний фестиваль Kobz'ART, шукаємо нових партнерів, нові ідеї та локації, прагнемо вийти за межі Ніцци.

Ми будемо продовжувати проєкт перекладу аудіогідів українською мовою і просувати українську мову у Франції від шкіл до університетів. Та головна мрія для нас – це відкриття Українського центру в Ніцці, із великим наголосом на культурі, освіті, просвітницькій роботі, підприємницьких зв'язках. Це має бути місце, яке справді поєднає Україну та Францію.

### Почений консул: нова місія

Що змінилося в моїй роботі з моменту призначення Почесним консулом України в Ніцці? По-перше, розширилася географія: мій консульський округ включає не тільки Приморські Альпи, а й три сусідні департаменти. І це чудово, бо ми виходимо на нові горизонти. По-друге, звісно, збільшилося відчуття відповідальності. Тому що одна справа – бути президенткою асоціації, а зовсім інша – це коли Україна надала тобі повноваження і вирішила, що ти гідний захищати права та інтереси українців.

Коли мене питають, чому я взялася за громадську активність і соціальні проєкти, для мене відповідь очевидна. Є люди, які вміють творити, інші – створюють успішні бізнес-проєкти. Моя "сильна сторона" – вміння організовувати людей. Мені дуже щастить в житті на зустрічі з хорошими людьми. Свого часу, коли я приїхала до Франції на навчання, багато хто допомагав мені. Для мене це борг, який я маю віддати. І коли до мене звертаються за допомогою або порадою, я дуже радію, якщо можу допомогти.



## Ористлава Сидорчук

*Доктор економічних наук, професор, голова Всеукраїнської громадської організації Союз Українок, депутатка Волинської обласної ради, секретар постійної комісії з питань міжнародного співробітництва, зовнішньоекономічних зв'язків та інвестицій. Входить до Національного рейтингу "100 видатних людей Львівщини". Відзначена Почесною грамотою Верховної Ради України, найвищою жіночою відзнакою*

*Православної Церкви України – Орденом Святої рівноапостольної княгині Ольги (2024), медаллю "За жертвність та любов до України" (2016) та іншими нагородами.*

### Публічна дипломатія дії: жіноче лідерство у міжнародних партнерствах, гуманітарних ініціативах та адвокації України

#### Жіночі організації у формуванні міжнародної підтримки України

Публічна дипломатія стала невід'ємною частиною зовнішньої стратегії України, адже за умов гібридної війни надзвичайно важливо не лише тримати лінію оборони, а й залучати та утримувати світову підтримку. У цьому процесі важливу роль відіграють громадські організації, зокрема жіночі, які представляють Україну в емоційно чутливий, людяний і правдивий спосіб. Мій шлях у діяльності громадської організації розпочався у 2011 р., коли моя мама залучила мене до осередку Союзу Українок, який вона очолювала у моєму рідному місті Устилуг, що на Волині. Я ще тоді не уявляла, що участь у заходах, вивчення історій славетних українок, допомога у волонтерських ініціативах стане початком життєвої місії, яка поєднує в собі традицію, цінності і дію. З часом моє захоплення перетворилося на свідомий вибір. Я зрозуміла, що Союз Українок це не лише організація з поважною історією, а жива платформа жіночого лідерства, що формує культуру

служіння, солідарності й відповідальності. У 2018 році на Звітно-виборному з'їзді ВГО Союз Українок мене обрали референткою з питань взаємозв'язків з органами публічної влади та релігійними організаціями, що дало мені змогу глибше зануритися у дипломатичну площину діяльності організації: представляти її інтереси на міжнародних форумах, будувати співпрацю з органами влади, інституціями, координувати гуманітарні ініціативи та проєкти. Цей досвід загартував віру в те, що жінки не лише здатні бути лідерками – вони вже ними є, коли стають голосом своїх громад, носійками цінностей, посередницями у світі, який прагне безпеки й гідності.

Слова Мілени Рудницької "Українко, будь громадянкою в домі і матір'ю в суспільстві" – дороговказ моєї громадської діяльності. Її інтелект, талант лідерки та принциповість зробили її символом моральної сили у часи, коли за правду доводилося боротися в умовах подвійного тиску як жінці, і як українці. Сьогодні ім'я Мілени Рудницької надихає нове покоління лідерок, для яких дипломатія – це не привілей, а відповідальність. Мене захоплює ця постать її неймовірною здатністю поєднувати інтелектуальну глибину, жіночу гідність і незламну громадянську позицію, з якою вона сміливо представляла голос українського народу на міжнародній арені у часи, коли бути жінкою-лідеркою означало ламати усталені стереотипи і ризикувати всім. У часи бездержавності, коли український народ був позбавлений власної політичної



Мілена Рудницька (в центрі) в президії Союзу Українок  
Джерело: <https://uain.press/blogs/milena-rudnitska-gidna-donka-velikoyi-kulturnoyi-natsiyi-1293942>

суб'єктності, саме жіночий рух, зокрема Союз Українок, став одним із ключових представників України на міжнародній арені. Відтак українське питання звучало на світових форумах, конгресах та засіданнях Ліги Націй. Союзнянки стали голосом бездержавної нації, що боролася не лише за національні права, а й за гідність жінки, за мир, свободу і солідарність. Через публічні виступи, доповіді, участь у міжнародних жіночих об'єднаннях вони формували альтернативну дипломатію, яка ґрунтувалася на силі морального авторитету, історичній пам'яті та цінностях. У період, коли офіційна держава була відсутня, саме ці жінки не дозволили світові забути про Україну.

Перші проекти, до яких я долучилася в діяльності ВГО Союз Українок стали "Духовна місія союзнянок з відновлення оздоблення козацької церкви Покрови Пресвятої Богородиці на острові Хортиця". Моя участь в цьому проекті стала для мене не просто першим кроком у якості меценатки та координаторки, а справжнім символом поєднання духовності, жіночої дії та національної гідності. Завдяки ініціативі тодішньої голови ВГО Союз Українок пані Ореслави Хомик я усвідомила, що громадська діяльність може мати сакральний вимір, коли служіння



Передача Плащаниці Богородиці для козацької церкви Покрови Пресвятої Богородиці спільно з Запорізьким відділом Союзу Українок, м. Запоріжжя, о. Хортиця, 2019 р.

культури, вірі та історичній пам'яті трансформується у форму сучасного жіночого лідерства. Цей проект навчив мене цінувати глибину традиції й водночас діяти рішуче в ім'я збереження нашої ідентичності.

В рамках проекту до Національного заповідника "Хортиця" було передано чотири хоругви, Плащаниці Ісуса Христа та Богородиці, виготовлені на високому науковому та мистецькому рівні: Роксолана Косів, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри сакрального мистецтва Львівської національної академії мистецтв (ЛНАМ) досліджувала взори козацьких хоругв, що зберігаються в архівах Швеції та запропонувала відтворити їх елементи, виконали вишивку Софія Білик – викладач кафедри сакрального мистецтва ЛНАМ (проект плащаниці та ікона Христа), Тетяна Знак – випускниця Косівського училища прикладного та декоративного мистецтва та кафедри сакрального мистецтва ЛНАМ, живопис ікон виконав – Дмитро Васильків випускник кафедри сакрального мистецтва ЛНАМ.

Цей досвід став початком мого усвідомленого шляху у сфері публічної дипломатії дії. Саме через такі ініціативи ми, українські жінки, промовляємо до світу мовою духовності, пам'яті та відповідальності за майбутнє. І сьогодні, оглядаючись назад, я з гордістю відчуваю, як ті перші кроки переросли у велику місію служіння Україні й нашій спільній історії.

### На чолі Союзу Українок. Виклики під час війни

У 2021 році очолити ВГО Союз Українок стало для мене логічним і водночас глибоко емоційним рішенням, результатом багаторічної громадської праці, особистої віри в силу жіночої солідарності та усвідомлення великої відповідальності перед спадщиною попередниць. Це був символічний крок, який поєднав у собі продовження традицій і потребу нових форматів дії в часи великих викликів для України. Через два місяці після мого обрання розпочалась повномасштабна війна, і моє лідерство в Союзі Українок одразу набуло кризового характеру. Ми опинилися перед викликом не лише зберегти організацію, а й мобілізувати всі її ресурси для допомоги жінкам, дітям, військовим, громадам у тилу та на фронті. У надзвичайно короткий термін довелося адаптувати стратегію, розширити партнерства, координувати гуманітарні ініціативи й налагодити міжнародну адвокацію, водночас підтримуючи дух єдності, віри та взаємної підтримки серед українського жіноцтва. Тоді ж на перший план вийшла публічна дипломатія – здатність висвітлюва-



Волонтерський логістичний центр ВГО Союз Українок, 2022 р.



Зустріч союзниць з Президентом та віцепрезидентом м. Освенцим, Республіка Польща 28 лютого 2022 р. (справа: Катерина Дика, Світлана Гук, Януш Хверут – Президент м. Освенцим, Ористлава Сидорчук, Кшиштоф Канія – віцепрезидент)

ти позицію країни через недержавні канали, через культуру, освіту, медіа, особисті історії, гуманітарні ініціативи та партнерські зв'язки.

З перших днів повномасштабного вторгнення було сформовано Волонтерський центр ВГО Союз Українок на кордоні з Польщею для координації гуманітарної допомоги. Він став своєрідним мостом між тими, хто рятувався від війни, і тими, хто прагнув допомогти – українською діаспорою, польськими партнерами, міжнародними благодійниками. Саме тут ми щодня приймали сотні жінок і дітей, надавали прихисток, підтримку, інформацію та необхідне спорядження. Центр виріс у потужний осередок жіночої солідарності та дії, що демонстрував силу самоорганізації в найкритичніші моменти.

Також з перших днів відбулись зустрічі з польськими політиками для донесення правдивої інформації про реалії війни, злочини російського агресора та нагальну потребу у всебічній підтримці України. Ці дипломатичні кроки стали важливими в утвердженні міжнародної солідарності та зміцненні стратегічного партнерства з Польщею. Ми говорили від імені українських жінок і матерів, апелюючи до людяності, справедливості та спільних європейських цінностей, що стали основою нашої подальшої співпраці.

Очолити найбільшу жіночу громадську організацію у час війни стало для мене не лише викликом, а й продовженням великої історичної місії попередниць – союзниць, які у буремні часи обох Світових воєн, а також під час російсько-української війни з 2014 року активно допомагали фронту, підтримували родини полеглих, займались міжнародною адвокацією та гуманітарними проектами. Ми наслідуємо їхній дух, їхню віру в силу жіночої дії та відповідальність перед народом: "Нам не вільно нікому, ні чоловікові, ні жінці, під нинішню хвилю стати з заложеними руками і ждати, що життя принесе, – ми, жінки, мусимо також стати сильною, діяльною і творчою силою", – писала Костянтина Малицька. Її слова залишаються актуальними сьогодні, в час нової національно-визвольної боротьби для мене особисто. Як провідниця Союзу Українок, К. Малицька неодноразово згуртовувала українське жіноцтво для активної допомоги фронту, представляла жінок у національних комітетах підтримки України та формувала потужну жіночу платформу дії. Цей дух солідарності, служіння і гідності ми продовжуємо – як союзниці, як громадянки, як сучасні лідерки. Впродовж тривалої сучасної війни українські жінки взяли на свої плечі основний тягар роботи в тилу, адже саме вони становлять переважну більшість серед тих, хто задіяний у гуманітарних ініціативах, волонтерських рухах, медичній, освітній та соціальній підтримці постраждалих. Вони опікуються вимушено переселеними українцями, допомагають військовим, організують логістику, розподіляють допомогу, працюють із дітьми та літніми людьми. Завдання жінок у цій війні надзвичайно різноманітні: від безпосередньої участі у бойових діях на передовій до плетіння маскувальних сіток у тилу, приготування їжі для захисників, ведення інформаційного фронту та міжнародної дипломатичної адвокації.

Важливим аспектом публічної дипломатії в умовах повномасштабної війни стало завдання домогтися міжнародного визнання росії як держави-терориста. Усвідомлюючи силу громадянського голосу та вплив емоційного звернення до світової спільноти, ми активізували інструменти жіночого дипломатичного лідерства. У серпні 2022 року, об'єднавши зусилля з жінками-активістками (Христина Харольська, Оксана Вірт), які вимушено залишили Україну через війну та тимчасово перебували в місті Жешув, ми ініціювали та організували мирну ходу. Вона мала подвійне символічне значення: з одного боку – щира подяка польському народу за теплий прийом, гуманітарну підтримку та солідарність із українцями,



На мирній ході у м. Жешів, Республіка Польща, серпень 2022 р. (вгорі: Ористлава Сидорчук з донькою, внизу: співорганізатор Оксана Вірт з сином)

а з іншого – потужне звернення до міжнародної спільноти з закликом визнати російську агресію формою державного тероризму.

Мирна хода з українськими прапорами, символами миру, дитячими малюнками й плакатами із закликами до справедливості стала виявом громадянської відваги та голосом жінок, чоловіків та дітей, які не могли мовчати про зруйновані долі, злочини проти людяності та трагедії дітей. Ця ініціатива отримала широкий розголос у місцевих ЗМІ, була підтримана польськими активістами та посилила резонанс українського питання в міжнародних політичних колах. На підготовку цієї акції було лише три дні: перебуваючи у Львові, я мала скоординувати дії та зусилля активістів, розкиданих по різних містах. Це була неймовірна синергія дій і взаємної підтримки. Моя десятирічна донька разом із сусідкою малювали вдома плакати з ширими дитячими закликами до миру, ілюстратор Нікіта Тітов надав дозвіл на друк своїх тематичних ілюстрацій, які стали потужними візуальними символами нашого протесту. Волинський відділ Союзу Українок передав 30-метровий український прапор, що став емоційною віссю акції, а отець Богдан з церкви УГКЦ у Жешуві зорганізував місцеву українську громаду для участі у ході. На імprovізованій сцені перед Ратушею ми говорили серцем – про біль і гідність, про любов до України, про силу українських жінок і про нашу спільну надію на мир. Це була не просто акція – це був акт громадянської солідарності та публічної дипломатії, що змусив світ ще раз почути голос України. Таким чином, навіть закордоном українці залишаються активними суб'єктами публічної дипломатії, здатними впливати на міжнародний порядок денний, захищаючи правду, гідність та право України на справедливість.

Сьогодні я часто ставляю собі питання: якою є роль українки в умовах війни? І що я як жінка, мати, науковиця, громадська діячка можу сказати іншим жінкам, які шукають сенс і дію в ці буремні часи? Моя відповідь проста: бути українкою сьогодні – це означає бути живою силою української

публічної дипломатії. Це бути тією, хто формує сенси, прокладає мости, говорить з світом мовою гідності, культури й правди. Очолюючи Всеукраїнську громадську організацію Союз Українок, я щодня бачу, як багато в наших діях спадкоємності, глибини й вірності ідеалам наших попередниць. У 2024 році ми відзначили 140 років українського жіночого руху. Його початок – це Наталія Кобринська й Товариство руських жінок, це жінки, які ще у ХІХ ст. самотужки здобували освіту, видавали книжки, вели міжнародну діяльність, створювали простір для жіночого голосу. Цей голос не змовкав навіть у найтемніші періоди. У 1934 році, у час окупацій та бездержавності, відбувся Український Жіночий Конгрес у Станіславові. Ініціаторкою була Мілена Рудницька, одна з найяскравіших постатей нашого руху. Тоді було сформовано платформу українського жіноцтва, де національна ідея, рівність і міжнародна солідарність стали її основою.

У червні 2024 року, в час повномасштабної війни, ми провели 5-й Конгрес Союзу Українок, приурочений до 90-ліття історичного Конгресу. Ми не лише вшанували пам'ять, а й діяли на повну силу, ухваливши Резолюцію до української влади та міжнародної спільноти. У ній ми звернули увагу на повернення незаконно депортованих дітей, підтримку української мови серед діаспори, а також необхідність об'єднання жіночих організацій у партнерстві, а не у конкуренції.

Це і є жіноча дипломатія дії. Ми творимо простір, у якому український голос звучить у світі через адвокацію, гуманітарні ініціативи, виставки, форуми, акції, культурні жести. Мій меседж кожній українці: використовуйте усі можливості які бачите, щоб говорити правду про Україну, домагайтеся міжнародної підтримки, об'єднуючись у своїх діях, адже кожна з нас є амбасадоркою України. Сьогодні, як ніколи, публічна дипломатія України має жіноче обличчя. І я вірю, що саме в цьому наша сила: бути вірними собі, не мовчати, діяти, плекати партнерство, говорити світу правду і водночас – надихати.



Погашення ювілейної марки та конверту до 90-ліття проведення Українського Жіночого Конгресу (Орестлава Хомик – Почесна голова ВГО СУ, Ірина Чернега – голова Секретаріату ВГО СУ, голова міста Івано-Франківськ Руслан Марцінків, голова ВГО Союз Українок Ористлава Сидорчук, Олена Пономаренко – голова Чернівецької ГО Союз Українок), серпень 2024 р.



Відзначення 140-річчя українського жіночого руху, м. Львів 2024 р. (зліва: Ірина Процик, Ористлава Сидорчук, Любов Максимович, Ярослава Сорокопуд, Дана Мехедова)



Відзначення 140-річчя українського жіночого руху, м. Одеса, листопад 2024 р. (Справа: Почесний консул Канади у Львові Оксана Винницька-Юсипович, голова ВГО СУ Ористлава Сидорчук, Почесна голова ВГО СУ Ореслава Хомик, голова Одеського відділу Союзу Українок Світлана Мельник)

Жіночий рух у час війни – це не лише волонтерство чи захист прав жінок, а потужний інструмент публічної дипломатії та формування довіри до держави знизу вгору. Ми, жінки, не спостерігаємо, а реально ми впливаємо: беремо участь у прийнятті рішень, здійснюємо громадський контроль, пропонуємо нові моделі дії для громад. Саме з цього розуміння виникла моя ініціатива розробити Програму розвитку і функціонування української мови у Волинській області, яка була схвалена одногослоно депутатами Волинської обласної ради як важливий документ розвитку регіону. Для мене це не лише про мову як інструмент комунікації, а про мову як елемент національної безпеки й національної гідності. Вона стала прикладом регіональної публічної дипломатії. Я переконана, що кожна жінка, яка ініціює зміни у своїй громаді, впроваджує програми, веде культурні та освітні проекти – є носійкою публічного голосу України. І саме цей голос сьогодні потрібен світові – сильний, гідний, змістовний.

У жовтні 2025 року я мала змогу долучитися як учасниця до потужного заходу публічної дипломатії у Вашингтоні, що організований American Coalition for Ukraine. Ukraine Action Summit. Масштабний громадський саміт уже всьоме

зібрав українську та американську спільноту у Вашингтоні. Понад 700 учасників із усіх штатів США – представники громадських організацій, церков, лідери діаспори, ветерани, науковці – об'єдналися, щоб у стінах Конгресу США говорити про Україну, її боротьбу та потребу продовження стратегічної підтримки. Це не просто акція, а реальний інструмент публічної дипломатії та громадського впливу. Центральною темою була подальша військова, фінансова й гуманітарна підтримка України, а також питання повернення українських дітей, депортованих росією. Цей саміт це взірць сучасної публічної дипломатії "знизу вгору". Тут немає протоколу і дипломатичних титулів, але є велика довіра до громадянського суспільства. Українці з усіх штатів США, а також американці, які вболівають за Україну формують голос нашої країни у Вашингтоні. І цей голос почутий, адже щоразу після таких самітів ми бачимо реальні рішення Конгресу, додаткові пакети допомоги, увагу до гуманітарних ініціатив, посилення санкцій проти росії.

Учась у саміті додала відчуття єдності: серед учасників були люди різних поколінь і професій, різні національності, але всі з одним серцем – серцем України. Вражає, як глибоко американське суспільство розуміє, що сьогодні на вістрі – не лише доля України, а майбутнє свободи у світі. Це додає віри і сил для нашої боротьби, впевненості, що ми не самі у цій війні. Спілкуючись з американцями, бачиш, що вони щиро захоплюються нашою боротьбою, відважністю воїнів і їх самопожертві. Основний відчутний посыл від американського суспільства: допомогу надають тим, хто бореться. Ми повинні пам'ятати, що кожен українець за кордоном – дипломат, кожна жінка – творчиня миру, а коли ми разом, Україна непереможна!



Ористлава Сидорчук на 7 Ukraine Action Summit, м. Вашингтон, США, жовтень 2025 р.



## Ярослава Хортяні

*Громадська діячка, голова СФУЖО, віцепрезидентка СКУ. Має українське походження, від 1979 року мешкає в Будапешті. Закінчила історичний факультет Будапештського університету імені Лоранда Етвеша, викладала історію в середніх навчальних закладах Будапешта. В 1991 р. була серед засновників громадської організації української спільноти в Угорщині, 1993 р. очолила Товариство української культури в Угорщині. Від 2001 р.*

*тісно співпрацює з ЄКУ та СКУ як заступниця, перша заступниця, очільниця. У 1998-2014 рр. очолювала самоврядування українців 9-го району Будапешту та Державне самоврядування українців Угорщини. У 2014–2018 рр. була депутаткою Угорського парламенту. Авторка книги про Голодомор в Україні 1932–1933 роки.*

### Дипломатія серця: сила українських жінок у світі

Українські жінки сьогодні – це сила, яку бачить увесь світ. Їхні голоси звучать у парламентах і в маленьких громадах, у міжнародних залах і на волонтерських складах, у школах, церквах, шелтерах, культурних центрах. Голоси різні, але всі несуть одну правду: Україна жива, бо жінки тримають її на тендітних плечах. Їхня дипломатія – не про кабінети й протоколи, а про людяність, відвагу бути поруч, здатність говорити твердо, але з теплом. Про те, як тримати громаду, коли навколо все падає; як навчити дітей не забути, ким вони є; як пояснити світові, що наша боротьба – за гідність, за свободу, за майбутнє. Їхня дипломатія є дипломатією серця. І саме вона сьогодні творить обличчя України у світі.

#### Адвокація України як життєвий вибір і покликання

Свій життєвий вибір я зробила свідомо. Під час написання дипломної роботи в Будапештському університеті імені Лоранда Етвеша на тему "Пробудження української національної свідомості в працях Михайла

Грушевського, Михайла Драгоманова та Івана Франка" мені доводилося шукати їхні видання кінця XIX ст. В Угорщині тоді таких книжок майже не було, і доступ до них ми отримували через московські архіви, які надсилали матеріали на кафедру історії Східної Європи на ім'я мого викладача, професора Еміла Нідергаузера. Тоді я вперше прочитала фундаментальні праці Драгоманова, Франка та Грушевського. Це стало для мене переломним досвідом. Я перечитувала сторінки по кілька разів, перевіряла кожне посилання, бо мала переконатися, що я правильно розумію прочитане. Усе це відкривало мені правду, якої я ніколи раніше не знала. Можу сказати, що тоді в мене "перевернувся світ". Адже історію України, її літературу, роль українського питання у суспільних процесах десятиліттями приховували, перекручували, применшували. Національну свідомість затирали, українську ідентичність забороняли. Хоча я виросла в українській родині з традиційним світоглядом, де віра в Бога, мова й культура були природною частиною життя, правдивої історії України я не знала. Півтора року роботи над дипломом змінили мене. Я зрозуміла, що мушу розповідати людям правду про наше минуле, відкривати їм очі. Історична освіта виявилась для мене не просто фаховим інструментом – вона стала фундаментом усієї подальшої громадської та дипломатичної роботи. Ці знання дали мені інтелектуальну опору, якою я пізніше користувалась у дискусіях в парламентських комітетах, під час інтерв'ю, на зустрічах



На святкуванні 80-ліття Об'єднання українських жінок у Німеччині, Мюнхен, 25 жовтня 2025 р.

з угорськими політиками чи міжнародними організаціями. Я знала, що говорю не з емоцій, а спираючись на факти, дослідження, джерела. І це додавало впевненості.

Коли у 1993 році я очолила Товариство української культури в Угорщині, це завдання стало моїм особистим пріоритетом: показати українцям, угорцям і світові справжню історію України, її самобутність і цінність. Це й стало основою моєї подальшої громадської діяльності. Мій громадський шлях на початку був непротим. Мені бракувало простору, де я могла б поділитися тим внутрішнім потрясінням, яке принесло пізнання правдивої історії України. Я шукала спосіб говорити про це з угорським суспільством. У 1990 році мій чоловік побачив в одній з угорських газет оголошення про створення Товариства угорсько-української дружби. Я пішла на установчі збори. Там познайомилася з людьми, які згодом стали ядром нашої майбутньої громади. Більшість із них були угорцями, які щиро цікавилися Україною, але дуже часто не мали про неї реальних знань.

Перший їхній захід – Дні української культури – відбувався в будинку радянської культури. У залі сиділо лише кілька людей. Для нас це було боляче: ми вперше за багато років почули українську пісню наживо, але бачили, що захід фактично "поховали" у радянському просторі, де українська культура не могла набути свого справжнього звучання. Тоді ми вирішили створити своє товариство. Підтримала нас у цьому перша голова Товариства угорсько-української дружби – відома письменниця та політична діячка Шара Коріг, яка добре знала українську мову й українців, бо свого часу пережила депортацію в Сибір.

### Наше товариство

У 1991 році ми заснували Товариство українсько-русинської культури. Спочатку нам здавалося, що перешкод виникає забагато, але щораз більше українців почали усвідомлювати: без активної, впорядкованої роботи нічого не вийде. Ми будували товариство на взаємній підтримці, довірі та співпраці з угорськими інституціями. Ситуація докорінно змінилася у 1993 році, коли в Угорщині ухвалили закон про національні меншини, визнавши українців окремою меншиною. Ми змінили назву і стали Товариством української культури в Угорщині. З цього моменту наша діяльність поступово виходила на новий рівень – нас почали запрошувати на зустрічі, слухали, з нами радилися.

У 1998 році ми вперше висунули наших представників на вибори самоврядувань і створили чотири локальні українські самоврядування. А в 1999 році я очолила не лише Товариство, а й Державне самоврядування українців в Угорщині (ДОСУУ) – нову, державою фінансовану структуру, що відкривала широкі можливості для розвитку громади. Ми могли збирати українську молодь з усієї Європи, проводили міжнародні заходи, встановлювали пам'ятники, організовували конференції. 2001 року на десятиліття товариства ми відкрили в курортному містечку Тихань, що на Балатоні, пам'ятник княжні Анастасії, відстоявши право назвати її саме "українською княжною". І тут знову став у нагоді мій фах історика. Коли ми почали досліджувати постать княжни Анастасії, доньки Ярослава Мудрого, більшість угорців знали її передусім як частину "спільної історії з Росією". Потрібно було показати: Анастасія – це українська княжна, вихована в Русі-Україні, носійка нашої культури, а не російської. І ми змогли це довести документально. Саме завдяки такій доказовості в Тихані з'явився пам'ятник із правильним написом "українська княжна". Це був один із перших наших міжнародних успіхів – не просто відкриття пам'ятника, а акт відновлення історичної справедливості з усвідомленням, що обстоювання правди – це не тільки емоційний порив, а передусім інтелектуальна праця.

Не менш важливим був і наш проєкт "Русалка Дністровая". Здавалося б, дрібниця – з'ясувати, чому альманах вийшов саме в Буді у 1837 році.



З танцювальним ансамблем "Барвінок" (Канада) біля пам'ятника Анастасії, доньці Ярослава Мудрого, угорській королеві та її чоловікові Андрашу I на острові Тихань

Але коли ми розплутали весь ланцюг подій (заборону у Львові, Відні, Загребі, рішення угорського цензора Антала Надя дати дозвіл на друк), стало очевидно, наскільки це був унікальний факт. Адже саме тут, в угорській друкарні, українська мова прозвучала в літературі раніше, ніж "Кобзар" Шевченка. Відкриття стало для нас і для угорського суспільства справжнім культурним містком між нашими народами. Тому я завжди кажу, що історична освіта – не просто диплом, а інтелектуальна зброя, яка дозволяє захищати правду про Україну там, де її десятиліттями спотворювали. Коли ти володієш джерелами, коли розумієш, як формувалися політичні наративи, коли можеш спокійно й аргументовано пояснити, що таке Русь-Україна, що таке українська державність, хто такі українці, тоді тебе слухають. Тоді ти стаєш не прохачем, а партнером.

Це особливо відчувалося в ті роки, коли ми видавали журнал "Громада". Тридцять років поспіль ми публікували великі історичні рубрики українською та угорською мовами. Я писала їх особисто, бо розуміла: просвітництво – це теж дипломатія. Не можна будувати майбутнє, якщо суспільство не знає правди про минуле. І угорці, що читали наші матеріали, часто дивувалися: "Ми цього ніколи не знали про Україну". Знання руйнують стереотипи. А руйнування стереотипів є вже першим кроком до дипломатичної перемоги.

### **Як парламент Угорщини визнав Голодомор геноцидом українського народу**

Одним із найвідповідальніших викликів у моїй діяльності стало питання про визнання Голодомору 1932–1933 років геноцидом українського народу. На початку 2000-х років СКУ закликав свої громади лобювати це рішення у країнах проживання. Я тоді вже очолювала Державне самоврядування українців в Угорщині й мала доступ до парламенту як членкиня дорадчої ради Комітету у справах релігії, прав людини та національних меншин. Я уважно вивчала, які політичні сили потенційно готові підтримати українське питання. Після одного із засідань Комітету я подала письмове звернення з проханням включити питання Голодомору до порядку денного. На моє здивування, Комітет погодився.

Під час перших слухань виникла дискусія: у проекті резолюції Голодомор називали "українським Голокостом". Деякі депутати виступили

проти – мовляв, цей термін застосовується виключно в контексті трагедії єврейського народу. У той момент мені, без перебільшення, Бог дав правильне слово. Я підняла руку й сказала: в угорській мові є точне, нейтральне, історично коректне слово – *népiirtás*, тобто "винищення народу". Це і є геноцид. Мені доручили підготувати документальне обґрунтування. За допомогою працівника посольства України в Угорщині, історика Миколи Держалюка, я отримала доступ до архівів України, де знайшла унікальні матеріали: статистичні дані, свідчення, копії документів. Завдяки історичній освіті, я розуміла, що без міцного фактологічного підґрунтя, без точних даних і документів справа не зрушить з місця. Саме тому я з таким запалом працювала в архівах, опрацьовувала статистику, порівнювала свідчення – і змогла зібрати матеріали. Усе це я збрала за літо 2003 року – і восени представила комітету.

Наступним викликом стала політична протидія. Мене викликали до МЗС Угорщини, де троє представників намагалися переконати забрати подання назад, бо "що скаже Брюссель, що скаже Москва". Я відмовилася. Якщо резолюція не пройде на слуханнях в парламентському комітеті, то – так, я розумію, але забирати її я не маю права. Я зверталася до різних політичних фракцій, говорила з депутатами, пояснювала, чому це рішення важливе не лише для України, а й для Європи. Дуже допомогла приватна зустріч із тодішнім міністром закордонних справ Ласлом Ковачем, який запевнив мене у підтримці.

Коли питання винесли на пленарне засідання, ми боялися, що щось зірветься в останній момент. Але на табло з'явилося: *347 голосів "за", нуль – "проти", нуль – "утримався"*. У залі запанувала справжня ейфорія. Депутати з різних політичних сил вітали нас жестами підтримки. 24 листопада 2003 року Національні Збори Угорщини одними з перших у світі визнали Голодомор геноцидом українського народу. Це був історичний акт солідарності й справедливості. Після цього ми організували в Будапешті велику конференцію й виставку в Музеї терору, а всім депутатам я особисто надіслала листи подяки. Багато хто відповів – щиро, тепло, з розумінням. Згодом в Угорщині вийшли книжки "Прихована правда", "Пам'яті невинних жертв" і художня повість українського письменника Олеся Волі "Завірюха" угорською мовою – видання, присвячені Голодомору. Це також стало частиною нашої просвітницької роботи.

Згодом я стала заступницею президента ЄКУ, у 2005 році – його головою, у 2009-му – першою заступницею президента СКУ. У 2014–2018 ро-

ках представляла українську громаду як перша речниця угорських українців у Національних Зборах Угорщини. А у 2023 році очолила СФУЖО.

### На чолі СФУЖО як міжнародної організації

У 2023 році мене обрали головою СФУЖО. Це сталося в Перемишлі – місті, яке має символічне значення для моєї родини. Мій батько народився неподалік, у селі Ушківці, був примусово виселений у 1945 р. Я багато разів чула від нього історії про Перемишль, про Український



Під час Конгресу СФУЖО у Перемишлі, 2023 р.

дім, про кіносеанси, на які вони туди ходили. І саме в цьому будинку мене обрали головою СФУЖО – унікальної організації, яка об'єднує українських жінок на всіх континентах і створює глобальну мережу солідарності. Це було відчуття глибинного кола історії.

Чесно скажу: я вагалася. Очолювати організацію, до якої входять жіночі структури з понад тридцяти країн, – величезна відповідальність. Тим більше, що в Угорщині, де я живу й працюю, немає окремої жіночої організації, яка була б у складі СФУЖО. Але мене переконала підтримка соратниць і президії СКУ. Вони вірили в мене, і

ця віра стала для мене аргументом. СФУЖО має представництва при ООН у Нью-Йорку та Женеві, а також тісно співпрацює з ЮНІСЕФ. До повномасштабного вторгнення Росії діяльність організації була більш орієнтована на українську діаспору в Північній Америці та Австралії. Але після 2022 року центр тяжіння перемістився до Європи, адже саме тут опинилася найбільша кількість українських жінок і дітей, змушених тікати від війни.

Для мене було важливо, щоб ми не були формальною структурою з "гучною назвою", а реальним інструментом впливу. Тому ми поставили собі три ключові напрями: захист прав українських жінок у світі, просування правди про Україну на міжнародних форумах і підтримка нашої

материнської держави в часи кризи. І кожен із цих напрямів мав конкретні проекти, конкретні дати й конкретні результати.

Нашим пріоритетом стала підтримка українських жінок-біженок і жінок, які постраждали від війни. Ми працювали з місцевими органами влади, щоб українки могли отримати правову, психологічну, соціальну допомогу. У цих питаннях дуже багато залежало від того, наскільки сильною була наша місцева організація. Бо міжнародні заяви важливі, але реальну підтримку дає той, хто поруч – у громаді, в центрі

допомоги, у школі, у церкві. І жінки СФУЖО зробили для цього неймовірно багато: допомога в інтеграції, адаптації, захисті від інформаційних маніпуляцій і, що не менш важливо, збереження української ідентичності. Ми брали участь у сесіях ООН, конференціях ЮНЕСКО, міжнародних форумах із питань прав людини. І кожного разу ми порушували теми, які офіційна дипломатія не завжди могла озвучити прямо: питання сексуального насильства російськими військовими, депортації дітей, становище жінок на окупованих територіях. Ми давали свідчення, документи, публічні заяви – і нас слухали. Бо жіночий голос має особливу моральну вагу. Коли жінка говорить про біль інших жінок і дітей, це не сприймається як політичний тиск – це сприймається як крик совісті. Ми бачили, як у різних країнах виникають псевдоорганізації з незрозумілим фінансуванням і завданнями. Тому було критично важливо об'єднувати українських жінок у справжні, легальні, сильні структури. За короткий час ми сприяли створенню нових жіночих організацій у Португалії та Іспанії, провели дві великі міжнародні конференції – у Будапешті та Малазі. На цих форумах ми відкрито говорили про інтеграцію біженок, про психологічні травми, про навчання дітей, про загрози російської дезінформації. Це була розмова не лише між діаспорою й Україною, а й між українськими жінками та європейськими інституціями.

У Будапешті нашу конференцію підтримали мерія міста, Посольство України, урядові уповноважені з гендерної політики Кабінету



Малара Іспанії флешмоб СФУЖО у центрі міста, 2025 р.

Міністрів України. В Малазі, крім тутешніх українських осередків, до нас приєдналися іспанські жіночі організації. Ми почали говорити на весь голос: війна не скасовує майбутнє України, і держава вже сьогодні має створити бачення повернення людей додому. Адже мільйони жінок і дітей – це колосальний людський ресурс, який Україна не може втратити.

Ще один важливий напрямок – залучення молодих лідерок. На нашій конференції в Малазі всі відзначали: скільки молодих облич! Жінки 30–40 років, готові працювати заради України, стають новим голосом жіночої дипломатії. І це додає величезної надії.

Одним із найважливіших напрямів нашої діяльності є відкриття правди про Голодомор. Ми працювали з парламентами різних країн, з міжнародними науковими колами, із правозахисними інституціями. Наші членкині проводили виставки, конференції, круглі столи, ініціювали петиції. Це була колосальна робота, і вона давала відчутні плоди: у багатьох країнах світ почав говорити про Голодомор як про злочин геноциду задовго до того, як це стало широко відомо. І це був результат нашої спільної, різнорівневої дипломатії.

### Завдання дипломатії діаспори

Зі свого досвіду знаю, що дипломатія діаспори – це не про посади й кабінети, а про відповідальність і тяглість. Усі, хто працює заради збереження української ідентичності, популяризації культури й історії, хто адвокує інтереси України в країнах проживання, виконує дипломатичну місію. Це не просто громадська активність, а складова нашої державності за кордоном. Ми часто стоїмо на передовій там, де Україні потрібно бути почутою. Велика перевага дипломатії діаспори полягає в тому, що ми живемо всередині країни, до якої звертаємося. Ми говоримо її мовою, розуміємо традиції, знаємо її історичні болі, бачимо, які теми чутливі, а які можна пояснювати прямо. Ми можемо формулювати аргументи так, щоб вони лягали на ґрунт, який добре знаємо. Там, де офіційна дипломатія інколи мусить мовчати з огляду на протокол, ми можемо відкрито, людською мовою пояснити те, що важливо для України. За ці роки я бачила різне: були послы, які щиро підтримували українські організації та розуміли нашу місію, а були й такі, чия поведінка викликала запитання. Але навіть у найскладніші періоди діаспора вистояла. Ми знали: якщо офіційні структури з певних причин не

можуть діяти, то наше завдання – не дати заглушити український голос. Це була своєрідна паралельна дипломатія, яка часто діяла швидше, сміливіше й пряміше, ніж дозволяє класичний протокол. Тож коли мене запитують, чи допомагає історична освіта в міжнародній діяльності, я відповідаю: вона не просто допомагає – вона дає фундамент, без якого моя громадська й дипломатична робота була б неможливою. Бо дипломатія діаспори – це завжди про мости: між минулим і сучасністю, між Україною і світом, між людським досвідом і фактами. І ці мости тримаються саме на знаннях.

Основне завдання дипломатії діаспори – зберегти й представити Україну в країні проживання так, щоб її голос був почутий і зрозумілий: від популяризації культури до пояснення політичних рішень, від обстоювання прав біженців до протидії дезінформації. Діаспора – це обличчя України за кордоном. Якщо ми працюємо чесно, відкрито, з повагою до суспільства, серед якого живемо, – тоді формується позитивний образ нашої материнської держави. Другий обов'язок – збереження української ідентичності. Це завжди було непросто, а тепер стало питанням виживання. Мільйони жінок і дітей опинилися в Європі не з власної волі. Вони мають отримати підтримку, але водночас – не втратити свій культурний код. Тут діаспора відіграє роль першої лінії захисту: українські школи вихідного дня, церковні громади, культурні центри, жіночі організації – усе це середовище, яке не дає людині розчинитися. І третє – адвокація України. Це потужний напрям, який із 2022 року став критичним. Ми мусимо пояснювати, що відбувається на фронті, чому Україні потрібна зброя, чому не можна втомлюватися від війни. Кожна зустріч, кожен виступ, кожне інтерв'ю – це маленька дипломатична битва. Якщо ти говориш переконливо і чесно, це впливає на рішення політиків, на до-



Біля пам'ятної дошки Григорію Сковороді, м. Токай

помогу Україні, на ставлення суспільства. Ми ніколи не працюємо "для галочки", бо за нами стоїть країна, яка платить ціну своєю кров'ю.

Сьогодні перед діаспорою стоять безпрецедентні виклики. Перший – це збереження єдності. Українці різних хвиль еміграції мають різний досвід, а ще до нас долучилися мільйони людей, які виїхали через війну.



Саміт СКУ в Парламенті Румунії, 2024 р.

Хтось приїхав із маленькими дітьми, хтось – після втрати дому, хтось – після пережитої окупації. Нам потрібно не просто прийняти цих людей, а допомогти їм інтегруватися так, щоб вони не втратили зв'язку з Україною. Єдність – це завжди виклик, але зараз вона критична.

Другий виклик – російська дезінформація. Її масштаби величезні, і вона працює системно. Російські наративи можуть бути подані завуальовано, нібито "з позиції турботи". Ми стикаємося з цим у медіа, у місцевій політиці, у соціальних мережах. І тут роль діаспори – неймовірно важлива: ми можемо швидко реагувати, пояснювати, виправляти неправду, показувати фактами, що насправді відбувається в Україні. Це важка робота, але вона приносить результати тільки тоді, коли ведеться щоденно.

Третій виклик – духовна й моральна підтримка громади. Я добре знаю, наскільки важливо мати поруч священника, який може вислухати, підставити плече, об'єднати людей. Ми добивалися присутності україн-

ського священника в Угорщині чотири роки, і коли це нарешті сталося, громада ніби отримала друге дихання. Особливо після 2022 року, коли тисячі біженців приходили в церкву не тільки за молитвою, а й за відчуттям дому. Це теж частина дипломатії, хоч її й не вписують у протоколи.

### Інструменти публічної дипломатії діаспори

Найсильніший інструмент публічної дипломатії діаспори – це знання країни, в якій ти живеш. Якщо ти розумієш її чутливі точки, історичні травми, політичні поділи, культурний код, тоді знаєш, якою мовою варто говорити з суспільством. Наприклад, в Угорщині дуже важливо опиратися на історію, бо вона тут є частиною національної гордості. Тому я завжди будувала аргументацію через історичні паралелі, через культурні зв'язки, через те, що угорці знають і цінують. Це відкривало двері, які інакше залишалися б зачиненими. Другий інструмент – це діалог із владою та громадськими структурами. Для мене принциповим було: жодних зустрічей "для картинки". Якщо ми йшли в парламент, то з конкретною метою. Якщо говорили з омбудсменом чи представниками міністерств, то з конкретним переліком питань. Ефективна дипломатія не терпить розмитості. І такий підхід працював: були ухвалені документи, були зрушення в гуманітарних проєктах, були практичні рішення на користь України та українців. Третій інструмент – велика й видима присутність українців у публічному просторі. Це демонстрації, акції солідарності, благодійні ярмарки, культурні фестивалі, українські дні в університетах. Коли суспільство бачить українців не як абстрактну "групу біженців", а як активну спільноту з власною культурою, голосом, енергією – це змінює стереотипи. І коли на наших подіях поруч із нами стояли угорські мери, депутати, громадські діячі – це означало: ми стали частиною публічного життя країни, нас чують.

Дипломатія працює там, де є довіра. А довіра виникає не на офіційних брифінгах, а тоді, коли людина бачить твою щирість, послідовність і компетентність. Я завжди вважала: якщо йдеш до угорського політика чи журналіста – іди не як прохач, а як партнер. Партнер, який розуміє ситуацію в країні, поважає її історію, цінує її аргументи. Коли люди відчують цю повагу, вони відкриваються. І тоді навіть найскладніші питання можна обговорити без конфронтації. Власне, людська відкритість – це інструмент, якого не навчать у жодній дипломатичній академії. Інколи найважливіші перемовини відбувалися не в кабінетах, а на сходах парламенту, після кон-

ференції чи під час короткої розмови на прийомі. Люди запам'ятовують не титули, а тон голосу, ставлення, готовність вислухати. Тому я завжди намагалася пояснювати так, щоб не залишалось відчуття тиску. Пояснювати правду, але з повагою до співрозмовника. І це давало результати.

### **Роль жінок у сучасній українській дипломатії та в діаспорному русі**

Жіноча дипломатія має свої особливості. Жінка часто вміє відчувати настрій, знайти м'які формулювання, обійти конфліктний кут так, що розмова не зупиняється, а навпаки – рухається вперед. І я переконана: саме жіноча чутливість і здатність вести діалог через співпереживання – одна з причин, чому багато наших ініціатив у діаспорі були успішними. У жіночому лідерстві є інша динаміка – не тиск, а переконування через людяність. Жінки завжди були рушійною силою українського громадського життя. Але війна зробила цю роль ще помітнішою. Сьогодні саме жінки найчастіше очолюють волонтерські ініціативи, культурні центри, освітні програми, гуманітарні склади. Це не тому, що вони "м'якші" чи "більш емоційні". Жінки вміють уникати зайвої конфронтації, тримати діалог навіть тоді, коли ситуація напружена, і працювати системно, не очікуючи оплесків. Ця здатність чути й передбачати робить жіноче лідерство особливо ефективним у дипломатії, де важить кожне слово.

У СФУЖО я переконалася: там, де працюють жінки, завжди є доведені до кінця справи. Ми не просто піднімали важливі теми – ми доводили їх до результату. Питання Голодомору, захист прав жінок-біженок, культурні ініціативи, спільні заяви й резолюції – усе це рухалося завдяки наполегливості й терпінню, які притаманні жіночій праці. Чоловіки часто діють ривками, а жінки – довгою дистанцією. А дипломатія – це завжди марафон. Крім того, жінки мають сильний авторитет у громадах. До них ідуть по пораду, по підтримку, по слово розради. Це елемент, який у дипломатичних підручниках називають "суспільним капіталом". У нас його завжди було багато. І цей капітал працює на користь України щоразу, коли потрібно організувати акцію, зібрати гуманітарну допомогу, виступити в парламенті, провести круглий стіл чи домогтися зустрічі з високопосадовцями. Жіноча дипломатія – це не "окрема течія", а серцевина нашого діаспорного руху.

Міжнародні українські жіночі організації – це, по суті, м'яка сила України. Вони працюють там, де не завжди можуть діяти офіційні

структури, і часто їхня робота дає значно швидший ефект. Важливо, що жінки сприймаються світом як голос, який несе правду без агресії, без політичних надмірностей, а з чіткою людською позицією. Саме тому багато посольств і міжнародних інституцій з довірою ставляться до наших ініціатив. Їм імponує наша здатність говорити переконливо, але водночас спокійно, по-людськи. У світі, перевантаженому конфліктами, такий стиль надзвичайно цінується.

Крім того, жіночі організації формують позитивний, теплий образ України. Фестивалі, вишиванкові марші, українські дні в університетах, книжкові презентації, дитячі конкурси – це не просто культурні події. Це дипломатія, яка працює дуже глибоко. Вона змінює уявлення людей про Україну. Вона створює асоціації не лише з війною, а з культурою, талантом, жіночою силою, гідністю, красою. І це так само важливо, як і політичні рішення. Бо світ підтримує не лише країну, яка бореться, а й країну, яку люблять.

Війна змінила все. Після 24 лютого 2022 року наш світ перевернувся за одну ніч. Уся попередня робота – культурні проекти, конференції, історичні дослідження – залишилися важливими, але опинилися на другому плані. На першому ж стало життя людей. Ми перетворили наші організації на центри допомоги: хтось шукав житло біженцям, хтось займався одягом, хтось – продуктами, хтось – документами. Робота стала набагато швидшою, інтенсивнішою, інколи виснажливою до межі. Ще одна велика зміна – це постійне пояснення ситуації світові. У перші тижні війни телефон не замовкав: журналісти, політики, громадські діячі, просто небайдужі люди. Усі питали одне: "Що вам потрібно? Як допомогти?". І тут важливо було говорити точно, без зайвих емоцій, але з правдою. Бо від наших слів залежало, куди підуть ресурси, яку позицію займуть партії, що напишуть газети. Це був величезний тягар, але водночас – велика довіра. І, мабуть, найболючіше змінилася відповідальність. До війни ти працювала заради розвитку громади. Від початку війни – працюєш заради життя. Знаєш, що за будь-яким твоїм рішенням стоїть не просто "проект" чи "ініціатива", а конкретна людина, інколи – чиєсь єдине спасіння. Це дуже змінює оптику, але й додає сили. Бо розумієш: твоя робота – це маленька частина великого фронту.

Не завжди легко триматися. Є моменти виснаження, коли здається, що сил просто немає. Але щоразу згадую: ми маємо право бути втом-

леними, але не маємо права зупинитися. Бо поки ми працюємо, поки пояснюємо світові правду, поки допомагаємо нашим людям – ми наближаємо перемогу. Моєю найбільшою підтримкою завжди були віра, громада і розуміння того, що кожне моє слово має значення. У такі моменти згадуєш приклади тих українських жінок у світі, які десятиліттями стояли за Україну. І розумієш, що ти продовжуєш їхню працю.

Сили дають також люди, які приходять до нас у громаду. Жінки з дітьми, які втікали від бомбардувань. Люди, які втратили все, крім документів у кишені. І коли вони кажуть: "Тут я відчула себе хоч трохи в безпеці" – це дає таку мотивацію, яку не передасть жодна академія лідерства. У такі моменти розумієш: дипломатія – це не тільки виступи і петиції, це ще й те, як ти зустрічаєш людину, яка зайшла в двері громади знесиленою.

Ще один дуже важливий ресурс – це молитва. Людина може забути багато речей, але не забуває, де отримала духовну підтримку. Я бачила, як у перші місяці війни до нашого священника приходили українці, турки, сирійці, угорці – люди різних віровизнань зі співчуттями чи питаннями, бо війна робить людину дуже вразливою. І коли ти маєш можливість просто бути поруч, вислухати, підставити плече – це і є та невидима дипломатія, про яку рідко пишуть. Але вона тримає громаду не меншою мірою, ніж будь-яка офіційна структура.

Війна дуже оголила суть лідерства: воно вже не про титули й організаційні схеми, а про здатність бути поруч і не відступати. Я бачила, як жінки, які ніколи не обіймали керівних посад, ставали справжніми лідерками, бо могли зібрати людей, заспокоїти, пояснити, знайти рішення. У воєнний час лідерство – це передусім служіння. Жіноче лідерство в діаспорі завжди було сильним, але тепер воно стало абсолютно центральним. Жінки взяли на себе більшість гуманітарних процесів, роботу з біженками, підтримку громад, культурні програми, навіть інформаційний фронт. Вони стали голосом України в тих країнах, де наших людей раптом стало дуже багато. І ще одна річ: жінки вміють тримати емоційну тканину громади. Коли всі виснажені, саме жінка може створити відчуття дому – через слово, турботу, навіть через маленький жест. Це не романтика, це реальна сила, без якої жодна спільнота не виживає у кризу.

### Про особисту відповідальність у громадській та дипломатичній роботі

Для мене відповідальність – це передусім чесність перед собою й людьми. Якщо берешся за справу, то мусиш довести її до кінця, а не робити вигляд діяльності. Дипломатія не терпить порожніх обіцянок. Люди втомлюються від слів, але дуже швидко довіряють тим, хто робить. Я завжди намагалася працювати так, щоб мені ніколи не було соромно за сказане чи недороблене. Ще один аспект відповідальності – це послідовність. Скільки разів траплялося, що потрібно було стояти проти течії, коли легше було промовчати. Але якщо ти знаєш, що справа справедлива, – мусиш говорити. У моєму житті були ситуації, коли така позиція коштувала нервів і сил. Але потім саме ці кроки давали найважливіші результати. І нарешті – відповідальність перед материнською державою. Ми можемо мати різні погляди, але одне має бути незмінним: Україна завжди на першому місці. У діаспорі це відчувається ще гостріше, бо ти щодня представляєш країну, яка бореться і платить страшну ціну. Це не дозволяє розслабитися чи працювати "наполовину". Кожен наш крок – це вклад у її майбутнє. Тому слід не боятися говорити від імені України. Не боятися бути видимими, бо "представниці діаспори" – це голос країни, яка бореться за свободу! І цей голос має звучати твердо, але по-жіночому тепло. Бо саме цим Україна відрізняється від імперій: ми несемо світові не страх, а людяність. Сила жінок у тому, що навіть у найважчі часи вони вміють любити, підтримувати і нести світло. Я вірю: саме завдяки українським жінкам ми вистоїмо й переможемо.

